

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΑΓΑΘΩΝ

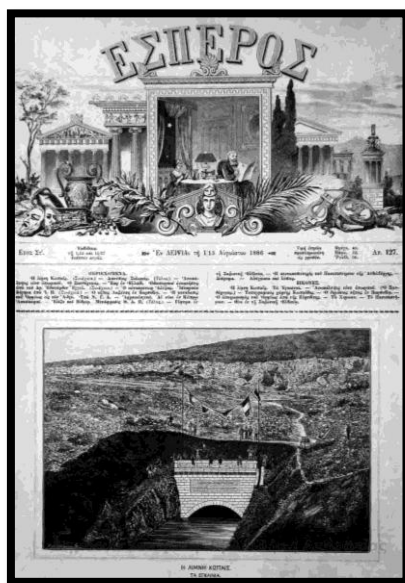
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

της **ΕΛΕΝΗΣ ΜΠΟΥΝΑ**

Α.Μ.: 1012201703021

Θέμα: «Ο Χαρίλαος Τρικούπης (1832-1896) και το Κοπαϊδικό Ζήτημα (1865-1953)»

Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου

Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ευγενία Γιαννούλη

Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2019

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	4
Εισαγωγή.....	5

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Η ζωή και το έργο του Χαρίλαου Τρικούπη: Σημαντικοί σταθμοί.....	10
--	----

Α΄ Κεφάλαιο

Οικογενειακή κατάσταση και σπουδές.....	10
---	----

Β΄ Κεφάλαιο

Σταθμοί στην πολιτική του πορεία.....	19
- Η συμμετοχή του στην Κυβέρνηση Κουμουνδούρου.....	19
- Ηγέτης του Πέμπτου Κόμματος.....	20
- Τις Πταίει; και η Αρχή της Δεδηλωμένης (1875).....	21
- Οικουμενική Κυβέρνηση.....	24
- Σύντομη δεύτερη και τρίτη Κυβέρνηση.....	25
- Η Κυβέρνηση του εκσυγχρονισμού, 1882-1885.....	27
- Δύο πολιτικοί αντίπαλοι: Τρικούπης και Δηλιγιάννης.....	33
- Η πέμπτη Κυβέρνηση, 1886-1890.....	34
- Τελευταίες Κυβερνήσεις.....	36
- Δυστυχώς επτωχεύσαμεν.....	38

Γ΄ Κεφάλαιο

Τρικούπης, η ανθρώπινη πτυχή του.....	40
- Η ιδιωτική ζωή και ο χαρακτήρας του	40
- Το τέλος.....	44

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Η Κωπαΐδα	46
-----------------	----

Α΄ Κεφάλαιο

Τοπογραφία και φυσιογνωμία.....	46
---------------------------------	----

Β΄ Κεφάλαιο

Σύντομη ιστορική αναδρομή από την Αρχαιότητα έως την Οθωμανική περίοδο.....	48
---	----

Γ΄ Κεφάλαιο

Η Κωπαΐδα στους νεότερους χρόνους.....	51
-Ψήφισμα της Βουλής για την αποξήρανση (23 Ιουλίου/ 3 Αυγ. 1865).....	51

-Ψήφισμα του Νόμου ΡΟΓ για την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας (24 Ιανουαρίου 1867).....	54
-Η ολοκλήρωση των έργων από την Γαλλική Εταιρεία.....	57
-Η ίδρυση της Lake Copais Company.....	64
-Η Αγγλική Εταιρεία.....	65
-Σύμβαση της Ελληνικής Κυβέρνησης με τον Ι. Βούρο.....	67
-Εκσυγχρονισμός και κοινωνικές διενέξεις στην Κωπαΐδα το Μεσοπόλεμο.....	68
-Το Κωπαϊδικό Ζήτημα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.....	72
-Η ιστορία του Οργανισμού Κωπαΐδος (1953-1996).....	75
-Το μυστηριωδώς χαμένο αρχείο Κωπαΐδας.....	79
Επίλογος.....	82
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	83
Παράρτημα Ι.....	86
Παράρτημα ΙΙ.....	94
Παράρτημα ΙΙΙ.....	112
Περίληψη.....	113

Πρόλογος

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία: Νέες θεωρήσεις και προοπτικές», του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου που εδρεύει στην Καλαμάτα. Ο τίτλος της, «Ο Χαρίλαος Τρικούπης και το Κωπαϊδικό Ζήτημα», ήταν αποτέλεσμα προτροπής και ενθάρρυνσης του Καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας κ. Α. Χρήστου. Η ολοκλήρωση όμως της εργασίας δεν θα ήταν τόσο ευχάριστη και συνάμα εποικοδομητική αν δεν ήταν πρωτίστως και δική μου επιθυμία να μελετήσω την συμβολή του Χαριλάου Τρικούπη στα πρώτα εκσυγχρονιστικά βήματα του νεοελληνικού κράτους με έμφαση στο πρόγραμμα αποξήρανσης της Κωπαΐδας. Αναμφισβήτητα το σύνολο του τρικουπικού προγράμματος απέβλεπε στην ανάπτυξη της χώρας γι' αυτό και επένδυσε στα δημόσια έργα. Το κόστος όμως για την ολοκλήρωσή τους ήταν δυσβάστακτα συχνά οικονομικά μέτρα. Η ιστορική έρευνα μένει να μελετήσει πλέον αν το οικονομικό κόστος υπερτερεί ή όχι από τα οφέλη που έφερε η σειρά έργων κρατικής υποδομής στο νεοσύστατο κράτος. Αυτός είναι κι ο βασικός λόγος που συνεξετάζεται στην παρούσα προσπάθεια ένα σημαντικό δημόσιο έργο, η αποξήρανση της Κωπαΐδας, από κοινού με τους πολιτικούς χειρισμούς και την δράση του Χαριλάου Τρικούπη.

Σχετικά με την έρευνα για την συγγραφή της εργασίας να αναφερθεί ότι οι πηγές και η βιβλιογραφία αντλήθηκαν από τα Γ.Α.Κ. (ηλεκτρονική σελίδα), τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, τη Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, την Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας (Ψηφιακή Βιβλιοθήκη), το Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων, προσωπικό -και μη- αρχείο με σχετικά συγγράμματα, καθώς και το διαδίκτυο.

Αξίζουν ιδιαίτερες ευχαριστίες σε όσους με παρακίνησαν να ξεκινήσω την εργασία και σε όσους με βοήθησαν να την τελειώσω.

Εισαγωγή

Η παραγμένη εικοσαετία στην οποία κυριαρχεί η μορφή του Χαρίλαου Τρικούπη (1875-1895) είναι μια περίοδος που συμπυκνώνει όλη την πολιτική, κοινωνική και οικονομική ιστορία της νεοσύστατης Ελλάδας. Γιατί αυτό; Σε αυτή την περίοδο υπήρξαν όλα: βαθιές θεσμικές μεταρρυθμίσεις που υπάρχουν στην πολιτική ζωή ως τις μέρες μας –όπως η αρχή της δεδηλωμένης- , προσπάθειες εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης, του στρατού, της οικονομίας, λαϊκισμός και πολιτικές έριδες, πόλεμος και ήττα¹ , πολιτική δίωξη του πρωθυπουργού Τρικούπη, δημόσια έργα, δυσβάσταχτοι φόροι, μια χρεοκοπία του ελληνικού κράτους και επιβολή διεθνούς οικονομικού ελέγχου. Γίνεται σαφές λοιπόν, ότι η περίοδος που επελέγη θα δώσει στους σύγχρονους ιστορικούς άπλετο υλικό για μελέτη σε βαθμό που γίνεται δύσκολα διαχειρίσιμο αν δεν διαλέξουμε μεμονωμένες θεματικές για να εντρυφήσουμε.

Για τους παραπάνω λόγους προτιμήθηκε να γίνει μια ανασκόπηση στην ζωή και το έργο του Χαρίλαου Τρικούπη με ιδιαίτερη έμφαση στα δημόσια έργα και ιδιαίτερος στην αποξήρανση της Κωπαΐδας. Το υπάρχον υλικό για την δράση του πολιτικού αλλά και το Κωπαϊδικό ήταν επαρκές για να ολοκληρωθεί η μελέτη, όχι όμως και για να θεωρηθεί ότι φωτίζει όλες τις πλευρές του βίου αλλά και της παραγμένης –όπως ήδη αναφέρθηκε- εποχής.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με την σειρά. Γιατί άραγε η Κωπαΐδα έχει τόση αξία να αναλυθεί ως δημόσιο έργο; Γιατί η μορφή του Τρικούπη δεσπόζει στην πολιτική ζωή και συνδέθηκε με το εν λόγω έργο; Η απάντηση κρύβεται στο ότι την δεδομένη χρονική περίοδο το ιστορικό εκκρεμές για την Ελλάδα κινείται μεταξύ του δυτικού εκσυγχρονισμού και ανατολίτικης παράδοσης. Ο δυισμός αυτός εκφράζεται βέβαια και στην πολιτική ζωή μέσω του δικομματισμού και προσωποκεντρικά μέσω της αντιδιαστολής του μεταρρυθμιστή Τρικούπη με τον συντηρητικό Δηλιγιάννη. Αναφορικά, τώρα, με τα δημόσια έργα ο δυισμός εντοπίζεται σε ένα έργο αποξήρανσης που πρέπει να γίνει το 1865 όμως δεν ολοκληρώνεται παρά αργά το 1931, ένα εμβληματικό έργο που θα αποδώσει δεκάδες στρέμματα εύφορης γης ανορθώνοντας την οικονομία της Στερεάς Ελλάδας που όμως γίνεται με ανατολίτικους ρυθμούς.

¹ Ο ατυχής ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897

Πιο αναλυτικά, η δομή της εργασίας αφορά μια γνωριμία με την ζωή του Τρικούπη από τα παιδικά χρόνια μέχρι και την άνοδό του στην πολιτική σκηνή, το 1865 ως εκλεγμένος βουλευτής Μεσολογγίου σε ηλικία 33 ετών. Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει επιπλέον αναφορά στις σπουδές του στο Παρίσι και την θητεία στο διπλωματικό σώμα, στην εννιαετή παραμονή του στο Λονδίνο² και κλείνοντας στην συμμετοχή του ως μέλος του διπλωματικού σώματος του ελληνικού υπουργείου εξωτερικών για την βελτίωση των όρων παραχώρησης των Επτανήσων στην Ελλάδα.

Το δεύτερο κεφάλαιο, και πιο εκτεταμένο θα αφιερωθεί στην δημόσια σταδιοδρομία του. Το 1886 αναλαμβάνει το υπουργείο Εξωτερικών με την Κυβέρνηση Κουμουνδούρου και εμφανίζεται υπέρμαχος της ελληνικής ουδετερότητας στις αξιώσεις των Κρητών για ένωση με την Ελλάδα. Το 1872, δεν θα αργήσει να αποστασιοποιηθεί από τον Κουμουνδούρο ως Ηγέτης του Πέμπτου Κόμματος, που όλοι ονόμασαν στην πορεία «τρικουπικό». Αρχές του κόμματός του ήταν η τήρηση της συνταγματικής τάξης και του κοινοβουλευτισμού καθώς και ο σεβασμός τόσο του Στέμματος όσο και της Βουλής. Δεν θα μπορούσε να μην γίνει μνεία στην σύλληψή του για το άρθρο «Τις πταίει;», που προκάλεσε την οργή του Γεωργίου Α', καθώς και στην διατύπωση της αρχής της δεδηλωμένης το 1875.

Καθώς ήταν υπέρμαχος του δικομματισμού, είχε αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα της Οικουμενικής Κυβέρνησης. Κράτησε όμως το υπουργείο Εξωτερικών με πρωθυπουργό τον Κ. Κανάρη. Ακολουθεί η δεύτερη (1878) και τρίτη (1880) κυβέρνηση για να ωριμάσει πολιτικά στην τέταρτη κυβέρνησή του (1882). Ένα μεγαλεπήβολο εκσυγχρονιστικό έργο θα λάβει χώρα τα επόμενα χρόνια. Ενδεικτικό των τομέων ενδιαφέροντός του είναι η επιλογή να αναλάβει τα νευραλγικά υπουργεία Εσωτερικών και Εξωτερικών. Ο εκσυγχρονισμός του κράτους αφορά την υλοποίηση τηλεγραφικής, ταχυδρομικής και στατιστικής υπηρεσίας, θέσπιση προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων³, ίδρυση νέου Οργανισμού του Στρατού και πλήθος δημόσιων έργων. Στην εξωτερική πολιτική προσπάθησε για καλές σχέσεις με τις χώρες της δύσης και ουδετερότητα αλλά δεν μπόρεσε να αποφύγει τον εξωτερικό δανεισμό και την υπερφορολόγηση. Ένα κεφάλαιο που

² Ο δυσανεκτός από τους φόρους λαός και οι πολιτικοί του αντίπαλοι εξαιτίας αυτού τον αποκαλούσαν σκωπτικά «Ξένο», «Άγγλο» ή «Μυλόρδο».

³ Μέχρι τότε οι δημόσιοι υπάλληλοι διορίζονταν, παύονταν ή έχαναν τον μισθό τους εξαιτίας της αλλαγής κυβέρνησης στα πλαίσια ρουσφετολογικής πολιτικής.

επελέγη ήταν η περιγραφή της αντιπαλότητάς του με τον Δηλιγιάννη⁴ ο οποίος μάλιστα καυχόταν ότι ήταν «το ακριβώς αντίθετο εκείνου του κυρίου Τρικούπη». Στην επόμενη κυβέρνησή του (1886-1890) θα ναυπηγήσει τα τρία θωρηκτά «Ύδρα», «Σπέτσες» και «Ψαρά», θα επεκτείνει το σιδηροδρομικό δίκτυο σε Πελοπόννησο και Αιτωλοακαρνανία, θα δώσει έμφαση στο δίκτυο ναυσιπλοΐας με ένα εκτεταμένο πρόγραμμα λειτουργίας φάρων. Στο ζήτημα της Ένωσης των Κρητών με την Ελλάδα συνεχίζει να αντιτίθεται. Οι τελευταίες κυβερνήσεις που ακολουθούν (1892-1893) και (1893-1895) κάνουν σαφές ότι έχει παραλάβει ένα χρεοκοπημένο κράτος εξαιτίας των μεγάλων ανοιγμάτων που έγιναν την προηγούμενη περίοδο διακυβέρνησής του.

Στο τρίτο κεφάλαιο αφήνουμε τον πολιτικό Τρικούπη και λησιάζουμε στην ανθρώπινη πλευρά του εξετάζοντας πώς τον είδε ο τύπος, οι οικείοι του, οι σύγχρονοί του πολιτικοί και ο λαός. Οι απόψεις συγκλίνουν στο ότι ήταν απρόσιτος, αριστοκρατικός, επιλεκτικός στις κοινωνικές του σχέσεις, αισιόδοξος και ισχυρός χαρακτήρας. Επιπλέον, υπήρξε εξαιρετικά εργατικός και οργανωτικός τόσο στην προσωπική του ζωή όσο και στην δημόσια. Όσοι τον γνώρισαν από κοντά, τον χαρακτήρισαν λιτοδίαιτο, λιγόλογο, εσωστρεφή, φιλομαθή με ιδιαίτερη αγάπη στις βόλτες στην εξοχή, το κυνήγι, το ψάρεμα και την υγιεινή διατροφή. Δεν επέλεξε να παντρευτεί για να αφοσιωθεί στην πολιτική μέχρι που ερωτεύτηκε μια νυμφευμένη 25χρονη βαρόνη. Στο αρχείο της αλληλογραφίας του μαζί της όμως, επενέβη αποκρύπτοντάς τα κομμάτια αναφοράς σε αυτήν η αδελφή του Σοφία. Πέθανε σε ηλικία 63 ετών στις Κάννες στις 30 Μαρτίου του 1896 αφήνοντας ως επιθυμία να γίνει μια σεμνή τελετή χωρίς επικήδειους και στεφάνια.

Ο πολιτικός αυτός του οποίου τον ιδιωτικό και δημόσιο βίο ακροθιγώς περιγράψαμε μπορεί να πιστωθεί ένα από τα σημαντικότερα εγχειροβελτιωτικά έργα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας. Σε αυτό το έργο αφιερώνεται τα εξάλλου και το Β' μέρος της εργασίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για το όνομα της Κωπαΐδας και την προέλευσή του. Η κοιλότητα του εδάφους σχηματίστηκε από τεκτονική κατακρήμνιση την εποχή του πλειστόκαινου. Στον Όμηρο αναφέρεται ως Κηφισίδα,

⁴ «Η διαφορετική αντίληψη περί κράτους βρίσκεται στη βάση της αντίθεσης μεταξύ τρικουπισμού και δηλιγιαννισμού»: Μπαλτά Ν., *Η καρδιοβόρος αγωνία της κάλπης. Τύπος και Βουλευτικές εκλογές την εποχή του Χαρίλαου Τρικούπη 1881-1895*, Αθήνα 2001.

εξαιτίας του Κηφισού ποταμού, Στον Στράβωνα και στον Πausανία γίνεται μνεία για την Κωπαΐδα ως λίμνη. Πιθανόν ονομάστηκε έτσι από την γειτονία με την πόλη Κώπαις. Τα πρώτα τεχνικά έργα σε αυτήν ήταν αυτά των Μινύων, κατά την μυκηναϊκή περίοδο, για την αποστράγγισή της στα προϊστορικά χρόνια. Ο γεωγράφος Στράβων μιλά ακόμα και για ολοκληρωτική αποξήρανση. Η μυθολογία απέδωσε την καταστροφή των έργων αποξήρανσης στον Ηρακλή αλλά ο Στράβων σε φυσικά αίτια.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τους ιστορικούς χρόνους και συγκεκριμένα γίνεται μια αναδρομή από την αρχαιότητα ως την οθωμανική περίοδο.

Η λίμνη κατελάμβανε το λεκανοπέδιο της Λειβαδιάς με μήκος 23.000 στρ. και πλάτος 13.000 στρ. ενώ βάθος 3-4 μέτρα. Σε περίοδο ανομβρίας μπορεί να είχε έκταση 150.000 στρ. ενώ σε βροχοπτώσεις 250.000 στρ. Ο βυθός της ήταν διάτρητος από γεωλογικές σχισμές, τις λεγόμενες καταβόθρες. Ο Θουκυδίδης αποδίδει τον ανασχηματισμό της λίμνης μετά τα έργα των Μινύων σε σεισμούς.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν από τις πιο ανεπτυγμένες πόλεις του ελλαδικού χώρου εξαιτίας της παραγωγής καπνού, βάμβακος, καλαμποκιού, σιταριού, ρυζιού, σταφίδας και χρωστικής ουσίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η ιστορία της Κωπαΐδας στους νεότερους χρόνους. Το ψήφισμα της Βουλής για αποξήρανση στις 13 Ιουλίου / 5 Αυγούστου 1865 υπογράφεται από τον υπουργό οικονομικών Αλ. Κουμουνδούρο η παραχώρηση του έργου αποξήρανσης σε γαλλική εταιρία με δυσβάσταχτους όρους. Έτσι, στις 24 Ιανουαρίου 1867 ψηφίζεται ο νόμος ΡΟΓ για την αποξήρανση. Το θέμα φαίνεται να απασχολεί όχι μόνο την Βουλή αλλά και την ελληνική κοινωνία και τον τύπο της εποχής καθώς πολλοί πολιτικοί και πνευματικοί άνθρωποι είναι ενάντια στους όρους της γαλλικής εταιρείας θεωρώντας τους απαράδεκτους κι αποικιοκρατικούς.

Στο κεφάλαιο που αφορά την ολοκλήρωση από γαλλική εταιρεία ο Γάλλος Sarragin Mornferier αποσπά την θετική απάντηση της Κυβέρνησης (1865) για το έργο με 15 άρθρα όρους για την υπογραφή της σύμβασης με το ελληνικό δημόσιο. Ενδεικτικά να αναφερθεί ότι ζητούσε την πλήρη εξουσία στο κωπαιδικό πεδίο για 99 έτη, δηλαδή ως το 1964. Οι όροι της σύμβασης ήταν ασύμφοροι για το κράτος και τους κατοίκους της Κωπαΐδας που θα ήταν αναγκασμένοι να δουλεύουν ως εργάτες της γαλλικής εταιρείας. Γι' αυτό το λόγο, απορρίφθηκε το νομοσχέδιο. Το 1878

εμφανίζεται για πρώτη φορά ελληνικό ενδιαφέρον από όμιλο τραπεζών. Η κοινή γνώμη χαροποιήθηκε επιθυμώντας το έργο να γίνει από ελληνικά χέρια.

Το 1880 ο Χ. Τρικούπης έρχεται σε συζητήσεις, και στις 30-05-1880 υπογράφεται σύμβαση για την αποξήρανση με γαλλική εταιρεία και όμιλο τραπεζιτών και τον Ι. Βούρο. Έτσι στις 31 Μαΐου του 1886 έχουμε τα εγκαίνια των έργων με την συνακόλουθη ενθουσιώδη αντίδραση της κοινής γνώμης.

Η εκτέλεση του έργου δεν είναι χωρίς τεχνικές δυσκολίες που δεν μπόρεσαν να προβλεφτούν από την μελέτη. Μάλιστα, σύντομα δημιουργούνται ζητήματα χρηματοδότησης και το 1887 επέρχεται η πτώχευση της γαλλικής εταιρείας. Συνάμα γίνεται η εκχώρηση των δικαιωμάτων της σε αγγλική εταιρεία ονόματι Lake Copais CO LTD. Ο Άγγλος μηχανικός Henry Ree ειδικευμένος στα υδραυλικά έργα αναλαμβάνει την επίβλεψη των έργων.

Τέλος θα γίνει αναφορά στον εκσυγχρονισμό και τις κοινωνικές διενέξεις στην Κωπαΐδα την περίοδο του Μεσοπολέμου και το ίδιο ζήτημα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κλείνοντας, το ελληνικό δημόσιο, εξαγόρασε την Lake Copais CO LTD και εγκατέστησε στη θέση τον Οργανισμό Κωπαΐδας (1953-1996).

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Η ζωή και το έργο του Χαρίλαου Τρικούπη: Σημαντικοί σταθμοί

Α΄ Κεφάλαιο

Οικογενειακή κατάσταση και σπουδές

Ο Χαρίλαος Τρικούπης, γόνος δύο επιφανών οικογενειών, γιος και ανιμνός πρωθυπουργών, ανήκε στην ανώτερη ελληνική κοινωνική τάξη. Γεννήθηκε και μεγάλωσε σε ένα περιβάλλον ταυτισμένο τόσο με τον αγώνα για την ανεξαρτησία όσο και με τη συγκρότηση του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Από την πλευρά του πάτερα του (Σπυρίδωνα Τρικούπη) , η οικογένεια Τρικούπη ήταν μια από τις πιο παλαιές και πιο σπουδαίες του Μεσολογγίου με ρίζες που ανάγονται περί το 1700 με σιγουριά⁵. Ήταν προύχοντες γι αυτό έχαιραν της εκτίμησης όλων των οθωμανικών άρχων. Ο παππούς του μυήθηκε στην Φιλική Εταιρεία και πολέμησε μαζί με τα παιδιά του υπερασπιζόμενος το Μεσολόγγι. Ο πατέρας του ήταν ο γνωστός ιστορικός της Ελληνικής Επανάστασης⁶ και ο πρώτος πρωθυπουργός του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Συνάμα, εκείνος που πίστευε ότι η παρουσία του Δανού συμβούλου του νεαρού βασιλιά Γεωργίου –κόμη Γ. Σπόννεκ- αποτελούσε πολιτειακή ανωμαλία αφού μόνο οι Υπουργοί, σύμφωνα με το Σύνταγμα, είχαν δικαίωμα να συμβουλεύουν τον βασιλιά.⁷

Από την πλευρά της μητέρας του, της Αικατερίνης , καταγόταν από την αριστοκρατική φαναριώτικη οικογένεια των Μαυροκορδάτων, οι ρίζες της όποιας φτάνουν στα βυζαντινά χρόνια. Στα νεότερα χρόνια, οι πρόγονοι της μητέρας του είχαν διατελέσει ηγεμόνες της Μολδοβλαχίας και υψηλοί αξιωματούχοι της πύλης και τους είχε αποδοθεί ο τίτλος του πρίγκιπα. Η Αικατερίνη ήταν κόρη του πρίγκιπα Νικόλαου Μαυροκορδάτου⁸ (1744-1818) που υπήρξε υψηλόβαθμος αξιωματούχος στις παραδουνάβιες Ηγεμονίες και της Σμαράγδας Καρατζά, κόρης του ηγεμόνα της Βλαχίας Νικόλαου Καρατζά. Ο μεγαλύτερος αδελφός της ήταν ο γνωστός πρωθυπουργός Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Μάλιστα όταν κηρύχθηκε η Επανάσταση, η Αικατερίνη που ζούσε στην Πόλη με την μητέρα και την αδελφή της,

⁵ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 46.

⁶ Τσοκόπουλος Γ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης*, βιογραφία, ανάλεκτα, Αθήνα 1896, τ. 13, σ. 24.

⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος ελληνισμός της περιόδου 1833-1881, Αθήνα 1977, τ. 13, σ. 237. Η παρουσία και κυρίως η επιρροή του Σπόννεκ στον βασιλιά της Ελλάδος ειδικότερα και στα ελληνικά πολιτικά πράγματα γενικότερα δυσαρεστούσε μεγάλη μερίδα πολιτικών και πολιτών.

⁸ Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Αθήνα 1999, τ. 10, σ. 182.

ήταν από τις πρώτες οικογένειες που καταδίωξαν οι Οθωμανικές αρχές⁹, ώστε με πλήθος δυσκολίες κατώρθωσαν να φυγαδευτούν στο Ναύπλιο και να σωθούν.

Ο Σπυρίδων Τρικούπης και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ήταν φίλοι, συναγωνιστές και ακλούθησαν στο μεγαλύτερο μέρος της πολιτικής τους ζωής κοινή πορεία ως ηγέτες του αγγλικού κόμματος.

Έτσι από μικρό παιδί, ο Χαρίλαος Τρικούπης παρακολούθησε όλες τις σημαντικές πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, μαθαίνοντας τις κατευθείαν από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές. Έτσι η ενασχόληση του με τα κοινά φαίνεται φυσικό επακόλουθο.

Γέννηση του Χαρίλαου Τρικούπη

Ο Σπυρίδων και η Αικατερίνη Τρικούπη, μετά τον γάμο τους¹⁰ αποκτούν δυο παιδιά τα όποια χάνουν σε βρεφική ηλικία. Το 1830 γεννιέται η Αγλαΐα η όποια πεθαίνει σε ηλικία 12 ετών και μετά από δυο χρόνια, το 1832, γεννιέται ο Χαρίλαος. Στη συνέχεια αποκτούν τον Όθωνα το 1833 όποιος πεθαίνει σε ηλικία 11 ετών και τη Σοφία το 1838. Ο Χαρίλαος Τρικούπης ήταν, λοιπόν, το τέταρτο παιδί του Σπυρίδωνα και της Αικατερίνης και γεννήθηκε στο Ναύπλιο στις 11 Ιουλίου 1832, σε ένα σπίτι που ανήκε στον Κολοκοτρώνη.

Ούτε δυο μήνες δεν είχαν περάσει ακόμη από την υπογραφή της συνθήκης του Λονδίνου, που αναγνώριζε την Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτος και όριζε τον νεαρό βαυαρό πρίγκιπα Όθωνα ως κληρονομικό μονάρχη της Ελλάδας με τον τίτλο του βασιλιά.

Κατά την πιο διαδεδομένη εκδοχή, το όνομα Χαρίλαος επιλέχθηκε γιατί σήμαινε τη «χαρά του λαού» για την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας, την επικείμενη άφιξη του Όθωνα και την αναμενόμενη πολιτική σταθερότητα.

⁹ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 61.

¹⁰ 7 Ιανουαρίου 1826: Βουλή των Ελλήνων, *Χαρίλαος Τρικούπης - Έκθεση ιστορικών κειμηλίων*, Αθήνα 2012, σ. 13.

Ανάδοχος του ήταν ο Ανδρέας Μιαούλης¹¹ που συνδεόταν στενά με την οικογένεια Τρικούπη. Ο Μιαούλης είχε βαπτίσει τον περασμένο χρόνο και τον πρωτότοκο γιο του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου.

Παιδικά χρόνια

Στα τέλη του 1833, ο Σπυρίδων Τρικούπης διορίστηκε πρεσβευτής στο Λονδίνο. Έτσι, η οικογένεια του ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 1833 για το μακρύ ταξίδι προς τη βρετανική πρωτεύουσα, που διήρκεσε τρεις μήνες. Θα παραμείνουν στην Αγγλία μέχρι τις αρχές του 1838 και υστέρα από μικρή παραμονή στην Αθήνα θα ξαναγυρίσουν στο Λονδίνο το 1841. Έτσι ο Χαρίλαος Τρικούπης θα περάσει ουσιαστικά όλα τα παιδικά του χρόνια στη Μεγάλη Βρετανία, όπου θα διδαχθεί σε ηλικία τεσσάρων ετών τα πρώτα του γράμματα από τους γονείς του. Κατά τη δεύτερη διαμονή τους, τη διδασκαλία θα αναλάβει ο Έλληνας δάσκαλος Αναστάσιος Αγαθίδης ή Καπέρδας που προσκλήθηκε για αυτόν τον λόγο στην Αγγλία¹².

Στο Λονδίνο, η οικογένεια έμενε σε μια από τις καλύτερες, περιοχές του κέντρου λόγω της θέσης του Σπυρίδωνα άλλα και των παλαιών του γνωριμιών. Η ζωή εκεί ήταν πολύ διαφορετική από αυτή στο Ναύπλιο ή στην Αθήνα. Η πόλη που μεγάλωσε ο Χαρίλαος ήταν η μεγαλύτερη όλης της Ευρώπης, με πληθυσμό διπλάσιο από ότι όλη η Ελλάδα. Είχε εντυπωσιακά κτίρια, ωραίες κατοικίες, λεωφόρους, πάρκα, μουσεία. Ενώ η Αθήνα που γύρισαν το 1838 βρισκόταν στα πρώτα βήματα της ανάπτυξης της. Δημόσια κτήρια δεν υπήρχαν. Το παλάτι, το κτήριο της σημερινής Βουλής, μόλις είχε αρχίσει να κατασκευάζεται. Οι δρόμοι ήταν στενοί, τα σπίτια μικρά και το πράσινο ανύπαρκτο.

Στο Λονδίνο το 1838 γεννήθηκε η Σοφία, όμως σε ηλικία 12 ετών πεθαίνει η Αγλαΐα (1830) και ο Όθωνας σε ηλικία 11 ετών (1833).

Τη δεύτερη φορά που έφτασαν στην Αθήνα ήταν τον Αύγουστο του 1843 και λίγες ημέρες έπειτα έγινε η Επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου που ως στόχο είχε τον εξαναγκασμό του Όθωνα προς παραχώρηση Συντάγματος στον Ελληνικό λαό. Ο Χ.

¹¹Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Αθήνα 1999, τ. 10, σ. 184.

¹²Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Αθήνα 1999, τ. 10, σ. 185.

Τρικούπης ήταν μόλις 11 ετών, ο φρούραρχος όμως των Αθηνών βεβαιώνει εγγράφως ότι έλαβε μέρος στην Επανάσταση.¹³

Το ίδιο Φθινόπωρο θα εγγραφεί στο Γυμνάσιο των Αθηνών, το οποίο διεύθυνε ο Γεώργιος Γεννάδιος. Εκεί παρακολούθησε όλες τις εγκύκλιες σπουδές του, επί πέντε χρόνια. Ιδιαίτερος προγυμναστής του ήταν ο γνωστός λόγιος Γρηγόριος Παπαδόπουλος. Διηγούνται διάφορες ιστορίες για την συμπεριφορά του προς τους συμμαθητές του που τον αναδεικνύουν πονόψυχο και με αυξημένο αίσθημα δικαιοσύνης.

Ως μαθητής ήταν πολύ μελετηρός με ιδιαίτερη κλίση στα Μαθηματικά, γεγονός που θα τον βοηθήσει αργότερα στην κατανόηση σύνθετων οικονομικών ζητημάτων. Έφεση έδειξε και στα θεωρητικά μαθήματα, αναφέρεται δε ότι εργασία του με θέμα «Το σύστημα της πολιτείας κατά Θουκυδίδη» ήταν εξαιρετική¹⁴.

Πανεπιστήμιο

Τελειώνοντας το σχολείο, το 1848, άρχισε τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Οθώνειου Πανεπιστημίου, όπως ονομαζόταν το ελληνικό πανεπιστήμιο προς τιμήν του Όθωνα μέχρι την εκθρόνισή του.

Ο Χαρίλαος δεν θα φτάσει στις πτυχιακές εξετάσεις. Στις αρχές του 1850 διέκοψε τις σπουδές του, ακολούθησε την οικογένειά του στο Παρίσι, όπου ο πατέρας του είχε αποσταλεί ως έκτακτος απεσταλμένος του Όθωνα κι εγγράφηκε στην εκεί Νομική Σχολή. Η παραμονή της οικογένειας Τρικούπη θα είναι ολιγόμηνη. Στο τέλος του 1850, Σπυρίδων διορίστηκε πρεσβευτής στο Λονδίνο κι εγκαταλείπει τη γαλλική πρωτεύουσα μαζί με την Αικατερίνη και τη Σοφία.

Ο Χαρίλαος δεν θα ακολουθήσει την οικογένεια του στο Λονδίνο και έτσι θα μείνει στο Παρίσι για να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Ευτυχώς, όμως στην ελληνική πρεσβεία έρχεται να αντικαταστήσει τον Σπυρίδωνα ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

¹³ Πιστοποιητικό Φρουρχείου, Αθήνα, 12/09/1843: Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος πίσω από τον Τρικούπη*, Αθήνα 2014, σ. 69.

¹⁴ Τσοκόπουλος Γ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης*, βιογραφία, ανάλεκτα, Αθήνα 1896, τ. 13, σ. 26.

Το 1851 παίρνει το πρώτο του δίπλωμα από τη Νομική Σχολή του πανεπιστήμιου των Παρισίων¹⁵ και τον επόμενο χρόνο υποβάλλει τη διπλωματική του εργασία με θέμα τον γάμο και ειδικότερα την προίκα, αφιερωμένη στους γονείς του. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στο Παρίσι τα πνεύματα δεν ήταν ήρεμα, δεν υπήρχε όμως κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι ο ίδιος ασχολήθηκε με την πολιτική κατάσταση της Γαλλίας.

Πτυχιούχος πλέον της νομικής σχολής το 1852 διορίστηκε γραμματέας στον δικηγορικό σύλλογο Παρισίων. Όσο διάστημα παρέμεινε στη γαλλική πρωτεύουσα, παράλληλα με την εργασία του στο δικηγορικό σύλλογο, βοηθούσε τον Μαυροκορδάτο στην πρεσβεία κατά τις ελεύθερες ώρες του, αποκτώντας έτσι εμπειρία που θα του χρησιμεύει τα αμέσως επόμενα χρόνια. Το Πάσχα του 1854 πιθανώς υποκύπτοντας στις πιέσεις του πάτερα του, που τον καλούσε επίμονα κοντά του, αποχαιρέτησε το Παρίσι. Έτσι αναχώρησε για το Λονδίνο, όπου θα ζήσει τα επόμενα εννέα χρόνια αρχίζοντας διπλά στον Σπυρίδωνα τη σταδιοδρομία του ως νεαρός διπλωμάτης. Γνώριζε άριστα αγγλικά και γαλλικά, πολύ καλά γερμανικά και έχοντας πολύ καλή γνώση των λατινικών, έμαθε εύκολα και ιταλικά. Είχε λοιπόν όλα τα προσόντα για να προσληφθεί στο διπλωματικό σώμα.

Στην πρεσβεία του Λονδίνου

Φθάνοντας στη Μεγάλη Βρετανία, καταρχάς διορίστηκε άμισθος ακόλουθος στην πρεσβεία και ανέλαβε καθήκοντα ιδιαίτερου γραμματέα του πατέρα του. Το 1855 διορίστηκε έμμισθος γραμματέας στο υπουργείο εξωτερικών. Δεν είχε ειδικότερα καθήκοντα, που να του επιτρέπουν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών, συγχρόνως, καθώς ο πατέρας του υπέφερε από αρθρίτιδα και δυσκολευόταν όλο και περισσότερο να γράψει, ανέλαβε εκείνος τη διεκπεραίωση όλης της αλληλογραφίας του, τόσο της επίσημης όσο και της ιδιωτικής.

Είχε συμπληρώσει οκτώ χρόνια θητείας στη θέση του γραμματέα, όταν το 1862, ο πατέρας του αναγκάστηκε, για λόγους υγείας, να παραιτηθεί από τη θέση του πρεσβευτή και να επιστρέψει στην Ελλάδα. Παραιτήθηκε λοιπόν και γύρισε με την

¹⁵ Σταύρακας Β., Έλληνες πολιτικοί: Ιωάννης Καποδίστριας, Χαρίλαος Τρικούπης, Ελευθέριος Βενιζέλος, στο: *Επτά ημέρες-Η Καθημερινή*, 1996, τ. 14.

Αικατερίνη και τη Σοφία στην Αθήνα, αφήνοντας τη διεύθυνση της πρεσβείας στον Χαρίλαο, που την ανέλαβε προσωρινά ως επιτετραμμένος.

Όταν ο Όθων εκθρονίστηκε, επικεφαλής της ελληνικής πρεσβείας του Λονδίνου και υπεύθυνος των κρίσιμων επαφών με την αγγλική πολιτική ηγεσία ήταν ο τριαντάχρονος Χαρίλαος. Γνωρίζοντας οικογένεια και προσωπικά τον πρωθυπουργό λόρδο Palmerston και τον υπουργό εξωτερικών λόρδο Russell, τους συναντούσε συχνά, είτε ως επιτετραμμένος της πρεσβείας είτε ιδιωτικός και είχε τη δυνατότητα να συζητά μαζί τους, επίσημα ή ανεπίσημα, για τα φλέγοντα ζητήματα της Ελλάδας.

Σε μια ιδιαίτερη συνάντηση με τον λόρδο Palmerston, τον Νοέμβριο του 1862, εκμεταλλεύτηκε σχετικά δημοσιεύματα του αγγλικού τύπου για να φέρει στο προσκήνιο, ως πιθανή εξέλιξη, την παραχώρηση των Ιονίων Νήσων¹⁶, ιδέα που είχε αρχίσει να καλλιεργεί ήδη προ ετών ο Σπυρίδων σε συζητήσεις του με Άγγλους πολιτικούς. Υπερνικώντας τους πρώτους δισταγμούς του λόρδου Palmerston, κυρίως ως προς την Κέρκυρα, μετά από ένα μήνα πέτυχε να θεωρηθούν τα Επτάνησα το δώρο που θα φέρει στην Ελλάδα ο νέος βασιλιάς της. Αυτή ήταν η πρώτη επιτυχία στο θέμα των Επτανήσων.

Κοινωνική δραστηριότητα

Ο Χαρίλαος μόλις άρχισαν οι συζητήσεις για τα Ιόνια, προχώρησε στην ίδρυση ενός Φιλελληνικού Κομιτάτου, μιας επιτροπής δηλαδή που θα καλλιεργούσε τις φιλελληνικές ιδέες. Επίσης προσπαθούσε να διεγείρει το ενδιαφέρον της ελληνικής κοινότητας του Λονδίνου για τις εργασίες Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Ελλάδα.

Η εκλογή του ως μέλους της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ενώ βρισκόταν ακόμη στο Λονδίνο, ήταν η πρώτη συμμετοχή του σε ελληνικό σύλλογο που γνωρίζουμε. Στη συνέχεια έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αρχαιολογία κατά τη διάρκεια όλου του πολιτικού του βίου, παρακολουθώντας από κοντά τις ανασκαφές ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων. Ήταν συλλέκτης αρχαίων αγγείων, ειδωλίων και

¹⁶ Παναγιωτόπουλος Β., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 5: *Τα χρόνια της σταθερότητας, 1871-1909*, Αθήνα 2003, σ. 19.

νομισμάτων που ο ίδιος θα δωρίσει τις συλλογές του αργότερα στο Αρχαιολογικό και Νομισματικό Μουσείο¹⁷.

Καθώς ο 19^{ος} αιώνας υπήρξε για την Ελλάδα εποχή εθνικών διεκδικήσεων άλλα και πνευματικών αναζητήσεων, ο Χαρίλαος Τρικούπης ως μέλος της κοινωνικής, πνευματικής και πολιτικής ελίτ, δεν έμεινε αδιάφορος ούτε στα πνευματικά κινήματα της εποχής του ούτε στις εθνικές προσπάθειες. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος της εταιρείας των Φίλων του Λαού και του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, ήταν από τα πρώτα μέλη του Μουσικού και Δραματικού συλλόγου, του οποίου υπήρξε μέλος τόσο του δραματικού τμήματος του όσο και του διοικητικού συμβουλίου. Εκλέχτηκε επίσης μέλος της κεντρικής επιτροπής της Εταιρείας προς Σχηματισμόν Εθνικού Στόλου και της Επί των Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων Επιτροπής.

Στη συνέχεια, η ενεργός ενασχόληση του με τους συλλόγους θα μειωθεί σταδιακά, καθώς η πολιτική άρχισε να τον απορρόφα όλο και περισσότερο. Καθώς όμως καθιερώνεται ως πολιτικό πρόσωπο, όλο και περισσότεροι σύλλογοι θα τον εκλέγουν επίτιμο μέλος ή και επίτιμο πρόεδρό τους.

Η ένωση της Επτανήσου

Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, τον Απρίλιο του 1863, ο Χαρίλαος βρήκε τη Β' Εθνοσυνέλευση να συνεδριάζει και τον πατέρα του πληρεξούσιο της ελληνικής κοινότητας του Μάντσεστερ. Δύο μήνες αργότερα θα εκλεγεί και ο ίδιος πληρεξούσιος της ελληνικής κοινότητας του Λονδίνου, στη θέση του παραιτηθέντος πληρεξουσίου της, και έτσι θα εισέλθει για πρώτη φορά στο κοινοβούλιο, σε ηλικία 31 ετών. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι η συμμετοχή του Σπυρίδωνα Τρικούπη στις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης αποτελεί την τελευταία πολιτική πράξη του και συμπίπτει με την αρχή της πολιτικής σταδιοδρομίας του γιού του. Ήταν σαν να παρέδωσε τη σκυτάλη.

Η Β' Εθνοσυνέλευση ψήφισε το Σύνταγμα του 1864, που όριζε ως πολίτευμα της χώρας τη βασιλευόμενη δημοκρατία και, έχοντας εξασφαλίσει τη σύμφωνη γνώμη των μεγάλων δυνάμεων, εξέλεξε τελικά ως νέο βασιλιά των

¹⁷ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 109-110.

Ελλήνων τον νεαρό Δανό πρίγκιπα που θα βασιλεύσει με το όνομα Γεώργιος Α΄. Με την εκλογή του νέου βασιλιά, οριστικοποιήθηκε και η «προικοδότησή» του με τα Επτάνησα.

Η συνθήκη της Ένωσης επρόκειτο να υπογράψει στο Λονδίνο, και ο Χαρίλαος, που γνώριζε καλύτερα από οποιονδήποτε άλλον πρόσωπα και πράγματα στη βρετανική πρωτεύουσα, επιλέχθηκε ως ο πλέον κατάλληλος να εκπροσωπήσει την Ελλάδα στις διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της συνθήκης. Έτσι αναχώρησε τον Νοέμβριο του 1863, εφοδιασμένος με τις οδηγίες του υπουργείου εξωτερικών¹⁸. Αλλά πριν ακόμη φτάσει στο Λονδίνο και ενώ βρισκόταν στη Γαλλία, πληροφορήθηκε ότι οι διαπραγματεύσεις ουσιαστικά είχαν τελειώσει ερήμην της Ελλάδας, και ότι το μόνο που περίμεναν από αυτόν ήταν να υπογράψει απλώς τη συνθήκη, η οποία, όμως, περιείχε όρους που κρίνονταν δυσμενείς για τη χώρα μας.

Οι δυσμενείς όροι ήταν ότι τα Επτάνησα θα υπάγονταν στο καθεστώς της μόνιμης ουδετερότητας, οπότε θα απαγορευόταν να εδρεύσει ή να σταθμεύσει εκεί στρατιωτική ή ναυτική δύναμη, ότι τα φρούρια της Κέρκυρας θα κατεδαφίζονταν από τους Άγγλους πριν την αναχώρησή τους, ότι θα διατηρούσαν επ' αόριστον κάποια προνόμια του ξένου εμπορίου και της ναυτιλίας, ορός που αφορούσε κυρίως την Αυστρία και ότι η Ελλάδα θα αναλάμβανε την υποχρέωση να πληρώνει συντάξεις σε βρετανούς υπηκόους και αποζημιώσεις σε όσους έχαναν τη θέση τους λόγω της ένωσης.¹⁹

Φθάνοντας στο Λονδίνο, ο Τρικούπης χρειάστηκε να χρησιμοποιήσει όλες τις διπλωματικές του γνώσεις και ικανότητες, άλλα συγχρόνως και την προσωπική του σχέση με το λόρδο Palmerston και τον λόρδο Russell, για να επιτύχει τελικά τη σημαντική βελτίωση αυτών των ορών της συνθήκης.

Μετά την υπογραφή της, επέστρεψε στην Ελλάδα θριαμβευτής. Στο ταξίδι της επιστροφής σταμάτησε πρώτα στην Κέρκυρα, όπου τον υποδέχτηκαν σαν ηρώα και όπου συνάντησε τον Γεώργιο Α΄, ο οποίος τον παρασημοφόρησε για τη συμβολή του στην υπογραφή της συνθήκης.

¹⁸ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 98.

¹⁹ Λάσκαρις Θ. Σ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η Ένωση της Επτανήσου*, Αθήνα 1930, σ. 62.

Παρά την επιτυχία του, αποφάσισε να μην ενδιαφερθεί για την περαιτέρω παραμονή του στο διπλωματικό σώμα, το οποίο ούτως ή αλλιώς, μετά την κατάργηση των πρεσβειών, είχε περιορισθεί στο προσωπικό της πρεσβείας της Κωνσταντινούπολης. Αποφάσισε ακριβώς λόγω της επιτυχίας του να στραφεί προς την πολιτική τότε²⁰, καθώς η υπογραφή της συνθήκης τον είχε κάνει διάσημο. Έτσι εγκαταλείπει την διπλωματία και εισέρχεται στην πολιτική η οποία θα τον γεμίσει με πολλές ικανοποιήσεις αλλά και πολλές πίκρες.

²⁰ Λάσκαρις Θ. Σ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η Ένωση της Επτανήσου*, Αθήνα 1930, σ. 78.

Β' Κεφάλαιο

Σταθμοί στην πολιτική του πορεία

- Η συμμετοχή του στην Κυβέρνηση Κουμουνδούρου

Τον Δεκέμβριο του 1866, ο Τρικούπης θα αναλάβει την πρώτη του κυβερνητική θέση, δηλαδή το Υπουργείο Εξωτερικών στην Κυβέρνηση Κουμουνδούρου. Οι συνθήκες ήταν εξαιρετικά δύσκολες²¹, καθώς είχε ξεσπάσει στην Κρήτη η αιματηρή Επανάσταση του 1866 κι είχε παρέλθει μόλις ένας μήνας από το ολοκαύτωμα της Μονής Αρκαδίου²². Ο 35χρονος Χαρίλαος, αναλαμβάνοντας το Υπουργείο, κλήθηκε να χειριστεί το ευαίσθητο αυτό θέμα άμεσα. Η Κυβέρνηση δεν ήθελε ν' αφήσει τους Κρήτες στην τύχη τους, δεν μπορούσε όμως και να κηρύξει πόλεμο κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η πολιτική που ακολούθησε ως Υπουργός Εξωτερικών είναι αυτή την οποία θα πρεσβεύει σε όλη την πολιτική του σταδιοδρομία: η Ελλάδα έπρεπε να τηρήσει αυστηρή ουδετερότητα ως προς την Κρητική Επανάσταση και να προλάβει τυχόν επαναστάσεις στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία, μέχρι να αποκτήσει η ίδια ισχυρό στρατό, ικανό να αντισταχθεί σε τουρκικές επιθέσεις.

Ταυτόχρονα, η στιγμή ήταν κατάλληλη για να επαναλειτουργήσουν οι ελληνικές πρεσβείες που είχαν κλείσει μετά την έξωση του Όθωνα και να συνεχιστούν οι διαπραγματεύσεις με τους Σέρβους, που οδήγησαν στην υπογραφή της συνθήκης ελληνο-σερβικής συμμαχίας του Φεσλάου²³. Με την επαναλειτουργία μάλιστα των πρεσβειών, διόρισε τον Θ. Δηλιγιάννη πρεσβευτή της Ελλάδας στο Παρίσι.

Την Άνοιξη του 1867, ο βασιλιάς Γεώργιος αναχώρησε για το εξωτερικό προκειμένου να προωθήσει το Κρητικό ζήτημα στις ευρωπαϊκές αυλές, ενώ ο Τρικούπης υπερασπίστηκε μέσω των Ελλήνων πρεσβευτών τα δίκαια αιτήματα των αλύτρωτων Ελλήνων. Ο Γεώργιος στο τέλος του ταξιδιού του θα καταλήξει στην Αγία Πετρούπολη, όπου θα αρραβωνιαστεί και θα παντρευτεί τη μεγάλη δούκισσα Όλγα, ανιψιά του τσάρου.

²¹ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 105.

²² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος ελληνισμός της περιόδου 1833-1881, Αθήνα 1977, τ. 13, σ. 261. Για αναλυτικότερη περιγραφή της ανατίναξης του Αρκαδίου και των συνεπειών του.

²³ Αύγουστος του 1867.

Πληροφορούμενη το τετελεσμένο γεγονός η ελληνική Κυβέρνηση θορυβείται γιατί ο γάμος του νεαρού βασιλιά με μια Ρωσίδα δούκισσα είναι προφανές ότι θα δημιουργήσει διπλωματικά προβλήματα. Ο Τρικούπης ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος, καθώς είχε την ευθύνη των διπλωματικών χειρισμών, θεώρησε τη στάση του Γεωργίου περιφρονητική προς την Κυβέρνηση και εισηγήθηκε στον Κουμουνδούρο την παραίτηση όλου του Υπουργικού Συμβουλίου²⁴. Τελικά, παραιτήθηκε ο Τρικούπης στα μέσα Δεκεμβρίου 1867. Τρία χρόνια αργότερα, ο Κουμουνδούρος του πρότεινε πάλι Υπουργείο αλλά εκείνος αρνήθηκε να συμμετέχει στην Κυβέρνησή του, την οποία επέκρινε για συναλλαγή με τον Γεώργιο.

- Ηγέτης του Πέμπτου Κόμματος

Ένας μεσολογγίτης πολιτικός που υπήρξε αξιόλογος αντίπαλος του Τρικούπη στις εκλογές του 1865 και μάλιστα τον κράτησε εκτός Βουλής ήταν ο Επαμεινώνδας Δεληγιώργης. Διαθέτοντας μεγαλύτερη κομματική πείρα και υποδομή και σύμφωνα με ορισμένες πηγές περισσότερο χρήμα ο Δεληγιώργης κατάφερε στις δύο επόμενες εκλογές²⁵ να υπονομεύσει την εκλογή του Τρικούπη. Το αποτέλεσμα ήταν ο Τρικούπης να παραμείνει εκτός Βουλής μέχρι το 1872.

Το 1872 όμως, αποτελεί σταθμό για τη ζωή του και την πολιτική του εξέλιξη²⁶. Όχι γιατί επανεκλέχθηκε βουλευτής, αλλά γιατί μια ομάδα βουλευτών, προσκείμενων μέχρι τότε κυρίως στον Κουμουνδούρο, αποστασιοποιήθηκε και δημιούργησε το λεγόμενο Πέμπτο Κόμμα.

Το Κόμμα θα ονομαστεί έπειτα «τρικουπικό» από τον ηγέτη του κατά τη συνήθεια της εποχής. Το κόμμα ταλαντεύτηκε αρχικά και υιοθετώντας ονόματα όπως: νεωτεριστικό, εκλεκτικό, νέο, συνταγματικό, φιλελεύθερο, ριζοσπαστικό. Σύμβολό του ήταν η ελιά.

Αρχικά, ηγέτες του νέου κόμματος ήταν ο Κων. Λομβάρδος και ο Ευθ. Κεχαγιάς. Σε αυτούς προστέθηκε ο Τρικούπης όταν αποχώρησε από το κόμμα του

²⁴ Την πρόταση Τρικούπη για παραίτηση της Κυβέρνησης ο πρωθυπουργός Κουμουνδούρος δεν έκανε δεκτή.

²⁵ 1868, 1869

²⁶ Σταύρακας Β., Έλληνες πολιτικοί: Ιωάννης Καποδίστριας, Χαρίλαος Τρικούπης, Ελευθέριος Βενιζέλος, στο: *Επτά ημέρες-Η Καθημερινή*, 1996, τ. 14, σ. 93.

Κουμουνδούρου²⁷, γιατί διαφώνησε με την συνεργασία του τελευταίου με τον Δημήτριο Βούλγαρη, και ο οποίος σύντομα, με την υποστήριξη των προσωρινών ηγετών του κόμματος αναδείχθηκε αρχηγός.

Οι αρχές του νέου κόμματος βασίζονταν στην προστασία της συνταγματικής τάξης, στο σεβασμό των δικαιωμάτων του Στέμματος αλλά και την Βουλής, καθώς και στην τήρηση των αρχών του κοινοβουλευτισμού.

- Τις Πταίει; και η Αρχή της Δεδηλωμένης (1875)

Κατά την πρώτη δεκαετία της βασιλείας του Γεωργίου η χώρα βρισκόταν σε καθεστώς πολιτικής κρίσης με συχνότατες εναλλαγές κυβερνήσεων²⁸ που δημιουργούσε πολιτική κρίση.

Οι πιο συνειδητοποιημένοι και προοδευτικοί πολίτες δυσανασχετούσαν με τα ταραγμένα πολιτικά ήθη της εποχής και ανησυχούσαν σοβαρά για το μέλλον. Τη διάχυτη αυτή δυσφορία ήλθε να εκφράσει ο Τρικούπης το καλοκαίρι του 1874, δημοσιεύοντας στην εφημερίδα *Καιροί* το περίφημο άρθρο του²⁹ «Τις πταίει;», με το ποίο κατέκρινε αφενός μεν την τακτική του θρόνου να διορίζει και να παύει τις Κυβερνήσεις, αγνοώντας την θέληση της Βουλής, αφετέρου δε τη γενικότερη πολιτική φαυλότητα που επικρατούσε.

Ας δούμε ένα ενδεικτικό απόσπασμα από το άρθρο: «Τις πταίει;»

«Μη τυχόν αληθώς πταίει το έθνος; Θαρρούντες όμως απαντώμεν, το έθνος δεν πταίει...»

...η ευθύνη άρα επί τοις συντελουμένοις ανήκει άπασα εις το στοιχείον εις το οποίον δια της διαστροφής των συνταγματικών ημών θεσμών συνεκεντρώθη ολόκληρος η εξουσία...

...αλλά η ειλικρινής μελέτη του θέματός μας ήγαγεν εις το αλάνθαστον συμπέρασμα ότι δεν πταίει το έθνος. Αλλού έγκειται τα κακόν κι εκεί πρέπει να ζητηθή η θεραπεία.»

²⁷ Αλβιζάτος Ν., *Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία*, Αθήνα 1981, σ. 87.

²⁸ Χαρακτηριστικά, η ευκολία με την οποία δινόταν το δικαίωμα της διάλυσης της Βουλής οδήγησε στη διεξαγωγή έξι βουλευτικών εκλογών σε διάστημα 8 ετών από το 1868-1875.

²⁹ Εφημ. *Καιροί*, φ. 196, 29/06/1874

Η παραπάνω δημοσίευση προκάλεσε μεγάλη αναταραχή. Η Κυβέρνηση Δ. Βούλγαρη μάλιστα το χαρακτήρισε «αντιβασιλικό» και «ανατρεπτικό»³⁰. Καθώς το κείμενο ήταν ανυπόγραφο, διατάχθηκε η σύλληψη του εκδότη Πέτρου Κανελλίδη. Ο Τρικούπης, με το ήθος που τον χαρακτήριζε, μόλις το πληροφορήθηκε, έσπευσε να αναλάβει την ευθύνη και την πατρότητα του άρθρου με επιστολή του προς τον Εισαγγελέα Εφετών³¹. Έτσι, αφέθη ελεύθερος ο Κανελλίδης και αντ' αυτού συνελήφθη ο Τρικούπης, που εν τω μεταξύ είχε ήδη δημοσιεύσει στην ίδια εφημερίδα και το δεύτερο άρθρο με τίτλο «Παρελθόν και Ενεστώς»³² σε αντίστοιχο πολιτικό πνεύμα.

Μετά τα άρθρα αυτά τέθηκαν δημοσίως για πρώτη φορά τα μεγάλα θέματα της λειτουργίας του πολιτεύματος, και κυρίως της συμμόρφωσης με τη λαϊκή εντολή και τη θέληση της πλειοψηφίας.

Ο Τρικούπης τώρα, παρέμεινε λίγες ημέρες προφυλακισμένος³³ και αφέθη ελεύθερος με την καταβολή χρηματικής εγγύησης. Η σύλληψή του αποτέλεσε φυσικά πρωτοσέλιδη είδηση στις αθηναϊκές εφημερίδες και πιθανόν η Κυβέρνηση, αν γνώριζε από την αρχή ότι αρθρογράφος ήταν ο Τρικούπης, να απέφευγε να κινήσει την ποινική δίωξη για να μην τον ηρωοποιήσει. Πράγματι, η δημοτικότητα του αυξήθηκε εξαιρετικά και τελικά η δίωξη αυτή αντί να αποβεί εις βάρος του, του άνοιξε το δρόμο προς την πρωθυπουργία.

Η σύντομη πρώτη Κυβέρνηση

Στις αρχές του 1875 προκλήθηκε μια από τις μεγαλύτερες πολιτικές κρίσεις της εποχής, όταν ο Δημήτριος Βούλγαρης παραβιάζοντας το Σύνταγμα κήρυξε τη Βουλή σε απαρτία με παρόντες λιγότερους από τους απαιτούμενους βουλευτές. Οι βουλευτές που τον υποστήριξαν εξακολουθώντας να συμμετέχουν στις αντισυνταγματικές αυτές συνεδριάσεις ονομάστηκαν στηλίτες. Η γενική κατακραυγή, που δεν περιορίστηκε μόνο στην πρωτεύουσα, οδήγησε σύντομα στην πτώση της Κυβέρνησης Βούλγαρη.

³⁰ Πετρίδης Π., *Σύγχρονη Ελληνική πολιτική ιστορία*, Αθήνα, τ. 2: 1862-1917, σ. 97.

³¹ Εισαγγελέας Εφετών, Αθήνα, 04/07/1874, ΑΧΤ

³² Εφημ. *Καιροί*, φ. 06/07/1874

³³ 07 έως 10 Ιουλίου του 1874

Ο βασιλιάς τότε έκρινε ότι ο πλέον κατάλληλος για να βγάλει τη χώρα από το αδιέξοδο που είχε προκύψει ήταν ο αδιάφθορος νέος και μαχητικός Τρικούπης. Έτσι, τον Απρίλιο του 1875, ο Χαρίλαος Τρικούπης, που εκείνη την εποχή δεν ήταν καν βουλευτής, σχηματίζει την πρώτη του Κυβέρνηση, με σκοπό μετά τη διάλυση της Βουλής, να διενεργήσει ελεύθερες εκλογές. Χαρακτηριστικός του σεβασμού του προς τον κοινοβουλευτισμό είναι τα λόγια του όταν προκήρυξε τη διάλυση της Βουλής και τις νέες αδιάβλητες εκλογές:

«Οφείλετε να ενστερνιστήτε την ιδέα, ότι ακρογωνιαίος λίθος του Συνταγματικού πολιτεύματος είναι: Κυβέρνησις προερχομένη εκ της Βουλής, ανατροπή δε αυτού: Βουλή προερχομένη εκ των ενεργειών της Κυβερνήσεως.»³⁴

Η αρχή της δεδηλωμένης

Η πρώτη αυτή πρωθυπουργία του Τρικούπη διήρκεσε μόνο λίγους μήνες³⁵, έμεινε όμως στην Ιστορία διότι τον Αύγουστο του 1875 με τον λόγο του θρόνου που είχε συντάξει ο Τρικούπης ως Πρωθυπουργός κι εκφώνησε ο Γεώργιος κατά την έναρξη των εργασιών της Βουλής, καθιερώθηκε η αρχή της δεδηλωμένης, η βασικότερη αρχή του κοινοβουλευτικού μας συστήματος. Ο Γεώργιος, αυτοπεριοριζόμενος αναγνώρισε ότι εφεξής ο διορισμός της Κυβέρνησης και η παραμονή της στην εξουσία θα τελούσαν υπό την προϋπόθεση της δεδηλωμένης προς αυτήν εμπιστοσύνης της Βουλής. Η αρχή αυτή απέκλεισε πλέον τις Κυβερνήσεις μειοψηφίας, και ο Τρικούπης ως εισηγητής της, θεωρήθηκε θεμελιωτής των δημοκρατικών θεσμών και πατέρας του κοινοβουλευτισμού.

Ας δούμε ένα απόσπασμα από την αρχή της δεδηλωμένης όπως αυτή εκφράστηκε στο λόγο του Γεωργίου Α'³⁶:

«Απαιτών ως απαραίτητον προσόν των καλουμένων παρ' εμού εις την Κυβέρνησιν του τόπου την δεδηλωμένην προς αυτούς εμπιστοσύνην της πλειοψηφίας των αντιπροσώπων του Έθνους, απεκδέχομαι ίνα η Βουλή καθιστά εφικτήν την ύπαρξιν του προσόντος τούτου, ου άνευ αποβαίνει αδύνατος η εναρμόνιος λειτουργία του πολιτεύματος».

³⁴ Πετριδής Π., *Σύγχρονη Ελληνική πολιτική ιστορία*, Αθήνα, τ.2: 1862-1917, σ. 123.

³⁵ 27 Απριλίου 1875-15 Οκτωβρίου 1875.

³⁶ Λόγος της Α.Μ. Βασιλέως Γεωργίου στη Βουλή την 11/08/1875. Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α., Μ.Ι.Ε.Τ.

Από τις εκλογές που θα διενεργήσει τον Ιούλιο του 1875, το κόμμα του Τρικούπη θα βγει ενισχυμένο, αλλά δεν θα συγκεντρώσει την πλειοψηφία της Βουλής και συνεπώς θα παραιτηθεί.

- Οικουμενική Κυβέρνηση

Η καθιέρωση της αρχής της δεδηλωμένης δεν είχε άμεση σταθεροποιητική επίδραση για την πολιτική ζωή αφού η πολυκομματική Βουλή αδυνατούσε να δώσει κόμματα με απόλυτη πλειοψηφία. Οι Κυβερνήσεις αναγκαστικά στηρίζονταν σε ασταθείς συμμαχίες και γι' αυτό εναλλάσσονταν συνεχώς στην εξουσία.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης μάλιστα, είχε εκφράσει την αντίθεσή του ως προς τον σχηματισμό συμμαχικών Κυβερνήσεων που θεωρούσε ότι δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν επωφελώς για το έθνος.

Πρώτον, η κυβερνητική αυτή αστάθεια των ετών 1876-1877³⁷ και δεύτερον η αναταραχή στα Βαλκάνια που κατέληξε στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877 είχαν το εξής αποτέλεσμα για την Ελλάδα. Να συμπράξουν σε Οικουμενική Κυβέρνηση όλοι οι Έλληνες πολιτικοί αρχηγοί υπό την αρχηγία του 84χρονου ναύαρχου Κ. Κανάρη.

Η αλήθεια είναι ότι ο Τρικούπης εξακολουθούσε να έχει πολλές αμφιβολίες ως προς τη λειτουργικότητα της πολυκομματικής Κυβέρνησης. Τελικά, πείστηκε ότι ήταν η μόνη λύση και δέχτηκε να συμμετάσχει αναλαμβάνοντας το υπουργείο Εξωτερικών. Συνέταξε μάλιστα και την πρώτη αγόρευση του νέου πρωθυπουργού.

Στην Οικουμενική Κυβέρνηση ανέλαβαν Υπουργεία ο Θρ. Ζαΐμης, ο Αλ. Κουμουνδούρος, ο Χαρ. Τρικούπης, ο Θ. Δηλιγιάννης, ο Επαμ. Δεληγιώργης, ο Χαρ. Ζυμβρακάκης. Ο Βούλγαρης δεν προσκλήθηκε.

Ο νεαρός Υπουργός προσπάθησε να διαπραγματευτεί την ελληνική σύμπραξη ή ουδετερότητα στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, αποσπώντας εγγυήσεις υπέρ του υπόδουλου ελληνισμού. Παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις η Κυβέρνηση προετοιμαζόταν για την πιθανή είσοδο της χώρας στον πόλεμο, ενώ ο Τρικούπης

³⁷ Χαρακτηριστικά, σχηματίστηκαν 4 Κυβερνήσεις σε ένα έτος.

βρισκόταν σε συνεχή επαφή με τους πρωτεργάτες των Επαναστάσεων ανά την Ελλάδα.

Η Οικουμενική Κυβέρνηση προετοιμαζόταν μεν αλλά δεν αποφάσιζε να εμπλακεί στον πόλεμο ούτε ζώντος του Κανάρη, ούτε μετά τον θάνατό του. Στο τέλος υπό την πίεση της κοινής γνώμης που την κατηγορούσε για αδράνεια στο ζήτημα αυτό αναγκάστηκε να παραδοθεί. Το φιλοπόλεμο πλήθος έφτασε μάλιστα στο σημείο να λιθοβολήσει τις οικίες πολιτικών αρχηγών μεταξύ των οποίων και του Τρικούπη.

Την απόφαση της εμπλοκής στον πόλεμο την έλαβε η Κυβέρνηση του Αλ. Κουμουνδούρου που διαδέχθηκε την Οικουμενική και η οποία διέταξε αμέσως την έξοδο του στρατού στη Θεσσαλία και την υποστήριξη των επαναστατικών κινημάτων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όταν όμως ο ελληνικός στρατός πέρασε τα σύνορα ήταν πλέον αργά, γιατί είχε ήδη συναφθεί ανακωχή μεταξύ Ρωσίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα επαναστατικά κινήματα κατεστάλησαν αμέσως. Έτσι, ευλόγως τα ελληνικά συμφέροντα δεν λήφθηκαν ιδιαίτερα υπόψη στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878).

Με την σύγκληση του νέου Συνεδρίου στο Βερολίνο για επανεξέταση των όρων το ελληνικό ζήτημα αναθεωρήθηκε. Μάλιστα ο Τρικούπης επρόκειτο να ηγηθεί της ελληνικής αντιπροσωπείας στο Συνέδριο του Βερολίνου. Τελικά, όμως τέθηκε επικεφαλής της αντιπροσωπείας ο Θ. Δηλιγιάννης που ήταν Υπουργός Εξωτερικών τότε. Το Συνέδριο αποφάσισε να παραχωρήσει στην Ελλάδα ολόκληρη τη Θεσσαλία και μεγάλο μέρος της Ηπείρου.

- Σύντομη δεύτερη και τρίτη Κυβέρνηση

Δεύτερη Κυβέρνηση (1878)

Από τα πέντε κόμματα που συμμετείχαν στις εκλογές του 1875, σταδιακά απέμειναν μόνο δύο, του Κουμουνδούρου και του Τρικούπη. Εξάλλου από το 1878 το τρικουπικό κόμμα αυξάνει συνεχώς την επιρροή του, και από τότε μέχρι το 1882 ο Τρικούπης θα εναλλάσσεται στην εξουσία με τον πρώην αρχηγό του, Αλ. Κουμουνδούρο.

Καθώς οι πολιτικές κρίσεις διαδέχονταν η μία την άλλη το 1878 δέχεται να σχηματίσει συμμαχική Κυβέρνηση με τον Θρ. Ζαΐμη αναλαμβάνοντας την πρωθυπουργία. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1878 σχηματίζει τη δεύτερη Κυβέρνησή του³⁸. Δε διαθέτει όμως την πλειοψηφία της Βουλής και παραιτείται μετά από μία μόλις εβδομάδα. Μετά την παραίτηση του Τρικούπη την πρωθυπουργία αναλαμβάνει πάλι ο Κουμουνδούρος ο οποίος όμως έχασε την πλειοψηφία της Βουλής τον Ιούλιο του επόμενου έτους (1879), κατά την διάρκεια έκτακτης συνόδου της.

Η κυβερνητική αστάθεια ωστόσο υφίσταται. Συνεπώς τον Ιανουάριο του 1880 δημιουργήθηκε νέα πολιτική κρίση και ο Τρικούπης ανέλαβε την εντολή να σχηματίσει Κυβέρνηση. Αντιλαμβανόμενος ότι δεν διαθέτει την πλειοψηφία της Βουλής, αρνήθηκε. Το σημαντικό όμως είναι ότι πλέον αναγνωρίζεται ως μόνος αρχηγός της αντιπολίτευσης.

Τρίτη Κυβέρνηση (1880)

Ο Κουμουνδούρος θα παραμείνει πρωθυπουργός μέχρι τον Μάρτιο του 1880 οπότε θα χάσει και πάλι την πλειοψηφία. Τότε ο Τρικούπης σχηματίζει την τρίτη του Κυβέρνηση³⁹. Σ' αυτήν θα αναλάβει τα Υπουργεία Εξωτερικών και Οικονομικών. Με την Κυβέρνηση αυτή απολαμβάνει πρώτη φορά την εμπιστοσύνη της Βουλής.

Ο Τρικούπης θα παραμείνει επτά μήνες στην εξουσία, χρονικό διάστημα που δεν είναι βέβαια αρκετό για την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου πολιτικού προγράμματος. Τα σημαντικότερα μέτρα που έλαβε αφορούσαν τους δύο τομείς που τον απασχόλησαν ιδιαίτερα σε όλη την πολιτική του σταδιοδρομία:

- Στρατιωτική προπαρασκευή
- Οικονομία

Ως προς τον στρατό ψηφίζοντας έναν νέο οργανισμό, απέβλεπε αφενός μεν στη βελτίωση και στον εκσυγχρονισμό του και αφετέρου δε στην αύξηση της δύναμής του. Στον οικονομικό τομέα⁴⁰ αντικατέστησε το φόρο της δεκάτης που ήταν πολύ απεχθής για τους αγρότες με τον φόρο «*αροτριώντων κτηνών*».

³⁸ 21 έως 26 Οκτωβρίου 1878.

³⁹ 10 Μαρτίου 1880-13 Οκτωβρίου 1880.

⁴⁰ Βεργόπουλος Κ., *Κράτος και οικονομική πολιτική στον 19ο αιώνα*, Αθήνα 1975, σ. 123.

Στο τομέα της εξωτερικής πολιτικής οι εξελίξεις είναι ραγδαίες. Καθώς η εκτέλεση των αποφάσεων του Βερολίνου καθυστερούσε, τον Ιούνιο του 1880 συγκλήθηκε νέα συνδιάσκεψη και πάλι στο Βερολίνο που προσδιόρισε την συνοριακή γραμμή κατά τρόπο πολύ ικανοποιητικό για την Ελλάδα. Η απόφαση χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό στην Αθήνα αλλά η Πύλη δεν φαινόταν διατεθειμένη να προσυπογράψει. Ο Τρικούπης απείλησε με εμπλοκή σε πόλεμο αλλά οι Μ. Δυνάμεις υπήρξαν αντίθετες. Εξάλλου και η αδύναμη χώρα μας δεν μπορούσε να ανταπεξέλθει και Τρικούπης ήταν αρκετά συνετός ώστε να μην εξωθήσει τα πράγματα στα άκρα.

Δεν γλίτωσε βέβαια τις επικρίσεις των αντιπάλων του για ατολμία. Χάνοντας την εμπιστοσύνη της Βουλής τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου, αναγκάστηκε να παραιτηθεί. Τον διαδέχτηκε ο Κουμουνδούρος.

- Η Κυβέρνηση του εκσυγχρονισμού, 1882-1885

Ο Τρικούπης αναλαμβάνει για τέταρτη φορά την εξουσία τον Μάρτιο του 1882, οπότε και αρχίζει η πρώτη μακροχρόνια πρωθυπουργία του, που θα διαρκέσει μέχρι τον Απρίλιο του 1885.⁴¹ Αρχικά, κράτησε ο ίδιος τα Υπουργεία Εσωτερικών και Εξωτερικών.

Η άσκηση της εξουσίας θα δημιουργήσει, μερικούς μήνες αργότερα κι άλλα ενδοκυβερνητικά προβλήματα. Η εμμονή του Τρικούπη σε ορισμένες αρχές, ο αυταρχικός χαρακτήρας του, το αντιλαϊκό μέτρο της αύξησης των φόρων, που θα αναγκαστεί να επιβάλλει αλλά και οι προσωπικές φιλοδοξίες των Υπουργών του, που δεν ικανοποιούνταν πάντα, κλόνισαν τη συνοχή της Κυβέρνησης και οδήγησαν σε τρεις παραιτήσεις⁴² μέσα στο 1883. Το ίδιο έτος θα γίνει ανασχηματισμός και η ανανεωμένη Κυβέρνηση Τρικούπη ανανεώνοντας την πλειοψηφία της στην βουλή, θα επιτρέψει στον πενηντάχρονο πρωθυπουργό να εφαρμόσει ενιαίο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα.

Ο σύντομος λόγος του στη Βουλή με τις προγραμματικές δηλώσεις του θέτει ευκρινώς το πλαίσιο της μετέπειτα πολιτικής του, μέχρι το τέλος της σταδιοδρομίας του.

⁴¹ 4^η Κυβέρνηση: 3 Μαρτίου 1882- 19 Απριλίου 1885.

⁴² Παύλος Καλλιγιάς, Δημήτριος Ράλλης, Γεώργιος Ρούφος.

- Σεβασμός προς το Σύνταγμα, τους νόμους και το κοινοβουλευτικό σύστημα
- Ειρήνη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, προπαρασκευή όμως για την οργάνωση ισχυρού στρατού και στόλου.
- Εκσυγχρονισμός της διοίκησης, ανάπτυξη των συγκοινωνιών, ισοσκελισμένος προϋπολογισμός και για να επιτευχθούν όλα αυτά:
- Οικονομικές θυσίες και αύξηση των φόρων

Κρατικός Εκσυγχρονισμός

Για τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης κάλεσε ξένους ειδικούς και αναδιοργάνωσε διάφορους τομείς όπως την ταχυδρομική και τηλεγραφική υπηρεσία. Ειδικούς από το εξωτερικό κάλεσε και για την αναμόρφωση του συστήματος των φυλακών. Ίδρυσε τμήματα στατιστικής υπηρεσίας στα διάφορα υπουργεία, τα οποία θα αποτελέσουν αργότερα την Στατιστική Υπηρεσία. Καθιέρωσε τον θεσμό των νομικών συμβουλίων. Ψήφισε το νόμο περί προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, που όριζε τα απαραίτητα προσόντα για την πρόσληψη και την προαγωγή τους. Συγχρόνως θέσπισε περιορισμούς στις μεταθέσεις και τις απολύσεις τους, απαριθμώντας ειδικούς λόγους για την παύση ή την μετάθεσή τους, ώστε να απελευθερώσει τόσο αυτούς όσο και τη δημόσια διοίκηση από τις κάθε λογής κομματικές επεμβάσεις. Απαγόρευσε επίσης την κατάσχεση του μισθού τους.

Ένας από τους πρώτους νόμους ήταν ο νέος Οργανισμός του Στρατού. Οι θέσεις που υποστήριζε ήταν σαφείς:

- ανεξαρτησία του στρατού από την πολιτική,
- διαχωρισμός αρμοδιοτήτων στρατού και χωροφυλακής,
- δημιουργία πολλών και καλά εκπαιδευμένων στελεχών και μετάκληση ξένων αξιωματικών
- εκσυγχρονισμός του εξοπλισμού,
- μειωμένη αλλά υποχρεωτική για όλους ανεξαρτήτως θητεία και αύξηση συνεπώς της δύναμης του στρατού
- παράλληλη αύξηση της δύναμης του στόλου.

Ο Τρικούπης προσπάθησε χωρίς μεγάλη επιτυχία τελικά να θέσει ορισμένους περιορισμούς στο δικαίωμα των αξιωματικών να πολιτεύονται⁴³. Επιπλέον για την αναδιοργάνωση του στρατού και του στόλου κάλεσε μια γαλλική στρατιωτική αποστολή που έφτασε στην Ελλάδα το 1884 και παρέμεινε μέχρι το 1887.

Εξωτερική πολιτική

Ο πολιτικός θεωρούσε τα εξής για τον τομέα των σχέσεων γειτονίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Για να επιβάλει η χώρα μας τις απόψεις της στον διεθνή χώρο, έπρεπε πρώτα να αποκτήσει υπολογίσιμη στρατιωτική και ναυτική δύναμη.

Παράλληλα, καθώς πίστευε ότι η εξωτερική πολιτική έπρεπε να ασκείται αποκλειστικά και μόνο από την υπεύθυνη Κυβέρνηση, χωρίς την παρεμβολή άλλων φορέων, ο πολιτικός αποφάσισε τα εξής. Πρώτον θα διέλυε όλες τις παρακρατικές πατριωτικές οργανώσεις και δεύτερον να αφαιρέσει από το Πατριαρχείο τον έλεγχο των ελληνικών σχολείων που λειτουργούσαν στο έδαφος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενέργεια που προκάλεσε τη ρήξη του με τον Πατριάρχη Ιωακείμ Γ'.

Κατανοώντας τέλος, ότι η Ελλάδα δεν είχε την ισχύ να επιβάλλει μόνη της ούτε απόψεις ούτε λύσεις στο Ανατολικό Ζήτημα, αναζήτησε μια μεγάλη δύναμη με συμφέροντα όσο το δυνατόν πιο συναφή με τα ελληνικά, για να ταχθεί στο πλευρό της. Για αυτό το λόγο επέλεξε να προσεταιριστεί την Αγγλία.

Οικονομία

Το πρόγραμμα που ήθελε να εφαρμόσει ο Τρικούπης και το οποίο προέβλεπε την αναδιοργάνωση της διοίκησης, την ενίσχυση του στρατού και του στόλου και την κατασκευή πολλών δημόσιων έργων υποδομής προϋπέθετε τη διάθεση πολλών κεφαλαίων. Τα κεφάλαια αυτά θα εξασφαλιζόνταν εν μέρει με την προσέλκυση στη χώρα ξένων και ομογενών επενδυτών, εν μέρει με την αύξηση της φορολογίας και κυρίως με τον εξωτερικό και εσωτερικό δανεισμό.

Η φορολογία με τη σειρά της αυξήθηκε με την επιβολή εμμέσων φόρων στον καπνό και το οινόπνευμα, σε συνδυασμό με τη δημιουργία κρατικών

⁴³ Σταύρακας Β., Έλληνες πολιτικοί: Ιωάννης Καποδίστριας, Χαρίλαος Τρικούπης, Ελευθέριος Βενιζέλος, στο: *Επτά ημέρες-Η Καθημερινή*, 1996, τ. 14, σ. 105.

μονοπωλίων σιγαροχάρτου, πετρελαίου, σπίρτων και παιγνιοχάρτων. Λαϊκή αντίδραση υπήρξε για την επιβολή όλων των φόρων. Η δημιουργία όμως, του μονοπωλίου του πετρελαίου προσέδωσε στον Τρικούπη το παρωνύμιο «Πετρέλαιος».

Το 1882, όταν παρέλαβε την εξουσία, ο κρατικός προϋπολογισμός ήταν ελλειμματικός, εξαιτίας των μεγάλων στρατιωτικών δαπανών που απαιτήθηκαν για την επιστράτευση και την προσάρτηση των νέων εδαφών. Όταν θα ξαναγίνει πρωθυπουργός, το 1886, το έλλειμμα θα είναι πολλαπλάσιο. Γι' αυτό ο Τρικούπης παγιώθηκε στη λαϊκή συνείδηση ως ο πρωθυπουργός που δημιουργούσε μεγάλες κρατικές δαπάνες και απαιτούσε μεγάλους φόρους.

Είναι αληθές ότι ο πολιτικός θεωρούσε την οικονομία ως βασικό παράγοντα επιτυχίας του προγράμματός του γι' αυτό κρατούσε ο ίδιος το νευραλγικό Υπουργείο Οικονομικών. Βασική του επιδίωξη ήταν πάντα η ισοσκέλιση του προϋπολογισμού, κάτι όμως που αποδείχθηκε δύσκολο να επιτευχθεί εξαιτίας των κάτωθι λόγων: αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες, αυξημένες δαπάνες μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων, δυσβάστακτα δάνεια και σίγουρα η επιφυλακτικότητα των κεφαλαιούχων.

Ο Τρικούπης πίστευε ότι ο εκσυγχρονισμός του κράτους θα προσείλκυε τις επενδύσεις Ελλήνων και ξένων επιχειρηματιών, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Υπολόγιζε ότι η Ελλάδα θα γινόταν το Χρηματιστήριο της Ανατολής και ότι η ανάπτυξη αυτή θα βελτίωνε τα δημόσια οικονομικά. Έτσι ο Τρικούπης πίστευε ότι θα μπορούσε –έστω και με δυσκολία- να ανταποκριθεί στους δυσβάστακτους όρους των ξένων δανειστών⁴⁴.

Δημόσια έργα

Το σύνολο του τρικουπικού προγράμματος απέβλεπε στην ανάπτυξη της χώρας γι' αυτό και επένδυσε στα δημόσια έργα. Επί των ημερών του έγινε πλήθος δημοσίων έργων όπως η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου, η διεύρυνση του πορθμού του Ευρίπου, η αποξήρανση της Κωπαΐδας⁴⁵, η κατασκευή φάρων και φανών, η ανέγερση δημοσίων κτηρίων, αλλά κυρίως η ανάπτυξη της συγκοινωνίας με

⁴⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος ελληνισμός της περιόδου 1833-1881, Αθήνα 1977, τ. 14, σ. 79.

⁴⁵ Φλεριανού Αικ., *Χαρίλαος Τρικούπης :η ζωή και το έργο του*, Αθήνα 1999, τ.2, σ. 742.

την κατασκευή σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου. Όλα αυτά είναι έργα που φέρουν την σφραγίδα του Τρικούπη.

Πιο αναλυτικά, καθώς θεωρούσε την ανάπτυξη της συγκοινωνίας ως απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, πρωταρχικό του μέλημα ήταν η κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου. Χαρακτηριστικά, όταν ο μεσολογγίτης πολιτικός ανέλαβε το 1882 την εξουσία, η μόνη σιδηροδρομική γραμμή που υπήρχε ήταν των Αθηνών-Πειραιά, μήκους μόλις 8,5 χλμ. Το 1882 ανατέθηκε η κατασκευή των σιδηροδρόμων Πελοποννήσου, Θεσσαλίας και Λαυρίου, μήκους 700 χλμ, που παραδόθηκαν στην κυκλοφορία σταδιακά από το 1883 μέχρι το 1890, μεταβάλλοντας την εικόνα της Ελλάδας. Επί των ημερών του σχεδιάστηκε, μπορούμε να πούμε, ένα δίκτυο που κάλυπτε εκτεταμένο τμήμα της χώρας, και κατασκευάστηκαν περί τα 900 χλμ. Το σύνολο των γραμμών αποτέλεσε το μόνο σιδηροδρομικό δίκτυο της Ελλάδας μέχρι τους βαλκανικούς πολέμους.

Εξέλιξη του σιδηροδρομικού δικτύου 1869-1897⁴⁶

1869	Πειραιάς-Αθήνα
1882- 1887	Αθήνα-Ηράκλειο-Λαύριο/ Ηράκλειο-Κηφισιά Αθήνα-Κόρινθος-Πάτρα/ Κόρινθος-Άργος-Ναύπλιο/ Άργος-Μύλοι Πύργος-Κατάκωλο Βόλος-Βελεστίνο-Λάρισα / Βελεστίνο-Φάρσαλα-Καρδίτσα -Τρίκαλα- Καλαμπάκα
1887- 1892	Μύλοι-Τρίπολη /Καλαμάτα-Διαβολίτσι Πάτρα-Καβάσιλα-Πύργος-Ολυμπία /Καβάσιλα-Βαρθολομιό-Λιμάνι Κυλλήνης/ Βαρθολομιό-Λουτρά Κυλλήνης Αγρίνιο-Μεσολόγγι-Κρυονέρι
1892- 1897	Διακοφτό-Καλάβρυτα Βόλος-Λεχώνια

Ας πάμε τώρα στο οδικό δίκτυο, το οποίο πριν την άνοδο του πολιτικού στην εξουσία ήταν ελλιπέστατο. Χαρακτηριστικά, σε όλη την Ελλάδα είχαν κατασκευαστεί μόλις 1.359 χλμ. αμαξωτών οδών που εξυπηρετούσαν βέβαια λίγα

⁴⁶ Παπαγιαννάκης Λ., *Οι ελληνικοί σιδηρόδρομοι 1882-1910*, Αθήνα 1982, σ. 160.

μόνο μέρη.⁴⁷ Επί Τρικούπη σχεδιάστηκαν και κατασκευάστηκαν νέοι δρόμοι ενώ επιταχύνθηκε η κατασκευή των έργων που είχαν ήδη δημοπρατηθεί από την προηγούμενη κυβέρνηση. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι αποστάσεις για αρκετά χρόνια υπολογίζονταν σε ώρες κι όχι σε χιλιόμετρα.

Σημαντικό κομμάτι της συγκοινωνίας γινόταν πάντα δια θαλάσσης. Βέβαια μέχρι να ανοίξει η διώρυγα της Κορίνθου, τα πλοία που συνέδεαν τον Πειραιά με τις παραλιακές πόλεις της δυτικής Ελλάδας και τα ευρωπαϊκά λιμάνια της Μεσογείου έπρεπε να κάνουν το γύρο της Πελοποννήσου. Δύο ολόκληρες ημέρες χρειαζόνταν για να φτάσουν μέχρι την Πάτρα. Η διάνοιξη της διώρυγας υπήρξε, συνεπώς, ένα σημαντικό έργο για την διευκόλυνση της ατμοπλοΐας.

Συγχρόνως με τη διάνοιξη της διώρυγας αρχίζουν και τα έργα για την αποξήρανση της Κωπαΐδας, που είχαν ανατεθεί από τον Τρικούπη το 1880 σε μια ομάδα κεφαλαιούχων που εκπροσωπούσε ο Ιωάννης Βούρος. Παρά το γεγονός ότι με την ολοκλήρωση της αποξήρανσης, η Ελλάδα θα αποκτούσε ειρηνικά μια εύφορη επαρχία, το έργο, που αναλήφθηκε αρχικά από γαλλική και κατόπιν από αγγλική εταιρεία, υπήρξε μόνιμο αντικείμενο της πολιτικής διαμάχης στην ελληνική βουλή σε όλα τα στάδια της κατασκευής του.

Η πτώση

Ο εκσυγχρονισμός του στρατού, του στόλου και της διοίκησης, καθώς και η κατασκευή τόσων δημοσίων έργων, απαιτούσαν δαπάνες, που επρόκειτο να καλυφθούν σε μεγάλο βαθμό και με τη επιβολή νέων φόρων⁴⁸. Κατεξοχήν αντιλαϊκό μετρό, μόλις έγινε γνωστό, προκάλεσε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας, ενώ, μόλις εφαρμόστηκε, τροφοδότησε μια συνεχώς αυξανόμενη δυσαρέσκεια των πολιτών, που μεταδόθηκε και στους βουλευτές. Το 1884 άρχισαν οι αντιτρικουπικές διαδηλώσεις, πρώτα στην Αθήνα και κατόπιν στην επαρχία, και ο Τρικούπης αποδοκιμάστηκε κατά τη διάρκεια περιόδου του στην Πελοπόννησο. Ο οραματιστής πολιτικός ζητούσε από τους Έλληνες θυσίες για ένα καλύτερο αύριο, προφανώς υπερεκτιμώντας τις δυνατότητές του.

⁴⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος ελληνοισμός της περιόδου 1833-1881, Αθήνα 1977, τ. 14, σ. 50. Μάλιστα από αυτά, τα 2/3 βρίσκονταν στα Επτάνησα και χρονολογούνταν επί αγγλικής κατοχής.

⁴⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος ελληνοισμός της περιόδου 1833-1881, Αθήνα 1977, τ. 14, σ. 74, 77.

Ο Τρικούπης από μεσσίας και παντοδύναμος έγινε ο «φορομπήχτης», ο «Πετρέλαιος», ο αποδιοπομπαίος τράγος, ενώ ο Δηλιγιάννης ο νέος ήρωας –ιδίως όταν φώναζε «κάτω οι φόροι». Ο τελευταίος υποσχόταν της κατάργηση όλων των τρικουπικών νόμων.

Το αντιτρικουπικό κλίμα μεταφέρθηκε και στη Βουλή, όπου ο Τρικούπης, στις αρχές Φεβρουαρίου 1885 έχασε την πλειοψηφία για λίγες ψήφους. Παρέμεινε όμως στην εξουσία μέχρι να σχηματιστεί νέα κυβέρνηση, ανέκτησε μεν πάλι την εμπιστοσύνη της Βουλής, ηττήθηκε όμως στις εκλογές που ακολούθησαν. Ο Θ. Δηλιγιάννης, ως αρχηγός της αντιπολίτευσης είναι αυτός που θα ωφεληθεί από την πτώση της δημοτικότητας του Τρικούπη, θα κερδίσει τις εκλογές του 1885 και θα σχηματίσει την πρώτη του κυβέρνηση.

- Δύο πολιτικοί αντίπαλοι: Τρικούπης και Δηλιγιάννης

Ο Δηλιγιάννης και ο Τρικούπης ξεκίνησαν τη σταδιοδρομία τους με πολλά κοινά σημεία. Σπούδασαν νομικά και αναμίχθηκαν στην πολιτική την ίδια εποχή, εκλεγόμενοι πληρεξούσιοι στη Β' Εθνοσυνέλευση. Σε σχετικά νεαρή ηλικία ανέλαβαν και οι δυο το υπουργείο Εξωτερικών⁴⁹. Το 1877 συμμετείχαν αμφότεροι στην Οικουμενική Κυβέρνηση του Κ. Κανάρη. Ενώ ο Τρικούπης σχημάτισε την πρώτη του Κυβέρνηση σε ηλικία 43 ετών, ο Δηλιγιάννης, που ήταν λίγα χρόνια μεγαλύτερός του, χρειάστηκε να φτάσει τα 60 του για να σχηματίσει τη δική του Κυβέρνηση.

Είχαν και οι δύο πολιτικοί ηγετικές φιλοδοξίες γι' αυτό βρέθηκαν και σε αντίπαλα στρατόπεδα, διαλύθηκε η φιλία τους και η σχέση τους έγινε ανταγωνιστική. Ο Δηλιγιάννης ήταν διαφορετικός ως προς τον χαρακτήρα και τη νοοτροπία σε σχέση με τον Τρικούπη. Ο Τρικούπης μιλούσε πάντα ορθολογικά και απέφευγε οποιονδήποτε χαρακτηρισμό για τον αντίπαλό του, ενώ όταν ο Δηλιγιάννης αναφερόταν στον Τρικούπη άλλαζε η έκφρασή του και γινόταν απειλητικός. Σε επίπεδο νοοτροπίας ο «τρικουπισμός» -σύμφωνα με ειδικούς μελετητές της

⁴⁹ Δηλιγιάννης: 1863. Τρικούπης: 1866.

περιόδου⁵⁰- εξέφραζε τον «ιδιωτικό αστισμό», ενώ ο «δηλιγιαννισμός» τον «γραφειοκρατικό αστισμό».

Είχαν φυσικά και ορισμένα κοινά σημεία. Παρέμεναν και οι δύο άγαμοι, θεωρώντας ότι η πολιτική δεν τους άφηνε χρόνο για να τον αφιερώσουν στην οικογενειακή ζωή τους. Ως Υπουργοί εργαζόνταν και οι δύο πολλές ώρες και ήταν συγκεντρωτικοί. Ο Τρικούπης διότι ήθελε να ελέγχει τα πάντα ως την τελευταία λεπτομέρεια ενώ ο Δηλιγιάννης επειδή θεωρούσε ότι οι συνεργάτες του δεν είχαν την ίδια μόρφωση με αυτόν.

Η σημαντικότερη διαφορά τους ήταν ως προς την πολιτική σκέψη τους. Ο Τρικούπης παρέμεινε σταθερός στον πολιτικό του σχεδιασμό μέχρι τέλους, ενώ ο Δηλιγιάννης άλλαζε συχνά γνώμες και φρονήματα –μέχρι και τρεις φορές την ημέρα- ως λεγόταν. Ο Δηλιγιάννης θετικό έργο δεν άφησε ενώ ο Τρικούπης –παρότι δεν ολοκλήρωσε το πρόγραμμά του- συνέβαλε στην παγίωση του κοινοβουλευτισμού ενώ μας κληροδότησε σειρά δημοσίων έργων.

- Η πέμπτη Κυβέρνηση, 1886-1890

Ο Τρικούπης σχημάτισε τον Μάιο του 1886 την πέμπτη Κυβέρνησή του και η πρώτη του ενέργεια ήταν να διατάξει την απόσυρση των ελληνικών στρατευμάτων που μόλις είχαν εισβάλει στο τουρκικό έδαφος. Επιτυγχάνοντας την ανακωχή, διέταξε κατόπιν την αποστράτευση. Έπειτα ακολούθησε η άρση του αποκλεισμού.

Θα παραμείνει στην εξουσία σχεδόν επί 4,5 έτη μέχρι τον Οκτώβριο του 1890. Ο ίδιος κράτησε τα Υπουργεία Οικονομικών και Στρατιωτικών. Θα διατηρήσει το ίδιο κυβερνητικό σχήμα και μετά τις νικηφόρες εκλογές του 1887 μέχρι το 1890.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας να περιοριστούν τα ρουσφέτια και οι πελατειακές σχέσεις, που αμαύρωναν την πολιτική ζωή, ένα από τα πρώτα νομοθετήματα της νέας Κυβέρνησης ήταν η τροποποίηση του εκλογικού νόμου με τη θέσπιση της ευρείας εκλογικής περιφέρειας και τον περιορισμό του αριθμού των βουλευτών.

⁵⁰ Πετρίδης Π., *Σύγχρονη Ελληνική πολιτική ιστορία*, Αθήνα, τ.2: 1862-1917, σ. 137.

Το έλλειμμα όταν ανέλαβε την εξουσία ο Τρικούπης ήταν πολύ μεγαλύτερο από εκείνο που είχε αφήσει, λόγω της παρατεταμένης επιστράτευσης, και αυξήθηκε ακόμα περισσότερο με την κατάργηση των δηλιγιαννικών περικοπών και την επαναφορά του εκσυγχρονιστικού προγράμματος, την κατασκευή νέων σιδηρόδρομων και άλλων τεχνικών έργων και την παραγγελία των τριών θωρηκτών «Υδρα», «Σπέτσαι», «Ψαρά». Ο Τρικούπης επανέφερε τους καταργημένους φορολογικούς νομούς και κατέφυγε πάλι στον δανεισμό, κυρίως τον εξωτερικό, συνάπτοντας σειρά δανείων.

Επιπλέον συνέχιζε την υπογραφή συμβάσεων για την κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών στην Πελοπόννησο και στην Αιτωλοακαρνανία.

Μεταξύ των σημαντικότερων τεχνικών έργων της περιόδου είναι η διεύρυνση και η αύξηση του βάθους του πορθμού του Ευρίπου. Έτσι διευκολύνθηκε η διέλευση μεγάλων εμπορικών πλοίων που έφθαναν μέχρι την Θεσσαλία και την Μακεδονία. Η παλαιά ξύλινη γέφυρά του, του 1858, αντικαταστάθηκε με νέα σιδερένια περιστρεφόμενη.

Η Ελλάδα χώρα νησιωτική, είχε ανάγκη φάρων και φανών. Η ειδική επιτροπή φάρων ανέλαβε και την ανάπτυξη δικτύου ναυσιπλοΐας.

Συμπερασματικά, όταν ο Τρικούπης ολοκλήρωσε τη δεύτερη μακροχρόνια πρωθυπουργία του η εικόνα της Αθήνας είχε αλλάξει θεαματικά. Η πρωτεύουσα την δεκαετία του 1890 μπορούσε να υπερηφανευτεί για πολλά αξιόλογα οικοδομήματα⁵¹, τα περισσότερα από τα οποία⁵² ανεγέρθηκαν με δωρεές εθνικών ευεργετών και υπό την επίβλεψη του Ερνέστου Τσίλερ.

Μάλιστα η νέα κυβέρνηση Τρικούπη συνέπεσε με πολλούς εορτασμούς. Τον Δεκέμβριο του 1886 εορτάστηκε η ενηλικίωση του διαδόχου Κωνσταντίνου. Το 1887 εορτάστηκαν τα 50 χρόνια από την ίδρυση του Πανεπιστημίου. Το 1888, οι εορτασμοί για τα 25 χρόνια βασιλείας του Γεωργίου συνδυάστηκαν με την Δ΄ Ολυμπιάδα. Το 1889 τέλος, τελέστηκαν οι γάμοι του διαδόχου Κωνσταντίνου με την Σοφία.

⁵¹ Φλεριανού Αικ., *Χαρίλαος Τρικούπης :η ζωή και το έργο του*, Αθήνα 1999, τ. 2.

⁵² Βλ. Το μέγαρο του Χιμείου του Πανεπιστημίου, το κτήριο της Ακαδημίας, η Εθνική Βιβλιοθήκη, το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Ζάππειο Μέγαρο, η Σχολή Ευελπίδων, κ.α.

Το καλοκαίρι του 1889, ενώ στην Αθήνα άρχιζαν οι προετοιμασίες για τον γάμο, οι Κρήτες, παρά τη ρητή αντίθεση του Τρικούπη, εξεγέρθηκαν με αίτημα την ένωση της νήσου με την Ελλάδα. Ο Τρικούπης, αν και αντίθετος με τις επαναστάσεις στις 25 Ιουλίου / 5 Αυγούστου 1889 με διακοίνωσή του στις Μεγάλες Δυνάμεις ζήτησε την απομάκρυνση των Οθωμανών από το νησί. Απειλίες ότι σε περίπτωση άρνησής τους θα έστελνε ο ίδιος τον ελληνικό στόλο να επέμβει. Η επανάσταση δυστυχώς θα κατασταλεί τον επόμενο χρόνο και η αντιπολίτευση θα εκμεταλλευτεί την ατυχία αυτή.

- Τελευταίες Κυβερνήσεις

Κατά την εικοσαετή διακυβέρνηση Τρικούπη η υψηλή φορολογία δυσαρέστησε τη λαϊκή βάση. Μετά την εκλογή του Δηλιγιάννη έχουμε μάλιστα και μια απόπειρα παραπομπής του Τρικούπη στο Ειδικό Δικαστήριο της Βουλής⁵³, αφού τον κατηγορήσαν για οικονομικές ατασθαλίες. Ο Τρικούπης δεν είναι πραγματικά υπεύθυνος για το μακροσκελές κατηγορητήριο. Στα τέλη Απριλίου 1891 φεύγει για ένα σημαντικό εξάμηνο ταξίδι στην Ευρώπη. Σε όλα τα κράτη θα συναντηθεί με πολιτικούς αρχηγούς, βουλευτές, ανθρώπους του πνεύματος, Έλληνες ομογενείς και θα έχει συζητήσεις μαζί τους για το μέλλον της Ελλάδας.

Έκτη Κυβέρνηση (1892-1893)⁵⁴

Ο βασιλιάς δυσαρεστημένος από την αποτυχία της κυβέρνησης Δηλιγιάννη, τόσο στον οικονομικό τομέα όσο και στην εξωτερική πολιτική, αποφάσισε να καταστρατηγήσει την αρχή της δεδηλωμένης. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 1892 τον παύει από πρωθυπουργό, παρά το γεγονός ότι κατείχε ακόμη την εμπιστοσύνη της Βουλής. Ο Τρικούπης όμως αρνείται να σχηματίσει κυβέρνηση, πράγμα το οποίο θα κάνει μόνο μετά τις εκλογές που τον ανέδειξαν πανηγυρικά νικητή.

Έτσι, τον Ιούνιο του 1892, σχηματίζει την έκτη κυβέρνηση του όπου αναλαμβάνει το υπουργείο Οικονομικών. Η κυβέρνηση αυτή διατηρήθηκε στην εξουσία για λιγότερο από ένα χρόνο. Συνεχίζοντας το πρόγραμμα των προηγούμενων κυβερνήσεων του υπέγραψε νέες σιδηροδρομικές συμβάσεις, βελτίωσε τη στρατιωτική οργάνωση και εκπαίδευση. Κυρίως όμως επικέντρωσε το ενδιαφέρον

⁵³ Φλεριανού Αικ., *Χαρίλαος Τρικούπης :η ζωή και το έργο του*, Αθήνα 1999, τ. 1 και 2, σ. 639.

⁵⁴ 10 Ιουνίου 1892- 3 Μαΐου 1893.

του στα οικονομικά, που βρίσκονταν σε δεινή κατάσταση καθώς η πτώχευση φαινόταν πλέον προ των πυλών.

Το έλλειμμα ήταν μεγάλο και η φορολογία δεν είχε άλλο περιθώριο αύξησης, καθώς η οικονομία βρισκόταν σε ύφεση⁵⁵. Αλλά ο εξωτερικός δανεισμός φαινόταν εξαιρετικά δύσκολος. Οι έντονες προσπάθειες για την εξεύρεση δανείου δίνουν πάλι τροφή σε γελοιογράφους και σατιρικούς ποιητές. Τελικά, το δάνειο συμφωνήθηκε αλλά δεν συνάφθηκε, καθώς ο βασιλιάς αρνήθηκε να κυρώσει την σύμβαση με βασιλικό διάταγμα για να συντομεύσει τον απαιτούμενο χρόνο η Βουλή, που ήταν αρμόδια να την κυρώσει, θα συνέλθει μετά από δύο μήνες, ενώ οι κεφαλαιούχοι είχαν θέσει προθεσμία οκτώ ημερών. Απογοητευμένος από την αρνητική στάση του Γεωργίου ο Τρικούπης παραιτήθηκε παρότι διέθετε την πλειοψηφία της Βουλής.

Έβδομη Κυβέρνηση (1893-1895)⁵⁶

Όταν συγκλήθηκε η Βουλή τον Οκτώβριο του 1893, πρόεδρος θα εκλεγεί ο τρικουπικός υποψήφιος Βασ. Βουδούρης. Ο Τρικούπης σχημάτισε την έβδομη και τελευταία του Κυβέρνηση, ενώ ο Δηλιγιάννης επικρότησε την επιστροφή του. Ο ίδιος ανέλαβε ξανά το Υπουργείο Οικονομικών, άλλαξε όμως όλα τα πρόσωπα των Υπουργών του. Θα παραμείνει στην εξουσία ένα χρόνο και δύο μήνες.

Μία από τις πρώτες ενέργειες της Κυβέρνησης ήταν η ακύρωση ενός δανείου κεφαλαιοποίησης που είχε συνάψει ο απελθών Σωτηρόπουλος με Άγγλους κερδοσκόπους, το οποίο θα ισοδυναμούσε με δόλια χρεοκοπία. Η οικονομία όμως δεν είχε πλέον περιθώρια βελτίωσης. Ο μεσολογγίτης πολιτικός παρέλαβε ένα κράτος που ουσιαστικά είχε χρεοκοπήσει.

⁵⁵ Αρώνη-Τσίχλη Κ. και Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εποχή του: πολιτικές επιδιώξεις και κοινωνικές συνθήκες*, Αθήνα 2000, σ. 94.

⁵⁶ 30 Οκτωβρίου 1893- 12 Ιανουαρίου 1895.

- Δυστυχώς επτωχεύσαμεν

Έτσι, σε έναν μήνα αργότερα, τον Δεκέμβριο του 1893, μπορεί να μην είχε αυτολεξεί το γνωστό «δυστυχώς επτωχεύσαμεν» δήλωσε όμως στη Βουλή ότι το κράτος αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του ως προς τα εξωτερικά δάνεια και ότι τα τοκομερίδια θα πληρωθούν κατά 30%. Τα εσωτερικά δάνεια θα πληρωθούν για να μην χρεοκοπήσουν οι ελληνικές τράπεζες. Το «δυστυχώς επτωχεύσαμεν» εκφράστηκε δηλαδή στην πράξη με ένα νομοσχέδιο «περί προσωρινού διακανονισμού του δημοσίου χρέους»⁵⁷ που κατέθεσε ο Τρικούπης στη Βουλή και το οποίο ουσιαστικά ήταν νομοσχέδιο πτώχευσης.

Μεγάλο πλήγμα για την οικονομία της χώρας υπήρξε και η κατάρρευση της αγορά της ελληνικής σταφίδας⁵⁸ που έφερε σε απόγνωση πολλούς σταφιδοπαραγωγούς και εμπόρους ενώ στέρησε το ελληνικό δημόσιο από τα εισαγωγικά τέλη και το συνάλλαγμα⁵⁹ που προσπόριζε κατά το παρελθόν η εξαγωγή της σταφίδας.

Η κήρυξη της πτώχευσης φυσικό ήταν να προκαλέσει μεγάλη δυσαρέσκεια τόσο στον ελληνικό λαό όσο και στους ξένους δανειστές. Οι ομολογιούχοι, κυρίως οι Γερμανοί, υποστηριζόμενοι από τις κυβερνήσεις τους απαιτούσαν επιτακτικά την αύξηση του ποσοστού πληρωμής τους τακτική που οδήγησε σε διαπραγματεύσεις με την ελληνική Κυβέρνηση.

Ο Τρικούπης τελικά συμφώνησε με τους αντιπροσώπους των ξένων ομολογιούχων τους όρους ενός συμβιβασμού, αλλά οι διαπραγματεύσεις ναυάγησαν.

Εν μέσω της οικονομικής δυσπραγίας θα αρχίσουν οι συζητήσεις για την τέλεση των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα.⁶⁰

Ενώ οι ξένοι ομολογιούχοι πίεζαν την κυβέρνηση στο εσωτερικό η ανέχεια, η άνοδος των τιμών, η αβεβαιότητα και η απογοήτευση του ελληνικού λαού από την

⁵⁷ Πετρίδης Π., *Σύγχρονη Ελληνική πολιτική ιστορία*, Αθήνα, τ. 2: 1862-1917, σ. 141. Νόμος της 10/12/1893 κήρυξε την πτώχευση της χώρας.

⁵⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος ελληνισμός της περιόδου 1833-1881, Αθήνα 1977, τ. 14, σ. 65-67.

⁵⁹ Παναγιωτόπουλος Β., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, Αθήνα 2003, τ. 5: Τα χρόνια της σταθερότητας, 1871-1909, σ. 146.

⁶⁰ Βατικιώτης Κ., «Χαρίλαος Τρικούπης, 100 χρόνια από τον θάνατό του. Αφιέρωμα: *Επτά Ημέρες-Η Καθημερινή*, (3.11.1996).

διάψευση των τρικουπικών επαγγελιών αυξάνονταν⁶¹. Ο ίδιος ο Τρικούπης εξακολουθούσε να αγωνίζεται με πείσμα ίσως όμως περισσότερο από προσωπική φιλοτιμίας πια, παρά γιατί πίστευε ότι θα μπορέσει να βελτιώσει την κατάσταση.

Ο Τρικούπης διατύπωσε λακωνικά σε συνέντευξή του στο εξωτερικό μετά την πτώχευση:

«Το κράτος ημών λίαν ταχέως ανήλθεν εκ της απαισίας ελεεινότητος, εις ην είχαν εκπέσει υπό τον τουρκικόν ζυγόν, εις ύψος. Μέγιστα ποσά δαπανήσαμεν δια τον στρατόν, το ναυτικόν και τους σιδηροδρόμους, τούτο δε ήγαγεν ημάς εις καταστροφήν των οικονομικών του Κράτους. Γνωρίζω καλώς, ότι το ονομά μου είναι αντιδημοτικόν εις το εξωτερικόν, με ωνόμασαν δε τον πολιτευτήν της χρεωκοπίας.»⁶²

⁶¹ Αρώνη-Τσίχλη Κ. και Τρίχα Λ, *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εποχή του: πολιτικές επιδιώξεις και κοινωνικές συνθήκες*, Αθήνα 2000, σ. 243.

⁶² Ανάλεκτα, τ. 11, σ. 840

Γ' Κεφάλαιο
Τρικούπης, η ανθρώπινη πτυχή του
-Η ιδιωτική ζωή και ο χαρακτήρας του

Αυτός υπήρξε ο πολιτικός Χ. Τρικούπης. Πώς ήταν όμως στην ιδιωτική του ζωή; Αφιέρωμα της «Ακρόπολις»⁶³ μας δίνει μια εικόνα:

«Πολιτικός, μάλιστα. Αρχηγός, βεβαίως. Μηχανή σιδηρά, χαλύβδινη, βεβαιότατα. Άνθρωπος με οστά, με σάρκας, με νεύρα, με καρδιά, όπως εσείς, όπως εγώ. Α! Όχι!»

Θα λέγαμε ότι οι σύγχρονοί του είχαν πράγματι μια εικόνα υπεράνθρωπου για εκείνον που εκθέτουν με αφορμή τον θάνατό του, το 1896:

«Μπορεί να κάνη δέκα μέρες να μη φάγει.

Ένα μήνα έχει να κοιμηθεί γράφοντας τον προϋπολογισμό.

Στο κρεβάτι του δεν πέφτει ποτέ.

Κοιμάται ακουμπισμένος στο γραφείο του.

Δεν καπνίζει. Δεν τρώει. Δεν αρρωσταίνει.

Δεν πίνει. Δεν παίζει. Δεν πηγαίνει στο θέατρο.

Δεν ακούει μουσικήν. Δεν...δεν...δεν...

Το πώς απέθανεν είναι μυστήριο»

Πράγματι, ο Τρικούπης ως άνθρωπος ήταν μάλλον άγνωστος στον ελληνικό λαό. Ίσως πιο γνωστή ήταν η ιδιωτική ζωή του βασιλιά παρά η δική του. Σε αυτό συνέτεινε και ο τρόπος που ζούσε, φαινομενικά ακοινωνήτος, απρόσιτος, επιβλητικός, με αριστοκρατικό ύφος που κρατούσε τους άλλους σε απόσταση, με εξαιρετική εκλεκτικότητα στις σχέσεις του. Μπορεί το σαλόνι στο σπίτι του να ήταν ανοικτό όλη την ημέρα για τους πολιτικού του φίλους και τους ψηφοφόρους του, ό

⁶³ «Για το πολύ κόσμο ήταν κι εξακολουθεί να είναι μια αφηρημένη ιδέα», Εφημ. *Ακρόπολις*, φ. 2 Απριλίου 1896

ίδιος όμως ελάχιστη επαφή είχε μαζί τους, καθώς εμφανιζόταν μετά τα μεσάνυχτα όταν πια είχαν απομείνει οι πιο οικείοι.⁶⁴

Η αισιοδοξία και η ατσαλένια θέληση ήταν δύο βασικά χαρακτηριστικά του. Είχε πολύ ισχυρό χαρακτήρα, απίστευτη εργατικότητα και απεριόριστο αντοχή, ιδιότητες που παρέμειναν αναλλοίωτες σε όλη του την ζωή. Συχνά μάλιστα όσοι ξένοι απεσταλμένοι τον γνώριζαν σχολίαζαν την εργατικότητά του και την επιμονή του.

Ας δούμε για παράδειγμα πως τον θυμάται ο βρετανός διπλωμάτης sir Horace Rumbold περί το 1885⁶⁵: «Η προσωπικότητα του Τρικούπη αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα μελέτης. Οι συνήθειες και οι έξεις του ήταν σπαρτιάτικες. Ζούσε εργαζόμενος πολύ, σχεδόν χωρίς ανάπαυση. Ήταν κατ' εξοχήν λιτοδίαιτος. Η σιδερένια του κράση, που αδιαφορούσε για την τροφή και για την ανάπαυση, τον βοηθούσε στην επίπονη εργασία και του επέτρεπε να καταπονεί κυριολεκτικά τους κοινοβουλευτικούς του αντιπάλους.»

Ως μαθητής ξενυχτούσε μελετώντας. Ως πρωθυπουργός ξενυχτούσε στο γραφείο του προετοιμάζοντας νομοσχέδια και προγράμματα ή παρακολουθούσε ατελείωτες ώρες τις συνεδριάσεις της Βουλής. Κάποτε έβρισκε χρόνο και για διασκέδαση. Δίνοντας το παρόν σε κοσμικούς χορούς, μπορούσε να χορεύει ακούραστα ή να αστειεύεται με τις αστές κυρίες που τον πολιορκούσαν. Ενδεχομένως να φλέρταρε διακριτικά, αλλά παρότι ήταν περιζήτητος γαμπρός, δεν προχώρησε σε αρραβώνα ή γάμο. Ήταν πολύ απασχολημένος γι' αυτά έλεγε. Ωστόσο, όταν πια είχε συμπληρώσει τα πενήντα του χρόνια, ερωτεύτηκε και μάλιστα με τρόπο που ούτε η λογική, ούτε η σωφροσύνη του, κανονικά θα επέτρεπαν.

Στο τέλος της πρώτης μακρόχρονης πρωθυπουργία του, όταν έφτασε στην Αθήνα ο νέος πρεσβευτής της Αυστρίας, ο βαρόνος von Trautenberg, με την 25χρονη σύζυγό του Μαρία. Η βαρόνη ήταν πνευματώδης, με λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα και φαίνεται ότι τράβηξε την προσοχή του Τρικούπη. Το ειδύλλιο έγινε γνωστό στους κοσμικούς κύκλους της Αθήνας και μάλιστα όταν το ζεύγος έφυγε από την Αθήνα ο Τρικούπης με την Μαρία διατήρησαν αλληλογραφία. Η αδελφή του

⁶⁴ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 84

⁶⁵ Rumbold H., *Final Recollections of a Diplomatist*, Λονδίνο 1905, σ. 15

Χαρίλαου, η Σοφία, μετά τον θάνατό του, επενέβη δραστικά σε όσα αντίγραφα των γραμμμάτων του βρέθηκαν στο αρχείο του αλλού κόβοντας με ψαλίδι ολόκληρες παραγράφους, αλλού σημειώνοντας στο φάκελο «απόσπασμα επιστολή του Χ. Τρικούπη προς φίλον του εκ του εξωτερικού» κι αλλού σβήνοντας επιμελώς το όνομα της βαρόνης καθώς και κάθε αναφορά που δείχνει ότι η επιστολή απευθυνόταν σε γυναίκα.

Μετά τη λήξη της θητείας του von Trautenberg, το ζεύγος επισκεπτόταν συχνά την Ελλάδα και διατήρησαν στενές επαφές. Τους συναντούσε επίσης και κατά τα ταξίδια του στο εξωτερικό ενώ και κατά τη δύση της ζωής του Τρικούπη το ζεύγος βρισκόταν κοντά του στις Κάννες.

Σε γενικές γραμμές, επιστρέφοντας στο χαρακτήρα του πολιτικού, μπορούμε να πούμε ότι ήταν συγκρατημένος στις εκδηλώσεις του ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές. Λιγόλογος συχνά έδινε την εντύπωση ψυχρού κι εσωστρεφούς ατόμου. Πιθανότατα καθώς είχε ζήσει πολλά χρόνια της νεότητάς του στο Λονδίνο να μην είχε επηρεαστεί μόνο από την αγγλική πολιτική αλλά και από τον βρετανικό τρόπο ζωής, την ψυχραιμία και αυτοκυριαρχία⁶⁶.

Πολλά στοιχεία του χαρακτήρα του, όπως τον ορθολογισμό, τη φιλομάθεια και την ευρύτητα του νου, καθώς και το μεγάλο μέρος της πολιτικής του ιδεολογίας, τα κληρονόμησε από τον πατέρα του. Εκείνος του εμφύσησε τις φιλελεύθερες ιδέες, τον θαυμασμό του αγγλικού πολιτικού συστήματος και την πίστη στον κοινοβουλευτισμό, καθώς και τον σεβασμό προς το Σύνταγμα.

Διάβαζε πολιτικές και ιστορικές μελέτες και παρακολουθούσε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τις διάφορες φιλοσοφικές θεωρίες της εποχής του. Φιλομαθής, ενημερωνόταν καθημερινά από τις κυριότερες ελληνικές και αγγλικές εφημερίδες. «Η ποικιλία των γνώσεών του ήταν κάτι το καταπληκτικό, η δε μνήμη του σπανίως έπεφτε έξω. Ήταν ο μόνος πολιτικός που γνώρισα, που παρακολουθούσε σε τόσο βάθος την εσωτερική πολιτική των άλλων κρατών», σχολίαζε ο ανταποκριτής των Times, James Bouchier.⁶⁷

⁶⁶ Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009, σ. 21.

⁶⁷ Bouchier J., *Charilaos Trikoupes*, The Fortnightly Review, Λονδίνο 1896, σ. 36-47.

Η βιογράφος του, Λ. Τρίχα⁶⁸ υπογραμμίζει επίσης ότι ήταν πειστικός με τα επιχειρήματα που ανέπτυξε στο διάλογο, ώστε ανάγκαζε τον συνομιλητή του να καταλήξει σε απίστευτα συμπεράσματα. Το γέλιο του ζεστό και ηχηρό γέμιζε το σαλόνι της αδελφής του Σοφίας όταν γύριζε από το γραφείο του. Οι φίλοι του, συγκεντρωμένοι εκεί από νωρίς τον περίμεναν μέχρι αργά το βράδυ για να συζητήσουν μαζί του και να απολαύουν το πνεύμα του. Στις παρέες του υπήρξε ομιλητικός και εύχαρις και ας τον παρουσίαζαν σοβαρό κι αγέρωχο. Όλες οι περιγραφές των συγχρόνων του συγκλίνουν στην αυστηρή μορφή, την άκαμπτη κορμοστασιά, με το σκούρο κουστούμι. Έτσι, τον απεικονίζουν όλες οι φωτογραφίες, σοβαρό, επιβλητικό, αγέλαστο μπροστά στο φακό.

Του άρεσαν οι βόλτες στην εξοχή, το ψάρεμα, το κυνήγι, η υγιεινή διατροφή, και αγαπούσε πολύ τα σκυλιά του. Στα νεανικά του χρόνια πήγαιναν οικογενειακώς στην Αίγινα, όμως μετά τον θάνατο της μητέρας τους, αραιώσαν αυτές οι επισκέψεις στο νησί, καθώς το σπίτι πουλήθηκε. Όταν ήταν στην αντιπολίτευση έφευγε για μεγάλα χρονικά διαστήματα σε ταξίδια στο εξωτερικό. Στο Υπουργείο Οικονομικών όπου προτιμούσε να εργάζεται παρέμενε συνήθως μέχρι αργά το βράδυ. Ήταν συστηματικός, εξαιρετικά τακτικός και οργανωμένος. Ταξινομούσε μόνος του τα έγγραφα του σε φακέλους και υποφακέλους και κατόπιν στα συρτάρια του ή σε έναν ειδικό σε έναν ειδικό φοριαμό με πολλές θυρίδες που είχε σχεδιάσει ο ίδιος. Ο χαρτοφύλακας που χρησιμοποιούσε είχε χωριστές θέσεις για τα έγγραφα κάθε Υπουργείου και μια για τα περί Μεσολογγίου.

Εξαιτίας της πολύχρονης παραμονής του στο εξωτερικό, είχε έναν ξενικό τόνο στην προφορά του πράγμα που επισημάνθηκε συχνά από τους γελοιογράφους κυρίως κατά τα πρώτα χρόνια της πρωθυπουργίας του.⁶⁹ Λιτός και λακωνικός, χρησιμοποιούσε πάντα την καθαρεύουσα τόσο στους λόγους του στη Βουλή όσο και στην καθημερινότητα. Παρά την λακωνικότητά του έφτανε να ρητορεύσει στη Βουλή μέχρι και επί ένα συνεχές εξάωρο, υπερασπιζόμενος την πολιτική του και εξαντλώντας το ακροατήριο.

Συνήθιζε να μην κρατά χρήματα πάνω του και όταν δεν συνεδρίαζε η Βουλή ταξίδευε ως ιδιώτης στο εξωτερικό μένοντας σε απλά δωμάτια ξενοδοχείου. Η

⁶⁸ Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος πίσω από τον Τρικούπη*, Αθήνα 2014, σ.38.

⁶⁹ *Ασμοδαίος*, φ. 15 Μαΐου 1883 και φ. 28 Οκτωβρίου 1884.

πατρική του περιουσία εξαντλήθηκε σε σημείο που τα τελευταία χρόνια πήρε δάνειο από την Εθνική Τράπεζα. Έμενε με την αδελφή του Σοφία σε νοικιασμένο σπίτι στην Οδό Ακαδημίας 54, σημερινή Οδό Χ. Τρικούπη.

Μετά τον θάνατο των γονέων του, έζησε όλα τα χρόνια με την αδελφή του Σοφία. Η Σοφία Τρικούπη σίγουρα δεν υπήρξε μια συνηθισμένη γυναίκα της εποχής της. Μεγαλωμένη σε ένα σπίτι διανοουμένων, μορφώθηκε πολύ περισσότερο από τις αστές της εποχής της, μιλούσε άριστα αγγλικά και γαλλικά. Δεν παντρεύτηκε ποτέ και μη έχοντας οικογενειακές μέριμνες αφοσιώθηκε στο Χαρίλαο και το πολιτικό του κόμμα. Μετά το θάνατο του Τρικούπη αφοσιώθηκε στην προσπάθεια να διατηρήσει ζωντανή τη μνήμη του και οργάνωσε το αρχείο Τρικούπη, ενώ η ίδια αποτραβήχτηκε από την δημόσια ζωή. Έζησε έτσι, άλλα είκοσι χρόνια.

- Το τέλος

Ενώ η Αθήνα ετοιμαζόταν πυρετωδώς για την έναρξη των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων η Σοφία Τρικούπη λαμβάνει από τον αδελφό της ένα τηλεγράφημα. Είναι γραμμένο με τον κρυπτογραφικό κώδικα που είχαν συντάξει πριν από τριανταπέντε χρόνια (1862) τότε που η Σοφία ακολουθώντας τον πατέρα και τη μητέρα της επέστρεφε ουσιαστικά από το Λονδίνο στην Αθήνα. Τα δύο αδέλφια ήθελαν να επικοινωνούν μεταξύ τους χωρίς τον κίνδυνο τα γραπτά τους να διαβαστούν από άλλους αδιάκριτους αναγνώστες. Άρρωστος τώρα με ποδάγρα που είχε προκαλέσει αυξημένο ουρικό οξύ και επιπλοκές στην καρδιά και τα νεφρά την καλούσε κοντά του στις Κάννες.

Η Σοφία θα φύγει αμέσως μαζί με τον εξάδελφό τους Κων. Τρικούπη που θα φτάσουν στις Κάννες δύο μόλις ημέρες πριν επέλθει το μοιραίο. Στις 30 Μαρτίου του 1896, το απόγευμα θα αφήσει την τελευταία του πνοή σε ένα δωμάτιο του ξενοδοχείου Gray et d' Albion. Δίπλα του βρισκόντουσαν οι πιο κοντινοί του άνθρωποι: η Σοφία με τον Κωνσταντίνο και το ζεύγος Trautenberg. «Εξέπνευσεν ο πολυαγαπημένος μας Χαρίλαος, το καύχημα της οικογενείας όμως» θα γράψει στο ημερολόγιό του ο Κωνσταντίνος. Λίγο νωρίτερα ο εκλιπών του είχε χαρίσει το χρυσό ρολόι του.

Η είδηση του θανάτου του πολιτικού άνδρα κατεγράφη σε όλα τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων. Ο Χαρίλαος Τρικούπης είχε ζητήσει η κηδεία του να γίνει απλά, χωρίς επισημότητες και επικήδειους λόγους και η επιθυμία του έγινε σεβαστή. Έτσι το φέρετρό του μεταφέρθηκε από τον Ναό Ζωοδόχου Πηγής στην οδό Ακαδημίας μέχρι και το Α΄ Νεκροταφείο. Χωρίς στρατιωτικά αγήματα, χωρίς πένθιμα εμβατήρια, χωρίς κανονιοβολισμούς, στεφάνια και λόγους. Με απίστευτο όμως, πλήθος λαού που ακολουθούσε σιωπηλά τη σωρό του μέχρι το Νεκροταφείο.

Μετά τον θάνατό του γράφτηκαν πολλά άρθρα με αναμνήσεις, περιγραφές, κρίσεις και αποτιμήσεις του ιδίου και του έργου του. Τα λόγια του δημοσιογράφου Θεόδωρου Βελιανίτη αποτυπώνουν γλαφυρά τη φυσιογνωμία του και με σαφήνεια το έργο του⁷⁰: «Όσοι δεν ε γνώρισαν αυτόν εκ του πλησίον δεν θα δυνηθώσιν ουδέποτε να σχηματίσωσιν ακριβή ιδέαν περί του ανδρός εκ των εγγράφων, των βιογραφιών και των εικόνων του. Η παράστασις αυτού, ήτις τω έδιδε την όψιν χάλκινου αγάλματος, αδρότης των γραμμών του προσώπου, η αυστηρότης αυτού, η βαθύτης του όμματος και η διορακότης του βλέμματος, όλα ταύτα συνδεόμενα υπό σπανίας πολυμαθείας και νευροδεστάτης ευγλωττείας...

Ο Τρικούπης ήτο καθ' όλην την έκτασιν της λέξεως πολιτικός ανήρ έχων θετικάς αρχάς και διαγεγραμμένων πρόγραμμα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, του οποίου αντί πάσης θυσίας επεδίωκε την εφαρμογήν. Εζήτησε δια της εσωτερικής ναπλάσεως να παρασκευάσει την εθνικήν νίκην. Επεδίωξε κατ' ακολουθίαν την αναδημιουργίαν της Ελλάδος δια διαφόρων νόμων διοικητικών και φορολογικών, θέσας ταυτοχρόνως τας βάσεις της στρατιωτικής και ναυτικής οργανώσεως του Κράτους. Ούτω οδήγησεν την χώραν εις την οδόν της ευρωπαϊκής προόδου.»

⁷⁰ Τσοκόπουλος Γ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης, βιογραφία, ανάλεκτα*, Αθήνα 1896, τ. 13, σ. 757-758.

Β΄ ΜΕΡΟΣ**Η Κωπαΐδα****Α΄ Κεφάλαιο****Τοπογραφία και φυσιογνωμία**

Η Κωπαΐδα, ήδη από τον Όμηρο⁷¹ αναφέρεται με το όνομα Κηφισίδα, γιατί όπως εξηγεί ο Πausanίας⁷² «στη λίμνη χύνεται ο Κηφισός ποταμός, που πηγάζει από τη Λίλεια της Φωκίδας», στις ΒΑ υπώρειες του Παρνασσού κοντά στο χωριό Αγόριανη, γνωστό και ως ποτάμι του Δαδίου, περνά ανατολικά της Χαιρώνειας και κατευθύνεται ανατολικά κατά μήκος του βουνού Ακοντίου, μέχρι τον Ορχομενό.

Ο Κηφισός ενωνόταν στον Ορχομενό με το Μέλανα ποταμό και κατευθυνόταν προς τις Κώπες και προς τις πέρα των Κωπών καταβόθρες. Επειδή οι καταβόθρες δεν μπορούσαν να δεχτούν όλα τα νερά σχηματιζόταν η λίμνη, η οποία είχε τα περισσότερα νερά στο βόρειο μέρος της περιοχής των Κωπών. Η λίμνη απλωνόταν προς τα ΝΑ του Ορχομενού ως την Αλίαρτο και το όρος της Σφίγγας και προς τα ΒΑ της Κορώνειας, ως το μυχό του κόλπου των Κωπών, όπου βρίσκεται η καταβόθρα.

Ο Στράβωνας⁷³ υπολογίζει την περίμετρο της λίμνης σε 380 στάδιο, ο ίδιος όμως αναφέρει πως την περίοδο της ακμής του Ορχομενού, ο χώρος ήταν στεγνός και καλλιεργούταν. Κατά τους θερινούς μήνες, όποτε τα νερά του Κηφισού και των άλλων ποταμών, που τροφοδοτούσαν τη λίμνη διατηρούνταν μόνο στην περιοχή των Κωπών, ενώ τα υπόλοιπα τμήματά της παρέμεναν βαλτώδη ή καλλιεργούνταν.

Η ονομασία της λίμνης Κηφισίδα, Κωπαΐδα, αποδίδει τις διαφορετικές όψεις της λίμνης, κατά τους χειμερινούς και θερινούς μήνες αντίστοιχα.

Ανατολικά της λίμνης Κωπαΐδας και ΒΔ της Υλικής βρίσκεται το Ακραιφίον⁷⁴ σημαντική πόλη κατά την καλσική περίοδο. Η ενδιάμεση πεδινή έκταση ονομαζόταν «Αθαμάντιον πεδίων, γιατί λένε πως σ' αυτή την πεδιάδα είχε ζήσει ο Αθάμας» και τη διεκδικούσαν οι κάτοικοι του Ορχομενού⁷⁵.

⁷¹ Ιλιάδα, Ε 709

⁷² ΙΧ 24,1

⁷³ 9, 407

⁷⁴ Ακραιφία για τον Ηρόδοτο και Ακραιφίον ή Ακραιφίαι στο Στράβωνα 9, 410-13

⁷⁵ Πausanίας ΙΧ, 24,3

Η τοπογραφία της λίμνης συμπληρώνεται από τον Πausanία με τη καταγραφή παραλίμνιων πόλεων ανάμεσα στις οποίες πιο σημαντικές αναφέρονται, η πόλη Κώπαι στα κράσπεδα της λίμνης, *Αθήναι* και *Ελευσίς* στα δυτικά της Κωπαΐδας, κοντά στον ποταμό Τρίτωνά⁷⁶, ο οποίος ταυτίζεται με ένα μικρό ρεύμα στο χωριό Σωληνάρι, δυτικά των Κωπών και κοντά στο Στροβίκι και την Ύηττο δυτικά του χωριού Παύλο.

Τα τεχνικά έργα των Μινύων, είχαν αποστραγγίσει τμήματα της λίμνης, αν και ο Στράβων αναφέρει ότι η αποξήρανση έγινε *παντοδαπώς*, δηλαδή ολοκληρωτικά και είχαν διαμορφώσει διαφορετικά τα τοπογραφικά δεδομένα, από αυτά που παραδίδουν οι περιηγητές των ελληνιστικών χρόνων. Τα αναχώματα των Μινύων κατά μήκος της ροής του Μέλανα και του Κηφισσού ποταμού κατηύθυναν τα νερά των ποταμών προς τις καταβόθρες αποκαλύπτοντας καλλιεργήσιμα εδάφη στις παρυφές της λίμνης.

Η πόλη Κώπαι, χτισμένη σε παραλίμνιο λόφο, την περίοδο των βροχοπτώσεων γινόταν νησί. Με τα αποστραγγιστικά έργα όταν η λεκάνη της λίμνης ήταν κατά το μεγαλύτερο μέρος της στεγνή. Τότε φαίνεται πως δημιουργήθηκε μια εγκατάσταση πέραν του Κηφισσού, η οποία είχε την κοίτη του στα Βόρεια. Νοτιανατολικά των Κωπών στο ύψωμα του Γλα, οικοδομήθηκε οχυρωμένη ακρόπολη για την επίβλεψη των αποστραγγιστικών έργων.

Η καταστροφή των έργων, η οποία κατά τη μυθολογία αποδίδεται στον Ηρακλή, ενώ κατά το Στράβωνα οφείλεται σε φυσικά αίτια, επανέφεραν τη λίμνη, όπως την είδε ο Πausanίας με τη μορφή που διατηρήθηκε ως την νεότερη εποχή.

Άρθρα αναδημοσιευμένα από εφημερίδες στα μέσα του 19^{ου} αι. μας αποκαλύπτουν μια πιο λεπτομερή εικόνα της λίμνης. Στην “Constantinople Messenger” του Edgar Whitaker, 4/16 Μαΐου 1881 αναφέρεται ότι το κέντρο της λίμνης έμενε πάντα πλημμυρισμένο με αποτέλεσμα 240.000 στρ. να μένουν ακαλλιέργητα.

⁷⁶ Στράβωνας 9, 406

Β' Κεφάλαιο

Σύντομη ιστορική αναδρομή από την Αρχαιότητα έως την Οθωμανική περίοδο

Η άλλοτε μεγάλη λίμνη, η οποία σήμερα έχει αποξηρανθεί, καταλάμβανε τη βαθύτερη περιοχή του λεκανοπεδίου της επαρχίας Λιβαδειάς, είχε μήκος 23 και πλάτος 13 χιλιόμετρα⁷⁷. Η λίμνη σχηματίστηκε από τεκτονική εγκατακρήμνιση που έλαβε χώρα στη διάρκεια της γεωλογικής υποπεριόδου που ονομάζεται πλειστόκαινο.

Εκτός από το Βοιωτικό Κηφισσό που πηγάζει από τη Λιλαία του Παρνασσού, η Κωπαΐδα δεχόταν τα νερά του Μέλανα που σχηματίζεται από τις πηγές της βόρειας πλευράς του λόφου του Ορχομενού, της Έρκυνας που πηγάζει από το ιερό του Τροφωνίου στη Λιβαδειά, τον Ολμειό, τον Τρίτωνα και το Λόφη, που πηγάζουν από τον Ελικώνα⁷⁸.

Η λίμνη είχε σε περίοδο ανομβρίας έκταση 150.000 στρέμματα, η οποία έφθανε σε περιόδους με πολλές βροχοπτώσεων τα 250.000 στρέμματα. Βρισκόταν σε υψόμετρο 95 μέτρων από τη θάλασσα και το βάθος της ήταν γύρω στα 3-4 μέτρα.

Οι αρχαίοι Έλληνες μνημονεύουν την Κωπαΐδα με διάφορα ονόματα. Ο Όμηρος την αποκαλεί Κηφισίδα από το όνομα του Βοιωτικού ποταμού Κηφισσού. Σύμφωνα με τον Στράβωνα ο Όμηρος εννοεί Κηφισίδα την λίμνη Υλίκη από το γεγονός ότι η λίμνη Κωπαΐδα την περίοδο της Τρωικής εκστρατείας είχε αποξηρανθεί.

Ο Θεόφραστος αποκαλεί τη λίμνη Κωπαΐδα και Ορχομενίαν, πιθανότατα λόγω της πόλης του Ορχομενού που ήταν έδρα των Μινυών. Από τους άλλους συγγραφείς ονομάζεται Ογχηστός, Ορχομενός και Αλίατρος λόγω του ονόματος των διαφόρων πόλεων που ήταν κτισμένες στις όχθες της. Ο Πausανίας την αναφέρει και ως «Αδαμάντιου Πεδίου», ονομασία προερχόμενη από τον μυθικό Βασιλιά του Ορχομενού Αδάμαντα.

Τελικά επικράτησε το όνομα Κωπαΐς που οφείλεται στην πόλη Κώπαι, η οποία ανήκει στους Μινύες και ήταν κτισμένη στο ΒΔ άκρο της λίμνης⁷⁹. Τα νερά της Κωπαΐδας δεν είχαν επιφανειακές διεξόδους προς την θάλασσα, ο βυθός της όμως

⁷⁷ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 12.

⁷⁸ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 12.

⁷⁹ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 12.

ήταν διάτρητος από 23 γεωλογικές σχισμές, τις λεγόμενες καταβόθρες. Η πιο μεγάλη καταβόθρα βρισκόταν στο ανατολικό μυχό του κόλπου της Κωπαΐδας.

Την αξία της αποξήρανσης της λίμνης εκτίμησαν πρώτοι τον 13-14^ο αι. οι Μινύες, λαός γεωργικός που κατέβηκε από τη Θεσσαλία. Οι Μινύες με τα εκπληκτικά σε τεχνικά αρδευτικά έργα αποξήραναν την Κωπαΐδα και την καλλιεργούσαν. Για την συγκέντρωση από την αποχέτευση των νερών προς τις δύο μεγάλες καταβόθρες που βρίσκονταν στη βόρεια όχθη της λίμνης, οι Μινύες έσκαψαν μια σήραγγα 2230 μέτρων. Πάνω από αυτή τη σήραγγα άνοιξαν 16 τετράγωνα κάθετα φρεάτια βάθους 18-63 μέτρων και σε απόσταση 100-200 μέτρα το ένα από το άλλο. Η τεχνική σήραγγα άρχιζε από τη θέση Κεφαλάρι και ακολουθώντας τον αρχαίο δρόμο έφθανε ως το όρμο της Λάρυμνας και τον Ευβοϊκό Κόλπο.

Το έργο αυτό είναι το μεγαλύτερο της μυκηναϊκής περιόδου και θεωρήθηκε για την εποχή του ως το σημαντικότερο αρδευτικό έργο. Οι Μινύες οφείλουν την οικονομική τους ακμή στην καλλιέργεια της εύφορης πεδιάδας της Κωπαΐδας. Λεπτομέρειες για την αποξήρανση της λίμνης μας δίνει ο Στράβωνας, ο οποίος ότι «η λίμνη εκαλλιεργείτο»⁸⁰. Οι Μινύες έχτισαν το ανακτορικό τους κέντρο στο Ορχομενό και στο Γλα.

Το έργο της αποξήρανσης εγκαταλείφθηκε στο τέλος της μυκηναϊκής περιόδου και αχρηστεύθηκε τελείως. Ο Θουκυδίδης αναφέρεται στην Κωπαΐδα τονίζοντας ότι παρόλο που η λίμνη αποξηράνθηκε στην απώτερη αρχαιότητα ανασχηματίστηκε αργότερα και πάλι. Ο ανασχηματισμός αυτός οφείλεται σύμφωνα με τον Θουκυδίδη στους μεγάλους σεισμού που έγιναν.

Στους ιστορικούς χρόνους η Κωπαΐδα ήταν λίμνη που πολλά καλοκαίρια αποξηραίνονταν. Στις όχθες της λίμνης υπήρχαν πάρα πολλοί οικισμοί. Ο Μέγας Αλέξανδρος θέλοντας να ευχαριστήσει τους Ορχομένιους για την συμβολή τους στη νίκη του κατά των Θηβαίων το 335 π.Χ. προχώρησε σε έργα αποξήρανσης της λίμνης με επιβλέποντα τον Χαλκιδέο μηχανικό Κράτη⁸¹. Τα έργα αυτά όμως δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα και λίγες δεκαετίες αργότερα οι παραλίμνιοι οικισμοί της Κωπαΐδας μειώθηκαν αισθητά και από δεκαοκτώ που ήταν έμειναν μόνο δέκα.

⁸⁰ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 12.

⁸¹ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 13.

Το 40 μ.Χ. ο πλούσιος Ακραιφνιεύς Επαμεινώνδας ⁸²διέθεσε ένα σημαντικό για την εποχή χρηματικό ποσό για να επισκευαστεί το κεντρικό φράγμα που προϋπήρχε για την προστασία των καλλιεργήσιμων εκτάσεων από τα έλη. Τα έργα αυτά χρηματοδότησε αργότερα και ο αυτοκράτορας Αδριανός ανταποκρινόμενος στις αιτήσεις των κατοίκων της Κορωνείας, αλλά εκτιμάται παράλληλα ότι το έργο αυτό της αποξήρανσης θα απέφερε τεράστια έσοδα στο ταμείο της αυτοκρατορίας.

Στη Βυζαντινή περίοδο, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις ανήκαν στον εκάστοτε διοικητή «Βασιλικό Πρωτοσπαθάριο» του θέματος της Ελλάδας που είχε πρωτεύουσα τη Θήβα.

Την περίοδο της Φραγκοκρατίας η λίμνη και οι παραλίμιες καλλιεργήσιμες γαίες ανήκαν στο Δουκάτο των Αθηνών και Θηβών και τα κτήματα περιέχονταν στην δικαιοδοσία Φράγκων Φεουδάρχων. Το 1311, η Κωπαΐδα έγινε διάσημη από τη μάχη ανάμεσα στους Φράγκους ιππότες του Δουκάτου των Αθηνών και στους Καταλανούς⁸³. Οι σιδερόφρακτοι ιππότες βυθίστηκαν με τα άλογά στα έλη της λίμνης και εξοντώθηκαν στην μάχη αυτή. Οι Καταλανοί κυρίευσαν το Δουκάτο των Αθηνών και Θηβών και το κράτησαν έως το 1387.

Στην περίοδο της τουρκοκρατίας τα εύφορα παραλίμνια κτήματα ανήκαν σε άρχοντες της Λιβαδείας, η οποία ήταν μια από τις σημαντικότερες και πιο ανεπτυγμένες πόλεις του Ελλαδικού χώρου της Οθωμανικής αυτοκρατορίας⁸⁴.

Το βαμβάκι, ο καπνός, το καλαμπόκι, το σιτάρι, το ρύζι, η σταφίδα και η χρωστική ουσία αλιζάρι παράγονται στην Κωπαΐδα και καθιστούν την Λιβαδειά σπουδαίο εμπορικό κέντρο.

⁸² Λάμπας Γ., *Η Κωπαΐδα*, Αθήνα 1983, σ. 14-16.

⁸³ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 13.

⁸⁴ Λάμπας Γ., *Η Κωπαΐδα*, Αθήνα 1983, σ. 10-11.

Γ' Κεφάλαιο

Η Κωπαΐδα στους νεότερους χρόνους

-Ψήφισμα της Βουλής για την αποξήρανση (23 Ιουλίου/ 3 Αυγ. 1865)

Το 1865, υπογράφεται σύμβαση μεταξύ της Ελληνικής Κυβέρνησης και του εκπροσώπου Γάλλων κεφαλαιούχων Μομφερριέρ⁸⁵. Το έργο δεν υλοποιήθηκε, λόγω αδυναμίας εκτέλεσης του έργου από τη Γαλλική πλευρά και η σύμβαση ακυρώθηκε.

Το ψήφισμα του 1865 για την αποξήρανση της Κωπαΐδας υπογράφηκε από τον Υπουργό Οικονομικών Αλ. Κουμουνδούρο, τον Υπουργό Εσωτερικών Α. Ανάργυρο, τον Υπουργό Εξωτερικών Π. Βραΐλα Αρμένης και τον εκπρόσωπο των Γάλλων Μομφερριέρου.

Στο άρθρο 1 η Κυβέρνηση παραχωρεί στον Μομφερριέρ και την εταιρεία του το δικαίωμα της αποξήρανσης της Κωπαΐδας. Η παραχώρηση γίνεται υπό τους εξής όρους (άρθρο 2)⁸⁶, ότι τα διαγράμματα του κ. Σωβάζ θα χρησιμοποιηθούν σαν βάση των εργασιών της αποξήρανσης. Τροποποιήσεις των αρχικών διαγραμμάτων θα γίνουν μόνο με την σύμφωνη γνώμη της Κυβέρνησης.

Στο άρθρο 3 γίνεται λόγος για τις παραχωρήσεις που θα λάβει ο Μομφερριέρ, και αυτές είναι⁸⁷:

1. 80.000 στρέμματα με πλήρη ιδιοκτησία
2. Την επικαρπία του υπόλοιπου παραχωρουμένου εδάφους για 99 έτη
3. Την χρησιμοποίηση για 99 χρόνια την περιοχή γύρω από το λιμάνι Λαρύμνης για να κτίσει τα καταστήματα της Εταιρείας
4. Να μην πληρώνει τέλη για τις παραχωρούμενες εκτάσεις και για τα οικοδομήματα που θα εγείρει για 10 χρόνια
5. Να μην πληρώνει κανένα εισαγωγικό ή τελωνειακό τέλος για 10 χρόνια για όλα τα μηχανήματα

⁸⁵ Χρήστου Θ., *Το Κωπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002, σ. 46.

⁸⁶ Βλ. Παράρτημα Ι, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφερριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 1-5.

⁸⁷ Βλ. Παράρτημα Ι, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφερριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 1-5.

6. Την χρήση των νερών των ποταμών και των χειμάρρων και όσα μπαίνουν στην αποξηραμένη πεδιάδα και να διατηρούνται τα δικαιώματα στους παραποτάμους. Δεν θα παραχωρηθούν νέα δικαιώματα. Και θα απαγορευτεί η κατάχρηση του νερού κατά την ροή των ποταμών.

Η Κυβέρνηση διατηρεί το δικαίωμα να επιτρέψει σε βιομηχάνους, να χρησιμοποιήσουν την κλίση της Ερκύνης ως κινητική δύναμη.

Τα νερά που εκβάλλουν από το Κωπαϊδικό πεδίο μέσω του όρους Πτώου, η Εταιρεία έχει την αποκλειστική χρήση για 15 χρόνια με την έναρξη των έργων της υπόρυγας, έχει την δυνατότητα να μεταχειρισθεί τα νερά για την καλλιέργεια με τα αναγκαία μηχανήματα.

Η Εταιρεία υποχρεούται να στήσει τα εργοστάσιά της με τρόπο ώστε να μην χαθεί η κλίση για να φεύγουν τα νερά

7. Η Εταιρεία έχει την δυνατότητα να ανοίξει δρόμους ή να στήσει αποθήκες ή εργοστάσια προσωρινά χωρίς να πληρώσει καμία αποζημίωση στο δημόσιο.

Το άρθρο 4⁸⁸ αναφέρει ότι όλες οι αναγκαίες απαλλοτριώσεις πρέπει να δρομολογηθούν από την Κυβέρνηση και ότι οι απαλλοτριώσεις βαραίνουν την Εταιρεία. Οι αποζημιώσεις θα πληρωθούν μέσω λογαριασμού της Κυβέρνησης. Εάν κατά την εκτέλεση των έργων η Εταιρεία αναγκαστεί να ανοίξει δρόμους ή να στήσει αποθήκες- εργοστάσια σε ιδιωτικές εκτάσεις είναι υποχρεωμένη να πληρώσει αποζημίωση ανάλογη του χρόνου και της εκτάσεως της ιδιοκτησίας.

Η Εταιρεία θα πληρώνει μόνο τους ίδιους φόρους που πληρώνουν και οι πολίτες (άρθρο 5)⁸⁹. Η Εταιρεία πρέπει να καταβάλλει στο δημόσιο ταμείο 300.000 δρχ για εγγύηση και να καταβάλλει τόκο 6% ετησίως. Αυτά θα δοθούν μετά την παραλαβή της υπόρυγους της Πτώου (άρθρο 6). Το άρθρο 7⁹⁰ αναφέρει ότι η Εταιρεία πρέπει να δανείσει στην Κυβέρνηση 1.700.000 δρχ.. Αυτό το ποσό πρέπει να

⁸⁸ Βλ. Παράρτημα Ι, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφεριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαϊδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαϊδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 1-5.

⁸⁹ Βλ. Παράρτημα Ι, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφεριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαϊδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαϊδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 1-5.

⁹⁰ Βλ. Παράρτημα Ι, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφεριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαϊδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαϊδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 1-5.

καταβληθεί εντός 6 μηνών από την Βασιλική κύρωση. Αυτό το δάνειο δίνεται για να εξασφαλισθούν οι πρόσοδοι των αλυκών. Η Κυβέρνηση πληρώνει ετήσιο τόκο 7% από την ημέρα της καταβολής μέχρι της απόδοσης, αυτό πρέπει να γίνει εντός 3 ετών από την ημέρα της καταβολής.

Οι εργασίες στην υπόρυγα της Πτώου θα ξεκινήσουν μετά την Βασιλική κύρωση και πρέπει να αποπερατωθούν τα έργα εντός πέντε ετών (άρθρο 8). Όλα τα έργα για την αποξήρανση πρέπει να έχουν τελειώσει εντός 10 ετών. Σε αντίθετη περίπτωση η Εταιρεία θα πληρώσει πρόστιμο 50.000 δρχ προς όφελος του δημοσίου ταμείου. Το πρόστιμο αυτό θα διπλασιάζεται σε κάθε έτος μέχρι την αποπεράτωση του έργου (άρθρο 9)⁹¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 θα έπρεπε να κανονιστούν τα εξής για την εκτέλεση των έργων: α/ η περίμετρος των συνήθως και έκτατων πλημμυρών, β/ η θέση και τα όρια που θα παραχωρηθούν από το λιμάνι της Λαρύμνης, γ/ ο τρόπος της εκδίκασης των αξιώσεων των ιδιωτών σχετικά με τις δύο περιμέτρους, δ/ ο τρόπος που θα σημειωθούν στο έδαφος οι γραμμές των δυο περιμέτρων και των ιδιωτικών κτήσεων, ε/ ο τρόπος που θα συνταχθούν οι δυο χάρτες, ο μεν για τις περιμέτρους και τις ιδιωτικές κτήσεις και ο δε για τα όρια που θα παραχωρηθούν από το λιμάνι της Λαρύμνης, στ/ ο τρόπος της σύνταξης του πρωτοκόλλου όπου θα συναφθούν οι χάρτες⁹².

Στο άρθρο 11⁹³ γίνεται λόγος για τους ιδιοκτήτες των εκτάσεων, που οι ιδιοκτησίες τους βρίσκονται μεταξύ των δυο περιμέτρων και η αποζημίωσή που θα πληρώσουν στην Εταιρεία θα είναι κατά στρέμμα και ανάλογη από την βελτίωση που θα γίνει στην ιδιοκτησία τους. Η αξία θα προσδιοριστεί μεταξύ της Εταιρείας και του ιδιοκτήτη. Εάν υπάρχει διχογνωμία η διάφορα θα λυθεί με πραγματογνώμονα.

⁹¹ Βλ. Παράρτημα Ι, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφιερίου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 1-5.

⁹² Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

⁹³ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

Οι εκτάσεις που παραχωρούνται σε πλήρη ιδιοκτησία στην Εταιρεία θα αποτελέσουν μοναδικό κομμάτι γης που θα βρίσκεται ανατολικά της Κωπαΐδας και θα διευρύνεται από τον βορρά ως τα νότια χωρίς να συνυπολογίζονται σε αυτά οι διώρυγες. Η νόμιμη οροθέτηση της ιδιοκτησίας αυτής θα γίνει αμέσως μετά την εκροή των υδάτων στο λιμάνι ης Λαρύμνης (άρθρο 12)⁹⁴.

Αφού η Εταιρεία μαζέψει τους καρπούς της τελευταίας χρονιάς οι εκτάσεις έρχονται πάλι στα χέρια των καλλιεργητών που τους ανήκαν μαζί με τα οικοδομήματα που μπορεί να είχε στήσει η Εταιρεία στην ιδιοκτησία τους (άρθρο 13)⁹⁵.

Τέλος το άρθρο 14 αναφέρει ότι οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ Εταιρείας και Κυβέρνησης θα δικάζεται και κάθε μέρος θα διορίζει δυο διαιτητές.

-Ψήφισμα του Νόμου ΡΟΓ για την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας (24 Ιανουαρίου 1867)

Δεκάδες πολύωρες συζητήσεις για το θέμα της σύμβασης με τη Γαλλική εταιρεία έγιναν την περίοδο αυτή στην Βουλή και δεκάδες κείμενα, άρθρα και προτάσεις δημοσιεύτηκαν στον τύπο της εποχής.

Κορυφαίοι πολιτικοί, δημοσιογράφοι και πνευματικοί άνθρωποι τάχθηκαν ενάντια στους όρους της σύμβασης που τους θεωρούσαν απαράδεκτους και αποικιοκρατικούς.

Στο άρθρο 1⁹⁶ αναφέρεται ότι το έργο παραχωρείτο στον Σαρραζίν Μονφερριέρ. Στο επόμενο άρθρο 2⁹⁷ γίνεται λόγος για τις απαλλοτριώσεις και τον τρόπο και τους λόγους που θα απαλλοτριωθούν τα εδάφη. Από τα κτήματα των

⁹⁴ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξήρανσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

⁹⁵ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξήρανσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

⁹⁶ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξήρανσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

⁹⁷ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξήρανσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

ιδιωτών θα απαλλοτριώνονταν μόνο όσα ήταν αναγκαίο για τις εργασίες ή για την δημιουργία εγκαταστάσεων καταστημάτων από την εταιρεία. Η εταιρεία ήταν αυτή που θα πλήρωνε τις αποζημιώσεις, οι οποίες δεν θα ξεπερνούσαν την αξία των απαλλοτριωμένων γαιών, συγκεφαλαιούμενη επί τη βάση της προσόδου 5%. Εάν μέσα στις απαλλοτριωμένες ιδιοκτησίες βρισκόταν κτίρια ή καρποί που δεν είχαν μαζευτεί θα εκτιμούνταν και αυτά στην αξία. Τέλος εάν η Εταιρεία αναγκαστεί να χρησιμοποιήσει προσωρινά εκτάσεις, η αποζημίωση θα είναι ανάλογη της επιφάνειας και του χρόνου κατοχής.

Στο άρθρο 3⁹⁸ γίνεται μνεία για την διαδικασία απαλλοτρίωσης και το διάστημα το οποίο πρέπει να έχει γίνει γνωστό στον ιδιοκτήτη του κτήματος. Πρώτα η Εταιρεία στέλνει αίτηση στο υπουργείο Εσωτερικών και μετά το υπουργείο το δημοσιεύει στην επίσημη εφημερίδα της Κυβέρνησης. Δύο μήνες από την δημοσίευση στην εφημερίδα της Κυβέρνησης δεν δύναται η Εταιρεία να απαλλοτρίωση την εν λόγω έκταση. Οι έπαρχοι Λεβαδείας και Λοκρίδος κοινοποιούν μέσω δικαστικού κλητήρα την υπουργική απόφαση στον ιδιοκτήτη και αυτός με την σειρά του σε πέντε ημέρες πρέπει να έχει ορίσει τον εκτιμητή. Επίσης εκτιμητές ορίζονται και από το Πρωτοδικείο Αθηνών αλλά και από την ίδια την εταιρεία. Με αίτηση της Εταιρείας ο Νομάρχης Αττικής και Βοιωτίας καλεί τον ιδιοκτήτη ενώπιον του Πρωτοδικείου Αθηνών. Το αίτημα αυτό δικάζεται ως κατεπείγον. Το δικαστήριο μετά την συνεδρίαση εκδίδει την απόφασή του, ότι το κτήμα ή μέρος του απαλλοτριώνεται λόγω δημοσίας ωφέλειας. Το αντίτιμο καταβάλλεται στην Εθνική Τράπεζα και η εγκατάσταση της Εταιρείας γίνεται μετά την κατάθεση του χρηματικού ποσού.

Στο άρθρο 4⁹⁹ αναφέρεται ο τρόπος εργασιών της Εταιρείας. Επιτροπή με επτά εμπειροτεχνίτες θα επισκεφτεί την Κωπαΐδα και θα προσδιορίσει οριστικά και νόμιμα την δαπάνη και την περίμετρο της συνήθους πλημμύρας σύμφωνα με το έργο.

Το άρθρο 6 μας παρουσιάζει τα πλεονεκτήματα των ιδιοκτητών που οι εκτάσεις τους πάρθηκαν προσωρινά από την Εταιρεία. Σε όσες από αυτές τις

⁹⁸ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

⁹⁹ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

εκτάσεις, υπάρχουν κτίσματα της Εταιρείας, μετά την εκμετάλλευσής τους από αυτήν περνούν στην ιδιοκτησία τους καθώς και 3 στρέμματα για κάθε οικογένεια.

Το άρθρο 9¹⁰⁰ αναφέρει ότι οποιαδήποτε αρχαιότητα βρεθεί ανήκει στο Κράτος. Δικαιούχος του έργου είναι ο Σαρραζίν Μονφερριέρ (άρθρο 10)¹⁰¹. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 11¹⁰² το ελληνικό κράτος αποκτούσε αυτόματα το δικαίωμα παραχώρησης του έργου σε άλλο φορέα για να το εκτελέσει. Δυστυχώς όμως τέτοιος φορέας δεν υπήρχε και τρία χρόνια αργότερα ένα Όμιλος Ελληνικών τραπεζών ίδρυσε μια «Ελληνική Εταιρεία αποξήρανσης».

Η ίδρυση της νέας εταιρείας που ήταν καθαρώς ελληνική και συμμετείχαν η «Εθνική Τράπεζα, η Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως, η Ιονική Τράπεζα, η Γενική Πίστεως Τράπεζα και ο Σκαρλάτος Σούτσος», χαροποίησε όλους τους Βοιωτούς οι οποίοι περίμεναν πολλά από την αποξήρανση¹⁰³.

Το 1878 οι τράπεζες που συγκροτούσαν την «Ελληνική Εταιρεία αποξήρανσης» αναθέτουν στον μηχανικό Revol να αξιολογήσει και να συντάξει προϋπολογισμό για το κόστος της αποξήρανσης. Ο Revol έκρινε το έργο ασύμφορα και οι τράπεζες αποσύρθηκαν από την ανάληψη του έργου.

Ορισμένες προσπάθειες έγιναν την περίοδο 1878-1880 για τη δημιουργία νέα εταιρείας η οποία θα αναλάμβανε το έργο της αποξήρανσης. Όμως δεν καρποφόρησαν οι ενέργειες γιατί δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις εγγυήσεις απέναντι στο Ελληνικό κράτος.

Η προσπάθεια του Μηχανικού Μανιτάκη¹⁰⁴ για την ίδρυση νέας εταιρείας που θα προχωρούσε στα έργα αποξήρανσης δεν καρποφόρησε γιατί κανένας φορέας δεν δέχτηκε να εγγυηθεί προς το Ελληνικό Δημόσιο την ομαλή χρηματοδότηση των έργων.

¹⁰⁰ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

¹⁰¹ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

¹⁰² Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα: 1952, σ. 6- 11.

¹⁰³ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 29.

¹⁰⁴ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 29.

-Η ολοκλήρωση των έργων από την Γαλλική Εταιρεία

Τα πράγματα στα μέσα της δεκαετίας του 1860 ευνοούσαν περισσότερο την οποιασδήποτε μορφής ξένη επένδυση σχετικά με το θέμα της Κωπαΐδας, εξάλλου σε αυτό συνέβαλε και ο περίφημος Νόμος του 1864 περί αποξηράνσεως της λίμνης Κωπαΐδας¹⁰⁵.

Οι πρώτοι που είδαν με καλό μάτι την επένδυση αυτοί ήταν οι Γάλλοι επενδυτές. Σε αυτό ίσως να επηρέασαν και κάποιους παράγοντες όπως οι παλαιότερες εισηγήσεις του Κωλέτη, οι μελέτες και τα σχέδια που είχε κάνει λίγα χρόνια πριν ο Γάλλος μηχανικός Sauvage, αλλά φυσικά και η ενασχόληση του Τραπεζικού Οίκου Eichtal με το θέμα της Κωπαΐδας. Μπορεί να μην είχαν κάποιο σπουδαίο αποτέλεσμα όλα αυτά όμως εκείνοι πίστευαν πως αν εξασφάλιζαν δύο πράγματα, από την μια πλευρά μια σύμβαση με το Ελληνικό Δημόσιο και από την άλλη πλευρά την χρηματοδότηση του έργου θα μπορούσαν να φέρουν εις πέρας την υλοποίησή του.

Τον ίδιο καιρό βέβαια δημοσιεύματα του τύπου της εποχής συζητούσαν την ουσιαστική ανάμιξη και πρωτοβουλία των ομογενών για όλο θέμα, ενώ εκτός από το Γαλλικό υπήρχε και το Αγγλικό ενδιαφέρον για την ανάληψη του έργου¹⁰⁶.

Η πρώτη όμως επίσημη πρόταση και ταυτόχρονα παραχώρηση της λίμνης για αποξήρανση έγινε το 1865. Ο Γάλλος Sarragin Mornferier κατόπιν διαπραγματεύσεων που είχε με την Ελληνική Κυβέρνηση κατάφερε να αποσπάσει τη θετική απάντηση της Κυβέρνησης και ανέλαβε την διεκπεραίωση του έργου.

Έτσι ιδρύθηκε η Γαλλική Εταιρεία η οποία υπέγραψε μια σύμβαση 15 άρθρων προκειμένου να αναλάβει το έργο. Οι κυριότεροι όροι της σύμβασης ήταν:

1/ από τα 290.000 στρέμματα που θα αποξηραίνονταν η Εταιρεία θα είχε υπό την κατοχή της τα 210.000 και τα υπόλοιπα 80.000 θα περιέρχονταν στην ιδιοκτησία του Ελληνικού Δημοσίου (συγκεκριμένα θα γίνονταν βασιλικά)

2/ η Εταιρεία θα είχε πλήρη εξουσία στο Κωπαϊδικό πεδίο για 99 έτη (έως και το 1964)

¹⁰⁵ Βλ. Παράρτημα I, Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφεριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 1867, αρθ. 10.

¹⁰⁶ Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 52.

3/ η δυνατότητα της Εταιρείας να μην καταβάλλει καμία αποζημίωση σε οποιονδήποτε για ζημιές που θα γίνονταν στις περιοχές που ήταν πιο ευπαθείς σε πλημμύρες.

Για τις μεταφορικές ανάγκες η Εταιρεία θα μπορούσε να εγκαταστήσει κτίρια και να χρησιμοποιεί το λιμάνι της Λάρυμνας στο βόρειο Ευβοϊκό, και το λιμάνι Αντίκυρας στον Κορινθιακό κόλπο. Τα κτίρια αυτά καθώς και η δυνατότητα της εταιρίας να χρησιμοποιεί τα λιμάνια αυτά θα δίνονταν για χρονικό διάστημα 99 ετών.

Η Γαλλική Εταιρεία είχε και πολλά ακόμα σημαντικά πλεονεκτήματα:

- ήταν απαλλαγμένη από φόρους,
- δεν πλήρωνε εισαγωγικούς και τελωνιακούς δασμούς,
- ήταν απαλλαγμένη από κάθε μορφής αποζημίωση του δημοσίου για οποιαδήποτε έργα θα εκτελούνταν σε δημόσια έκταση.

Οι όροι της σύμβασης ήταν πολλοί ασύμφοροι για το Ελληνικό δημόσιο αλλά και για τους κατοίκους των παράκτιων περιοχών της Κωπαΐδας αφού θα ήταν αναγκασμένοι να δουλεύουν ως εργάτες της Γαλλικής Εταιρείας. Η Ελληνική κοινή γνώμη, η αντιπολίτευση και οι ομογενείς καταδίκασαν και χαρακτήρισαν ως σκανδαλώδη την παραχώρηση του έργου στην Γαλλική Εταιρεία υπό αυτές τις συνθήκες.

Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα αναβληθεί στην Βουλή η συζήτηση για την επικύρωση της σύμβασης. Την ίδια χρονική περίοδο σχηματίστηκε από Έλληνες και ομογενείς η Ελληνική Εταιρεία για την αποξήρανση της Κωπαΐδας. Η Ελληνική Εταιρεία δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στην πρόκληση της ανάληψης του έργου, πέτυχαν όμως να μην ψηφιστεί στη Βουλή το Νομοσχέδιο που θα επικύρωνε την σύμβαση της Γαλλικής Εταιρείας μέχρι αυτό να τροποποιηθεί.

Αυτό ήταν μια μεγάλη επιτυχία καθώς η νέα κυβέρνηση Βενιζέλου ψήφισε το Νομοσχέδιο αφού κατόπιν έγιναν σε αυτό οι απαραίτητες τροποποιήσεις προκειμένου να περιέλθει στην τελική του μορφή.

Ο περίφημος αυτός Νόμος ΡΟΓ Περί αποξηράνσεως της λίμνης Κωπαΐδας δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Κυβέρνησης τον Φεβρουάριο του 1867¹⁰⁷. Ο επικεφαλής της εταιρίας Mornferier δεν αποδέχθηκε αυτές τις τροποποιήσεις και για το λόγο αυτό δεν προχώρησε το έργο που του είχε ανατεθεί δύο χρόνια πριν από την Ελληνική Κυβέρνηση.

Ο λόγος όμως που ο Mornferier δεν προχωρούσε το έργο δεν ήταν μόνο οι τροποποιήσεις που επέβαλλε στην Γαλλική εταιρία ο Νόμος ΡΟΓ. Ο σημαντικότερος λόγος ήταν η οικονομική αδυναμία της εταιρίας να σηκώσει στις πλάτες της τα έξοδα ενός τόσο σπουδαίου και τεράστιου έργου. Ο Mornferier αποφάσισε να συμπράξει με τον ομοεθνή του Bonnair πιστεύοντας πως έτσι θα υλοποιούσε τον στόχο που είχε θέσει.

Η συμφωνία της σύμπραξης Mornferier - Bonnair έγινε το 1869. Παρά το γεγονός της σύμπραξης η Γαλλική εταιρία αποδείχθηκε αδύναμη και ανίσχυρη να εκτελέσει το έργο και γι' αυτό το λόγο το 1873 η Ελληνική Κυβέρνηση κηρύσσει έκπτωτους τους Mornferier - Bonnair καθώς και την εταιρεία τους .

Αυτομάτως λοιπόν εκείνη τη στιγμή το Ελληνικό Κράτος είχε το δικαίωμα να διαπραγματευτεί και να αναθέσει το έργο σε οποιονδήποτε φορέα επιθυμούσε να αναλάβει και να το φέρει εις πέρας.

Έπειτα από χρονικό διάστημα πέντε ετών το 1878 και για πρώτη φορά εμφανίστηκε Ελληνικό ενδιαφέρον για το έργο της Κωπαΐδος. Συγκεκριμένα οι Τράπεζες, Εθνική, Ιωνική, Γενική, Πιστωτική και Βιομηχανική Πίστεως μαζί με τους Σκαρλάτο Σούτσο ίδρυσαν ένα συνδικάτο για την ανάληψη του έργου.

Η είδηση αυτή χαροποίησε ιδιαίτερα την Ελληνική κοινή γνώμη και ακόμα πιο πολύ τον Βοιωτικό λαό ο οποίος επιθυμούσε για πολλά χρόνια την υλοποίηση του έργου που τώρα θα πραγματοποιούνται από ελληνικά χέρια. Ο Λουκάς Μπέλλος γιατρός, βουλευτής και αρχισυντάκτης της Εφημερίδας "Βοιωτίας" έγραψε σε δημοσίευμα του.. «Χαράς αφότου ενέπλησεν ημάς η είδησης της μελετώμενης αποξηράνσεως της κακής ημών γείτονος Κωπαΐδος ,ην ανέλαβαν αϊεν Ελλάδα. Τράπεζαι. Φαίνεται δε ότι μετά της Κυβερνήσεως διαπραγματεύσεις επερατώθησαν

¹⁰⁷ Βλ. Παράρτημα Ι, Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10 και Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952, σ. 6- 11.

αισίως και πρόκειται νυν να προσελθώσι μηχανικοί εξ Ευρώπης όπως μελετήσωσι το έργο. Ούτως δε εκ των υστέρων αποδεικνύεται πόσον δίκαιον είχαν οι κατά το 1867 εντόνως πολεμήσαντες την παραχώρησιν της Κοπαΐδος εις ξένων εταιρίαν ,ήτις επί 99 όλα έτη απήτοι να καρπούται αυτήν έχουσα προνόμια βαρέα και σχεδόν κατακτητικά»¹⁰⁸.

Το Ελληνικό συνδικάτο κάλεσε τον Γάλλο μηχανικό Revol για να αξιολογήσει το έργο και να συντάξει τον προϋπολογισμό του έργου. Μετά όμως από διάστημα δύο ετών, ο Revol έκρινε το εγχείρημα ως ασύμφορο προς την εκτέλεση του και ο Όμιλος των Τραπεζών αποσύρθηκε από την ανάληψη του έργου. Ακολούθησαν δύο προσπάθειες του Gehene, το 1878, και του Μανιατάκης, το 1879, χωρίς αποτέλεσμα όμως αφού δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις εγγυήσεις που ζητούσε το Ελληνικό Δημόσιο για την παραχώρηση των καλλιεργειών και την προνομίων τους μετά την αποξήρανση.

Το 1880 μετά από παρέμβαση του ελληνικού κράτους το ζήτημα άρχισε να διευθετείται και πάλι. Συγκεκριμένα, ο Χαρίλαος Τρικούπης (ως υπουργός οικονομικών) και ο Στέφανος Σκουλούδης ήρθαν σε διαπραγματεύσεις με τον εκπρόσωπο της γαλλικής εταιρείας, ομίλου τραπεζιτών, και τον Ιωάννη Δ. Βούρο και τελικά υπογράφηκε μια νέα σύμβαση στις 30-05-1880 για την αποξήρανση και εκμετάλλευση της Κοπαΐδας .

Ο P. Larousse ως διευθυντής των Γάλλων μηχανικών έκανε μελέτες σχεδόν τριών χρόνων, ως το 1882 και ενώ αρχικά είχαν προτείνει το σχέδιο του Sauvage το τροποποίησε ως προ το τελικό σημείο απορροής τον υδάτων. Η μελέτη του προέβλεπε δυο διόδους προς της λίμνες Υλίκη και Παραλίμνη μέσω των λαιμών της Καρδίτσας (Ακραΐφνιου) και του Μουρικίου. Οι δύο λίμνες θα ήταν οι αποταμιευτήρες νερού που θα χρησίμευαν για την άρδευση των καλλιεργητών κατά τους θερινούς μήνες. Το χειμώνα τα νερά μέσω των δυο λιμνών θα διοχετευόταν στην θάλασσα μέσω της Ανθηδόνας. Με τη μέθοδο αυτή θα λειτουργούσαν τρεις ηλεκτρικοί σταθμοί οι οποίοι θα παρήγαγαν ενέργεια στην περιοχή, επιπλέον οι μηχανικοί θα φρόντιζαν για την άρδευση (υδροδότηση) του Θηβαϊκού πεδίου αλλά και την

¹⁰⁸ Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κοπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 56.

διοχέτευση μέρος των υδάτων προς το λεκανοπέδιο της Αττικής. Η μελέτη αυτή υπογράφηκε με τη σύμβαση 4805 του 1882 .

Η Γαλλική Εταιρεία είχε κύριους μετόχους τους. Στ. Σκουλούδη , Ανδρ. Συγγρό , Πετροκόκκινο , Ι. Βούρο και διαθέσιμο κεφάλαιο για το έργο 15.000 γαλλικά φράγκα. Οι φήμες του Ελληνικού τύπου στα τέλη του 1883 πως η γαλλική εταιρία δεν διέθετε τα απαραίτητα χρήματα για την υλοποίηση του έργου και ότι τα εδάφη που θα αποκαλυφθούν δεν θα είναι καλλιεργήσιμα , που προκάλεσαν αναταραχή στο χρηματιστήριο της Αθήνας με κατακόρυφη πτώση της μετοχής της εταιρίας. Παρά το γεγονός αυτό η γαλλική εταιρία κατόρθωσε να πραγματοποιήσει το μεγαλύτερο μέρος των εργασιών μέχρι την άνοιξη του 1886¹⁰⁹.

Τα εγκαίνια του έργου πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 1886¹¹⁰ αίσθηση όμως είχε προκαλέσει και οι μεταστροφή της στάσης του τύπου προς την εταιρεία, ενώ λίγους μήνες πριν ανέφεραν ότι η εταιρία δεν διέθετε τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για να αποπερατωθεί το έργο και η μετοχή της έπεφτε κατακόρυφα¹¹¹. Βέβαια στην ανάκαμψη αυτή και στην επίτευξη του στόχου της εταιρίας βοήθησε και ο διευθυντής της Γαλλικής εταιρίας , ο αρχιμηχανικός L. Pochet.

Η αλλαγή της συμπεριφοράς του τόπου της εποχής επηρέασε την Ελληνική κοινή γνώμη και ιδιαίτερα το κοινό της Βοιωτίας οι οποίοι σύσσωμοι έσπευσαν στην 31η Μάιου του 1886 για να δουν από κοντά τα εγκαίνια των έργων, για να δουν τα όνειρα και τις βλέψεις που είχαν για τη Κωπαΐδα να είναι πλέον πραγματικότητα.

Η εφημερίδα «Άκρόπολις» έγραψε πως οι πάντες ήταν συγκινημένοι, αμήχανοι, αδυνατούσαν να πιστέψουν πως ένα γιγαντιαίο εγχείρημα είχε συντελεστεί με επιτυχία και δεν μπορούσαν να πεισθούν πως σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα μετατράπηκαν στην πραγματικότητα τα όνειρα τους, απαθανατίζοντας τους

¹⁰⁹ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 40.

¹¹⁰ Χρήστου Θ., *Το Κωπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002, σ. 50.

¹¹¹ Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 59-60.

δημιουργούς και σχεδιαστές του έργου τιμώντας τους με κάθε υπερβολή για την πρωτοβουλία να αναλάβουν και να αποπερατώσουν το έργο¹¹².

Όλα πήγαιναν κατ' ευχήν όμως μια σημαντική παράληψη έμελλε να παίξει καθοριστικό ρόλο . Ο βυθός της λίμνης είχε ένα στρώμα τύρφης, η οποία συσσωρεύτηκε από τη σήψη των καλαμώνων και άλλων φυτικών ουσιών, το οποίο είχε γύρω στα τρία μέτρα πάχος και μετά την υποχώρηση των υδάτων άρχισε να φλέγεται. Η αυτοανάφλεξη της τύρφης προκάλεσε καθίζηση του βυθού με αποτέλεσμα να σχηματιστούν νέα έλη ενώ ακριβώς από πάνω τους βρίσκονταν τα αποστραγγιστικά έργα, αδύναμα πια να χρησιμοποιηθούν¹¹³.

Έτσι τώρα επιβάλλονταν η ανάγκη να καθοριστεί η τύρφη, για να μην υπάρξει στο μέλλον αντίστοιχο πρόβλημα και να τροποποιηθούν τα έργα. Αυτό το γεγονός βέβαια για να πραγματοποιηθεί έπρεπε να δαπανηθεί ένα τεράστιο ποσό το οποίο η εταιρία δεν διέθετε. Κανείς δεν είχε προβλέψει την αυτανάφλεξη της τύρφης και τη ζημιά που θα πάθαινε η εταιρία.

Η Γαλλική Εταιρεία έκανε προσπάθειες για να εξασφαλίσει χρηματοδότηση από διεθνείς χρηματαγορές όμως οι προσπάθειες ήταν άκαρπες. Τελικά το 1887 η Γαλλική Εταιρεία αναγκάστηκε να δηλώσει πτώχευση και έξι χρόνια αργότερα το 1893 να γίνει η εκκαθάριση της .

Αυτή, βέβαια η εξέλιξη έφερε νέο κύμα απογοήτευσης στο Βοιωτικό κοινό αλλά και στην Ελληνική κοινή γνώμη, αφού το ζήτημα της Κωπαΐδας μέσω του τύπου της εποχής είχε λάβει Πανελλήνιες διαστάσεις .

Η Γαλλική Εταιρεία το Απρίλιο του 1887 κάλεσε σε γενική συνέλευση όλους τους μετόχους της με αφορμή:

- την παραχώρηση σε άλλο φορέα των δικαιωμάτων της εταιρίας και
- το διορισμό επιτροπής για την εκκαθάριση εταιρίας.

Με αυτό τον τρόπο ανοίγει ο δρόμος για τη σύσταση Αγγλικής Εταιρείας για την αποξήρανση της Κωπαΐδας και δίνει τη δυνατότητα στους Άγγλους για μια νέα ευκαιρία μετά την αποτυχημένη προσπάθεια του Γουέμπστερ.

¹¹² Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 60.

¹¹³ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 40.

Η Γαλλική Εταιρεία μετά την εκκαθάριση της εκχώρησε τα δικαιώματά της στην Αγγλική Εταιρεία " Lake Copáis CO LTD"¹¹⁴ . Οι Γάλλοι μετά από προσπάθειες 30 περίπου χρόνων κατάφεραν το 1886 να φτάσουν πολύ κοντά στην αποξήρανση της λίμνης. Μια παράληψη τους όμως άλλαξε εντελώς τη ροή των πραγμάτων αναγκάζοντας την εταιρία να διαλυθεί .Σίγουρα αν δεν υπήρχε η τύρφη οι Γάλλοι θα είχαν καρπωθεί την επιτυχία ενός μεγάλου έργου και ταυτόχρονα μιας σπουδαίας , για την εποχή, επένδυσης

Πρέπει όμως να μην μείνουμε μόνο στα του έργου, αλλά να εξετάσουμε τη στάση της κοινής γνώμης καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας του Γαλλικού κεφαλαίου στην Κωπαΐδα.

Ενώ αρχικά οι Βοιωτοί ζητούσαν ένα οποιοδήποτε φορέα για να αναλάβει το έργο, πάντα με τους όρους του νόμου ΡΟΓ, και ενώ έβλεπαν με καλό μάτι την εταιρεία του Mornferier στην συνέχεια είδαμε να αλλάζει εντελώς στάση, λόγω της απραξίας της εταιρείας.

Αργότερα με την προσπάθεια που έκανε το συνδικάτο των Ελληνικών Τραπεζών η κοινή γνώμη πίστευε πως με ελληνικά κεφάλαια και με την βοήθεια ξένων μηχανικών, και πάλι όμως Γάλλων, το έργο θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Απογοητεύτηκαν όμως αργότερα όταν είδαν τον δισταγμό και την αδυναμία του Ομίλου των Τραπεζών να αναλάβει όπως εκτιμούσε και έλεγε ένα ασύμφορο προς εκτέλεση έργο.

Κατόπιν υπήρξε απογοήτευση και απραγία μέχρι την νέα Γαλλική Εταιρεία που ιδρύθηκε. Κι ενώ με την ίδρυση της εταιρείας το 1882 όλοι ήταν ενθουσιασμένοι, ένα χρόνο μετά , το 1883 ο τύπος και η κοινή γνώμη δεν πίστευε στην εταιρεία. Η εταιρεία όμως κατάφερε να τους διαψεύσει υλοποιώντας τα έργα που είχε προσχεδιάσει κάνοντας τον κόσμο και ιδιαίτερα τους Βοιωτούς να μην πιστεύουν στα μάτια τους. Η αυτανάφλεξη όμως της τύρφης έμελλε και πάλι να σκορπίσει την απογοήτευση στο κοινό.

Τέτοιες ανάλογες αντιδράσεις και συμπεριφορές της κοινής γνώμης θα προκαλέσει και η είσοδος του Αγγλικού κεφαλαίου όπως θα δούμε στη συνέχεια Η

¹¹⁴ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 43.

είσοδος όμως αυτή έμελλε να είναι η πιο επιτυχημένη και καθοριστική από πολλές πλευρές, όμως ήταν και η τελευταία είσοδος ξένου κεφαλαίου στο Κοπαϊδικό πεδίο.

Πάντως οφείλουμε να παραδεχτούμε πως παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι Γάλλοι, δεν το έβαλαν κάτω, ίσα - ίσα προχώρησαν το έργο, το τελείωσαν και αποκαλύπτοντας το πρόβλημα της τύρφης έκαναν τα πράγματα πιο γνωστά στους νέους επενδυτές, καθώς θα γνώριζαν εκτός από τις προηγούμενες μελέτες και τα κυριότερα προβλήματα που θα αντιμετώπιζαν και θα έπρεπε να λύσουν για να τελειοποιήσουν το έργο.

-Η ίδρυση της Lake Copais Company

Το Σεπτέμβριο του 1887 ιδρύεται στο Λονδίνο από τους Άγγλους κεφαλαιοκράτες η εταιρεία Lake Copais Company Limited¹¹⁵ η οποία είχε ως αποκλειστικό σκοπό της την αποπεράτωση των έργων αποξήρανσης της Κοπαΐδας και την καλλιέργεια της, αναλαμβάνοντας η ίδια τις υποχρεώσεις αλλά και τα δικαιώματα της Γαλλικής Εταιρείας¹¹⁶.

Η Εταιρεία αναγνωρίστηκε από το Ελληνικό Κράτος με Βασιλικό Διάταγμα. Η δημοσιοποίηση της σύμβασης αυτής προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις κυρίως στους Έλληνες ομογενείς, οι οποίοι θεώρησαν τους όρους αυτούς που υπέγραψε η Ελληνική Κυβέρνηση απαράδεκτους και σκανδαλώδεις.

Σε φυλλάδιο που τυπώθηκε στην Αθήνα κατά της σύμβασης αυτής, οι βουλευτές Αντ. Γεωργαντάς, Χ. Τυμβρακάκης, Ν. Χατζόπουλος, Δ. Λεβίδας, Α. Πετσάκης και Εμ. Τομπάζης τους καλούσαν να συστήσουν Ελληνική Εταιρεία και « να συστήσετε κατά πόλεις επιτροπές της ίδιας όμως εκλογής, αίτινες να προβώσιν εις εγγραφήν μετόχων και ελθούσιν εις ταχείας και άμεσον συνενόησιν μετά της εν Αθήναις κεντρικής επίσης αποξηράνσεως τας Κοπαΐδος λίμνας επιτροπάς...¹¹⁷».

Από τις αντιδράσεις αυτές επιτυγχάνεται η αναβολή της συζήτησης στη Βουλή για την κύρωση της σύμβασης. Την περίοδο αυτή κατατέθηκε στο Υπουργείο

¹¹⁵ Χρήστου Θ., *Το Κοπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002, σ. 50.

¹¹⁶ Λάμπρου Γ., *Κοπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 43.

¹¹⁷ Λάμπρου Γ., *Κοπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 43.

Εσωτερικών και μια νέα εμπειριστατωμένη μελέτη για την αποξήρανση της Κωπαΐδας από τους Εμμ. Μαυρακάκη, Π. Σκαλιστήρη, Γ. Μεταξά και Θ. Ηπίτη¹¹⁸.

-Η Αγγλική Εταιρεία

Η Αγγλική Εταιρεία ανέλαβε τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις της προκατόχου της με την έγκριση του Β.Δ. της 18^{ης} Σεπτεμβρίου 1887¹¹⁹. Η νέα Εταιρεία βρήκε τα έργα που αφορούσαν την λίμνη, σχεδόν ανέπαφα, και οι υπηρεσίες της από το 1888 και εξής αποσκοπούσαν στην ολοκλήρωση των έργων αυτών, την καθολική αποστράγγιση της λίμνης και την διαμόρφωση υποδομής για την άρδευση και την διαχείριση της πεδιάδας.

Προτεραιότητες των αποξηραντικών έργων της Αγγλικής Εταιρείας ήταν η διευθέτηση της κοίτης των ποταμών Μέλανα και Κηφισσού με την κατασκευή της μεγάλης περιφερειακής διώρυγας και η διάνοιξη εσωτερικού αποστραγγιστικού καναλιού, που θα υποστηρίζονταν από ένα δίκτυο δευτερευουσών και τριτευουσών αποστραγγιστικών τάφρων. Έτσι θα διοχετεύονταν τα εσωτερικά λιμνάζοντα ύδατα της λίμνης στην εκκενωτική διώρυγα και την σήραγγα της Καρδίτσας και θα επιτυγχανόταν η μόνιμη αποξήρανσή της.

Μετά την ολοκλήρωση του εσωτερικού αποστραγγιστικού καναλιού διαπιστώθηκε η αδυναμία φυσικής απορροής των υδάτων, δεδομένης της υψομετρικής διαφοράς της με τμήματα της περιμετρικής διώρυγας και της διώρυγας της Καρδίτσας. Οι δυνατότητες επίλυσης του προβλήματος ήταν δύο. Από την μια η κατασκευή της νέας εσωτερικής διώρυγας και από την άλλη η διαίρεση της πρώτης σε δύο ζώνες, της υψηλής και της χαμηλής στάθμης, λύση που τελικά επιλέχθηκε¹²⁰.

Η διώρυγα υψηλής στάθμης δεχόταν τα ύδατα της επιφάνειας που οριζόταν από αυτήν και την μεγάλη περιφερειακή διώρυγα, αποστραγγίζοντας επιφάνεια 5.600 στρεμμάτων. Το σύστημα της χαμηλής στάθμης περιλάμβανε την επιφάνεια που

¹¹⁸ Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007, σ. 43.

¹¹⁹ Καραβασίλη Μ., *Προστασία και συντήρηση νεότερης μνημειακής κληρονομιάς: ο υλικός και ανθρώπινος χώρος στο ιστορικό αγροτοβιομηχανικό συγκρότημα της Lake Corais Co. στην Κωπαΐδα*, Αθήνα 2000, σ. 165.

¹²⁰ Καραβασίλη Μ., *Προστασία και συντήρηση νεότερης μνημειακής κληρονομιάς: ο υλικός και ανθρώπινος χώρος στο ιστορικό αγροτοβιομηχανικό συγκρότημα της Lake Corais Co. στην Κωπαΐδα*, Αθήνα 2000, σ. 165-166.

οριζόταν από την κύρια τάφρο άρδευσης, την πρώτη εσωτερική διώρυγα και την διώρυγα του Μέλανα. Η κεντρική διώρυγα χαμηλής στάθμης κατέληγε στο φρέαρ των ηλεκτροκίνητων αντλιών που βρισκόταν στην περιμετρική διώρυγα κοντά στο Μούλκι. Τα ύδατά της ανυψώνονταν από τις αντλίες και χύνονταν στην περιμετρική διώρυγα του Κηφισσού.

Στη διάρκεια εκτέλεσης των έργων και η Αγγλική Εταιρεία αντιμετώπισε μεγάλες δυσκολίες για να ανταπεξέλθει στην λανθασμένη αρχική επιλογή. Η τεχνητή άντληση των υδάτων του πυθμένα δημιούργησε επιπλέον προβλήματα, με την συνεχόμενη υποχώρησή του. Το 1923, και μετά από εμπειρισταωμένη μελέτη, επιδιώχθηκε η ριζική λύση του προβλήματος με την εκβάθυνση της εκκενωτικής διώρυγας και των συναφών αποστραγγιστικών τάφρων σε βάθος που να επιτρέπει την αποστράγγιση με φυσική απορροή των υδάτων από όλη την περιοχή. Το πολύπλοκο και δαπανηρό αυτό έργο ολοκληρώθηκε το 1931 και κόστισε 200.000 λίρες.

Ειδικότερα η Αγγλική Εταιρεία ανέθεσε τη διεύθυνση και επίβλεψη των έργων στον άγγλο μηχανικό Henry Ree, γνωστό στον επιστημονικό κόσμο για τη συμβολή του σε σπουδαία υδραυλικά έργα στην Ολλανδία και την Ιρλανδία και μετά στον Jas. C. Madeley¹²¹. Έτσι υπό την διεύθυνση του Henry Ree ολοκληρώθηκαν και βελτιώθηκαν τα έργα που είχαν μείνει ημιτελή από την Γαλλική Εταιρεία. Η επίβλεψη των έργων στα τμήματα της περιφερειακής διώρυγας Σκριπού-Μούλκι και Μούλκι-Καρδίτσα ανατέθηκε στους μηχανικούς Lallier, γάλλο μηχανικό στην Εταιρεία και τον Grundtvig¹²².

Τα συμπληρωματικά έργα στη λεκάνη της λίμνης που συνδεόταν με τα παραπάνω κανάλια και ιδιαίτερα με την μεγάλη περιφερειακή διώρυγα ήταν αναρίθμητα και αποτελούνταν, από τα έργα για την εκτροπή και τη διοχέτευση της ροής των ποταμών στη μεγάλη περιφερειακή διώρυγα, την κατασκευή γεφυρών για τη δημιουργία δρόμων πάνω από τα κανάλια, σιφόνια για την άρδευση, αγωγούς με αυτόματες πόρτες για την συγκέντρωση των επιφανειακών υδάτων και την

¹²¹ Καραβασίλη Μ., *Προστασία και συντήρηση νεότερης μνημειακής κληρονομιάς: ο υλικός και ανθρώπινος χώρος στο ιστορικό αγροτοβιομηχανικό συγκρότημα της Lake Corais Co. στην Κοπαΐδα*, Αθήνα 2000, σ. 166.

¹²² Καραβασίλη Μ., *Προστασία και συντήρηση νεότερης μνημειακής κληρονομιάς: ο υλικός και ανθρώπινος χώρος στο ιστορικό αγροτοβιομηχανικό συγκρότημα της Lake Corais Co. στην Κοπαΐδα*, Αθήνα 2000, σ. 166.

συγκράτησή τους στα κανάλια, και υδατοφράκτες με ελεγχόμενα ανοίγματα για τη ρύθμιση της ροής του νερού.

Στη ρύθμιση του αποχετευτικού συστήματος συνέβαλε και το εργοστάσιο ηλεκτροπαραγωγής στην Υλίκη που λειτουργούσε με υδατόπτωση και το οποίο παρήγαγε ρεύμα το οποίο χρησίμευε για την κίνηση των αντλιοστασίων για την άντληση των υδάτων. Εντός της περιφέρειας του αποστραγγισμένου κτήματος υπήρχαν ακόμη σταθμοί υδρονομείων και τηλεφωνείων που συνδέονταν με τηλεφωνικό δίκτυο, όπου διέμεναν οι υδρονομείς, οι οποίοι ρύθμιζαν τα ύδατα κατά την περίοδο των βροχοπτώσεων, καθώς και διάφορες αποθήκες για την συγκέντρωση των προϊόντων του κτήματος.

Τα τεχνικά έργα της Αγγλικής Εταιρείας περιλαμβάνουν επίσης και μια σειρά από πρωτοβουλίες και δράσεις για την άρδευση και διαχείριση των υδάτινων πόρων για την ενεργοποίηση βιομηχανικών εγκαταστάσεων. Για την χρήση της Υλίκης ως υδαταποθήκης αρδεύσεων, τα σχέδια της Εταιρείας περιλάμβαναν τα ακόλουθα έργα¹²³: α/ την έμφραξη των καταβοθρών της Υλικής για την επίτευξη της στεγανότητας της λεκάνης αυτής, β/ την κατασκευή της σήραγγας της Ουγγάρας και γ/ της κεντρικής αρδευτικής διώρυγας. Ωστόσο, το σχέδιο των εκτεταμένων αυτών αρδευτικών έργων τροποποιήθηκε ριζικά και η Εταιρεία αρκέστηκε να παίρνει νερό για τις αρδεύσεις από τον Μέλανα ποταμό και την μεγάλη περιμετρική διώρυγα.

-Σύμβαση της Ελληνικής Κυβέρνησης με τον Ι. Βούρο

Το 1880 ο εκσυγχρονιστής Υπουργός Οικονομικών Χαρίλαος Τρικούπης με πρωτοβουλία του ξεκινά ένα νέο γύρο διαπραγματεύσεων με τους Έλληνες αντιπροσώπους, Στεφ. Σκολούδη και Ιωάν. Βούρο για τη σύνταξη νέας σύμβασης¹²⁴.

Οι δυο πλευρές εξαντλώντας τα όριά τους υπέγραψαν νέα σύμβαση. Με την νέα σύμβαση της 24-06-1880 η Γαλλική Εταιρεία έχοντας ως Διευθυντή τον P.

¹²³ Καραβασίλη Μ., *Προστασία και συντήρηση νεότερης μνημειακής κληρονομιάς: ο υλικός και ανθρώπινος χώρος στο ιστορικό αγροτοβιομηχανικό συγκρότημα της Lake Corais Co. στην Κοπαΐδα*, Αθήνα 2000, σ. 167.

¹²⁴ Χρήστου Θ., *Το Κοπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002, σ. 46.

Carousse ο οποίος ανέλαβε την πορεία των έργων. Επίσης, προχώρησε σε νέα μελέτη τροποποίησης του σχεδίου Sauvage.

Η νέα ολοκληρωμένη μελέτη υπογράφεται με την υπ' αριθμόν 4885 σύμβαση ανάμεσα στην Ελληνική Κυβέρνηση και στην Γαλλική Εταιρεία, η οποία είχε ως κύριους μετόχους τον Στ. Σκουλούδη, τον Ιωάν. Βούρο και τον Αντ. Συγγρό.

Με αυτή την σύμβαση παραχωρείται από την Ελληνική Κυβέρνηση στο Ι. Βούρο και την Εταιρεία του το έργο της αποξήρανσης της Κωπαΐδας. Ως εγγύηση κατατίθεται στο Κεντρικό Ταμείο 300.000 δρχ. και ο τόκος ορίζεται σε 6% και 5% ετησίως.

-Εκσυγχρονισμός και κοινωνικές διενέξεις στην Κωπαΐδα το Μεσοπόλεμο

Η περίπτωση της Κωπαΐδας δεν εντάχθηκε στη διαδικασία της αγροτικής μεταρρύθμισης στο Μεσοπόλεμο, παρότι ήταν και αναμενόμενο και κοινωνικά επιθυμητό. Πιστεύουμε ότι σχετίζεται με τη γενικότερη πολιτική για οικονομική ανάπτυξη και αστικό εκσυγχρονισμό στην Ελλάδα.

Το ζήτημα της οικονομικής στρατηγικής που ακολούθησαν το Ελληνικό Κράτος και η Αγγλική Εταιρεία στην Κωπαΐδα, καθώς και ο κοινωνικός αντίκτυπός του, συνθέτουν το «Κωπαϊδικό Ζήτημα στο Μεσοπόλεμο». Στην περίπτωση της Κωπαΐδας, οι ελπίδες για κάποια γεωργική ανάπτυξη εκφράζονταν με την αναγκαιότητα έκτακτης καλλιέργειας και δημιουργίας πρότυπης μονάδας, που προϋπόθεταν μεγάλη ιδιοκτησία και εισαγωγή τεχνολογίας.

Το γεγονός ότι ως το 1924 δεν εισάγονται ούτε τεχνολογία ούτε σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας οφείλεται σε μια σειρά από θεσμικά και πραγματικά αίτια. Μόλις το 1924 θεσμοθετείται πλήρως, με Διεθνή Διακανονισμό, η οριοθέτηση της ιδιοκτησίας της Εταιρείας πάνω στην κωπαϊδική γη.

Οι συνεχείς αμφισβητήσεις, που πρόβαλλαν οι παραλίμνιοι καλλιεργητές από το 1882 πάνω στην ιδιοκτησία της Εταιρείας, δημιουργούσαν μια επενδυτική αβεβαιότητα που επιτεινόταν από την στάση του Κράτους στο όλο ζήτημα¹²⁵. Το

¹²⁵ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας*, Αθήνα 1996, σ. 8.

Κράτος παραπέμποντας τη διένεξη μεταξύ καλλιεργητών και Εταιρείας στα Ελληνικά δικαστήρια βοήθησε στην διαιώνιση του προβλήματος. Εκτός από το θεσμικό ζήτημα, την πραγματοποίηση επενδύσεων καθιστούσαν αδύνατη τόσο η φύση του εδάφους όσο και οι τεχνικές ατέλειες των έργων.

Οι παράμετροι που προσδιορίζουν τον τρόπο εκμετάλλευσης της κωπαϊδικής γης¹²⁶:

- η κοινωνική διαστρωμάτωση ανάμεσα στους καλλιεργητές
- οι σχέσεις Εταιρείας και καλλιεργητών.

Οι κατηγορίες καλλιεργητών στην Κωπαΐδα:

- τους μικροϊδιοκτήτες- κατόχους γης
- τους ημιακτήμονες- κατόχους γης (άγονης όμως) που εργάζονταν και στην Εταιρεία
- τους ακτήμονες

Οι σχέσεις μεταξύ Εταιρείας και καλλιεργητών εκφράζονταν κυρίως μέσω της πολιτικής του γεωμόρου. Οι καλλιεργητές, αναλαμβάνοντας την καλλιέργεια μέρους της γης της Εταιρείας με μακροχρόνια σύμβαση, υποχρεώνονταν να αποδίδουν σε αυτή ποσοστό επί της παραγωγής τους ανάλογα με το καλλιεργούμενο προϊόν.

Η ανυπαρξία επενδύσεων, η χαμηλή αποδοτικότητα του εδάφους, οι εξελίξεις στις τιμές των αγροτικών προϊόντων, καθώς και το συνολικό μέγεθος της παραγωγής, δεν επαρκούσαν για αν καλύψουν τις συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις της Εταιρείας από τους καλλιεργητές. Η αφαιμάξη της παραγωγής των καλλιεργητών έγινε ακόμα μεγαλύτερη αν συνυπολογιστεί στο ποσοστό του γεωμόρου ένα σημαντικό επί της παραγωγής τους που υποχρεώνονταν να καταβάλλουν στην Εταιρεία με τη μορφή διαφόρων εξόδων.

Τυπικά οι καλλιεργητές υποχρεώνονταν να καταβάλλουν ποσοστό επί της παραγωγής τους μόνο για το δικαίωμα παροχής αρδευτικού ύδατος. Στην ουσία αυτή η εξάρτηση δημιουργούσε μια σειρά από προβλήματα. Η Εταιρεία, άλλοτε διέκοπτε την παροχή ύδατος και άλλοτε μη συντηρώντας τα κανάλια αποστράγγισης, τους

¹²⁶ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας*, Αθήνα 1996, σ. 8.

εξασθενούσε οικονομικά καταστρέφοντας την παραγωγή τους. Υπό αυτές τις συνθήκες το αίτημα του αγροτικού κόσμου της περιοχής ήταν η ριζική διευθέτηση του προβλήματος με αναγκαστική απαλλοτρίωση και διανομή της γης.

Με το Διεθνή Διακανονισμό του ζητήματος το 1924, δημιουργείται ένα θερμό επενδυτικό κλίμα για την Εταιρεία¹²⁷. Το θεσμικό ζήτημα λύνεται με την οριοθέτηση της ιδιοκτησίας της Εταιρείας. Η Εταιρεία ιδιοποιείται τα υπό επικαρπία εδάφη αποκτώντας πλήρη κυριότητα πάνω σε αυτά.

Το Ελληνικό Κράτος υποχρεώνεται με την ίδια σύμβαση να παραχωρήσει στην Εταιρεία τη δυτική πλευρά της Κωπαΐδας, που αποτελούνταν από τα πιο γόνιμα εδάφη της περιοχής. Η Εταιρεία με την σειρά της προχωρά σε νέα έργα, καθώς και σε κατασκευή σταθμού ηλεκτροπαραγωγής με απώτερο σκοπό την εισαγωγή τεχνολογίας και την εφαρμογή της αυτοκαλλιέργειας. Η εκμετάλλευση των πιο εύφορων εδαφών και τα νέα έργα βοήθησαν στην κατακόρυφη αύξηση της παραγωγής.

Με πρόσχημα την κάλυψη των εξόδων των νέων έργων, η Εταιρεία αύξησε το ποσοστό του γεώμορου από 28% σε 30-32%. Ο αγροτικό κόσμος της Κωπαΐδας εξεγείρεται και ζητά επίμονα απαλλοτρίωση και διανομή της γης. Η μόνη λύση είναι η εξαγορά του κτήματος από το Ελληνικό Κράτος.

Γεωργικό τομέας ¹²⁸			
Προϊόν	Προπολεμικά	Δεκαετία 1930	Διαφορά
Σιτάρι	18-20%	38-75%	20-55%
Αραβόσιτος	18%	38-50%	20-32%
Βαμβάκι	5-12 οκάδες	18-38 οκάδες	13-26 οκάδες
Σανό	3-5 δρχ.	200 δρχ.	195-197 δρχ.
Κτηνοτροφικό τομέας ¹²⁹			
Είδος Ζώου	Προπολεμικά	Δεκαετία 1930	Διαφορά
Πρόβατα	0,10-1,50 δρχ.	50-100 δρχ.	49,50-48,50 δρχ.
Μεγάλα Ζώα	2-5 δρχ.	160-250 δρχ.	158-245 δρχ.
Χοίροι	0,50-2,50 δρχ.	250 δρχ.	247-249,50 δρχ.
Όρνιθες	0,05-0,30 δρχ.	15-25 δρχ.	14,95-24,20 δρχ.

¹²⁷ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας*, Αθήνα 1996, σ. 9.

¹²⁸ Αφεντόπουλος Ι., *Το Κωπαϊδικό Ζήτημα*, Αθήνα 1930, σ. 7.

¹²⁹ Αφεντόπουλος Ι., *Το Κωπαϊδικό Ζήτημα*, Αθήνα 1930, σ. 7.

Αυτή τη λύση βλέπει και ο Βενιζέλος και προτείνει την εξαγορά του κτήματος από την ΕΤΕ ή την ΑΤΕ¹³⁰. Στη λύση αυτή προσβλέπει και η Εταιρεία, που για πρώτη φορά δέχεται διαπραγματεύσεις για την εξαγορά. Αναγνωρίζει ότι με τον υπάρχοντα τρόπο εκμετάλλευσης της γης δεν είναι δυνατή η αύξηση της αποδοτικότητας.

Το υψηλό ποσό που ζητούν οι Άγγλοι για την εξαγορά οδηγεί τις διαπραγματεύσεις σε ναυάγιο. Η αποτυχία των διαπραγματεύσεων οδηγεί στην κρίση του 1930. Οι καλλιεργητές για δυο χρόνια (1930-1931) απεργούν, απέχοντας από κάθε καλλιέργεια της γης.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου κάτω από τις αγγλικές πιέσεις, προσπαθεί να βρει λύση. Με μια οπισθοχώρηση της εταιρείας (μείωση 2% του γεώμορου) και με μια επιδότησή του με ένα άλλο 2% από το κράτος, οι καλλιεργητές αναγκάζονται να συμβιβαστούν και να επιστρέψουν στην καλλιέργεια του κτήματος.

Η λύση που προτείνουν και οι δυο πλευρές είναι η αυτο-καλλιέργεια του κτήματος από την ίδια την Εταιρεία με μισθωτούς εργάτες και με εισαγωγή τεχνολογίας. Η συνδρομή του Κράτους στην πραγμάτωση αυτού του στόχου εκφράζεται με φορολογικές διευκολύνσεις, που παρέχονται στην Εταιρεία για εισαγωγή τεχνολογίας, και με πρότασή του για δανειοδότησή της. Η κύρια όμως συνεισφορά του Κράτους ήταν η ανοχή που έδειχνε στις σχέσεις μεταξύ Εταιρείας και καλλιεργητών μετά την απεργία του 1930.

Με την συνεχή αύξηση του γεωμόρου στα προαπεργιακά και ακόμη υψηλότερα επίπεδα και τη συνεχώς εντεινόμενη αστυνόμευση η Εταιρεία επιδίωκε την έμμεση εκδίωξη των εκμισθωτών καλλιεργητών από τα γόνιμα στα αντιπαραγωγικά εδάφη. Επιλέγοντας η ίδια τους εκμισθωτές καλλιεργητές, προχωρά σταδιακά στην αυτοκαλλιέργεια. Η εφαρμογή της αυτοκαλλιέργειας με νέα τεχνολογία αυξάνει την αποδοτικότητά της.

Με αυτό τον τρόπο οι καλλιεργητές παράγουν κατά τον παραδοσιακό τρόπο κάτω από του ίδιους ή και χειρότερους κοινωνικούς και οικονομικούς όρους και η δε Εταιρεία παράγει στα αυτοκαλλιεργούμενα εδάφη με υψηλή αποδοτικότητα.

¹³⁰ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας*, Αθήνα 1996, σ. 10.

Την στιγμή που ο εκσυγχρονισμός αρχίζει, οι γενικότερες εξελίξεις στην Ελλάδα μετά το 1936, ευνοούν τη διατήρηση του παραδοσιακού τρόπου καλλιέργειας σε ένα σημαντικό τμήμα της κωπαϊδικής γης.

Η δικτατορία του Μεταξά, η κατοχή, η αντίσταση και ο εμφύλιος δυναμώνουν το κοινωνικό κίνημα στην περιοχή, που πιέζει στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια για μια ριζική διεύθυνση του ζητήματος. Η αναγκαιότητα της κρατικής παρέμβασης γίνεται πραγματικότητα μόλις το 1953 με αφορμή την περιορισμένη τροποποίηση του Συντάγματος. Ακολουθεί η εξαγορά του κτήματος από Ελληνικό Δημόσιο και η μερική διανομή του στον αγροτικό πληθυσμό της περιοχής.

-Το Κωπαϊδικό Ζήτημα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Κατά τα έτη 1933-1940, με τις οικονομικές παροχές της Κυβέρνησης προς την Εταιρεία πραγματοποιούνται έργα διάνοιξης, θεμελίωσης και τσιμεντοποίησης του καναλιού στη Κωπαΐδα. Κατασκευή και δημιουργία υδατοφράχτη, διάνοιξη διώρυγας στην Υλική και δημιουργία γεφυρών. Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου έγιναν μεγάλα έργα, με αποτέλεσμα την τελειοποίηση και την πλήρη αποξήρανση της λίμνης¹³¹.

Κατά την γερμανική κατοχή, 1941-1944, η παραγωγή του κτήματος της Κωπαΐδας δεσμεύεται για τις ανάγκες των Κατοχικών στρατευμάτων και οι Γερμανοί επιβάλλουν αυστηρή φορολόγηση στους καλλιεργητές και στους κτηνοτρόφους. Το 1945, αναλαμβάνει και πάλι τη διοίκηση του κτήματος της Κωπαΐδας η Αγγλική Εταιρεία. Ο πόλεμος όμως, και η αντίσταση είχαν ανακόψει τις επενδυτικές και επιχειρηματικές στρατηγικές των διαφόρων ομάδων που έλεγχαν την Αγγλική Εταιρεία. Οι πιέσεις που δημιουργήθηκαν από το Αγγλικό κεφάλαιο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο δεν επέτρεπαν στην Εταιρεία νέα οικονομικά εγχειρήματα παρά μόνο διορθωτικές κινήσεις.

Την ίδια στιγμή εξαιτίας της Δικτατορίας του Μεταξά, της αντίστασης και του εμφυλίου πολέμου είχε δυναμώσει το κοινωνικό κίνημα. Από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, το κοινωνικό κίνημα άρχισε να πιέζει για μια τελική

¹³¹ Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 98.

διευθέτηση του ζητήματος και εφαρμογή αγροτικών μεταρρυθμίσεων στη Κωπαϊδική εποχή.

Το 1947, η κυβέρνηση Σοφούλη εισηγήθηκε το νόμο 327 «περί αναγκαστικής μισθώσεων γαιών», με τον οποίο ο Υπουργός Γεωργίας είχε την εξουσία να επιβάλει στους ιδιοκτήτες γης, μισθωτές της εκλογής του¹³². Οι μισθωτές αυτοί, ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλλουν μισθώματα σε είδος, τα οποία δεν θα ξεπερνούσαν το 10% της ακαθάριστης παραγωγής.

Η Αγγλική Εταιρεία διαμαρτυρήθηκε έντονα, ισχυριζόμενη ότι τόσα χρόνια στην Ελλάδα τα μισθώματα αυτά κυμαίνονται μεταξύ 30-50%, αναλόγως της ποιότητας της γης και το είδος της μισθωτικής σχέσης. Όσον αφορά στην περίπτωση των αποξηραμένων γαιών ο νόμος προέβλεπε το ανώτατο όριο του μισθώματος να ανέρχεται στο 12%, ώστε το 2% επιπλέον αν προσδιορίζεται για τη συντήρηση των έργων¹³³. Η Αγγλική Εταιρεία διαμαρτυρήθηκε γιατί θεωρούσε πολύ μικρό αυτό το ποσοστό για τη συντήρηση, διότι αυτή υπολόγιζε ότι απαιτείται το 20% της παραγωγής.

Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, ο Υπουργός Οικονομικών με επιστολή του προς τον Εμπορικό Σύμβουλο της Βρετανικής Πρεσβείας, διαβεβαίωσε ότι ο νόμος 327 δεν θα εφαρμοστεί για την περίπτωση της Αγγλικής Εταιρείας. Η Ελληνική Κυβέρνηση επίσης, υποσχέθηκε ότι θα προσπαθούσε να κατοχυρώσει τα δικαιώματα της Εταιρείας. Η υπόσχεση αυτή όμως, δεν εφαρμόστηκε. Αυτή η κατάσταση, άρχισε να απασχολεί την ελληνική κοινή γνώμη και τη Βουλή, και ιδιαίτερα τους αντιπρόσωπους των Βοιωτών. Οι Βοιωτοί βουλευτές, υποστήριζαν την εξαγορά του κτήματος και τη διανομή της γης στους αγρότες.

Στη συνεδρίαση της Βουλής της 26^{ης} Φεβρουαρίου 1951, ο βουλευτής Δημ. Παπασπύρου εξαπέλυσε δριμύτατες κατηγορίες εναντίον της Αγγλικής Εταιρείας.

¹³² Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 98-99.

¹³³ Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 99.

Υποστήριξε ότι «μεταχειρίζεται τους καλλιεργητές ως δούλους και υπάνθρωπους» και ζήτησε «ζητούμεν την συνδρομήν σας. Αποδώσατέ μας τη γην που μας ανήκει»¹³⁴.

Στην ίδια συνεδρίαση ο βουλευτής της Θήβας Δημ. Βουρδούμπας συμπλήρωσε: «...Αι εκτάσεις τα οποίας τώρα κατέχει η Κωπαΐς, εκ λόγων κοινωνικών, τούτο πρέπει να γίνει αντιληπτόν από όλους, πρέπει να αποδοθεί εις τους καλλιεργητάς των πάση θυσία... Πιστεύω ακράδαντως ότι θα κατανοηθεί παρά πάντων η ανάγκη και η σκοπιμότητα και η υποχρέωσις την οποίαν έχομεν τις ριζικωτέρας λύσεως του Κωπαϊδικού ζητήματος, όπερ τόσον ενδιαφέρει την ελληνικήν κοινωνίαν και τόσον έχει συγκινήσει τους πληθυσμούς των επαρχιών Θηβών, Λεβαδίας και Λοκρίδος, οι οποίοι μετ' αγωνίας αναμένουν τη λύσιν...»¹³⁵.

Το 1948, ο Αυτοκράτορας της Αιθιοπίας Χαϊλέ Σελασιέ έδειξε ενδιαφέρον για την εξαγορά του κτήματος της Κωπαΐδας. Γι' αυτόν το λόγο ο Υπουργός της Γεωργίας της Αιθιοπίας επισκέφθηκε την Αλίαρτο και την Κωπαΐδα. Τελικά, όμως, η εξαγορά δεν έγινε.

Το 1949 στη συνεδρίαση της Δ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων ο βουλευτής Αττικοβοιωτίας Ιωαν. Σ. Κίνιας κατέθεσε σχέδιο ψηφίσματος για την αποκατάσταση των ακτημόνων καλλιεργητών και μικρών κτηνοτρόφων της Κωπαΐδας. Η απόφαση της Βουλής προέβλεπε δυνατότητα προσθήκης μεταβατικής διατάξεως στο άρθρο 17 του υπό ψήφιση Συντάγματος για την αποκατάσταση των ακτημόνων καλλιεργητών.

Οι αγώνες και οι προτάσεις των καλλιεργητών της Βοιωτίας για την εξαγορά του κτήματος από την Ελληνική Κυβέρνηση μεταφέρονται στη Βουλή τις χρονιές 1949-1952. Το ίδιο χρονικό διάστημα ο Δ.Γ. Παπασπύρου προσπάθησε να υπερασπιστεί τα δικαιώματα των ακτημόνων καλλιεργητών στις δικαστικές αίθουσες. Αυτή την θέση του κατάφερε να υλοποιήσει όταν ανέλαβε τη θέση του Υπουργού Δικαιοσύνης στην κυβέρνηση Πλαστήρα.

Το πρώτο μέτρο που πήρε ο Δ.Γ. Παπασπύρου ήταν η προσθήκη του άρθρου 104 που έδινε τη δυνατότητα στην πολιτεία να απαλλοτριώσει κτήματα που άνηκαν

¹³⁴ Χρήστου Θ., *Το Κωπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα:2002, σ. 140-168 και Κατσιφα-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005, σ. 100.

¹³⁵ Χρήστου Θ., *Το Κωπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002, σ. 100, 168-180.

σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, ώστε να τα προσφέρει στους φυσικούς καλλιεργητές τους. Στη συνέχεια υπέγραψε το περίφημο Νομοθετικό Διάταγμα 2185, «*Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς αποκατάστασιν ακτημόνων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων*»¹³⁶.

Το 1952 ακολούθησαν εκλογές που είχαν ως νικητή το κόμμα του Αλ. Παπάγου, το οποίο στηριζόμενο στα άρθρα του Δ.Γ. Παπασπύρου, προχώρησε στην υπογραφή της σύμβασης «*Περί εξαγοράς της εν Ελλάδι περιουσίας της Ανωνύμου Εταιρείας της Λίμνης της Κωπαΐδος*».

-Η ιστορία του Οργανισμού Κωπαΐδος (1953-1996)

Το Ελληνικό Δημόσιο εξαγοράζοντας τη Lake Corais Co. Ltd. και εγκαθιστώντας στη θέση της τον Οργανισμό Κωπαΐδος είχε σκοπό να ιδρύσει όχι μόνο ένα διοικητικό μηχανισμό, αλλά ένα φορέα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης¹³⁷. Ένα φορέα «φωτοδότη» των συνεχώς επιστημονικών γνώσεων, με απώτερο στόχο την αύξηση της παραγωγής και την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των παραγωγών.

Τα έργα τα οποία είχαν εκτελέσει ως το 1953 ήταν κυρίως έργα αποστραγγιστικά και αντιπλημμυρικά¹³⁸. Ο Οργανισμός, αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, έστρεψε την προσοχή του στην κανονική λειτουργία του αποχετευτικού δικτύου. Το πρόβλημα ήταν εξαιρετικά επείγον, αφού μεταπολεμικά η Μεγάλη Διώρυγα δεν είχε συντηρηθεί συστηματικά, γεγονός που εγκυμονούσε κινδύνους για την ασφάλεια τόσο των καλλιεργειών όσο και των παραλίμιων οικισμών.

Ένα ακόμη πρόβλημα ήταν εκείνο της άρδευσης των γαιών, καθώς από την επιτυχή επίλυσή του εξαρτιόταν η αύξηση του γεωργικού εισοδήματος των καλλιεργητών και η βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου.

¹³⁶ Χρήστου Θ., *Το Κωπαϊδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002, σ. 60 και βλ. Παράρτημα ΙΙ, Διάταγμα 2185, «*Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς αποκατάστασιν ακτημόνων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων*», Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1952, Τεύχος Α', αρθ. 217.

¹³⁷ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδας*, Πειραιάς 1999, σ. 13.

¹³⁸ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας*, Αθήνα 1996, σ. 6.

Κατά την περίοδο 1953-1958, άμεσος στόχος ήταν η δημιουργία αυτόνομου αρδευτικού δικτύου που θα ανέβαζε κατακόρυφα τις αποδόσεις των καλλιεργούμενων γαιών. Το πρόβλημα όμως της άρδευσης του κωπαϊδικού κάμπου ήταν πολύπλοκο και η λύση του δεν ήταν ευχερής. Με τις διαθέσιμες ποσότητες ύδατος ήταν δυνατή η άρδευση μόνο 50.000-60.000 στρεμμάτων καλλιεργήσιμης γης. Η απουσία αυτόνομου αρδευτικού δικτύου και η χρήση του αποστραγγιστικού για άρδευση, με τη μέθοδο της διήθησης, οδηγούσαν σε υποάρδευση των γαιών. Η υποάρδευση είχε τα εξής αρνητικά προβλήματα¹³⁹:

- Τεράστια σπατάλη ύδατος από τη συσσώρευση αλάτων στα κανάλια και τις διώρυγες
- Δημιουργία πυκνής βλάστησης στα κανάλια του δικτύου που δυσχέραινε τη συντήρησή του
- Υπερβολική ανάπτυξη του φυλλώματος των φυτών σε βάρος της καρποφορίας τους

Η κατάσταση αυτή αντιμετωπίστηκε με τη συνεχή συντήρηση των έργων και την προμήθεια αντλητικών μηχανημάτων και συστημάτων πρόκλησης βροχής. Μέσα σε μια πενταετία αυξήθηκε η αρδευόμενη έκταση από τα 50.000 στα 80.000 στρέμματα. Η προσωρινότητα, όμως αυτών των λύσεων ανάγκασε σύντομα τον Οργανισμό Κωπαΐδος να αναλάβει σημαντικές επενδυτικές πρωτοβουλίες σχετικά με¹⁴⁰:

- Τη δημιουργία αυτόνομου αρδευτικού δικτύου
- Τη μελέτη και εφαρμογή του πλέον ενδεδειγμένου συστήματος άρδευσης
- Τη μελέτη μεταφοράς ύδατος από τη λίμνη Υλική στην Κωπαΐδα
- Την καταγραφή του υπογείου υδάτινου πλούτου της περιοχής

Η χρηματοδότηση μελετών σχετικά με την εδαφολογία της κωπαϊδικής γης, την κλιματολογία του ευρύτερου αγροτικού χώρου και τη γεωπονία αποτέλεσε μια ακόμη συμβολή του Οργανισμού στην αναπτυξιακή διαδικασία κατά την μακρόχρονη ιστορία του.

¹³⁹ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας, Αθήνα 1996, σ. 6.

¹⁴⁰ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας, Αθήνα 1996, σ. 6-7.

Για τη διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας, διατηρείται το σύστημα των εναλλασσόμενων καλλιεργητικών προγραμμάτων στο χώρο και το χρόνο, που είχε εφαρμοστεί από την Αγγλική Εταιρεία.

Η παρακολούθηση της συμπληρωματικότητας της κτηνοτροφίας και της γεωργίας αποτέλεσε ένα ακόμη από τα κύρια αντικείμενα των εργασιών του Οργανισμού. Σε συνεργασία με την ΑΤΕ, ιδρύθηκε στις εγκαταστάσεις του πρότυπο τυροκομείο. Η προσπάθεια στήριξης και βελτίωσης των καλλιεργητών ολοκληρώθηκε με την ίδρυση πρότυπου πτηνοτροφείου, την εισαγωγή για εκτροφή μόσχων, προβάτων και χοίρων και με την ενίσχυση της συστηματικής εκτροφής γαλοπούλας.

Η διοργάνωση εμποροπανηγύρεων και κτηνοτροφικών εκθέσεων στους χώρους του Οργανισμού Κωπαΐδος, κατά την πρώτη μετεμφυλιακή περίοδο, έδωσε νέα ώθηση στο τοπικό και περιφερειακό εμπόριο. Οι κτηνοτροφικές εκθέσεις θεσπίζονται για πρώτη φορά το 1956 και σταματούν στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Στον καθαρά γεωργικό τομέα επιχειρείται η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης του γεωργικού κλήρου με τη μελέτη της δυνατότητας εναλλαγής ή αντικατάστασης των καλλιεργειών στο χώρο και το χρόνο. Στον τομέα αυτό η συνεργασία του Οργανισμού με τα Ερευνητικά Ιδρύματα του Υπουργείου Γεωργίας απέδωσε καρπούς. Την περίοδο 1953-1958 εφαρμόζεται πρόγραμμα δοκιμαστικής καλλιέργειας και εγκλιματισμού νέων ειδών στο Κωπαϊδικό πεδίο με ικανοποιητικά αποτελέσματα¹⁴¹. Συγχρόνως, παραχωρούνται 1.000 στρέμματα γης στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών για την ανάπτυξη του ερευνητικού της προγράμματος.

Η συντήρηση και επέκταση του αγροτικού οδικού δικτύου ήταν ένα ακόμη από τα μακροχρόνια επενδυτικά έργα που ο Οργανισμός Κωπαΐδος ολοκλήρωσε. Σε όλη αυτή τη περίοδο, ο Οργανισμός κατάφερε να διατηρήσει σε πλήρη συνοχή όλο τον διασπασμένο χωροταξικά, όγκο των οικονομικών και κοινωνικών λειτουργιών. Δημιούργησε πολλές φορές νέες θέσεις εργασίας επιτρέποντας και νέες συσσωματώσεις πληθυσμιακών ομάδων.

¹⁴¹ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας, Αθήνα 1996, σ. 7.

Τέλος, Οι δραστηριότητες του Οργανισμού Κωπαΐδος μπορούν να χωριστούν στους ακόλουθους τομείς ή κατηγορίες :

- διοικητικές δραστηριότητες, είχαν ως σκοπό τον συντονισμό όλων των τμημάτων και των δραστηριοτήτων του Οργανισμού καθώς και την χάραξη της πολιτικής - στρατηγικής που θα ακολουθούσε,
- γεωργικές δραστηριότητες, τις αποτελούν όσες δραστηριότητες αφορούν τις καλλιέργειες, τα καλλιεργητικά προγράμματα, καθώς και οτιδήποτε αφορά την αγροτική ανάπτυξη και εξελίξει,
- τις επενδυτικές δραστηριότητες δηλαδή την δημιουργία, κατασκευή και συντήρηση του δικτύου οδοποιίας, τα αρδευτικά έργα, καθώς και οποιαδήποτε άλλα έργα εκτέλεσε ο Οργανισμός,
- οι επεκτατικές δραστηριότητες, έχουν να κάνουν με την συνεργασία του Οργανισμού με διάφορους φορείς (π.χ. Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος) με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση και ανάπτυξη του Κωπαϊδικού πεδίου,
- οι οικονομικές δραστηριότητες, που έχουν να κάνουν με την οικονομική διαχείριση του Οργανισμού, των τμημάτων του, και των υπαλλήλων του,
- τις κοινωνικές δραστηριότητες, με σκοπό το να γίνονται κοινωνικές πράξεις οι οποίες θα ωφελούσαν τους κατοίκους της περιοχής, π.χ. η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- οι πολιτιστικές δραστηριότητες, οι οποίες ήταν οι εμποροπανηγύρεις και οι διάφορες εκθέσεις, οι οποίες στόχευαν στην προβολή του Οργανισμού και της περιοχής, αλλά και στην καλύτερη γνωριμία και συνεργασία των πληθυσμών που δραστηριοποιούνταν στο Κωπαϊδικό πεδίο.

Οι οικονομικές επιλογές των κυβερνήσεων συρρίκνωσαν σταδιακά των Οργανισμό Κωπαΐδος. Οι κρατικές οικονομικές ενισχύσεις άρχισαν να φθίνουν και να μετατρέπουν τον Οργανισμό από επενδυτικό φορέα σε απλό διαχειριστή του επενδυτικού του παρελθόντος.

-Το μυστηριωδώς χαμένο αρχείο Κωπαΐδας

Το αρχείο της Αγγλικής Εταιρείας, Lake Corais Co LTD, εντοπίστηκε από τους ερευνητές Νίκο Μέλιο και Απόστολο Παπαδόπουλο και σήμερα υπό την ονομασία Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδος είναι διαθέσιμο στους μελετητές. Για να γίνει όμως αυτό, μια μακρά διαδικασία έρευνας έπρεπε να λάβει χώρα στις εγκαταλειμμένες εγκαταστάσεις του Οργανισμού Κωπαΐδος.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με την σειρά. Οι εν λόγω μελετητές την περίοδο 1986-1996 διενεργούν επιτόπια έρευνα στην Βοιωτία με σκοπό την συλλογή υλικού για τις διδακτορικές διατριβές τους¹⁴². Πρώτος σταθμός τους ήταν φυσικά οι εγκαταστάσεις του Οργανισμού Κωπαΐδος. Ο φορέας αυτός είχε σκοπό να υποκαταστήσει την προηγούμενη Αγγλική Εταιρεία και να διανείμει την απαλλοτριωμένη γη στους αγρότες της περιοχής. Μετά από συζητήσεις με παλαιούς υπαλλήλους του Οργανισμού έμαθαν ότι ένα τμήμα του αρχείου της Αγγλικής Εταιρείας το έκαψαν οι Άγγλοι πριν φύγουν και ένα άλλο το συσκεύασαν για να το μεταφέρουν στην Αγγλία. Όταν ζητήθηκε στον Οργανισμό να τους βοηθήσει παραδίδοντάς τους αρχεία το μοναδικό, που, όπως ισχυρίστηκαν, βρήκαν, ήταν ένα παλιό έγγραφο με την σύμβαση εξαγοράς του Κτήματος της Κωπαΐδας από το Ελληνικό Δημόσιο.

Όπως είναι φυσικό, ζητούν από τον τότε Γενικό Διευθυντή Κωπαΐδας, κ. Αναστάσιο Τσούτσα¹⁴³, να τους επιτρέψει να επισκεφτούν ένα προς ένα τα κτίρια της παλαιάς Εταιρείας ώστε να τα φωτογραφίσουν. Η στάση του ήταν θετική. Στο δεύτερο ταξίδι τους, στην Αλίαρτο, η Εταιρεία τους παραχωρεί έναν υπάλληλο ως ξεναγό στα πρώην εγκαταλειμμένα κτίρια της Εταιρείας.

Παρά την αντίθετη γνώμη των υπαλλήλων του Οργανισμού Κωπαΐδος, που θεωρούσαν την όλη προσπάθεια ως μάταιη, αυτοί συνέχισαν την έρευνα και τελικά μέσα σε ένα τρίμηνο δικαιωθήκαν εντοπίζοντας λαθραία το πρώτο αρχειακό υλικό. Ήταν δύο μεγάλα δωμάτια στις εγκαταλειμμένες αποθήκες των βουστασίων της Αγγλικής Εταιρείας όπου ήταν το αρχείο της Lake Corais Co LTD. Το γεγονός όμως αυτό το κράτησαν κρυφό από όλους τους υπαλλήλους του Οργανισμού Κωπαΐδος προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να το διαφυλάξουν από τυχόν λαθροχειρίες.

¹⁴² Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδας*, Πειραιάς 1999, σ. 13.

¹⁴³ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδας*, Πειραιάς 1999, σ. 14.

Μετά από ώριμη σκέψη, προχώρησαν στην σύνταξη μιας πρότασης προς το Δ.Σ. του Οργανισμού που σκοπό είχε την παραχώρηση ενός χώρου για τη στέγαση του αρχείου της Lake Copais Co LTD. Στην πρόταση αυτή βρήκαν άμεση και θετική ανταπόκριση από τον τότε Διευθυντή του Οργανισμού. Μια προγενέστερη μάλιστα, ιδέα του, για τη δημιουργία ενός λαογραφικού μουσείου για την ιστορία του κωπαιδικού κάμπου, τον έθεσε αρωγό των προτάσεών τους.

Μετά από θετική εισήγηση του διευθυντή έγινε δεκτή η πρόταση των ερευνητών για την στέγαση του αρχαιολογικού υλικού. Σαν αποτέλεσμα, τροποποιήθηκε το καταστατικό του Οργανισμού Κωπαΐδος με σχετικό ΦΕΚ και ιδρύθηκε το Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδος που ανήκει στο τμήμα Διοικητικών και Οικονομικών υπηρεσιών του¹⁴⁴.

Έτσι, άρχισε να μεταφέρεται το υλικό σε νέο κτίριο. Παράλληλα με την βασική συντήρηση και τον καθαρισμό του πρώτου τμήματος του υλικού οι Ν. Μέλιος και Απ. Παπαδόπουλος συνεχίζουν να επισκέπτονται τα πρώην κτίρια της Αγγλικής Εταιρείας. Ένα δυσάρεστο γεγονός, μια ημέρα μετά την παραχώρηση της άδειας από τον Δήμαρχο Αλιάρτου, για την παραλάβει όλου του υλικού που είχε εντοπιστεί σε κτίριο της παλαιάς Αστυνομίας, οι υπάλληλοι του Δήμου στην προσπάθειά τους να καθαρίσουν την πόλη το μετέφεραν και το άφησαν σε χωματερή 2 χιλιόμετρα μακρύτερα. Οι ερευνητές μαζί με το συνεργείο καθαρισμού χωρίς καμία υγειονομική προφύλαξη και υπό βροχή διέσωσαν έστω και βρεγμένο το δεύτερο μεγάλο τμήμα τους αρχείου της Lake Copais Co LTD. Επιπλέον, εντόπισαν μεγάλα τμήματα του υλικού στις αποθήκες της Αγγλικής Εταιρείας, στον Ορχομενό και στο Στροβίκι.

Μαζί με τα έγγραφα συνέλεξαν και μηχανολογικό υλικό που θεώρησαν σημαντικό όπως παλαιές αριθμομηχανές, γεωργικά εργαλεία, φορητά χρηματοκιβώτια, γραφική ύλη, παλαιά σχεδιαστήρια, όργανα μέτρησης των μετεωρολογικών φαινομένων, γραφεία και καρέκλες, δείγματα υλικών και ανταλλακτικών των μηχανών και κτλ. Η ευρύτητα του υλικού που συγκεντρώθηκε καθιστά απαραίτητη τη δημιουργία ενός σύγχρονου μουσείου για την ιστορία της περιοχής.

Σε επόμενο στάδιο ακολούθησε η κήρυξη των παλαιών εγκαταστάσεων της Αγγλικής Εταιρείας ως διατηρητέα μνημεία από το Υπουργείο Πολιτισμού όμως τα

¹⁴⁴ Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδας*, Πειραιάς 1999, σ. 15.

οικονομικά δεδομένα δεν επέτρεψαν την αποκατάστασή τους. Παρόλα αυτά το κτίριο του Ιστορικού Αρχείου Κωπαΐδος εγκαινιάστηκε το 1998 οπότε και άνοιξε για πρώτη φορά στο κοινό.

Επίλογος

Στην παρούσα εργασία έγινε προσπάθεια να μελετηθεί, ακροθιγώς έστω, η προσωπικότητα του εκσυγχρονιστή Χαρίλαου Τρικούπη και ένα τμήμα της δράσης του. Αυτό σημαίνει, δεδομένου του πολυσχιδούς έργου του, ότι δόθηκε έμφαση στους βασικούς άξονες των κυβερνήσεών του. «Ο Χαρίλαος Τρικούπης θα μνημονεύεται από την Ιστορία ως ο επιφανέστερος Έλληνας της γενιάς μας», γράφει μετά το θάνατό του (1896) ο ανταποκριτής των Times και συνεχίζει: «μέσα στις έριδες των πολιτικών φατριών, τύγχανε γενικής αναγνώρισης. Ακόμα και οι εχθροί αποδέχονταν την υπεροχή των ικανοτήτων του και την σπάνια δύναμη του χαρακτήρα του»¹⁴⁵. Κατά τη εξέταση του έργου του Τρικούπη δόθηκε έμφαση στο εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα των δημοσίων έργων του και ιδιαίτερα στο εγχειοβελτιωτικό έργο της αποξήρανσης της Κωπαΐδας. Η δαπάνη όμως, μεγάλων ποσών για την εσωτερική ανασυγκρότηση και τα δημόσια έργα έκανε πολλούς να τον κατηγορούν για υπερφορολόγηση.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας αναλύεται η ιστορία της Κωπαΐδας ως λίμνης κι έπειτα η μακρά και ταραχώδης πορεία για την αποξήρανσή της. Από το 1865 όπου υπογράφεται η πρώτη σύμβαση μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και του Σαρραζίνου Μομφεριέρου μέχρι και το 1953 που ιδρύεται ο Οργανισμός Κωπαΐδος, περιγράφηκαν οι πολιτικές και οικονομικές διεργασίες, οι ενστάσεις του Τύπου και της τοπικής Βοιωτικής κοινωνίας, τα εμπόδια που συνάντησαν τα τεχνικά έργα, οι γεωλογικές μεταβολές, οι μελέτες, οι δικαστικοί αγώνες μεταξύ των παραλίμνιων αγροτών και της Εταιρείας και βέβαια οι όροι που έθετε η εκάστοτε Εταιρεία για την περάτωση του έργου.

Σήμερα, ο Οργανισμός Κωπαΐδος διαχειρίζεται και συντηρεί έργα οδοποιίας και άρδευσης στο κωπαϊδικό πεδίο προς όφελος των αγροτικών πληθυσμών της περιοχής, ενώ το Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδος διαχειρίζεται και συντηρεί υλικά και αρχειακά τεκμήρια που βρίσκονται στην διάθεση των ερευνητών.

Η εργασία μπορεί να μην θεωρηθεί πλήρης ως προς το περιεχόμενο καθώς θα μπορούσαν πάντοτε να προστεθούν επιπλέον αρχειακά τεκμήρια από το Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδος και από το Αρχείο της οικογένειας Τρικούπη. Εξάλλου η σκέψη που βασανίζει κάθε ερευνητή είναι ότι πάντοτε θα μπορούσε να προσθέσει περισσότερα στοιχεία .

¹⁴⁵ Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος πίσω από τον Τρικούπη*, Αθήνα 2014, σ. 23.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Ανώνυμος Εταιρεία Λίμνης Κωπαΐδος, *Συμβάσις, Νόμοι, Διατάγματα, Διαιτησία και Διάφορα έγγραφα*, Αθήνα 1952.

Ασμοδαίος, φ. 15 Μαΐου 1883 και 28 Οκτωβρίου 1884.

Διάταγμα 2185, «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς αποκατάστασιν ακτημόνων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων», Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1952, Τεύχος Α΄, αρθ. 217.

Εφημερίδα *Καιροί*, φ. 29/06/1874 (Τις πταίει;)/φ.06/07/1874 (Παρελθόν και Ενεστώς)

Λόγος του Βασιλέως Γεωργίου στη Βουλή την 11/08/1875. Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α., Μ.Ι.Ε.Τ (περί της αρχής της δεδηλωμένης)

Νόμος ΡΟΓ, *Περί αποξηράνσεως της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10.

Όμηρος, Μετάφραση Όλγα Κομνηνού – Κακριδή, *Ιλιάς / Όμηρος*, -2 η έκδ., Αθήνα.

Παυσανίου, *Ελλάδος Περιήγησις*, Αθήνα 1976.

Στράβωνα, *Γεωγραφικά*, 2004.

Σύμβασις μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σαρραζίνου Μομφεριέρου, *Περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδος λίμνης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης 1867, αρθ. 10.

B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτος Ν., *Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία*, Αθήνα 1981.

Αρώνη-Τσίχλη Κ. και Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εποχή του: πολιτικές επιδιώξεις και κοινωνικές συνθήκες*, Αθήνα 2000.

Αφεντόπουλος Ι., *Το Κωπαϊδικό Ζήτημα*, Αθήνα 1930.

Βατικιώτης Κ. (επιμ.), «Χαρίλαος Τρικούπης, 100 χρόνια από τον θάνατό του. Αφιέρωμα», στο: *Επτά Ημέρες-Η Καθημερινή*, (3.11.1996).

Βεργόπουλος Κ., *Κράτος και οικονομική πολιτική στον 19ο αιώνα*, Αθήνα 1975.

Βουλή των Ελλήνων, *Χ. Τρικούπης, Συλλογή δημοσιευμάτων*, 2 CD-ROM, Αθήνα 1996.

Βουλή των Ελλήνων, *Χαρίλαος Τρικούπης -Έκθεση ιστορικών κειμηλίων*, Αθήνα 2012.

Bourchier J., *Charilaos Trikoupes, The Fortnightly Review*, Λονδίνο 1896.

Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Αθήνα 1999, τ. 10.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αθήνα 1977, Νεώτερος ελληνισμός της περιόδου 1833-1881, τ. 13.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Αθήνα 1977, Νεώτερος ελληνισμός της περιόδου 1881-1913, τ. 14.

Καραβασίλη Μ., *Προστασία και συντήρηση νεότερης μνημειακής κληρονομιάς: ο υλικός και ανθρώπινος χώρος στο ιστορικό αγροτοβιομηχανικό συγκρότημα της Lake Corais Co. στην Κωπαΐδα*, Αθήνα 2000.

Κατσιφή-Ζώτα Β., *Η λίμνη της Κωπαΐδας: προτάσεις και μελέτες για την αποξήρανση, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις*, Αθήνα 2005.

Λάμπρου Γ., *Κωπαΐδα: λίμνη ζωής*, Αθήνα 2007.

Λάμπρας Τ., *Η Κωπαΐδα*, Αθήνα 1983.

Λάσκαρις Θ. Σ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η Ένωσις της Επτανήσου*, Αθήνα 1930.

Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Αφιέρωμα στα 110 χρόνια από την αποξήρανση της Κωπαΐδας*, Αθήνα 1996.

Μέλιος Ν. και Παπαδόπουλος Απ., *Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδας*, Πειραιάς 1999.

Μπαλτά Ν., *Η καρδιοβόρος αγωνία της κάλπης. Τύπος και Βουλευτικές εκλογές την εποχή του Χαρίλαου Τρικούπη 1881-1895*, Αθήνα 2001.

Παναγιωτόπουλος Β., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, Αθήνα 2003, τ. 5: Τα χρόνια της σταθερότητας, 1871-1909.

Παπαγιαννάκης Λ., *Οι ελληνικοί σιδηρόδρομοι 1882-1910*, Αθήνα 1982.

Πετρίδης Π., *Σύγχρονη Ελληνική πολιτική ιστορία*, , Αθήνα, τ. 2: 1862-1917.

Rumbold H., *Final Recollections of a Diplomatist*, Λονδίνο 1905.

Σταύρακας Β., Έλληνες πολιτικοί :Ιωάννης Καποδίστριας, Χαρίλαος Τρικούπης, Ελευθέριος Βενιζέλος, στο: *Επτά ημέρες-Η Καθημερινή*, 1996, τ. 14.

Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και τα δημόσια έργα*, Αθήνα 2001.

Τρίχα Λ., *Χαρίλαος Τρικούπης μια βιογραφική περιήγηση*, Αθήνα 2009.

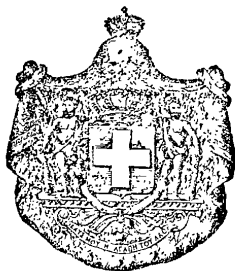
Τρίχα Λ., *Ο Χαρίλαος πίσω από τον Τρικούπη*, Αθήνα 2014.

Τσοκόπουλος Γ., *Ο Χαρίλαος Τρικούπης, βιογραφία, ανάλεκτα*, Αθήνα 1896, τ. 13.

Φλεριανού Αικ., *Χαρίλαος Τρικούπης :η ζωή και το έργο του*, Αθήνα 1999, τ. 1 και 2.

Χρήστου Θ., *Το Κοπαιδικό ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του*, Αθήνα 2002.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘ. 10.

1867

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 8 Φεβρουαρίου.

Ξ Υ Ν Ο Ψ Ι Ξ Τ Ω Ν Ε Μ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

Νόμοι. 1) Περί αποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος λίμνης.— 2) Περί τῆς δυνάμεως τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ διὰ τὸ ἔτος 1867. — Διὰ τὰ γ μ α τ α. 1) Περί συλλογῆς συνδρομῶν ὑπὲρ τῶν ἐκ σεισμοῦ παθόντων κατοίκων τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Λευκάδος καὶ Ἰθάκης.— 2) Περί ἀναπληρωτικοῦ Συνέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. — 3) Περί νέας προθεσμίας πρὸς ἐξέτασιν τῶν παρὰ τῷ πρωτοδικεῖῳ Ζακύνθου μὴ ἐξετασθέντων κλητῶν.— Μηνιαία πρόφασις τῆς καταστάσεως τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης 31 Δεκεμβρίου 1866. — Ἐκθέσεις περὶ δημοσιεύσεως Νόμων. — Ἀγγελία, ἀφορῶσα τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν.

Σ Υ Μ Β Α Σ Ι Σ

Μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Κ. Σαρράζινου Μομφερίερου.

Περί αποξηράνσεως καὶ καλλιέργειας τῆς Κωπαίδος Λίμνης.

Μεταξὺ τῶν ὑπογεγραμμένων Κυρίων Α. Κομμουνδοῦρου, ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, Α. Α. Χ. Ἀνκρῦρου, ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, Π. Βράϊλα Ἀρμένη, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐπρωσωπούντων τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἀφ' ἑνὸς,

καὶ τοῦ κυρίου Σαρράζινου Μομφερίερου (Καρλοῦ Γονζάγου Γουσταῦθου), ἐπρωσωπούντος τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῷ κατωτέρῳ ὀρισμένῳ σκοπῷ συσταίνουμένην ἑταιρίαν, ἀφ' ἑτέρου, συμφωνήθησαν καὶ συμφωλογογήθησαν τὰ ἑξῆς.

Ἄρθρον 1.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως παραχωρεῖ εἰς τὸν κύριον Σαρράζινον Μομφερίερον καὶ εἰς τὴν ἑταιρίαν αὐτοῦ, ἐπιφυλαττοῦμένης τῆς νομοθετικῆς ἐπικυρώσεως, τὸ δικαίωμα τῆς αποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος λίμνης καὶ τὸ συνήθως κατακλυζόμενον ἔδαφος αὐτῆς, τὸ κείμενον ἐντὸς τῆς περιμέτρου τῶν συνήθων πλημμυρῶν, τῆς σημειωμένης ἐπὶ τοῦ διαγράμματος, τοῦ Κ. Σωβάζ, Γάλλου μηχανικοῦ, διαγράμματος, οὗτινος ἐπικυρωμένον ἀντίγραφον θέλει ἐγχειρισθῆ εἰς τὸν ἐργολάβον.

Ἀλλὰ τῆς περιμέτρου ταύτης, μήπω ἐξακριβωθείσης καὶ θεσπισθείσης νομίμως ἐπὶ τοῦ τόπου, ἡ ἐξακρίβωσις καὶ θεσπίσις αὐτῆς θέλει γίνεαι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, τοῦ μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ 15 ἁρθρου τῆς παρούσης συμβάσεως.

Ἐνοεῖται, ὅτι ἡ παραχώρησις περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς ἐντὸς τῆς νομίμου περιμέτρου τῶν συνήθων πλημμυρῶν κειμένης γαίας.

Ἡ Κυβέρνησις ὁμοῦ ἐγγυᾶται ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν ἑταιρίαν ὡς ἐλάχιστον ὄρον τῆς παραχωρήσεως ἑκτασὶν διακοσίων δέκα χιλιάδων βασιλ. στρεμμάτων (εἴκοσι μίαι χιλιάδες hectares.)

Ἄν ἡ ἑκτασις τῶν ἐντὸς τῆς νομίμου περιμέτρου τῶν συνήθων πλημμυρῶν κειμένων γαιῶν ὑπερβαίῃ τὸ ὡς ἄνω ἐγγυηθὲν πρὸς τὸν 210,000 βασιλικῶν στρεμμάτων (21,000 hectares), ἡ ἑταιρία θέλει ἀπολαύσει τοῦ περισσεύοντος τούτου.

Ἄν ἐξ ἐναντίας τὸ ἐντὸς τῆς περιμέτρου ταύτης ἔδαφος ἦναι ὀλιγώτερον τῶν ἐγγυηθέντων 210,000 στρεμμάτων, ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ συμπληρώσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο, παραχωροῦσα ζώνην καλλιερησίμων ἐθνικῶν γαιῶν, ἴσῃ τῷ ἐλλείμματι, καὶ κειμένην ἐντὸς τῆς περιμέτρου τῶν ἐκτάκτων πλημμυρῶν.

Ἡ παραχώρησις γίνεται ὑπὸ τοῦς ἑξῆς ὄροις.

Ἄρθρον 2.

Τὰ διαγράμματα τοῦ κυρίου Σωβάζ θέλου χρησιμεύσει ὡς βάσις τῶν ἐργασιῶν τῆς αποξηράνσεως. Δύνανται ὁμοῦ νὰ ἐπινευθῶσι τροποποιήσεις, ἂν ταιῶται κριθῶσι ἀναγκαῖαι, συμφώνως μετὰ τῆς Κυβερνήσεως· ἰδίως ὡς πρὸς τὴν τομὴν τῆς ὑπὸ τὸ ὄρο: Πτῶον ὑπώρουγος, ἧς ἡ διάτρησις θέλει εἶσθαι τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐκτελεσθησομένων ἔργων.

Τὰ ὀριστικῶς παραδεδεγμένα διαγράμματα θέλου κατατεθῆ εἰς διπλοῦν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον μετὰ ἐπισηματικῶν ὑπομνήματος.

Ἄρθρον 3.

Ὁ Κύριος Σαρράζινος Μομφερίερος λαμβάνει διὰ τὴν ἑταιρίαν τὸς ἐξῆς παραχωρήσεις·

1. Ὀγδοήκοντα χιλιάδας βασιλικῶν στρεμμάτων (ὀκτὼ χιλ. hectares) εἰς πλήρη ἰδιοκτησίαν.
2. Τὴν ἐπικαρπίαν τοῦ ὑπολοίπου παραχωρουμένου ἔδαφους ἐπὶ ἑνενηκοντα ἑνὲς ἔτη.
3. Τὴν χρῆσιν ἐπὶ ἑνενηκοντα ἑνὲς ἔτη ἐπίσης ὀρισθησομένην.

νης εκτάσεως γῆς παρὰ τῷ λιμένι Λαρυμνης, ἕνα ἐγερωθῶσιν ἐπ' αὐτῆς τὰ καταστήματα, τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐταιρίας.

Ἢ ἐκτασις τῆς γῆς ταύτης καὶ ἡ θέσις αὐτῆς θέλουσιν ὀρισθῆ συμφώνως μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς 6 μηνῶν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως.

Δύνανται ἐπίσης νὰ παραχωρηθῶσιν ἀκολουθῶς εἰς τὴν ἐταιρίαν γαῖαι κατὰ τὸν λιμένα Ἀντικύρας, ἂν θεωρηθῇ τοῦτο χρεῖσιμον, συμφώνως μετὰ τῆς Κυβερνήσεως.

4. Τὴν ἀτέλειαν παντὸς οἰοδότητε φέρου ἐπὶ τῶν παραχωρουμένων γαιῶν καὶ τῶν ἐπὶ τούτων ἐγερωθῶσιν οἰκοδομῶν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως.

5. Τὴν ἀτέλειαν παντὸς εἰσαγωγικοῦ ἢ τελωνιακοῦ τέλους ἐπὶ δέκα ἔτη ὡσαύτως, ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως, δι' ὅλας τὰς μηχανὰς καὶ οἰαδήποτε ἐργαλεῖα, ἀναγκαῖα εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀποξηράσεως, τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῆς καλλιέργειας, ὡς καὶ διὰ τὰς οἰαδήποτε φύσεως ὕλας, τὰς ἀναγκαῖας εἰς τὴν ἀποξηράσιν, εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐργοστασίων, τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν καταστημάτων τῆς καλλιέργειας.

6. Τὴν χρῆσιν τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων, ὅσοι εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν ἀποξηρανθησομένην πεδιάδα, διατηρουμένων πάντοτε τῶν ἤδη ὑπὸ τῶν παραποταμίων κεκτημένων δικαιωμάτων. Ἀλλὰ νέα δικαιώματα ἢ ἐπέκτασις κεκτημένων δικαιωμάτων δὲν θέλουσιν εἰς τὸ ἐξῆς παραχωρηθῆ, οὐδὲ καταχρήσεις θέλουσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἐπιτραπῆ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ὑδάτων καθ' ὅλον τὸν ῥοὺν τῶν ποταμῶν τούτων. Ἢ Κυβερνήσις διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς θιομηχάνους, ὅπως χρῆσιμοποιήσῃ τὴν κλίσιν τῆς Ἑρκύνης ὡς κτηνητικὴν δύναμιν.

Τῶν ὑδάτων δὲ, τῶν ἐκβαλλόντων ἐκ τοῦ Κωπαϊκοῦ πεδίου διὰ τῆς ἐν τῷ Πτώφ ὄρει ὑπώρυγος, ἡ ἐταιρία θέλει ἔχει τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῶν ἔργων τῆς μνησθεῖστος ὑπώρυγος (ἐπιφυλακτομένων τῶν ὑπὸ τρίτων κεκτημένων ἤδη δικαιωμάτων), δυναμένη νὰ μεταχειρισθῇ ταῦτα διὰ τὴν κίνησιν τῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς ἀναγκαίων μηχανῶν.

Ἢ ἐταιρία ὑποχρεοῦται νὰ στήσῃ τὰ ἐργοστάσια αὐτῆς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ συμπετῇ ἀπώλεια κλίσεως.

Μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας ἡ Κυβερνήσις δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἄλλους νὰ χρῆσιμοποιήσῃ τὰ ὕδατα ταῦτα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ παρεμποδίζουσιν ἢ βλάπτουν τὴν κίνησιν τῶν ἐργοστασίων τῆς ἐταιρίας.

7. Ἢ ἐταιρία δύναται, χωρὶς νὰ πληρῶνῃ οὐδεμίαν ἀποζημίωσιν εἰς τὸ δημόσιον, νὰ ἀνοίξῃ δρόμους ἢ νὰ συστήσῃ ἀποθήκας, ἢ ἐργοστάσια προσωρινὰ εἰς τὰ πέριξ τῆς λίμνης ἐπὶ γαιῶν, ἀνηκουσῶν εἰς τὸ δημόσιον ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἀνάγκη αὐτῶν ἀναγνωρισθῇ, συμφώνως μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων.

Ἄρθρον 4.

Ὅλαί αἱ ἀναγκαῖαι ἀπαλλοτριώσεις, εἴτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τῆς ἀποξηράσεως, εἴτε διὰ τὰ ὑπὸ τῆς ἐταιρίας ἐγερωθῶσιν καταστήματα, θέλουσιν ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Αἱ λόγῳ τῶν ἀπαλλοτριώσεων τούτων πληρωτέαι ἀποζημιώσεις εἶναι εἰς βάρος τῆς ἐταιρίας.

Αἱ ἀποζημιώσεις αὗται, αἵτινες θέλουσιν πληρωθῆ διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως, δὲν δύναται ποτὲ νὰ ὑπερβῶσιν τὴν τῶν ἀπαλλοτριωθεισῶν γαιῶν ἀξίαν πρὸ τῆς ἀποξηράσεως. Ἢ δὲ] ἀξία αὕτη θέλει συγκεραλαιωθῆ (capitalisée) ἐπὶ τῇ βῆσει προσόδου 5 τοῖς 0/0.

Ἐὰν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἀναφανῇ ἀνάγκη ν' ἀνοί-

χθῶσιν ὁδοὶ ἢ νὰ στήθῳσι προσωρινῶς ἀποθῆκαι καὶ ἐργοστάσια ἐπὶ ἰδιωτικῶν γαιῶν, ἡ ἐταιρία θέλει πληρῶσει εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας ἀποζημιώσιν, ἀνάλογον τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς κατοχῆς.

Ἢ βῆσις τῆς ἀποζημιώσεως ταύτης θέλει εἶσθαι ἡ αὐτῇ, ὅπως ἀνωτέρω ὠρίσθη.

Ἄρθρον 5.

Ἢ ἐταιρία πληρῶνει μόνον τοὺς αὐτοὺς φόρους, εἰς οὓς ὑπόκεινται οἱ πολῖται κατὰ τὸν νόμον.

Ἄρθρον 6.

Ἢ ἐταιρία θέλει καταβάλλει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον δραχ. 300 χιλιάδας λόγῳ ἐγγυτήσεως. Ἢ ἐγγυτήσις αὕτη, ἣτις καταβληθῆσεται ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως, θέλει παρέχει τόκον 6 τοῖς 0/0 ἐτησίως. Ἀποδοθῆσεται δὲ μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ὑπὸ τὸ Πτώφ ὄρος ὑπώρυγος.

Ἄρθρον 7.

Ἢ ἐταιρία θέλει δανείσει εἰς τὴν Κυβερνήσιν ἓν ἑκατομύριον καὶ ἑπτακοσίας χιλιάδας δραχμῶν. Τὸ ποσὸν τοῦτο θέλει καταβληθῆ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐντὸς ἐξ μηνῶν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως.

Ἢ ἀπόδοσις τοῦ δανείου τούτου θέλει ἐξασφαλισθῆ διὰ τῆς προσόδου τῶν ἀλικῶν.

Ἢ Κυβερνήσις θέλει πληρῶνει ἐτήσιον τόκον 7 τοῖς 0/0 ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταβολῆς μέχρι τῆς ἀποδόσεως, ἣτις θέλει γίνεαι ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταβολῆς.

Ἄρθρον 8.

Τῶν ἐργασιῶν τῆς ὑπὸ τὸ Πτώφ ὄρος ὑπώρυγος ἡ ἑναρξίς θέλει γίνεαι ἐντὸς ἑνιαυτοῦ ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως. Θέλουσιν δὲ ἀποπερατωθῆ ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἕκτος ἂν συμπίσῃ κώλυμα ἐξ ἀνωτέρων δυνάμεως.

Ἐὰν αἱ ἐργασίαι δὲν ἀρχίσουσιν ἢ δὲν ἀποπερατωθῶσιν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον δικαιούται νὰ κηρύξῃ δι' ἀνεκκλητοῦ ἀποφάσεως ἑκπτώσιν τὴν ἐταιρίαν.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐκ 300 χιλιάδων δραχμῶν ἐγγυτήσις καταπίπτει ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Ὅλα δὲ τὰ ἔργα, ἀποπερατωμένα ἢ μὴ, ὡς καὶ τὸ ὑλικόν, ἐκτίθενται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς δημόσιον πλειστηριασμὸν διὰ λογαριασμὸν τῆς ἐκπτώτου ἐταιρίας.

Ἄρθρον 9.

Ἐντὸς δέκα ἐτῶν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς κυρώσεως ὅλα τ' ἀφωρῶντα τὴν ἀποξηράσιν ἔργα πρέπει νὰ ὦσιν ἀποπερατωμένα. Εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν ἡ ἐταιρία θέλει πληρῶσει πρόστιμον ἐκ δραχμῶν πενήτηκοντα χιλιάδων πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου ταμεῖου, τὸ δὲ πρόστιμον τοῦτο θέλει διπλασιασθῆ ἀπὸ ἑτους εἰς ἔτος μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν ἔργων.

Ἄρθρον 10.

Διὰ τοῦ κατὰ τὸ 15 ἄρθρον ἐκδοθησομένου νόμου θέλουσιν κανονισθῆ τὰ ἐξῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἀπαιτούμενα.

1. Ὁ τρόπος τῆς νομίμου βεβαιώσεως τῶν δύο περιμέτρων τῶν συνήθων καὶ ἐκτάκτων πλημμυρῶν.

2. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν θέλουσιν ὀρισθῆ ἡ θέσις καὶ τὰ ὅρια τῆς κατὰ τὸν λιμένα τῆς Λαρυμνης παραχωρήσεως.

3. Ὁ τρόπος τῆς ἐκδικάσεως τῶν ἀξιώσεων, ὅσαι θέλουσιν προβληθῆ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐπὶ γαιῶν, κειμένων μετὰξὺ τῶν δύο νομίμων περιμέτρων.

4. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν θέλουσι σημειωθῆ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ σταθερῶν σημείων αἱ γραμμαὶ τῶν δύο περιμέτρων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν κτήσεων.

5. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν θέλουσι συνταχθῆ δύο χάρται, ἓ μὲν δεικνύων τὰς γραμμὰς τῶν δύο νομίμων περιμέτρων καὶ τῶν

ιδιωτικῶν κτήσεων, ὃ δὲ δεκνύων τὴν γραμμὴν τῆς κατὰ τὸν λιμένα τῆς Λαρίνης παραχωρήσεως.

6. Τέλος ὃ τρέπος τῆς συντάξεως τοῦ πρωτοκόλλου, ὅπου θέλει συναφθῆ εἰς τοὺς χάρτας.

Ἀφοῦ δὲ ὅλα ταῦτα ἐκτελεσθῶσι, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ μνησθέντος νόμου, ἀντίγραφα, νομίμως ἐπικυρωμένα, τῶν χωρῶν καὶ τοῦ πρωτοκόλλου θέλουσιν ἐγγειρισθῆ εἰς τὴν ἐταιρίαν.

Ἄρθρον 11.

Οἱ ἰδιοκτῆται γαιῶν, κειμένων μεταξὺ τῶν δύο νομίμως ὀρισμένων περιμέτρων, θέλουσιν πληρῶσαι κατὰ στρέμμα εἰς τὴν ἐταιρίαν ἀποζημιῶσιν ἀνάλογον τῆς ὥς ἐκ τῆς ἀποζηρήσεως προσγενομένης βελτιώσεως.

Ἡ αὐξάνουσα αὐτῆ τῆς ἀξίας θέλει προσδιορισθῆ συμβιβαστικῶς μεταξὺ τοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ τῆς ἐταιρίας. Ἐν περιπτώσει δὲ διαφωνίας θέλει ὁρισθῆ ὑπὸ δύο πραγματογνομόνων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν μερῶν.

Ἄν δὲ καὶ οὗτοι διχογνωμησῶσιν, ἡ διαφορά λύεται διὰ τρίτου πραγματογνομόνου, ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἀρμοδίου πρωτοδικείου.

Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι τὸ διμῶσιον δὲν θέλει πληρῶσαι οὐδεμίαν ἀποζημιῶσιν διὰ τῆς ἀνηκούσας αὐτῶ μεταξὺ τῶν δύο περιμέτρων ἰδιοκτησίας.

Ἄρθρον 12.

Αἱ γαῖαι, ὅσαι παραχωροῦνται εἰς τὴν πλήρη ἰδιοκτησίαν τῆς ἐταιρίας, θέλουσιν ἀποτελέσει μοναδικὸν κληρὸν, κείμενον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκρην τῆς κατὰ τὸ Κωπαϊκὸν πεδίου παραχωρήσεως, καὶ διευθυνημένον ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῶσιν ἐν αὐτῶ αἱ ὑπὸ τῶν διωρῶν τῶν ὀχθῶν καὶ τῶν προχωμάτων κατεχόμεναι γαῖαι.

Ἡ νόμιμος ὀροθέτησις τῆς ἰδιοκτησίας ταύτης θέλει γίνεαι ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκροτὴν τῶν ὑδάτων εἰς τὸν λιμένα τῆς Λαρίνης διὰ τῆς ὑπόρυγος τοῦ ὄρου Πτώφου.

Θέλουσι τότε προστεθῆ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ δέκατον ἄρθρον χάρτου τῆς κατὰ τὸ Κωπαϊκὸν πεδίου παραχωρήσεως καὶ τοῦ σχετικοῦ πρωτοκόλλου ἡ γραμμὴ καὶ ἡ σημείωσις τῶν ὀρίων τῆς διαρκούς παραχωρήσεως.

Ἄρθρον 13.

Ἀφοῦ ἡ ἐταιρία συλλέξῃ τοὺς καρπούς τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς ἐπικαρπίας αὐτῆς ἐκ τῶν προσκαίρως παραχωρουμένων γαιῶν, αἱ γαῖαι αὗται ἐπανερχοῦνται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπικρατείας μεθ' ὅλων τῶν ἐπ' αὐτῶν ἔργων καὶ οἰκοδομῶν, χωρὶς νὰ ἔχη ἡ ἐταιρία οὐδὲν δικαίωμα ἀποζημιώσεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἐπικρατεία ἀναλαμβάνει τὴν διατήρησιν τῶν διωρῶν.

Συμφωνεῖται ὁμως ὑπὲρ τῶν ἀποίκων, οἵτινες ἤθελον ἀποκατασταθῆ ἐπὶ τῶν παραχωρουμένων γαιῶν ὡς γεωργοί, ὅτι θέλουσιν ἀναγνωρισθῆ ἰδιοκτῆται τῶν οἰκημάτων, ὅσα ἤθελον οἰκοδομήσει αὐτοί, ἢ ἤθελον παραχωρηθῆ εἰς αὐτοὺς παρὰ τῆς ἐταιρίας, δέκα ἔτη τοῦλάχιστον πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἐπικαρπίας, ὡς καὶ τῶν συνεχόμενων μετ' αὐτῶν στρεμμάτων, ὧν ὁ νόμος θέλει ὁρίσει τὸν ἀριθμὸν δι' ἐκάστην οἰκογένειαν.

Ἄρθρ. 14.

Πᾶσα διαφορά, δυναμένη νὰ ἀναφυῇ μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐταιρίας, καὶ ἀφορῶσα τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης συμβάσεως, δικάζεται ἀνεκκλήτως ὑπὸ διαιτητῶν.

Ἐκαστον μέρος διορίζει δύο διαιτητάς.

Διαφωνίας ὑπαρχούσης, οἱ διαιτηταὶ ἐκλέγουσιν ἐπιδιαιτητὴν ἂν δὲ διαφωνήσῃ καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπιδιαιτητοῦ, οὗτος διορίζεται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν.

Ἄρθρ. 15.

Νόμος εἰδικὸς θέλει προνοήσει, ὅπως τὰ διὰ τῆς παρούσης συμβάσεως συνολογηθέντα, ὅσα ἀφορῶσι τρίτους, κατασκευασθῶσιν ὑποχρεωτικὰ δι' αὐτούς.

Ἐγένετο εἰς διπλοῦν ἐν Ἀθήναις, τῆ 22 Ἰουλίου (3 Αὐγ.) (στου) 1865.

Α. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ,
ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ Χ. ΑΝΑΡΓΥΡΟΥ,
Π. ΒΡΑΪΛΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ,
Φ. ΣΑΡΡΑΖΙΝΟΣ ΜΟΜΦΕΡΙΕΡΟΣ.

ΝΟΜΟΣ ΡΟΓ'.

Περὶ ἀποζηρήσεως τῆς Κωπαϊδος λίμνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Βουλῆς, ἀπερσάσαμεν καὶ διατάττομεν.

Ἄρθρον 1.

Ἡ παραχώρησις τῆς ἀποζηρήσεως τῆς Κωπαϊδος λίμνης καὶ τῶν γαιῶν, τῶν περιλαμβανομένων ἐντὸς τῆς νομίμου περιμέτρως τῶν συνήθων πλημμυρῶν, ἡ γενομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Κ. Σαράζινον Μομφερίερον ἢ τοὺς δικαιούτους καὶ τοὺς δικαιοδόχους αὐτοῦ, καὶ ἡ συνημμένη ἐκ δεκαπέντε ἄρθρων σύμβασις, ἣτις ἐπὶ τούτῳ συνολογηθῆ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ μνησθέντος ἐργολάβου, ὅπως διὰ τοῦ παρόντος Νόμου τροπολογεῖται, ἐπικυροῦνται.

Ἄρθρον 2.

Αἱ τῶν ιδιωτικῶν κτημάτων ἀπαλλοτριώσεις, ὅσαι εἰσὶν ἀναγκαῖαι, εἴτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀποζηρήσεως τῆς Κωπαϊδος, εἴτε διὰ τὰ καταστήματα, ὅσα ἡ ἐργολάβουσα ἑταιρία ἀναγκασθῆ νὰ ἐγείρῃ, χροῖσμα πρὸς τὰς ἐργασίας τῆς ἀποζηρήσεως, τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς πρὸς ταύτην σχετικῆς βιομηχανίας, θέλουσιν ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἢ δ' ἐταιρία εἶναι ὑπόχρεως νὰ πληρῶν τὰς ἀποζημιώσεις, αἵτινες ὁμως δὲν δύνανται ποτε νὰ υπερβῶσιν τὴν πρὸ τῆς ἀποζηρήσεως ἀξίαν τῶν ἀπαλλοτριουμένων γαιῶν, συγκεκλιουμένην ἐπὶ τῇ θάσει προσόδου 5 τοῖς 0|0.

Ἄν ἐπὶ τῶν γαιῶν τούτων ὑπάρχωσι κτίρια ἢ ἀσυγκόμιστοι καρποί, ταῦτα ἐκτιμῶνται ἰδιαίτερος κατὰ τὴν τρέχουσαν ἀξίαν.

Ἡ ἀποζημιώσις θέλει λογισθῆ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θάσεως, ἐὰν ἡ ἐταιρία ἀναγκασθῆ προσωρινῶς νὰ ἐγείρῃ ἐργοστάσια, ἀποθήκας, ἢ ν' ἀνοίξῃ διόδους ἐπὶ ἰδιοκτητῶν γαιῶν, ἢ δ' ἀποζημιώσις θέλει εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν κατεχομένην ἐπιφάνειαν καὶ τὸν χρόνον τῆς κατοχῆς. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν διατάξεων τούτων θέλει γενθῆ καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει τὸ ἐπόμενον ἄρθρον.

Ἄρθρον 3.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἑσωτερικῶν Ἰπουργῶς ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς ἐταιρίας, καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ ὀριστικὰ διαγράμματα, τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ ἄρθρῳ τῆς συνημμένης συμβάσεως μνημονευόμενα, ὁρίζει δι' εἰδικῶν διαταγῶν τὰς γαῖας, ὧν πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῆ ἡ ἀπαλλοτριώσις.

Αἱ διαταγαὶ αὗται δημοσιεύονται ἀμέσως διὰ τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως· ἐπὶ δὲ δύο μῆνας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος γαῖαι δὲν δύνανται ν' ἀπαλλοτριωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν.

Οἱ ἑπαρχοὶ Λεβαδείας καὶ Λοκρίδος κοινοποιοῦν διὰ δικηστικοῦ κλητῆρος τὴν ὑποργικὴν διαταγὴν εἰς ἕκαστον ἰδιοκτῆ-

την τῆς περιφέρειάς του, προσκαλούμενον συγχρόνως νὰ διορίσῃ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν τὸν ἐκτιμητὴν αὐτοῦ.

Ἄν ὁ ἰδιοκτήτης δὲν πράξῃ τοῦτο ἐμπροσθέντως, ὁ ἐκτιμητὴς οὗτος θέλει διορισθῆ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐπάρχου.

Ὁ πρόεδρος τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν διορίζει ἐπιμελεῖα τοῦ δημοσίου ἕτερον ἐκτιμητὴν.

Ἡ ἑταιρία διορίζει καὶ αὐτὴ τρίτον ἐκτιμητὴν. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἐκτιμηταὶ, προσκαλούμενοι ἐπὶ ἀποδείξει ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐπάρχου, συνέρχονται εἰς τὸ κατάστημα τοῦ ἐπαρχείου, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν, καὶ προσδιορίζουσι δι' ἠτιολογημένης γνωμοδοτήσεως κατὰ πλειονοψηφίαν ἐντὸς πέντε ἡμερῶν τὸν μέσον ὄρον τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη ἐτησίας καθαρῶς προσόδου τοῦ εἰς ἀπαλλοτριώσεις ὑποκειμένου κτήματος. Ἄν ὁ παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ τοῦ ἐργολάβου ἐκλεχθεὶς ἐκτιμητὴς δὲν ἐμφανισθῇ, ἢ ἀρνήσῃ νὰ συμπράξῃ, ἢ νὰ συνυπογράψῃ τὴν γνωμοδότησιν, οἱ δύο ἕτεροι προβαίνουσιν ἀκωλύτως εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν υπογραφήν τῆς γνωμοδοτήσεως, ἣτι κατατίθεται παρ' αὐτῶν εἰς τὸ ἐπαρχεῖον, συντασσομένης ἐκθέσεως.

Ἐπὶ τῆς αἰτίας τῆς ἑταιρίας ὁ Νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας κλητεύει τὸν ἰδιοκτήτην ἐνώπιον τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, ὅπως ἀποφαινοθῇ ἢ ἀπαλλοτριώσῃ.

Ἡ κλίσις αὕτη εἶναι βραχυπρόθεσμος, δικάζεται δ' ὡς κατεπιγούσα κατὰ τὴν πρώτην δικάσιμον μετὰ παρέλευσιν πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως, καὶ ἂν συμπέσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δικαστικῶν διακοπῶν.

Τὸ δικαστήριον ἐκδίδει κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, δι' ἧς θέλει ἀναγνωρίσει, ὅτι τὸ κτῆμα ἢ τὸ μέρος τοῦ κτήματος ἀπαλλοτριούται λόγῳ δημοσίας ὠφελείας, καὶ θέλει προσδιορίσει ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς γνωμοδοτήσεως τῶν ἐκτιμητῶν καὶ τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀρθρῷ καθιερωθείσης ἀρχῆς τὴν ἀξίαν τῆς ἰδιοκτησίας, διατάσσον ἐν τούτῳ τὴν κατάθεσιν τοῦ ἀντιτίμου αὐτῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἑταιρίας εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κτήματος ἀμέσως μετὰ τὴν γενομένην κατάθεσιν.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου δὲν ὑπόκειται οὔτε εἰς τὴν ἀνακοπὴν, οὔτε εἰς ἄλλο ἐνδίκον μέσον, εἶναι δ' ἀνεκκλητος, καθ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπαλλοτριώσιν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν.

Ἡ ἔφεσις δύναται ν' ἀφορᾷ μόνον τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως, ἂν τὸ Πρωτοδικεῖον δὲν ἤθελε συμμορφωθῆ μετὰ τὰς ἀνωτέρω τεθείσας ἐνάσεις.

Ἡ ἔφεσις, ἣτις γίνεταί ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, ἐκδικάζεται ὡς κατεπιγούσα τὴν πρώτην δικάσιμον μετὰ παρέλευσιν δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως.

Ἀλλὰ, καίτοι ὑπαρχούσης ἐφέσεως, ἡ πρωτόδικος ἀπόφασις ἐκτελεῖται, καὶ μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ τιμήματος, ἡ ἐγκατάστασις ἐνεργεῖται δαπάνῃ τῆς ἑταιρίας διὰ πρωτοκόλλου, συντασσομένου ἐπιτοπίως ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐπάρχου, τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἑταιρίας καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου, ἂν θελήσῃ νὰ ἐμφανισθῇ.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἀπόφασις, μεταγράφονται εἰς τὸ βιβλίον τῶν μεταγραφῶν.

Ἄμα ἡ ἑταιρία καταθέσῃ εἰς τὴν Τράπεζαν τὸ παρὰ τοῦ Πρωτοδικείου ὀρισθὲν τίμημα, γίνεταί ἀναμφισβητήτως κύριος τῶν ἀπαλλοτριωθεισῶν γαιῶν, ἐλευθέρων παντὸς ἐάρου· ὀφείλει ὁμῶς, ἂν τὸ πᾶσόν τῆς ἀποζημιώσεως ἀυξήσῃ ὑπὸ τοῦ Ἐρεταίου, νὰ καταβάλῃ τὸ ὑπόλοιπον ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀποφάσεως.

Ἐπομένως αἱ ἐγγεγραμμένα ὑποθήκαι ἐξαλείφονται, καὶ τὰ πραγματικὰ δικαιώματα τῶν τρίτων δύνανται νὰ ἐνασκηθῶσι μόνον ἐπὶ τῶν κατατεθειμένων χρημάτων ἐντὸς τριῶν

μηνῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἐπάρχου πρὸς τοὺς ἐνυποθήκους δανειστάς κοινοποιήσεως τῆς καταθέσεως καὶ τῆς καταχωρήσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιφυλαττομένης πάσης προσωπικῆς ἀγωγῆς κατὰ τοῦ πρώτου ἰδιοκτήτου.

Μετὰ τὴν λήξιν τῆς τριμήνου ταύτης προθεσμίας ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, μὴ ὑπαρχουσῶν κατασχέσεων ἢ ἀναγγελιῶν, δύναται ν' ἀπαλλαγθῇ, καταβάλλουσα τὰ κατατεθέντα χρήματα εἰς τὸν πρώην ἰδιοκτήτην ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ ἐπισήμου ἀντιγράφου τῆς ὀριστικῆς ἀποφάσεως καὶ τῶν ἀποδείκτικῶν, τῶν ἐμφαινόντων, ὅτι αὕτη κατέστη τελεσίδικος.

Ἄρθρον 4.

Αἱ πράξαι τοῦ ἀπαλειφόμενου δεκάτου ἀρθρου τῆς συμβάσεως ἐπιτελεῖται ἐργασίαι, τροποποιούμεναι, ἐκτελοῦνται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐπιτροπὴ, ἐξ ἐπτά ἐμπειροτεχνῶν συγκειμένη, διορίζεται, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κωπαίδος καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Λάρυμναν,

Καὶ εἰς μὲν τὴν πεδιάδα τῆς Κωπαίδος οἱ ἐμπειροτέχνηαι θέλουσι προσδιορίσει ὀριστικῶς καὶ νομίμως δαπάνῃ τῆς ἑταιρίας τὴν περιμετρον τῆς συνήθους πλημμύρας.

Εἰς Λάρυμναν δὲ θέλουσι ὀρίσει ἐπὶ τόπου διὰ μονίμων ὀροσῆμων, δαπάνῃ ἐπίσης τῆς ἑταιρίας, τὴν θέσιν καὶ τὰ ὄρια τῶν παρὰ τῷ λιμένι τούτῳ παραχωρήσεως.

Δύο μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης διορίζονται παρὰ τῆς ἑταιρίας, δύο παρὰ τοῦ Προέδρου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφετών, δύο παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ τὸ ἕβδομον, ὅπερ προεδρεύσει τῆς ἐπιτροπῆς, παρὰ τοῦ Προέδρου τοῦ ὑπουργικῆς Συμβουλίου.

Οἱ ἐμπειροτέχνηαι, ὀδηγούμενοι ἐκ τοῦ διαγράμματος τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ Κ. Σωβᾶζ, ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν βράχων σταθερῶν ἰχνῶν καὶ ἐκ πάσης ἄλλης ἀναμφιλέκτου ἀποδείξεως, θέλουσι ἐνεργῆσαι χωροσταθμίσεις, καὶ θέλουσι στίσει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δαπάνῃ τῆς ἑταιρίας σταθερὰ σήματα, ἱκανὰ, ὅπως ὀρισθῇ θετικῶς ἡ περιμετρον τῆς συνήθους πλημμύρας κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τῆς συμβάσεως.

Ἀφοῦ δὲ τοιοῦτοτρόπως ἐξακριβωθῇ ἀμετακλήτως ἡ εἰρημένη περιμετρον, καὶ ὀρισθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ ἐπιτροπὴ θέλει συντάξῃ λεπτογραφικὸν χάρτην τοῦ Κωπαίου πεδίου, ἐπ' οὗ θέλει διαγράψῃ τὴν νόμιμον περιμετρον, πρὸς δὲ καὶ χάρτην τῆς Λαρυμνῆς, ἐπ' οὗ ἐπίσης θέλει διαγράψῃ τὰ ὄρια τῆς κατὰ τὸν λιμένα τούτου παραχωρήσεως.

Οἱ ἐμπειροτέχνηαι θέλουσι ἀκόλουθως συντάξῃ πρωτόκολλον, ὀρίξον, ὅσον ἐνεστὶν ἀκριβέστερον καὶ λεπτομερέστερον, τὰς σχετικὰς θέσεις τῶν σημάτων, τῶν ἐνδεικνυόντων τὰς γραμμὰς τῆς νομίμου περιμέτρου.

Τὸ αὐτὸ πρωτόκολλον θέλει περιλάβῃ καὶ τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν ὀροσῆμων τῆς ἐν Λαρυμνῇ παραχωρήσεως.

Πᾶσα ἀξίωσις ἐπὶ γαιῶν, κειμένων ἐντὸς τῆς νομίμου περιμέτρου τῆς συνήθους πλημμύρας, εἶναι ἀπαράδεκτος.

Ἀντίγραφα, ἴσα ἀπαράλλακτα, τῶν τε διαγραμμάτων καὶ πρωτοκόλλων, θέλουσι παραδοθῆ πρὸς τὴν ἑταιρίαν, ὡς τίτλοι ἰδιοκτησίας πρὸς ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς.

Ἄρθρον 5.

Ἡ σύμβασις τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς·

α) Αἱ § § 4, 5 καὶ 6 τοῦ ἀρθρου 1 ἀπαλείφονται.

β) Ἡ § 2 τοῦ ἀρθρου 6 τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς·

Ἡ ἐγγύσις θέλει κατατεθῆ εἰς τὴν ἐθνικὴν τράπεζαν ἐν διαστήματι εἰκοσι ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ περὶ ἀπέξηράσεως τῆς Κωπαίδος νομοσχεδίου, ἢ δὲ τράπεζα θέλει καταβάλλῃ αὐτὴν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἀμέσως μετὰ τὴν Βασιλικὴν κύρωσιν αὐτοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις θέλει πληρῶναι διὰ τὴν κατάθεσιν ταύτην ἐνιαύσιον τόκον 6 τοῖς 0|0 ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καταθέσεως μέχρι τῆς ἀποδόσεως, γενησομένης ἡμέσως μετὰ τὴν πλήρη ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τῆς ἀποξήρανσεως.

Ἡ § 6 τοῦ ἄρθρου 3 τῆς συμβάσεως τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς: Τὴν χρεῖσιν τῶν ὑδάτων, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων, ὅσοι εἰσβάλλουσιν εἰς ἀποξηρανθησομένην πεδιάδα. Ἀλλ' ὅλαι αἱ ἰδιόκτητοι ἢ κατεχόμενοι γαῖαι, ὅσαι ποτίζονται ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων, τῶν εἰσβαλλόντων εἰς τὴν Κωπαίδα, διατρουῶν ἀπραχμείωτον τὸ δικαίωμα τῆς ἀποδόσεως: ἀλλὰ νέα δικαιώματα ἢ ἐπέκτασις κεκτημένων δικαιωμάτων δὲν θέλουσιν εἰς τὸ ἐξῆς παραχωρηθῆ.

γ) Ἡ κατὰ τὴν § 1 τοῦ ἄρθρου 7 ἐξάμνηος προθεσμία περιορίζεται εἰς δύο μῆνας: εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς § 2 προστίθεται τὸ «ἢ ἄλλης τινὸς περιουσίας ἐθνικῆς». Ἡ § 3 τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς. «Ἡ Κυβέρνησις θέλει πληρῶσαι ἐτήσιον τόκον 7 τοῖς 0|0 ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταβολῆς μέχρι τῆς ἀποδόσεως, ἥτις θέλει γενῆ ἐντὸς δέκα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταβολῆς.»

δ) Ἡ § 2 τοῦ ἄρθρου 8 τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς: Ἐὰν αἱ ἐργασίαι δὲν ἀρχίσωσιν ἢ δὲν ἀποπερατωθῶσιν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν, ἢ ἐὰν δὲν γίνῃ ἐμπροθέμως τὸ δάνειον, ἢ δὲν κατατεθῇ ἡ ἐγγύησις ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας, τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον δικαιούται νὰ κηρύξῃ δι' ἀνεγκλήτου ἀποφάσεως ἐκπτώσον τὴν ἐταιρίαν.

ε) Τὰ ἄρθρα 10 καὶ 11 τῆς συμβάσεως ἀπαλείφονται.

ς) Ἡ § 1 τοῦ ἄρθρου 13 τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς:

Ἀφοῦ ἡ ἐταιρία συλλέξῃ τοὺς κηρῶς τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς ἐπικαρπίας ἐκ τῶν προσκλήσεως παραχωρημένων αὐτῇ γαιῶν, αἱ γαῖαι αὐταὶ ἐπανερχοῦνται εἰς τὴν ἐπικρατίαν μετ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἔργων τῆς ἀποξήρανσεως, τῆς ἀρθεύσεως καὶ τῶν οἰωνδῆποτε οἰκοδομῶν, τιθεμένων ἀπάντων παρὰ τῆς ἐταιρίας ἐν καλῇ καταστάσει, χωρὶς νὰ ἔχη αὐτὴ οὐδὲν δικαίωμα ἀποζημιώσεως.

Μετὰ δὲ τὴν 3 § τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου προστίθεται καὶ 4 ἔχουσα οὕτως.

«Ἡ ἐταιρία ὑποχρεοῦται νὰ ἔχη ἐν Ἀθήναις γραφεῖον ὑπηρεσίας, οὗ τὴν σύστασιν θέλει ἐπίσημως γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργῶν ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος νόμου. Ἐν ἐναντία περιπτώσει, πᾶσα πρὸς αὐτὴν ἀπευθυνομένη κοινοποιήσις ἰσχύει, γεννημένη παρὰ τῶ ἐσαγγελεῖ τῶν ἐν Ἀθήναις πρωτοδικῶν.»

ζ) Τὸ 14 ἄρθρον τῆς συμβάσεως τροποποιεῖται ὡς ἐξῆς:

Πᾶσαι αἱ ἀμοιρῶδη-τήσεις, αἱ τυχὸν ἐγενησόμεναι μετὰ τὴν Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐταιρίας ὡς πρὸς τὴν ἐρικνεῖαν, παραβίασιν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως, θέλουσιν δικάζεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν δι' ἀγωγῆς συνοπτικῆς, ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 8 τῆς συμβάσεως.

Ἄρθρον 6.

Οἱ χωρικοὶ, οἱ ἀποκατασταθῆσομενοι ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ἐταιρίαν προσωρινῶς παραχωρημένων γαιῶν, θέλουσιν ἀπολαύσει μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐπικαρπίας τῶν ἐξῆς πλεονεκτημάτων.

Αἱ παρ' αὐτῶν οἰκοδομηθεῖσαι, ἢ παρὰ τῆς ἐταιρίας πρὸς αὐτοὺς δωρηθεῖσαι, οἰκίαι (ἂν ἡ δωρεὰ αὐτῆ ἐγένετο δέκα ἔτη τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἐπικαρπίας) γίνονται ἰδιοκτησίαι αὐτῶν ἀναρραβετοὶ μετὰ συνεχόμενων τριῶν στρεμμάτων δι' ἐκάστην οἰκογένειαν.

Πρὸς ἀπόκτησιν δ' ἄλλων ἐθνικῶν γαιῶν, κατὰ τοὺς περὶ τούτου νόμους, οὗτοι ἀπολαμβάνουσι τὰ πλεονεκτήματα τῶν κατόχων.

Ἄρθρον 7.

Ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Κυβερνήσιν νὰ δανεισθῇ παρὰ τῆς ἐται-

ρίας, τῆς ἀναλαβούσης τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαίδος, δραχμῶν ἑκατομμύριον ἑπτακοσίας χιλιάδας κατὰ τοὺς ἐξῆς ἔτους.

Ὁ τόκος ὀρίζεται εἰς 7 τοῖς 0|0 ἐτησίως.

Ἡ καταβολὴ τοῦ δανείου γενήσεται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς νομίμου δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Νόμου.

Ἡ ἀπόδοσις τοῦ δανείου ἐκασφαλίζεται διὰ τῆς προσόδου τῶν ἄλικων τοῦ Κράτους ἢ ἄλλης τινος περιουσίας ἐθνικῆς, θέλει δὲ γενῆ ἐντὸς δέκα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταβολῆς. Ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Κυβερνήσιν νὰ κανονίσῃ μετὰ τῆς ἐταιρίας τοὺς τύπους τῆς ἐγγυήσεως τοῦ δανείου τούτου.

Ἄρθρον 8.

Ὅτε ὁ ἐπιτυχὸν τὴν παραχώρησιν καὶ οἱ δικαιοδόχοι αὐτοῦ περατώσουσι τὴν ἀποξήρανσιν, καὶ προβῶσιν εἰς σύστασιν ἐταιρίας πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀποξηρανθειῶν γαιῶν, ἡ δημοσία ἐγγραφῆ μετ' ὧν τῆς ἐταιρίας ταύτης θέλει ἀρχίσαι αὐτοχρόνος ἐν Παρισίαις καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Ἐὰν δὲ τὸ καταγραφησόμενον κεφάλαιον ᾖ ἀνώτερον τοῦ ζητουμένου, αἱ ὑπὸ Ἑλλήνων πολιτῶν γενησόμεναι ἐγγραφαὶ δὲν θέλουσιν ὑπόκεισθαι εἰς μείωσιν.

Ἄρθρον 9.

Αἱ ἐπὶ τοῦ παραχωρημένου ἐν γένει πρὸς τὴν ἐταιρίαν ἐδάφους, εἴτε διαρκουσῶν τῶν πρὸς ἀποξήρανσιν ἐργασιῶν, εἴτε καὶ κατ' ἄλλην ἐποχὴν, ἀνευρησόμεναι ἀρχαιοτέτες οἰαδιήποτε, καθὼς καὶ πᾶν ἀντικείμενον τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ ἐρείπια ἀρχαίων πύλων, ἀνήκουσιν εἰς τὸ Κράτος.

Ἄρθρον 10.

Ἡ ἐκχώρησις, ἣν ὁ Κ. Σέρραζίνος Μομφερίερρος ἐποίησατο διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1865 ε. ν. συμβολαίου, γενομένη ἐν Παρισίαις, πρὸς τὸν Κ. Ἑρρίκον Βονναίρ, ἱππότην τῆς Λεγεῶνος: τῆς τιμῆς, πρῶτον οικονομικὸν ἐπιθεωρητὴν, ἐγκρίνεται. Ὅθεν ὁ Κ. Βονναίρ καὶ οἱ δικαιοδόχοι αὐτοῦ κηρύσσονται ἀπὸ τῆς σήμερον ὡς λαβόντες τὴν παραχώρησιν. Εἰς αὐτοὺς δὲ καὶ εἰς ἣν ἐσχημάτισαν ἐταιρίαν ἀφορῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ ἔαση καὶ τὰ ὠφελήματα, τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς 22 Ἰουλίου 1865 καὶ τοῦ παρόντος νόμου.

Ἄρθρον 11.

Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν συμφῶνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς συμβάσεως κηρυχθῇ ἡ ἐταιρία ἐκπτώτος, ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ παραχωρήσῃ τὸ ἔργον εἰς πάντα ἄλλον κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως καὶ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου.

Ὁ παρὼν νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, θέλει δημοσιευθῆ διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆ ὡς Νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1867.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ε. ΚΕΧΑΓΙΑΣ.

Α. ΚΟΥΜΟΤΣΑΟΥΡΟΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη

ἡ μεγάλη σφραγὶς τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 3 Φεβρουαρίου 1867.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς

Χ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΝΟΜΟΣ ΡΟΛ'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ διὰ τὸ ἔτος 1867.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Ἰψησιάζμενοι ὁμοσώνως μετὰ τῆς Βουλῆς, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν.

Ἄρθρον 1.

Ἡ δύναμις τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ ὀρίζεται διὰ τὸ ἔτος 1867 εἰς δύο χιλιάδας ἀξιωματικούς, μηχανικούς, θερμαστὰς καὶ ναύτας, καὶ διαίρεται εἰς τακτικὴν καὶ ἔκτακτον.

Καὶ ἡ μὲν τακτικὴ θέλει ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, ἡ δὲ ἔκτακτος ἐκ χιλίων διακοσίων.

Ἄρθρον 2.

Ἡ στρατολογία προσδιορίζεται διὰ τὸ 1867 ἔτος εἰς χιλίους ἑξακοσίους ἀνδρας, ἤτοι εἰς τετρακοσίους διὰ τὴν τακτικὴν δύναμιν καὶ εἰς χιλίους διακοσίους διὰ τὴν ἔκτακτον.

Ἄρθρον 3.

Αἱ κενὰ τάξεις τῆς τε τακτικῆς καὶ τῆς ἔκτακτου δυνάμεως θέλουσι πληρωθῆ κατὰ τῆς ὑπηρεσίας τὰς ἀνάγκας ἐξ ἐθελοντῶν καὶ ἐκ τῶν τῆς ναυτικῆς ἀπογραφῆς.

Ἄρθρον 4.

Οἱ ἐκ τῆς τακτικῆς ἀπογραφῆς λαμβάνονται κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς μερίδος ἐκάστου ναυτικοῦ δήμου ἐκ τῶν λαχόντων τοὺς μικροτέρους ὑποχρεωτικούς ἀριθμούς. Καλοῦνται δὲ ἐπὶ τὰ ὅπλα οἱ ἐπιλαχόντες, ἂν οἱ τὸν στρατεύσιμον κληρὸν λαβόντες ἀποδημῶσιν.

Ἄρθρον 5.

Νόμος εἰδικὸς θέλει κανονίσει τὰ τῆς Ναυτικῆς ἀπογραφῆς.

Ὁ παρὼν Νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, θέλει δημοσιευθῆ διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆ ὡς Νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 31 Ἰανουαρίου 1867.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Α. ΓΡΙΒΑΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 3 Φεβρουαρίου 1867.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ἰπουργὸς
Χ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Περὶ συλλογῆς συνδρομῶν ὑπὲρ τῶν ἐκ σεισμῶ παθόντων κατοίκων τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Λευκάδος καὶ Ἰθάκης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Μαθόντες μετ' ἄκρας τῆς ψυχῆς ἡμῶν θλίψεως τὰ δεῖνα παθήματα καὶ τὰς μεγίστας ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ κάτοικοι τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Λευκάδος καὶ Ἰθάκης ἐκ τοῦ ἐπισυμβάντος σεισμῶ τῆς 23 λήξαντος μηνός.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργοῦ ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν.

Α'. Ἐπιτρέπεται νὰ συστηθῶσιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Κράτους Ἐπιτροπαὶ πρὸς συλλογὴν συνεισφορῶν ὑπὲρ τῶν ἐκ σεισμῶ παθόντων καὶ ζημιωθέντων, ὡς εἴρηται, κατοίκων.

Β'. Αἱ Ἐπιτροπαὶ αὐταὶ θέλουσι σύγκεισθαι ἐν μὲν τῇ ἡμεδαπῇ ἐκ τοῦ Νομάρχου ἢ Ἐπαρχου, τοῦ Σ. Μητροπολίτου ἢ Ἀρχιεπισκόπου ἢ Ἐπισκόπου ἢ Ἐπισκοπικοῦ Ἐπιτρόπου, τοῦ Δημάρχου τῆς Ἐπαρχίας τῆς πρωτεύουσας, καὶ τινῶν ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπολῆπτων πολιτῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Νομάρχου ἢ Ἐπαρχου, ἐν δὲ τῇ ἀλλοδαπῇ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξένου, ὑποπροξένου ἢ πράκτορος, καὶ δύο ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπολῆπτων ἐπίσης κατοίκων τῆς ἐδρας τῆς προξενικῆς ἀρχῆς πολιτῶν Ἑλληνῶν ἢ ὁμογενῶν.

Τὰ περὶ τῶν κατὰ τοὺς λοιποὺς δήμους τῶν Ἐπαρχιῶν Ἐπιτροπῶν θέλουσι κανονισθῆ δι' ὁδηγιῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργείου.

Γ'. Τὰ συλλεχθσόμενα χρήματα θέλουσι συγκεντρωθῆ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ, καὶ διανεμηθῆ πρὸς τοὺς ζημιωθέντας καὶ παθόντας ἀπόρους, διαιρούμενα καθ' ἐκαστὴν τῶν τριῶν νήσων ἀναλόγως τοῦ ὀλικῶ ποσοῦ τῶν ἐν αὐτῇ ζημιῶν κατὰ τὰ δι' Ἡμετέρου Διατάγματος κανονισθσόμενα.

Δ'. Τῶν ἐκάστοτε συλλεγομένων καὶ εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν συνεισφορῶν θέλει δημοσιεύεσθαι κατάλογος διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως· μετὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν τῆς διανομῆς τῶν συλλεχθσόμενων χρημάτων θέλει δημοσιευθῆ διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου γενικὸς πίναξ.

Ε'. Τὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξακριβώσεως τῶν παθόντων καὶ ζημιωθέντων, τοῦ ποσοῦ τῆς ζημίας ἐκάστου, καὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ κανονισθσόνται δι' ὁδηγιῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργείου.

Εἰς τὸν Ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργῶν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσίς καὶ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 1 Φεβρουαρίου 1867.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Α. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Περὶ ἀναπληρωτικῶ Συνέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Ἐπειδὴ ὁ Σ. Μητροπολίτης Κεφαλληνίας κύριος Σπυρίδων, κληθεὶς διὰ τοῦ Ἡμετέρου Διατάγματος 20 Νοεμβρίου π. ε. ἀναπληρωτικὸς Συνέδρος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ δεχθῆ τὴν κλήσιν, ἐξ ἰδιαιτέρων κωλύομενος λόγων, καὶ ἐπειδὴ ὁ τούτῳ κατὰ τὰ πρεσβεῖα ἐπόμηνος Σ. Μητροπολίτης Κερκύρας Κύριος Ἀθανάσιος, μέλλων νὰ κληθῆ κατὰ νόμον εἰς τὴν τοῦ Συνοδικοῦ Συνέδρου θέσιν, ἐξέθηκε λόγους, ἱκανῶς ἀποχρῶντας, κωλύοντας αὐτὸν νὰ δεχθῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν θέσιν ταύτην, διὰ ταῦτα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ Γ'. ἄρθρον τοῦ ΣΑ'. νόμου,

κατὰ πρότασιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Ἡμετέρου Ὑπουργοῦ, καλούμενον τὸν κατὰ τὴν τάξιν τῶν πρεσβείων τῆς Ἀρχιερωσύνης τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ Σ. Ἱεραρχῶν ἐπόμενον, ἦτοι τὸν Σ. Ἐπίσκοπον Παξῶν Κύριον Διονύσιον.

Εἰς τὸν αὐτὸν Ὑπουργὸν ἀνατίθεται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 28 Ἰανουαρίου 1867.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

X. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Περὶ νέας προθεσμίας πρὸς ἐξέτασιν τῶν παρὰ τῷ Πρωτοδικεῖῳ Ζακύνθου μὴ ἐξετασθέντων κλητῆρων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

*Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν.

1) Τὸ ἀπὸ 26 Ἰουλίου π. ε. Ἡμέτερον Διατάγμα περὶ ἐξετάσεως τῶν δικαστικῶν κλητῆρων, ἐκτελεσθὲν καθ'

ἅπαντα τὰ λοιπὰ πρωτοδικεῖα τοῦ Κράτους, ἐκτὸς τοῦ Πρωτοδικείου Ζακύνθου.

2) Τὸ ἀπὸ 29 Ὀκτωβρίου π. ε. ἕτερον Διατάγμα, δι' οὗ ἐτάχθη εἰς τοὺς κατὰ τὴν περιφέρειαν τῶν ἐν Ζακύνθῳ Πρωτοδικῶν κλητῆρας νέα πρὸς ἐξέτασιν προθεσμία.

Ἰδόντες, ὅτι ἀποχρώντως δικαιολογούνται οἱ μὴ προσελθόντες εἰς ἐξέτασιν ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας κλητῆρες.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργοῦ ἀπεφασίσασμεν καὶ διατάσσομεν.

Ἐντὸς τῆς πρώτης δεκαπενθημερίας μετὰ παρέλευσιν ἕξ μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Διατάγματος ὀφείλουσι νὰ δώσωσι τὰς κανονισθείσας διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Ἰουλίου π. ε. Ἡμετέρου Διατάγματος ἐξετάσεις οἱ μὴ δόντες ταύτας κλητῆρες τοῦ πρωτοδικείου Ζακύνθου.

Ἡ δημοσίευσίς καὶ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος Διατάγματος ἀνατίθεται εἰς τὸν αὐτὸν Ὑπουργόν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 28 Ἰανουαρίου 1867.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

X. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἄριθμός 82.

Μηνιαία πρόοψις τῆς καταστάσεως τῆς Ἴονικῆς Τραπεζῆς, 31 Δεκεμβρίου 1866.

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ.				ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ.			
Καταβεβλημένον Κεφάλαιον	Δραχ.	..	4984615 38	Χρηματικὸν ὑπάρχον ἐν τῷ Ταμείῳ	1440070	61
Γραμμάτια κυκλοφοροῦντα	3813863 07	Πιστώσεις.			
Παρακαταθῆκαι.				Εἰς τὰς Νήσους .. Δραχ.	10010654	07	
Εἰς τὰς Νήσους .. Δραχ.	6257448	34		Ἐν Ἑλλάδι ..	4202369	61	
Ἐν Ἑλλάδι ..	113743	84		Ἐν Λονδίῳ ..	3333707	42	
Ἐν Λονδίῳ ..	2755220	88					17546931 10
			9126413 06	Οἰκήματα καὶ ἄλλη ἰδιοκτησία τῆς Τραπεζῆς	576582	80
	Δραχ.	..	17924891 51		Δραχ.	..	19563584 51
Πρὸς ἰσολογισμὸν	1638693		Δραχ.	..	19563584 51
	Δραχ.	..	19563584 51				

Κέρκυρα, 13/25 Ἰανουαρίου 1867.

A. K. ΛΩΦΝΑΝ

Διευθυντῆς τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἴονικῆς Τραπεζῆς.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Περὶ δημοσιεύσεως Νόμων.

Ἡμεῖς Νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας θεδαιούμεν, ὅτι ὁ ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου 1867 περὶ φυγοδικίων ΠΝΘ' Νόμος, περιεχόμενος εἰς τὸ ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1867 ὑπ' ἀριθ. 3 φύλλον τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐτοιχοκολλήθη ἐπὶ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐν τῷ Νομαρχιακῷ καταστήματι εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ προσδιορισθὲν μέρος σήμερον τὴν 12 Ἰανουαρίου 1867 ὥραν 10 Π. Μ. καὶ πρὸς ἀπόδειξιν συνετάξαμεν τὴν παρούσαν.

Ὁ Νομάρχης καὶ α. α. ὁ Γραμματεὺς
Ν. ΛΑΜΠΙΚΗΣ.

Ἡμεῖς Νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας θεδαιούμεν, ὅτι σήμερον τὴν 25 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1867 ἐτοιχοκολλήθησαν ἐπὶ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐν τῷ Νομαρχιακῷ καταστήματι καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ προσδιορισθὲν μέρος οἱ ἐξῆς Νόμοι, περιεχόμενοι εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 καὶ ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου 1867 φύλλον τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἁ. ὁ ὑπὸ στοιχ. ΡΕΓ'. Νόμος ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν τοῦ συνεισφέρειν εἰς τὰ καταναγκαστικὰ δάνεια, β'. ὁ ὑπὸ στοιχ. ΡΕΔ'. ἀπὸ 18 Ἰανουαρίου ε. ε. περὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ ἀπὸ 25 Ὀβρίου 1853 Νόμου περὶ συστάσεως πρεσβειῶν, γ'. ὁ ὑπὸ στοιχ. ΡΕΖ'. Νόμος τῆς 18 Ἰανουαρίου ε. ε. περὶ ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν καὶ ἐπιμισθίων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καθ' ὅλον τὸ 1867, δ'. ὁ ὑπὸ στοιχ. ΡΕΖ'. Νόμος τῆς 18 Ἰανουαρίου ε. ε. περὶ πληρωμῆς τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου τοῦ 1867, καὶ ε. ὁ ὑπὸ στοιχ. ΡΕΗ'. Νόμος τῆς 19 Ἰανουαρίου ε. ε. περὶ παρατάσεως τῆς προθεσμίας πρὸς ἀνανέωσιν ἐγγράφων ἢ ἐγγεγραμμένων γενικῶν ὑποθηκῶν εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους κατὰ τὸν ΠΝΒ'. Νόμον, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν συνετάξαμεν τὴν παρούσαν.

Ὁ Νομάρχης
ΑΘ. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ.

ΑΓΓΕΛΙΑΙ

Ἐφορῶσαι τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν.

Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 12 Ἰανουαρίου ε. ε., ἐπετράπη εἰς τὸν Κ. Νικόλαον Καστρινὸν, Διερμηνέα τοῦ ἐν Τριπόλει τῆς Βαρβαρίας Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ἰταλίας, νὰ παραστήσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἰταλικὴν ἐνεκα σπουδαίων αὐτοῦ συμφερόντων.

Δι' ὁμοίου τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, ἐπετράπη τῷ Κ. Πέτρῳ Λαγῶ, ἀνθυποπλοίαρχῳ ἐπιτάκτῳ, νὰ δεχθῇ καὶ φέρῃ τὸ παρά τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας ἀπονεμηθὲν αὐτῷ ἀργυροῦν στρατιωτικὸν ἀριστεῖον.

Δι' ὁμοίου τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, ὁ Κ. Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης διωρίσθη ἔκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ πληρεξούσιος ὑπουργὸς τοῦ Βασιλέως παρὰ τῇ Αὐτῆς Μεγαλειότητι τῇ Βασιλίᾳ τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ Ἱρλανδίας.

Δι' ὁμοίου τῆς 14 τοῦ ἰδίου, διωρίσθησαν:

Ἐκτακτοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ τοῦ Βασιλέως, ὁ μὲν Κ. Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης, παρὰ τῇ Α. Μ. τῷ Αὐτοκράτορι τῶν Γάλλων ὁ δὲ Κ. Ἀνδρέας Γ. Κουντουριώτης, παρὰ τῇ Α. Μ. τῷ Βασιλεῖ τῆς Ἰταλίας.

Γραμματεῖς δὲ Πρεσβειῶν, παρὰ μὲν τῇ ἐν Γαλλίᾳ Πρεσβείᾳ, ὁ Κ. Φωκίων Ρῶν, μὲ βαθμὸν τμηματάρχου πρώτης τάξεως παρὰ δὲ τῇ ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Κ. Γεώργιος Γ. Τυπάλδος Κοζάκης, μὲ βαθμὸν τμηματάρχου δευτέρας τάξεως παρὰ δὲ τῇ ἐν Λονδίῳ, ὁ Κ. Σπυρίδων Μαρκορᾶς, μὲ βαθμὸν ὑπουργικοῦ γραμματέως δευτέρας τάξεως.

Δι' ὁμοίου τῆς 17 τοῦ ἰδίου, διωρίσθησαν:

Ἐκτακτοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ τοῦ Βασιλέως ὁ μὲν Κ. Σπυρίδων Α. Μεταξᾶς παρὰ τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι τῷ Αὐτοκράτορι πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ὁ δὲ Κ. Γρηγόριος Ἰψηλάντης, παρὰ τῇ αὐτοῦ Μεγαλειότητι τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας καὶ παρὰ τῇ Α. Μ. τῷ Βασιλεῖ τῆς Πρωσίας.

Γραμματεῖς δὲ Πρεσβειῶν, ὁ μὲν Κ. Μάρκος Ν. Δραγούμης παρὰ τῇ ἐν Πετροπόλει Πρεσβείᾳ, μὲ βαθμὸν ὑπουργικοῦ γραμματέως πρώτης τάξεως ὁ δὲ Κ. Μιχαὴλ Κ. Ζωγράφος, παρὰ τῇ ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίῳ, μὲ βαθμὸν ὑπουργικοῦ γραμματέως πρώτης τάξεως.

Διὰ Βασιλικῆς Διατάγματος 31 Ἰανουαρίου ε. ε. διωρίσθη Ἰεροκλήρυξ ἐν τῷ Νομῷ Κερκύρας ὁ Πανοσιώτατος Ἱερομόναχος Σπυρίδων Σκορδύλης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

1418

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ)

*Άρθρον 15.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος ἀρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 15 Αὐγούστου 1952.

**ΠΑΥΛΟΣ
Β.**

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος
Ν. ΠΑΣΤΙΡΑΣ

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Σ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τὰ Μέλη

Γ. ΚΑΡΤΑΛΗΣ, Γ. ΜΑΤΡΟΣ, ΔΗΜ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ, ΚΩΝ. ΡΕΝΤΗΣ, ΧΡΤΣ. ΕΥΕΛΑΠΙΑΝΗΣ, ΣΑΒ. ΠΑΠΑΠΟΛΙΤΗΣ, ΙΩΑΝ. ΖΙΓΑΝΗΣ, Π. ΝΤΕΝΤΙΔΑΚΗΣ, ΣΤΥΛ. ΑΛΑΜΑΝΗΣ, ΦΩΚ. ΖΑΓΜΗΣ, ΝΙΚ. ΚΡΑΣΣΑΔΑΚΗΣ, ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ, ΓΕΩΡΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΠΟΛ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΝΗΣ, Ι. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 15 Αὐγούστου 1952.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς
ΔΗΜ. Γ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

(2)

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ὑπ' ἀριθ. 2185.

Περὶ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως κτημάτων πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτιμῶνων καλλιεργητῶν καὶ κτηνοτρόφων.

**ΠΑΥΛΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν ἀπὸ 15 Αὐγούστου 1952 σύμφωνον γνώμην τῆς κατὰ τὴν παράγραφον 2 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 35 Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ Βουλευτῶν, προτάσει τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπεφασίσασμεν καὶ διατάσσομεν:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Γενικοὶ ὁρισμοί.

*Άρθρον 1.

Σκοπὸς καὶ ἔκτασις ἀπαλλοτριώσεως.

Πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτιμῶνων κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος καλλιεργητῶν καὶ ἀκτιμῶνων μικρῶν κτηνοτρόφων κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς περὶ ἀποκαταστάσεως κτηνοτρόφων Νομοθεσίας ὀρίζονται τὰ κάτωθι :

1. Παραχωροῦνται γαῖαι καλλιεργούμεναι ἢ καλλιεργήσιμοι, φυτεῖαι καὶ κτηνοτροφικαὶ ἔκτασις τοῦ Δημοσίου τελούσαι ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς Διευθύνσεως Δημοσίων Κτημάτων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 121 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος καὶ τῆς περὶ ἀποκαταστάσεως κτηνοτρόφων Νομοθεσίας.

2. Ἀναλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ παραχωροῦνται κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἰσχύουσας σχετικὰς διατάξεις γαῖαι καλλιεργούμεναι καὶ καλλιεργήσιμοι καὶ κτηνοτροφικαὶ θαμνώδους ἢ μὴ μορφῆς ἔκτασις τῆς ἀνταλλαξιμοῦ περιουσίας.

Ὡς καλλιεργήσιμοι γαῖαι νοοῦνται καὶ αἱ δεκτικαὶ καλλιεργείας δι' ἐκχερῶσεως θαμνώδεις ἔκτασις ὡς καὶ αἱ κεκαλυμμένα δι' ἀγριελαιῶν ἢ ἐτέρων ἀγρίων καρποφόρων δένδρων δεκτικῶν ἐξημερώσεως δι' ἐγκεντρισμοῦ.

3. Ἐπιτρέπεται συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 104 τοῦ Συντάγματος ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις ἀγροτικῶν κτημάτων ἀνηκόντων εἰς φυσικὰ πρόσωπα καὶ πάσης φύσεως νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου καὶ Ἱδρύματα.

*Άρθρον 2.

1. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις κηρύσσεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας ἐκδιδομένης μετὰ γνώμην τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Ἐποικισμῶν καὶ Δημοσιευμένων εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

2. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις κτημάτων ἀνηκόντων εἰς Δήμους ἢ Κοινότητας γίνεται ὡσαύτως κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἀνωτέρω παραγράφου καὶ μετὰ προηγουμένην γνώμην τοῦ Δημοτικοῦ ἢ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου. Ἐὰν ἡ γνωμοδότησις δὲν ὑποβληθῇ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ προσκλήσεως τῆς οἰκείας Διευθύνσεως Γεωργίας, ὁ Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας χωρεῖ εἰς τὴν ἀπαλλοτριώσιν καὶ ἀνευ ταύτης.

3. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις θεωρεῖται συντελεσθεῖσα ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῆς δημοσιεύσεως τῆς ὡς ἄνω Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου τῆς ἐκδικάσεως τοῦ κτήματος ὑπὸ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 71 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων.

*Άρθρον 3.

Ἰδιοκτησία Εὐαγῶν Ἱδρυμάτων.

1. Ἐξαιρεῖται πάσης κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἢ παντὸς εἶδους γαιοκτησία τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων τῶν ἐπιδικῶν κατὰ τὸ καταστατικὸν αὐτῶν ἀποκλειστικῶς εκπαιδευτικῶν ἢ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν, ἐφ' ὅσον ἠκλήθη ἐκ μέρους τῶν Ἱδρυμάτων τούτων κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἐξακολουθεῖ ν' ἀσκήται ἀξιόλογος, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, κοινοφελῆς πρὸς πραγμάτων τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν δράσις.

2. Μὴ ὑφισταμένων τῶν προϋποθέσεων τῆς προηγουμένης παραγράφου ἢ γαιοκτησία τῶν ἀνωτέρω Ἱδρυμάτων ὑπόκειται εἰς ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος Νόμου.

3. Ὡσαύτως τῆς κατὰ τὸν παρόντα Νόμον ἀπαλλοτριώσεως ἐξαιρεῖται ἢ παντὸς εἶδους γαιοκτησία τῶν Ἐφεδρικών Ταμείων Κρήτης, ἣτις ἐκείτης ἐξαιρεῖται τῶν περιορισμῶν τοῦ Νόμου 2148)52 «περὶ τροποποιήσεως τοῦ Ν. 3250)24 περὶ ἀπαγορεύσεως δικαιοπραξιῶν ἐπὶ ἀκινήτων» κυρουμένης διὰ τοῦ παρόντος τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐκδοθείσης ὑπ' ἀριθ. 829) 29.7.52 πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

*Άρθρον 4.

1. Διὰ τὴν κατὰ τὸν παρόντα Νόμον ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν, ἅπαντα τὰ κτήματα τοῦ αὐτοῦ ἰδιοκτῆτου ὅπουδήποτε κείμενα καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς καθ' ἕκαστον ἔκτασεως αὐτῶν λογίζονται, ἀδροιστικῶς λαμβανόμενα, ὡς ἐν κτήμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου χωροῦν αἱ ἐξαιρέσεις ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς Ἀπαλλοτριώσεως.

2. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ παρόντος ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, ἡ τυχὸν παράλειψις ἀναγραφῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει κτημάτων τινος τοῦ αὐτοῦ ἰδιοκτῆτου οὐδαμῶς ἀσχεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἐν τῇ ἀποφάσει ἀναφερομένων κτημάτων.

*Άρθρον 5.

Καθολικὴ ἀπαλλοτριώσις.

Κατ' αἴτησιν τοῦ ἰδιοκτῆτου δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος ἀπαλλοτριώσιν δι' ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων καὶ πᾶν ἐν γένει ἀκίνητον ἐξαιρούμενον τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

*Άρθρον 6.

Μεταβίβασις κυριότητος εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἄμα τῇ δημοσίευσί τῆς περὶ κηρύξεως τῆς ἀπαλλοτριώσεως Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, περιέρχονται ἀνευ ἄλλης διατυπώσεως εἰς τὴν κυριότητα καὶ τὴν νομὴν τοῦ Δημοσίου πᾶσαι αἱ ἔκτασις τοῦ κτήματος μεθ' ὧν τῶν κτισμάτων πλὴν τῶν ἐξαιρέσεων τῶν ἀρθρῶν 18, 20, 29, καὶ 30 τοῦ παρόντος.

*Άρθρον 7.

Έκουσία μεταβίβασις.

1. Μετά την έκδοσιν τής όριστικής περί εκδικάσεως του κτήματος απόφασεως τής Έπιτροπής Άπαλλοτριώσεων, επιτρέπεται εις τους αναγνωρισθέντας ως δικαιουμένους αποκαταστάσεως, όπως, εντός εξαμήνου ανατρεπτικής προθεσμίας από τής εκδόσεως τής απόφασεως ταύτης, προέλθουν εις συμφωνίαν μετά του ιδιοκτήτου διά την έκουσίαν προς αυτούς μεταβίβασιν του κτήματος.

2. Έπελθούσης τιαύτης συμφωνίας συντάσσεται συμβολαιογραφικόν προσύμφωνον περί μεταβιβάσεως τής κυριότητος ύπογραφόμενον άπαραιτήτως υπό των 9)10 τουλάχιστον του όλου αριθμού των αναγνωρισθέντων ως αποκαταστατέων άκτιμώνων.

3. Άντικείμενον τής προσυμφωνουμένης άγοραπωλησίας ούδέποτε δύναται να είναι έκτασις ελάσσων η μείζων τής αναλογούσης κατά την απόφασιν τής Έπιτροπής Άπαλλοτριώσεων εις έκαστον των άγοραστών εκ τής απαλλοτριωθείσης έκτάσεως. Η τυχόν απομένουσα μετά την έκουσίαν απαλλοτριώσιν έκτασις εκ τής απαλλοτριωθείσης τιαύτης διατίθεται ύπερ των λοιπών κατά την αυτην απόφασιν, κληρονομήν.

4. Άπαγορεύεται πάσα μετά του ιδιοκτήτου συμφωνία περιέχουσα τον όρον διατηρήσεως τής κυριότητος του πωλητού μέχρις αποπληρωμής του τιμήματος ως και τον όρον περι έξωνήσεως.

5. Ο Ύπουργός τής Γεωργίας άμα τή ύποβολή του κατά τους όρους των προηγουμένων παραγράφων συντεταγμένου προσυμφωνού, διατάσσει δι' απόφασεώς του εκδιδομένης μετά γνώμην του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Έποικισμού τον κατά το άρθρον 89 του Άγροτικού Κώδικος όριστικόν διαχωρισμόν και την δαπάναις των έξαγοραστών, όριστικήν κατά τάς διατάξεις τής Άγροτικής Νομοθεσίας διανομήν του κτήματος, ενεργουμένην είτε υπό τής Τοπογραφικής Ύπηρεσίας του Ύπουργείου Γεωργίας, είτε υπό ιδιώτου μηχανικού, αναστέλλων άμα την περαιτέρω πρόοδον τής απαλλοτριωτικής διαδικασίας, ως προς την έκουσίως μεταβιβαζομένην έκτασιν.

6. Μετά την όριστικην διανομήν ο Ύπουργός τής Γεωργίας ανακαλεί την περι κηρύξεως τής απαλλοτριώσεως απόφασιν αυτού, ως προς την έκουσίως μεταβιβαζομένην έκτασιν του κτήματος, επί μόνω τω σκοπώ τής όριστικής κατά κυριότητα μεταβιβάσεως ταύτης υπό του ιδιοκτήτου εις τους άγοραστάς, παρέχων άμα την άδειαν συνάψεως τής σχετικής δικαιπραξίας.

Η άδεια παρέχεται υπό τον ρητόν αναγραφόμενον εν αυτην όρον ότι το όριστικόν συμβόλιον άγοραπωλησίας δέον να μεταγραφη και κοινοποιηθη εις το Ύπουργείον Γεωργίας εντός το πολύ τριών μηνών από τής εκδόσεως τής άδειας. Η προθεσμία αυτη ούδέποτε δύναται να εκτείνεται πέραν τής 30 Ιουνίου 1954

Άπράκτου παρεχομένης τής προθεσμίας ταύτης, η εάν το συμβόλιον δεν είναι σύμφωνον προς τάς διατάξεις του παρόντος άρθρου, η περι κηρύξεως τής απαλλοτριώσεως του κτήματος απόφασιν του Ύπουργού τής Γεωργίας άνακατά πλήρως την ισχύν τής, θεωρουμένη ως μηδέποτε άνακληθείσα, και συνεχίζεται αυτοδικαίως η διαδικασία τής άναγκαστικής απαλλοτριώσεως.

7. Το παρόν άρθρον εφαρμόζεται αναλόγως και επί απαλλοτριουμένων κτηνοτροφικών κτημάτων.

*Άρθρον 8.

1. Διά την εφαρμογήν των περι έξαιρέσεως εκ τής κατά το άρθρον 104 του Συντάγματος απαλλοτριώσεως διατάξεων του παρόντος Νόμου λαμβάνεται ύπ' όψιν η νομική κατάσταση του κτήματος από απόψεως ιδιοκτήτου, η ύφισταμένη κατά την 1ην Ιανουαρίου 1952.

2. Προκειμένου περί άγροτικών κτημάτων κατατημηθέντων εικονικώς προς καταστρατήγησιν του σκοπού τής άναγκαστικής απαλλοτριώσεως προς αποκατάστασιν άκτιμώνων γεωργών και μικρών κτηνοτρόφων μετά την 24 Μαΐου 1948 και μέχρι τής 1 Ιανουαρίου 1952, είτε διά διανομής, είτε δι' άλλης τινος πράξεως μεταβιβάσεως εν ζωή, διά την εφαρ-

μογήν του άρθρου 104 του Συντάγματος και του παρόντος νόμου, λαμβάνεται ύπ' όψιν η κατά την 24 Μαΐου 1946 νομική κατάσταση του κτήματος από απόψεως ιδιοκτήτου. Η εικονικότης κρίνεται πρό πάσης εκδικάσεως παρά τής Έπιτροπής απαλλοτριώσεων κατά την διαδικασίαν του νόμου ΒΧΗ', ως ούτος κωδικοποιηθείς και τροποποιηθείς ισχύει, ενώπιον του άρμόδιου Προέδρου Πρωτοδικών και τελεσιδικως δι' απόφασεως του Τριμελούς Έφετείου επί τής αίτησει παντός έχοντος έννομον συμφέρον είτε και του Δημοσίου εκπροσωπούμενου υπό του Ύπουργού Γεωργίας.

*Άρθρον 9

Οιαδήποτε μεταβολή εις τάς σχέσεις μεταξύ καλλιεργητών και ιδιοκτητών των ύποκειμένων εις απαλλοτριώσιν κτημάτων ως και εις τον τρόπον τής εν αυτοίς άσκουμένης καλλιεργείας και εκμεταλλεύσεως εν γένει γενομένη από τής έναρξεως τής ισχύος του Συντάγματος 1952 (1 Ιανουαρίου 1952), δεν λαμβάνεται ύπ' όψιν διά την εφαρμογήν των διατάξεων του παρόντος Νόμου.

*Άρθρον 10

1. Απόφασει του Ύπουργού τής Γεωργίας εκδιδομένη μετά γνώμην του Συμβουλίου Έποικισμού, μετέχοντος εις αυτό του Διευθυντού τής Τοπογραφικής Ύπηρεσίας, επιτρέπεται η εις ώρισμένας περιφέρειας η ώρισμένα κτήματα, προοδος τής απαλλοτριώσεως άνευ προηγουμένης καταμετρήσεως.

2. Εν τή περιπτώσει ταύτη η Έπιτροπή Άπαλλοτριώσεων όροθετεί άπαραιτήτως διά φυσικών όριών τάς απαλλοτριουμένας και έξαιρουμένας τής απαλλοτριώσεως έκτάσεις του κτήματος, δυναμένη μετά την καταμέτρησιν σήτου να επανέλθη οίκοθεν προς άκριβέστερον προσδιορισμόν των ως άνω έκτάσεων βάσει του διαγράμματος καταμετρήσεως.

*Άρθρον 11

1. Η αληθής έννοια των διατάξεων του Α. Ν. 1910 του 1951 «περί των προσόδων των Δήμων και Κοινοτήτων» είναι ότι δι' αυτών δεν θίγονται αι έκάστοτε ισχύουσαι διατάξεις τής Άγροτικής εν γένει Νομοθεσίας, τής περι άναγκαστικής μισθώσεως και τής περι αποκαταστάσεως κτηνοτρόφων τιαύτης, αι άφορώσαι την διαχείρισιν, διάθεσιν, παραχώρησιν, απαλλοτριώσιν κλπ. των Δημοτικών και Κοινοτικών έκτάσεων.

2. Η παράγραφος 2 του άρθρου 10 του Α. Ν. 956)1949 «περί ρυθμίσεως εκκλησιαστικών τινων ζητημάτων» καταργείται άφ' ης ισχυσεν.

*Άρθρον 12.

Έπιτροπή Άπαλλοτριώσεων. — Άμοιβή.

1. Η υπό του άρθρου 71 του Άγροτικού Κώδικος προβλεπομένη Έπιτροπή Άπαλλοτριώσεων καθορίζει τάς εν έκαστω κτήματι απαλλοτριωτέας και έξαιρετέας τής απαλλοτριώσεως έκτάσεις και άσκει άπασαν εν γένει την εκ του Κώδικος τούτου και του περι αποκαταστάσεως κτηνοτρόφων άπορρέουσαν άρμοδιότητά της και επί των κατ' εφαρμογήν του παρόντος Νόμου απαλλοτριώσεων.

2. Έκάστη αίτησις περί χορηγήσεως κλήρου ύποβαλλομένη εις την Έπιτροπήν Άπαλλοτριώσεων θα συνοδεύεται επί ποιητή άπαράδεκτου διά παραβόλου δραχμών 20.000 κατατιθέμενου εις το Δημοσίον Ταμείον ως έσοδον του Ειδικού Ταμείου Έποικισμού.

3. Ο Πρόεδρος, τά μέλη και ο Γραμματεύς τής Έπιτροπής Άπαλλοτριώσεων δικαιούνται, πλην των κεκανονισμένων όδοιπορικών έξόδων και τής ήμερησίας άπζημιώσεως, και έξόδων κινήσεως δι' έκάστην συνεδρίασιν ζυναμένων να όρίζονται: κατ' αποκοπήν διά κοινής αποφάσεως των Ύπουργών Γεωργίας και Οικονομικών. Διά τής αυτης αποφάσεως όρίζεται και ο αριθμός των συνεδριάσεων δι' ας καταβάλλονται: τά κατ' αποκοπήν έξοδα κινήσεως.

*Άρθρον 13.

Έντός τριών μηνών από τής εις τον Συνεταιρισμόν αποκαταστάσεως άκτιμώνων καλλιεργητών η κτηνοτρόφων κοινοποιήσεως τής κατά το άρθρον 74 του Άγροτικού Κώδικος απόφασεως, η Έπιτροπή Άπαλλοτριώσεων, είτε αυτεπαγγέλτως εις τή αίτησει παντός έχοντος έννομον συμφέρον, δι' απόφασεως τής εφ' άπαξ εκδιδομένης δύναται να διαγράψη τους κακώς δικαιωθέντας κλήρου η να έγγραφή ως κληρούχους

κακώς ἢ ἐκ λάθους παραλειφθέντας διὰ τῆς προτέρας τῆς ἀποφάσεως, μειοῦσα ἐν ἀνάγκῃ τὴν ὀρισθεῖσαν ἑκτασιν τοῦ κλήρου. Ὁμοίως ἢ Ἐπιτροπὴ Ἀπαλλοτριώσεων δύναται ἐν τὸς τῆς αὐτῆς προθεσμίας νὰ διορθώσῃ οἰονδήποτε τῆς ἀρχικῆς ἀποφάσεως τῆς λάθος εἰς οἰονδήποτε θέμα ἀναφερόμενον.

Αἱ μετὰ τὴν πάροδον τῆς τριμήνου προθεσμίας ἐκδιδομένην ἀποφάσεις εἶναι αὐτοδικαίως ἄκυροι.

Ἄρθρον 14.

Ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν παρόντα νόμον καὶ τὴν κειμένην ἀγροτικὴν Νομοθεσίαν διατιθεμένων γαιῶν, προσάσσονται κατὰ τὴν χορηγίαν κλήρων δι' ἀγροτικὴν ἢ κτηνοτροφικὴν ἀποκατάστασιν ἐν ἐκάστῃ κατὰ τὴν Νομοθεσίαν ἐξῆς προτιμήσεως καὶ ἐν ἐκάστῃ ὑποδιαιρέσει αὐτῆς, αἱ ἐξῆς κατηγορίαι ἀκτημόνων καλλιεργητῶν ἢ ἀκτημόνων μικρῶν κτηνοτρόφων :

α) Οἱ περὶ ὧν ὁ Νόμος 1487)1950 ἀνάτηροι καὶ θύματα πολέμου,

β) Οἱ περὶ ὧν ὁ Ἄν. Νόμος 1836)1951 πολεμισταί.

γ) Οἱ κατὰ τοὺς οἰκείους Νόμους πολύτεκνοι.

δ) Ἀγωνισταὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος 1903-1909 καὶ τοῦ Ἑπικρατικοῦ περιλαμβανόμενοι εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν τῶν κυρωθέντας διὰ τοῦ Α. Νόμου 76)1936 ὡς οὗτοι ἰσχύουν σήμερον.

ε) Πυροπαθεῖς κατὰ τὴν ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν ἐκ συμμοριακῆς δράσεως.

στ) Ἀπόφοιτοι γεωργοτεχνικῶν σχολείων λειτουργούντων μερίμνῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας των.

ζ) Ὑπαρξούσης κολλητικῆς σχέσεως ἀναγκαστικῶς προστατευομένης ἀποκαθίστανται ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κτήματος καὶ οἱ καλλιεργῶντες τοῦτο κολληγοί.

Ἄρθρον 15.

Συγκυριότης Δημοσίου.

Ὅπου εἰς κηρυχθέντα ἀπαλλοτριωτέα κτήματα ὑφίσταται συγκυριότης Δημοσίου καὶ τρίτων ἢ Ἐπιτροπὴ Ἀπαλλοτριώσεων διαχωρίζει κατὰ τὴν κρίσιν τῆς εἰς διαίρετόν τμήμα τὸ εἰς τὸ Δημόσιον ἀνήκον ἰδανικὸν μέρος καὶ διαθέτει αὐτὸ κατὰ τὸν παρόντα Νόμον μετὰ τῶν ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων τοῦ αὐτοῦ κτήματος.

Ἄρθρον 16.

Ἀτέλεια διαδικασίας.

1. Ἄπασα ἡ διαδικασία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος νόμου ἀπαλλάσσεται παντὸς τέλους ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ οἰωνδήποτε τρίτων.

2. Ἄπαντα τὰ πιστοποιητικά οἰαδήποτε Ἀρχῆς τ' ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος Νόμου ἐκδίδονται ἀτελῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Κτήματα ἀπαλλοτριωτέα δι' ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Ἄρθρον 17.

1. Ὑπόκεινται εἰς ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν καὶ παραχώρησιν δι' ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν.

α) Αἱ εἰς τὸ Δημόσιον, τὴν Ἀνταλλάξιμον περιουσίαν, Δήμους, Κοινότητας καὶ πάσης φύσεως Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἀνήκουσαι καλλιεργούμεναι ἢ καλλιεργήσιμοι γαῖαι καὶ παντὸς εἶδους φυτεῖαι μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν κειμένων καὶ τὴν γεωργικὴν ἀποκατάστασιν ἐξυπηρετούντων κτισμάτων, πλὴν τῶν ἐξαιρέσεων τοῦ ἀρθρου 20 τοῦ παρόντος.

Ἐπὶ κοινοχρήτων γαιῶν περιελθουσῶν εἰς Δήμους, Κοινότητας καὶ Συνεταιρισμοὺς ἀποκαταπέσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν δύναται τῆς Ἀγροτικῆς ἐν γένει Νομοθεσίας ἐφαρμόζονται ἀντιστοίχως αἱ διατάξεις τῶν ἀρθρων 119 καὶ 188 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος.

β) Αἱ εἰς τὰ φυσικὰ καὶ Νομικὰ Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου ἀνήκουσαι καλλιεργούμεναι ἢ καλλιεργήσιμοι ἀσκειεῖς ἐκτάσεις μετὰ τῶν χρησίμων διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν κτημάτων κτισμάτων, πλὴν τῶν ἐξαιρέσεων τοῦ ἀρθρου 18 τοῦ παρόντος.

Ὡς καλλιεργήσιμοι νοοῦνται κατὰ τὸν παρόντα Νόμον καὶ α) αἱ δεκτικαὶ καλλιεργείας δι' ἐκχεροσώσεως δασικαὶ ἐκτάσεις ὡς καὶ αἱ κεκαλυμμένα δι' ἀγρίων θενδρῶν δεκτικῶν ἐ-

ξημερώσεως δι' ἐγκεντρίσμου, ἐφ' ὅσον αὐταὶ δὲν ἀνήκουν εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου καὶ β) αἱ ἀμέσως ἢ κατὰ βεβαίαν πρόβλεψιν δεκτικαὶ καλλιεργείας ὀρύζης.

Ἄσκειεῖς γαῖαι νοοῦνται αἱ μὴ διὰ συστηματικῶν καὶ συνεχῶν φυτειῶν, ἀμπέλων, ἐλατῶν ἢ ἄλλων ἡμέρων καρποφόρων θενδρῶν καλυπτόμεναι γαῖαι.

2. Μετὰ τῶν περὶ ὧν ἡ προηγουμένη παράγρ. κτημάτων ἀπαλλοτριοῦνται ὑπὲρ τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν καὶ κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις διὰ τὴν συντήρησιν τῆς συνήθους μικρᾶς κτηνοτροφίας των, νοσημένης ὡς τοιαύτης τῆς μέχρι 15 μικρῶν καὶ 2 μεγάλων ζώων, ἐφ' ὅσον ἡ ἱκανοποίησις τῶν κτηνοτροφικῶν τούτων ἀναγκῶν δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς δημοτικὰς ἢ κοινοτικὰς ἐσοκάς. Τοιαῦται ἐκτάσεις διατίθενται ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων καὶ δι' αὐτοτελεῆ κτηνοτροφικὴν ἢ γεωργοκτηνοτροφικὴν ἀποκατάστασιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ κεφαλαίου Γ' τοῦ παρόντος.

Αἱ διατάξεις τῆς παραγράφου ταύτης δὲν ἰσχύουν ἐπὶ ἀπαλλοτριουμένων δι' ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν Δημοσικῶν καὶ Κοινοτικῶν κτημάτων, ἅτινα κατὰ τὴν κτηνοτροφικὴν αὐτῶν ἑκτασιν, διατίθενται κατὰ τὰ ἐν ἀρθρῳ 28 παράγραφος 1α ὀριζόμενα.

3. Κατὰ παρέκκλισιν τῶν ἐν ἀρθρῳ 2 ὀριζομένων, ἀγροτικὰ κτήματα περὶ ὧν ὑφίστανται συμβάσεις αὐτοκαλλιεργείας συναφθεῖσαι ἔσσει τῶν Νόμων 4142)1929, 4406)1929, τοῦ ἀρθρου 13 Ἀγροτικοῦ Κώδικος (ἀρθρ. 7 Ν. Διατάγματος 24.11.1925) κ.τ.λ. κηρύσσονται δυνάμει τοῦ παρόντος καὶ ἀνευ ἄλλης διατυπώσεως ὡς ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριωθέντα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ παρόντος.

Εἰς παραχώρησιν ἢ ἀπαλλοτρίωσιν κατὰ τὸ ἀρθρον 104 τοῦ Συντάγματος, τὸν παρόντα Νόμον καὶ τὴν Νομοθεσίαν περὶ ἀποστραγγιζομένων γαιῶν ὑπόκεινται καὶ ἐκτάσεις τοῦ Δημοσίου ἢ Φυσικῶν ἢ Νομικῶν Προσώπων περὶ ὧν ἔχουσι συναφθεῖς συμβάσεις ἐκτελέσεως ἔργων ἀποστραγγίσεως ἐξυγιάνσεως κ.τ.λ., οὐδενὸς διὰ τὴν τοιαύτην παραχώρησιν ἢ ἀπαλλοτρίωσιν ἀναγνωρίζομένου κωλύματος ἐκ τῶν οἰκείων Συμβάσεων καὶ τῶν κυρωτικῶν τούτων Νομοθετημάτων.

Τυχὸν κτηθέντα ἐπὶ ἐκτάσεων τῶν ἐκ τῆς ἀνωτέρω κατηγορίας ἀνηκουσῶν εἰς τὸ Δημόσιον δικαίωμα κυριότητος ἢ ἄλλα ἐμπράγματα τοιαῦτα ἐκ μέρους τῶν ἀναδόχων ἢ τρίτων ἀπαλλοτριοῦνται κατὰ τὸ ἀρθρον 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τὸν παρόντα Νόμον.

Προκειμένου περὶ ἐκτάσεων εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἀπεπερατώθησαν τὰ κατὰ τὰς οἰκείας Συμβάσεις ἔργα, ἐπιτρέπεται ὅπως δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἐκδιδομένων προτάσει τῶν Ὑπουργῶν Δημοσίων ἔργων καὶ Γεωργίας αἱ ὡς ἄνω Συμβάσεις λύωνται, καθοριζομένης συγχρόνως ἀποζημιώσεως ὑπὲρ τῶν ἀναδόχων Ἐταιρειῶν διὰ τὰς γενομένας παρ' αὐτῶν δαπάνας, ἧτις δὲν δύναται νὰ εἶναι μικρότερα τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 39 τοῦ παρόντος προβλεπομένου ποσοστοῦ. Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως, ἧς τὸ ποσόν, ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος καταβολῆς ὀρίζονται διὰ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ἀποφάσεων, λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν πλὴν τῶν ἄλλων στοιχείων καὶ τὰ ὠφελήματα ἅτινα ἀπεκρίσθησεν ὁ ἀνάδοχος ἐκ τοῦ ἐπιτευθέντος καὶ σωζομένου ἔργου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω διαδικασίαν ἐπιτρέπεται ὡσαύτως καὶ ἡ τροποποίησις τῶν ὄρων τῶν ὡς ἄνω συμβάσεων.

Ἡ κατὰ τὸ παρὸν ἐδάφιον ἐκδοσις ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου δὲν ἀνατέλλει τὴν διαδικασίαν τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως περὶ ἧς τὰ δύο προηγούμενα ἐδάφια.

4. Γεωπόνοι ὑπηρετούντες ἀπὸ διετίας συνεχῶς μέχρι σήμερον ὡς ὑπάλληλοι εἰς ἀπαλλοτριούμενα κλ.π. κατὰ τὰ ἀνωτέρω συμβατικά κτήματα, ἐφ' ὅσον τυγχάνουσιν ἀκτήμονες ἢ μὲ ἀνεπαρκῆ ἀγροτικὴν περιουσίαν, ἀποκαθίστανται εἰς τὰ οὕτω ἀπαλλοτριούμενα κτήματα χορηγούμενου εἰς αὐτοὺς κλήρου γεωργικοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν περὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Οἱ οὕτως ἀποκαθιστάμενοι ὑποχρεοῦνται νὰ διαμένωσιν εἰς τὸν συνοικισμὸν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου εὐρίσκειται ὁ παραχωρηθεὶς κλήρος.

*Άρθρον 18.

Έκτάσεις εξαιρούμεναι τῆς ὑπὲρ ἀκτημόνων γεωργῶν ἀπαλλοτριώσεως.

1. Ἐπὶ κτημάτων ἀνηκόντων εἰς φυσικά καὶ Νομικά Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ παρόντος ἀπαλλοτριώσεως ἐξαιροῦνται :

α) Ἐκτάσεις 250 στρεμμάτων ἀσκεπῶν καλλιεργουμένων ἢ καλλιεργησίων γαιῶν δι' ἕκαστον ἰδιοκτήτην ἢ συνιδιοκτήτην. Τυχὸν ὑφισταμένη ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης κολλητικὴ σῆσις καταργεῖται ὡς πρὸς τοὺς ἀποκαθισταμένους καὶ μόνον κολληγούς ἐπὶ πλήρους γεωργικοῦ κλήρου.

β) Ἐπὶ αὐτοκαλλιεργουμένων κτημάτων, ἐκτάσεις 500 στρεμμάτων ἀσκεπῶν γαιῶν, δι' ἕκαστον ἰδιοκτήτην ἢ συνιδιοκτήτην καὶ ἐπὶ πλέον πᾶσαι αἱ ἐξυηρητοῦσαι τὴν αὐτοκαλλιέργειαν μόνιμοι ἐγκαταστάσεις ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὸ δυνάτον τῆς ἐξαιρουμένης ἐκτάσεως.

Ἡ ἐκ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐξαιρέσις αὐτοκαλλιεργουμένων γαιῶν ἀποκλείει ἐτέραν ἐξαιρέσιν ἐκ τῶν περὶ ὧν ἡ προηγουμένη περίπτωσηίς α' μὴ αὐτοκαλλιεργουμένων ἢ καλλιεργησίων ἀσκεπῶν τοιούτων, ἐκτὸς ἂν αἱ αὐτοκαλλιεργούμεναι εἶναι κάτω τῶν 250 στρεμμάτων, ὅποτε ἡ ἀπαιτούμενη πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρεμμάτων τούτων ἐκτάσεις ἐξαιρεῖται ἐκ τῶν μὴ αὐτοκαλλιεργουμένων ἢ καλλιεργησίων ἀσκεπῶν γαιῶν.

Ἐὰν ὁ ἰδιοκτήτης καὶ ἄρρενα ἢ θῆλεια τέκνα αὐτοῦ ἔγοντα συμπληρώσει τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ ἐνήλικοι ἄρρενες ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἀποτελοῦντες μίαν οἰκογένειαν καλλιεργῶσι τὸ κτήμα ἀπὸ κοινοῦ αὐτοπροσώπως καὶ κατὰ κυρίαν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν ἀποζῶντες ἐξ αὐτῆς ὡς ἐκ κυρίας προσόδου, ἢ ὑπὲρ τοῦ ἰδιοκτήτου κατὰ τὴν περίπτωσιν β' ἐξαιρουμένη ἐκτασίς προσαυξάνεται κατὰ τὸ ἕν δεκάτον αὐτῆς δι' ἕκαστον τῶν πέραν τῶν δύο ὡς ἄνω τέκνων ἢ ἀδελφῶν καὶ μέχρις ἐπτὰ δεκάτων κατ' ἀνώτατον ὅριον.

γ) Αἱ ἐντὸς τῶν ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων κατοικίαι τῶν ἰδιοκτητῶν μετὰ τῆς γύρωθεν περιοχῆς των μὴ δυναμένης νὰ ὑπερβῇ τὰ 3 στρέμματα δι' ἕκαστην κατοικίαν.

Ἐπὶ πλειόνων ἐξ ἀδιαίρετου ἰδιοκτητῶν ἀγροκλήματος ἢ κατὰ κατοικίαν ἐξαιρέσις τῆς ἀνωτέρω ἐκτάσεως τῶν 3 στρεμμάτων χωρεῖ ὑπὲρ πάντων συλλήβδην τῶν συνιδιοκτητῶν.

δ) Αἱ κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1952 ὑφιστάμεναι συνεχεῖς καὶ συστηματικαὶ φυτεῖαι ἐξ ἀμπέλων, ἐλαιῶν ἢ ἄλλων ἡμέρων καρποφόρων δένδρων.

ε) Αἱ μεγάλαι ἀγροτικαὶ βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις μετὰ τοῦ ἀπαραίτητου περὶ αὐτὰς χώρου κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων καὶ ἐκ τῶν μικρῶν, αἱ μὴ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κτήματος.

στ) Τὰ δάση καὶ αἱ δασικαὶ ἐκτάσεις πλὴν τῶν ἐντὸς τῶν ἀπαλλοτριουμένων γαιῶν παρεμβαλλομένων καὶ δυσχεραίνουσῶν τὴν διανομὴν καὶ ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν μικρῶν δασικῶν ἐκτάσεων (συστάδων).

ζ) Οἱ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 28 τοῦ παρόντος δασικοὶ βοσκότοποι ἐξαιροῦνται τῆς ὑπὲρ ἀκτῆμόνων γεωργῶν ἀπαλλοτριώσεως, ἀπαλλοτριούμενοι ὅμως πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων μικρῶν κτηνοτρόφων κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Κεφαλαίου Γ' τοῦ παρόντος καὶ

η) Τ' ἀκίνητα περὶ ὧν τὰ ἄρθρα 14, 15 καὶ 16 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος.

2. Α'. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν καὶ ἀκτῆμόνων μικρῶν κτηνοτρόφων ἐπιτρέπεται διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν Ἰπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν, ἐκδομένης κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 2, ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος τῶν ἐκτάσεων τῶν μὴ ὑποκειμένων εἰς τὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τὸν νόμον ἀπαλλοτριώσιν. Περαιθεμένης τριετίας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ὡς ἄνω ὑπουργικῆς ἀποφάσεως χωρὶς νὰ καταβληθῇ ἡ νομίμως παρακατατεθῆ ἢ ἀποζημίωσις εἰς τὸν ἰδιοκτήτην, ἢ ἀπόφασις περὶ ἀπαλλοτριώσεως θεωρεῖται μηδέποτε ἐκδοθεῖσα.

Β'. Τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἀπαλλοτριώσεως ἐξαιροῦνται :

α) Αἱ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν καλλιεργητῶν καλλιεργούμεναι γαῖαι.

β) Ἐκτάσεις 200 στρεμμάτων δι' ἕκαστον αὐτοκαλλιεργητὴν φυσικὸν πρόσωπον κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ παρόντος. Προκειμένου περὶ φυτειῶν, ἐξαιροῦνται ἐκτάσεις 100 στρεμμάτων.

γ) Κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις μέχρι τοῦ ἀναγκαίου ὅριου διὰ τὴν κάλυψιν τῶν κτηνοτροφικῶν ἀναγκῶν δι' ἕκαστον κτηνοτρόφον.

Γ'. Εἰς τὴν ὡς ἄνω κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος ἀπαλλοτριώσιν ὑπόκεινται ὡσαύτως αἱ δασικαὶ ἐκτάσεις αἱ δεκτικαὶ καλλιεργείας δι' ἐκχερσώσεως ἢ κεκαλυμμένα δι' ἀγρίων δένδρων δεκτικῶν ἐξημερώσεως δι' ἐγκεντριμοῦ περὶ ὧν τὸ ἄρθρον 45 παρ. 3 τοῦ Νόμου 4173)1929 «περὶ Δασικοῦ Κώδικος» αἱ ἀνήκοντες εἰς φυσικά πρόσωπα ἢ Νομικά τοιαῦτα ἰδιωτικοῦ Δικαίου. Διὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν ἐκτάσεων τούτων ἀπαιτεῖται καὶ ἐκθεσις Ἐπιτροπῆς ἀποτελούμενης ἐκ τοῦ ἀρμοδίου Δασάρχου καὶ ἐνὸς Γεωπόνου ὑπαλλήλου τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας, πτυχιούχου Ἀνωτάτης Σχολῆς, δι' ἧς βεβαιούται ἡ ὑπαρξίς των κατὰ τὸ ἄρθρον 1 παρ. 1 καὶ 2 α, β, τοῦ Α. Ν. 857)1937 ὅρων.

Δ'. Προκειμένου περὶ τῶν κατὰ τὰς περιπτώσεις α' καὶ β' τῆς παραγράφου 1 τοῦ παρόντος ἄρθρου ἐξαιρουμένων τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος ἀπαλλοτριώσεως ἐκτάσεων ὑπὲρ συνιδιοκτητῶν, αὗται, ἀθροιστικῶς λαμβανόμεναι, ὑπόκεινται ὡσαύτως κατὰ τὴν πέραν τῶν 250 ἢ 500 στρεμμάτων ἐκτασιν αὐτῶν εἰς ἀναγκαστικὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος ἀπαλλοτριώσιν.

Τῆς ὡς ἄνω ἀπαλλοτριώσεως ἐξαιρεῖται ὑπὲρ ὄλων συλλήβδην τῶν συνιδιοκτητῶν ἐπὶ πλέον τῶν ἐξαιρουμένων 250 στρεμμάτων καλλιεργουμένων ἢ καλλιεργησίων, ἢ 500 στρεμμάτων αὐτοκαλλιεργουμένων, καὶ ἐκτασίς ἴση πρὸς τὸ 1) 4 τῆς ἐξαιρουμένης ἐὰν οἱ συνιδιοκτήται εἶναι μέχρι 4 ἢ ἴση πρὸς τὸ 1) 2 ἐὰν οἱ συνιδιοκτήται εἶναι μέχρις 8, ἢ ἴση πρὸς τὰ 3) 4 ἐὰν οἱ συνιδιοκτήται εἶναι μέχρι 12, ἢ διπλάσια αὐτῆς ἐὰν οἱ συνιδιοκτήται εἶναι πειραστώτεροι τῶν 12.

Ε'. Ἡ ὀφειλόμενη πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας διὰ τὴν κατὰ τὸ παρὸν ἄρθρον ἀπαλλοτριώσιν ἀποζημίωσις καθορίζεται κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 39 καὶ καταβάλλεται εἰς τοὺς δικαιούχους ὑπὸ τοῦ Δημοσίου. Οἱ ἀποκαθιστάμενοι δὲ ὀφείλουσιν εἰς τὸ Δημόσιον ὡς τίμημα τοῦ κλήρου των τὸ 1) 2 τῆς ἀπὸ τοῦ Δημοσίου καταβληθείσης ἀποζημίωσεως τῆς ἀναλογούσης εἰς τὸν κλῆρον τούτων. Τὸ τίμημα τοῦτο καθορίζεται καὶ ἐξοφλεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 44 καὶ 45.

3. Ἐκτάσεις τοῦ Δημοσίου κτήματος Μανωλάδος κατεσχόμεναι παρὰ ἀγροτῶν ἐξ οἰασθήποτε αἰτίας δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον ἀναζητήσεως δι' ἀποβολῆς τῶν κατόχων εἰς τοὺς ὁποίους τάσσεται ἐτησίᾳ ἀνατρεπτικὴ προθεσμία ἐντὸς τῆς ὁποίας ὀφείλουσιν νὰ ὑποβάλλουσιν εἰς τὸ ἀρμόδιον Ἰπουργεῖον αἰτήσεις περὶ ὀριστικῆς παραχωρήσεως τῆς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένης ἐκτάσεως. Προκειμένου περὶ δασικῆς ἐκτάσεως ἢ παραχωρήσεως γίνεται κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ Νόμου 857)37 ἐφ' ὅσον συντρέχουν οἱ ὅροι αὐτοῦ : Τὸ καθοριζόμενον τίμημα καταβάλλεται ὑπὸ τῶν ὑποχρέων εἰς 10 ἴσας ἐτησίας δόσεις. Τυχὸν ἐκδοθέντα πρωτόκολλα διοικητικῆς ἀποβολῆς τῶν κατόχων ἀποβάλλουσι τὴν ἰσχὺν των, αἱ δι' αὐτῶν δὲ γενόμεναι ἀποβολαὶ λογίζονται ὡς μὴ γενόμεναι. Πᾶσαι αἱ συναφεῖς ἐκχερεῖς δίκαια καταργοῦνται.

*Άρθρον 19.

1. Τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 4, ἐπὶ πλειόνων ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων τοῦ αὐτοῦ ἰδιοκτήτου, αἱ κατὰ τὰς περιπτώσεις α' καὶ β' τοῦ ἄρθρου 18 ἐξαιρέσεις γίνονται ἐξ ἐνὸς ἢ πλειόνων κτημάτων τῆς προτιμῆσεως τοῦ ἰδιοκτήτου, βάσει δηλώσεως του ὑποβαλλομένης εἰς τὸ ἀρμόδιον γεωργικὸν γραφεῖον ἐντὸς προθεσμίας ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κηρύξεως τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

2. Ἡ παράδοσις τῆς προθεσμίας ἀπράκτου μεταβιβάζει τὸ

δικαίωμα τής επιλογής εις τήν 'Επιτροπήν ἀπαλλοτριώσεων. 'Επί πλείονων ιδιοκτητών τὸ κτήμα ἢ τὰ κτήματα ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ιδιοκτητῶν κατὰ πλειουψηφίαν, ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ τούτων, ὑπὸ τῆς 'Επιτροπῆς 'Απαλλοτριώσεων».

Ἄρθρον 20.

'Επὶ κτημάτων ἀνηκόντων εἰς Δήμους καὶ Κοινότητες καὶ νομικὰ ἐν γένει πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἐξαίρουνται τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ παρόντος ἀπαλλοτριώσεως, α) τὰ δάση, πλὴν τῶν βασικῶν ἐκτάσεων τῶν δεκτικῶν καλλιεργείας δι' ἐκχερσώσεως καὶ β) τὰ ἀκίνητα περὶ ὧν δένδρων δεκτικῶν ἐξημερώσεως καὶ β) τὰ ἀκίνητα περὶ ὧν ἡ περίπτωσις ε' τοῦ αὐτοῦ ἁρθροῦ 18 καὶ τὰ ἄρθρα 14, 15 καὶ 16 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος.

Ἄρθρον 21.

Ἐνοια αὐτοκαλλιέργειας.

1. Αὐτοκαλλιέργεια κατὰ τὸν παρόντα Νόμον νοεῖται ἡ καλλιέργεια ἢ ὑπὸ τοῦ ιδιοκτήτου ἰδίαις δαπάναις, ἰδίῳ κινδύνῳ καὶ διὰ συστηματικῆς ἐπιστάσεως ἀσκουμένη.

2. Κτήμα τι λογίζεται αὐτοκαλλιεργουμένον μόνον κατὰ τὰς συμφώνως τῷ ἀνωτέρῳ ὀρισμῷ καλλιεργουμένης ἐκτάσεως αὐτοῦ.

Ἄρθρον 22.

Ἀνταλλαγὴ ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων πρὸς αὐτοκαλλιεργουμένας.

'Εὰν γαίαι αὐτοκαλλιεργουμέναι παρεμβάλλωνται ἐντὸς ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων, δύναται ἡ 'Επιτροπὴ 'Απαλλοτριώσεων νὰ παρχωρήσῃ εἰς τοὺς ἀποκαθισταμένους, ἀντὶ τῶν ἀπαλλοτριουμένων, τμήμα ἰσῆς ἀξίας συνεχόμενων γαιῶν ἐκ τῶν αὐτοκαλλιεργουμένων τοιούτων, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνταλλαγῆς εὐχεραίνεται ἡ ἀποκατάστασις τῶν κληρῶν, ὡς καὶ ἡ αὐτοκαλλιέργεια.

Ἄρθρον 23.

Συγκρότησις Συνεταιρισμοῦ. Παράδοσις χρήσεως.

1. Ἄμα τῇ κηρῦξει τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ κτήματος, ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Διευθύνσεως Γεωργίας τοῦ Νομοῦ, τοῦ Γεωπόνου προϊσταμένου τοῦ παρ' αὐτῇ Α' Τμήματος καὶ τοῦ Προϊσταμένου τοῦ παρὰ τῇ ἰδίᾳ Διευθύνει Τμήματος Ἐπικουρισμοῦ ἢ τοῦ ἀσκούντος καθήκοντα Προϊσταμένου, καθορίζει διὰ πράξεώς τῆς, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς τοῦ δικαιουμένου κατὰ Νόμον ἀποκαταστάσεως, εἰς τοὺς ὁποίους, συγκροτουμένους εἰς Ἀναγκαστικὸν Συνεταιρισμὸν Ἀποκαταστάσεως Ἀκτημόνων Καλλιεργητῶν παραδίδει τὴν χρῆσιν τῆς ὑποκειμένης εἰς ἀπαλλοτριώσιν ἐκτάσεως τοῦ κτήματος, διαχωρίζουσα προχείρως αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐξαιρουμένης μετ' ἀκρόασις τοῦ ιδιοκτήτου καὶ τοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Περὶ τοῦ ἀνωτέρω διαχωρισμοῦ συντάσσεται πρωτόκολλον. Συνεταιρισμὸς δύναται νὰ μὴ συγκροτηθῇ ἐὰν οἱ δικαιουθέντες ἀποκαταστάσεως εἶναι ὀλιγώτεροι τῶν δέκα πέντε. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ παράδοσις τῆς χρήσεως γίνεται πρὸς αὐτοὺς ἀτομικῶς.

Οἱ κατὰ τὸ παρὸν ἄρθρον ἀποκαθιστάμενοι ὡς καὶ οἱ κατὰ τὸ ἄρθρον 22 Ἀναγκαστικοὶ Συνεταιρισμοὶ Ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων κτηνοτρόφων, ὑποχρεοῦνται ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως ἢ καὶ οἰαισδήποτε ἄλλαις ποιναῖς εἰς τὴν συντηρησιν, λειτουργίαν καὶ κανονικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν καὶ λοιπῶν ἔργων τῶν ὑφισταμένων ἐντὸς τῶν ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων καθ' ἃ διὰ Διαταγμάτων προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας ἐκδιδομένων ὀρισθῆσεται, ἐπιτρεπομένου ὅπως ὑποχρεωθῶσιν οἱ ἐκ τῶν ἔργων ἐξυπηρετούμενοι κτηματῆαι καὶ κληροῦχοι νὰ συγκροτήσῃ ἀναγκαστικὸν Συνεταιρισμὸν ἐγγείων βελτιώσεων.

2. Ἡ τυχὸν ὑφισταμένη σχέση μισθώσεως ἐπὶ τῆς διαχωρίσεως ὡς ἄνω ὑπὲρ τῶν ἀκτημόνων ἐκτάσεως τοῦ κτήματος καὶ προτατευομένη ἐστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, λύεται αὐτοδικαίως ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τοῦ ὡς ἄνω πρωτοκόλλου εἰς τὸν μισθωτῆν.

'Ἐπίσης ἀπὸ τῆς αὐτῆς χρονολογίας λύονται αὐτοδικαίως καὶ πάσαι αἱ τυχὸν ὑφισταμέναι κατὰ τὸ Ν. Δ)γμα 327 τοῦ 1947 καὶ τὰς ἐν Δωδεκανήσῳ ἰσχυρούσας εἰδικὰς διατάξεις ἀναγκαστικὰς μισθώσεως ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ἐκτάσεως.

'Εὰν τυχὸν ἡ μισθώσις προστατεύεται ὑπὸ τοῦ ἐνοικιστα-

σίου βουκῶν, τοῦτο αἴρεται αὐτοδικαίως μετὰ τὴν λήξιν τῆς κτηνοτροφικῆς περιόδου διαρκούσης τῆς ὁποίας ἐκοινοποιήθη τὸ ἀνωτέρω πρωτόκολλον καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐκοινοποιήθη δύο τοὐλάχιστον μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀνωτέρω κτηνοτροφικῆς περιόδου, τοῦ ἐνοικιστάσιον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει αἰρομένου ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς ἐπομένης κτηνοτροφικῆς περιόδου.

3. Ἡ κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραδόσεως τῆς χρήσεως ἤρτημένη τυχὸν ἐσοδεία ἀνήκει εἰς τὸν ιδιοκτήτην ἢ τὸν ἐξ αὐτοῦ ἔλκοντα νόμιμον ἐπὶ ταύτης ἀπαίτησιν. Εἰς ἄς περιπτώσεις δὲν ἔχει πραγματοποιηθῆ ἡ σπορά, διὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ ιδιοκτήτου ἢ τρίτου προπαρασκευαστικὰς καλλιεργητικὰς ἐργασίας καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀποζημιώσις καθοριζομένη ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν παράγραφον 1 'Επιτροπῆς καὶ ἐπὶ τῇ ἐστάσει ἐκατέρου τῶν μερῶν, ἀσχομένη ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως τῆς ὡς ἄνω 'Επιτροπῆς, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου κατὰ τόπον Εἰρηνοδίκου, δικάζοντος κατὰ τὴν διαδικασίαν τῶν ἁρθρῶν 634 καὶ ἐπομ. τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας.

Ἄρθρον 24.

Ἀποζημιώσις χρήσεως.

1. Ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 23 παραδόσεως τῆς χρήσεως καὶ μέχρι τῆς καταβολῆς εἰς τὸν ιδιοκτήτην τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ ἀποζημιώσεως, ὀφείλεται ὑπὸ τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ ἐν ἑλλείψει τοιούτου παρ' ἐκάστου τῶν ἀποκαθισταμένων ἀποζημιώσις χρήσεως, καθοριζομένη ὑπὸ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 23 'Επιτροπῆς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ προχείρου διαχωρισμοῦ καὶ συνισταμένη εἰς τὸ 1/3 τῆς τρεχούσης μισθωτικῆς ἀξίας τοῦ κτήματος.

2. Ἡ ἀποζημιώσις χρήσεως παρακατατίθεται ὑπὸ τῶν ὑποχρέων μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους εἰς τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ὀνόματι τοῦ τῶς ιδιοκτήτου.

3. Ἡ ὑποχρέωσις τοῦ Συνεταιρισμοῦ πρὸς καταβολὴν ἀποζημιώσεως χρήσεως παύει ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ γεωργικοῦ ἔτους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατεβλήθη εἰς τὸν ιδιοκτήτην ἡ καθορισθεῖσα ἀποζημιώσις διὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν.

4. Ἡ μεταξὺ τῶν ὑποχρέων κατανομὴ τῆς πληρωτέας ἀποζημιώσεως χρήσεως ἐνεργεῖται βάσει τῆς ἐκτάσεως ἢ ἐκατοσ τούτων καρποῦται, τὸ δὲ ὑφ' ἐκάστου συνολικῶς καταβληθησόμενον ποσόν, ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης, συμπληρίζεται εἰς τὰς τελευταίας 3 τοκοχρεωλυτικὰς δόσεις τοῦ τμήματος κλήρου.

5. Προκειμένου περὶ κοινοχρήστων ἐκτάσεων, ἡ ἀποζημιώσις χρήσεως βαρύνουσα ἐπίσης τοὺς ἐγκατασταθέντας ἀκτήμονας κατανέμεται ἀναλογικῶς εἰς ἕκαστον αὐτῶν.

6. Ἡ παρακατατιθεμένη ἀποζημιώσις χρήσεως καταβάλλεται ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν τῶς ιδιοκτήτην, ἐντολῇ τῆς οἰκείας Διευθύνσεως Γεωργίας, ἀντίγραφον δὲ τοῦ παραστατικοῦ τῆς ἐξοφλήσεως ἀποστέλλεται εἰς τὸν οἰκείον Συνεταιρισμὸν καὶ τὴν οἰκείαν Διεύθυνσιν Γεωργίας.

Ἄρθρον 25.

Ἀσφάλεια ἀποζημιώσεως χρήσεως.

1. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀποζημιώσεως χρήσεως ὁ Συνεταιρισμὸς ἔχει νόμιμον ἐνέχυρον ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς παραχωρηθείσης εἰς αὐτὸν κατὰ χρῆσιν ἐκτάσεως, κατὰ τὰς ἀντιποίχους διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Ἐλλείψει Συνεταιρισμοῦ τὸ αὐτὸ δικαίωμα ἔχει ὁ ιδιοκτήτης ἀσκούμενος ἑμῶς μετ' ἔγκρισιν τῆς Διευθύνσεως Γεωργίας τοῦ Νομοῦ.

2. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀποζημιώσις χρήσεως, λογίζεται ὡς δημόσιον ἔσοδον καὶ ἐν ὑπερμερίᾳ εἰσπράττεται κατὰ τὰς διατάξεις περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων καὶ ἀποδίδεται εἰς τοὺς δικαιούχους ιδιοκτήτας.

Ἡ βεβαίωσις εἰς βάρους τῶν κατ' ἰδίαν ὑποχρέων γίνεται διὰ πράξεως τοῦ Προϊσταμένου τῆς οἰκείας Διευθύνσεως Γεωργίας, ἐκδιδομένης ἐντὸς 10ημέρου τὸ βραδύτερον, ἀφ' ἧς ὁ φειλὴ κατέστη ἀπαιτητῆ.

3. Ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς ὁ Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας δύναται νὰ διαγράψῃ τὸν καθυστεροῦντα τὴν ὀφειλὴν τοῦ ὑποχρέου.

*Άρθρον 26.

Διαδικασία αποκαταστάσεως κλπ.

1. Αι εκάστοτε ισχύουσαι διατάξεις του 'Αγροτικού Κώδικος εφαρμόζονται διά την καταμέτρησιν των κατά τὸ παρὸν κεφάλαιον ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων, τὸν ὀριστικὸν διαχωρισμὸν τῶν ἀπαλλοτριουμένων καὶ ἐξαιρουμένων ἐκτάσεων τὴν ὀριστικὴν τῶν κληρῶν διανομὴν, τὴν κύρωσιν ταύτης, τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐπὶ τῶν κληρῶν κυριότητος, τὴν χορήγησιν τῶν ὀριστικῶν παραχωρητηρίων, τὴν διαγραφὴν καὶ παραίτησιν τῶν κληροῦχων, τὴν κληρονομίαν ἐπὶ τῶν κληρῶν καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ρύθμισιν πάσης ἄλλης περιπτώσεως μὴ ρυθμιζομένης διαφύραξ διὰ τοῦ παρόντος Νόμου.

2. Ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν παρόντα Νόμον ἀπαλλοτριουμένων ὡς καὶ ἐπὶ τῶν διατιθεμένων κατὰ τὴν κειμένην Νομοθεσίαν κτημάτων πρὸς ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν, ἐφορμίζονται πάντοτε διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν δικαιουμένων ἀποκαταστάσεως καὶ τῶν παραχωρουμένων κληρῶν καὶ οἰκοπέδων αἱ διατάξεις τῶν άρθρων 24, 25, 26, 27, 28, 29 καὶ 30 τοῦ 'Αγροτικοῦ Κώδικος.

Μόνοις δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρεταὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ συνταξιούχοι ἀποκλείονται πάσης κατὰ τὴν ἀγροτικὴν ἐν γένει νομοθεσίαν ἀποκαταστάσεως.

3. Ὡς δικαιούμενοι ἀποκατάσεως ἀναγνωρίζονται κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων καὶ κάτοικοι χωρίων ἀπώτερον τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κτήματος κειμένων. ὧν ἡ ἀγροτικὴ γαιοκτησία κατεστράφη μερικῶς ἢ ὀλικῶς λόγῳ γεωλογικῶν φαινομένων (καθιζήσεως, σεισμοῦ, κλπ.) καὶ μέχρι τὸ πολὺ πέντε κατ' ἀπαλλοτριούμενον κτῆμα ἐφ' ὅσον οὗτοι ἔθουν τὰ πρὸς ἀποκατάστασιν προσόντα.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν κατὰ τὰς πρόηγουμένης παραγράφου δικαιουμένων τοιαύτης, αἱ τυχόν περισσεύουσαι ἐκτάσεις διατίθενται πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν κατοίκων ἐτέρων μὴ ὑδῶρων χωρίων ἢ πόλεων τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐτέρου Νομοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις τούτων εἰς τὸν τόπον τῆς κατοικίας των ἐλλείψει γαιῶν, προτιμωμένων κατὰ πρῶτον λόγον τῶν κατοίκων τοῦ αὐτοῦ Νομοῦ.

4. Κάτοικοι ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἐκτρέφοντες κατὰ κυρίαν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν ἀγελάδας ἐξηγυενησμένης φυλῆς, δικαιούνται μέχρις ἡμίσεος τὸ πολὺ γεωργικοῦ κλήρου, ἐφ' ὅσον στεροῦνται ἰδίας ἀγροτικῆς περιουσίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Συνοικισμοῦ.

5. Ἀγελαδοτρόφοι τῆς αὐτῆς κατηγορίας ἔχοντες τὰς συναφεῖς ἐγκαταστάσεις των εἰς τὰ Ἀστικά Κέντρα καὶ ὑποχρεούμενοι, λόγῳ Ἀστυνομικῆς ἢ Ὑγειονομικῆς ἀπαγορεύσεως, νὰ ἀπομακρύνουν παύσας ἐξ αὐτῶν, δύναται κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεως νὰ λάβουν μέχρι ἡμίσεως τὸ πολὺ γεωργικοῦ κλήρου εἰς διατιθέμενα κατὰ τὴν Ἀγροτικὴν Νομοθεσίαν κτήματα, ἐγγύτερον κατὰ τὸ δυνατόν τῶν Ἀστικῶν Κέντρων κείμενα ὡς καὶ τὸν ἀναγκαιοῦντα διὰ τὰς ἀγελαδοτροφικὰς ἐγκαταστάσεις χώρον. Οὗτοι ὑποχρεοῦνται ἐπὶ ποινῇ διαγραφῆς των ὅπως ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸν κλῆρον των τούτων ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεως.

6. Αἱ διατάξεις τῆς πρόηγουμένης παραγράφου ἰσχύουν καὶ διὰ τοὺς Ἀγελαδοτρόφους Ἀστικῶν Κέντρων τοὺς ἀπωλέσαντες τὸ ζωικὸν των κεφάλαιον συνεπείᾳ ἐπιδημικῆς νόσου ἢ πολεμικῶν γεγονότων κατὰ τὴν κατοχὴν ἢ τὴν περίοδον τῆς ἀνταρσίας. Οὗτοι ὑποχρεοῦνται νὰ ἀνασυστήσουν τὴν ἐπιχείρησιν των ἐν τῇ χορηγηθισμένη ἐκτάσει ἐντὸς διετίας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεως ἄλλως ὑπόκεινται εἰς διαγραφὴν.

7. Εἰς τὸ ἄρθρον 24 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος καὶ εἰς τὴν φέσιν τῆς διὰ τοῦ παρόντος καταργουμένης παραγράφου 5 προστίθεται ἡ κάτωθι, ἔχουσα οὕτω :

αὐ. Ἐπιστάται ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἀπαλλοτριουμένων κτη-

μάτων θεωροῦνται ὡς καλλιεργηταὶ δικαιούμενοι ἀποκαταστάσεως ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκτημόνες.

8. Δικαίωμα πρὸς συμπλήρωσιν γεωργικοῦ κλήρου τῶν μέχρι σήμερον ἀποκατεστημένων κληροῦχων, ἐκ τῶν κατὰ τὸν παρόντα Νόμον ἀπαλλοτριουμένων ἢ παραχωρουμένων ἀγροκτημάτων, γεννᾶται μόνον εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ παραχωρημένος αὐτοῖς γεωργικὸς κλῆρος εἶναι μικρότερος τοῦ ὑπὸ τῆς οικείας Ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεων καθοριζομένου διὰ τὰ αὐτὰ κτήματα βιωσίμου γεωργικοῦ κλήρου.

Εἰς τὸ ἄρθρον 80 παράγρ. 1 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος προστίθεται παράγραφος ἔχουσα οὕτω :

Ἡ αὐτὴ πενταετής προθεσμία δὲν ἰσχύει προκειμένου περὶ ἀποφάσεων ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεων ἐκδοθεισῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1938 μέχρι τέλους Μαΐου 1941 διὰ περιοχὰς αἰτινες ἐτέλεσαν ὑπὸ Βουλγαρικὴν κατοχὴν.

Αἱ ἀνωτέρω ἀποφάσεις ὑπόκεινται διὰ κακὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου εἰς ἀναπομπὴν πρὸς ἀναθεώρησιν ἐντὸς ἐξαμήνου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

*Άρθρον 27.

Μεταθέσεις διὰ πράξεων ἐν ζωῇ.

Ἀπαγορεύεται ἐπὶ ποινῇ ἀπολύτου ἀκυρότητας τῶν σχετικῶν δικαιοπραξιῶν, ἢ διὰ πράξεων ἐν ζωῇ μεταθέσεις κληρῶν ἢ οἰκοπέδων προερχομένων ἐξ ἀπαλλοτριουμένων κατὰ τὸν παρόντα Νόμον κτημάτων πρὸ τῆς παρόσης δεκαετίας ἀπὸ τῆς κυρώσεως τῆς ὀριστικῆς τούτων διανομῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Κτήματα ἀπαλλοτριωτέα διὰ κτηνοτροφικὴν ἀποκατάστασιν.

*Άρθρον 28.

1. Ὑπόκεινται εἰς ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν καὶ παραχωρησιν πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων μικρῶν κτηνοτρόφων:

α) Πᾶσαι αἱ κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις τοῦ Δημοσίου, τῆς ἀνταλλαξίμου περιουσίας καὶ τῶν Νομ. Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, πλὴν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς Δήμους καὶ Κοινότητες, ἐφ' ὧν, ἡ ἀποκατάστασις ἀκτημόνων μικρῶν κτηνοτρόφων ἐνεργεῖται δι' ἐγγραφῆς τούτων εἰς τὰ Δημοτολόγια κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἰσχύουσας διατάξεις τῆς περὶ ἀποκαταστάσεως κτηνοτρόφων νομοθεσίας.

β) Αἱ εἰς τὰ φυσικὰ Πρόσωπα καὶ τὰ Νομικὰ Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου ἀνήκουσαι κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις, πλὴν τῶν ἐξαίρεσεων τοῦ άρθρου 29.

2. Κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις κατὰ τὸν παρόντα Νόμον νοοῦνται αἱ ἀνεπίδεκτοι γεωργικῆς, πλὴν δεκτικαὶ μόνον κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐκτάσεις δασώδους ἢ μὴ μορφῆς, μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συντήρησιν τῆς κτηνοτροφίας παρακαλουθημάτων (ποδιῆς γεννοεῖθδα κλπ.).

Τυχόν παρεμβαλλόμενα μικρὰ καλλιεργήσιμοι ἢ καλλιεργούμενοι ἐκτάσεις δὲν ἀναιροῦσι τὸν χαρακτήρα τοῦ κτήματος ὡς κτηνοτροφικοῦ.

Κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις δασώδους μορφῆς νοοῦνται αἱ ἐκτάσεις περὶ ὧν αἱ παράγρ. 2 καὶ 3 τοῦ άρθρου 45 τοῦ Ν. 4173)29 περὶ δασικοῦ Κώδικος.

*Άρθρον 29.

Κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις ἐξαιρούμεναι τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

1. Ἐπὶ κτηνοτροφικῶν κτημάτων ἀνηκόντων εἰς φυσικὰ πρόσωπα καὶ Νομικὰ Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 28 ἀπαλλοτριώσεως ἐξαίρεται συνεχῆς, εἰ δυνατόν, ἔκτασις χιλίων στρεμμάτων κατ' ἰδιοκτητήν.

Ἡ ἐξαίρουμένη ἔκτασις καθορίζεται ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων κατὰ τρόπον ὅστε, αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἀπαλλοτριουμένη νὰ καθίσταται, κατὰ τὸ δυνατόν, αὐτοτελῶς ἐκάστη κτηνοτροφικῶς ἐκμεταλλεύσιμος.

Διὰ τὴν ἀνωτέρω ἐξαίρεσιν τῶν χιλίων στρεμμάτων πλείονες ἐξ ἀδιαίρετου ἰδιοκτητῆ θεωροῦνται ὡς εἰς ἰδιοκτητῆς.

Προκειμένου περί συνιδιοκτητών φερνών όρειών βοσκών εξαιρείται τής απαλλοτριώσεως έκτασις 500 στρεμμάτων κατά συνιδιοκτητήν και κατά κτήμα.

2. Εάν ό ιδιοκτήτης ή συνιδιοκτήται Φυσικά Πρόσωπα ή Νομικά Πρόσωπα Ίδιωτικού Δικαίου, έκμεταλλεύονται τό κτήμα δι' ίδιον ποιμνίων, πλην τής άνωτέρω κατά την ήγουμένην παράγραφον έκτάσεως εξαιρείται επί πλέον και ή τυχόν δλως άπαραίτητος, κατά την κρίσιν τής Έπιτροπής Απαλλοτριώσεων, έκτασις διά την συντήρησιν των κατά την 1ην Ίανουαρίου 1952 ζώνων των ή των ζώνων τά όποια ούτοι έκέκτηντο άποδεδειγμένως κατά μέσον όρον κατά την διετίαν 1938—1940, έφ' όσον τά τελευταία ταύτα είναι περισσότερα των κατά την 1ην Ίανουαρίου 1952 ζώνων. Η ούτω εξαιρουμένη έκτασις προσωξάνεται κατά 15 ο)ο διά την φυσιολογικήν του ποιμνίου αύξησιν. Η ώς άνω εξαιρέσις γίνεται επί τώ τέλει καλύψεως των άναγκών των ποιμνίων των ιδιοκτητών εκ χειμερινής και θερινής βοσκής.

3. Επί συνιδιοκτησίας, διά τόν καθορισμόν τής απαιτουμένης διά την κάλυψιν των κατά την προηγουμένην παράγραφον κτηνοτροφικών άναγκών του εκ των συνιδιοκτητών κτηνοτρόφου συυπολογίζεται και τό επί τής βασικής εξαιρέσεως τών χιλίων στρεμμάτων ίσανικόν μερίδιον αυτού.

4. Εξαιρούνται επίσης τής απαλλοτριώσεως αι εις τόν ιδιοκτήτην άνήκουσαι πάσης φύσεως μόνιμοι και στερεάς κατασκευής κτηνοτροφικαί ή άλλου είδους έγκαταστάσεις (κτίσματα), πλην των άπαραίτητων διά την έκμετάλλευσιν του κτήματος υπό τής όδότητος των άποκαθισταμένων, ώς και αι κατοικίαι μετά του άπαραίτητου κατά την κρίσιν τής Έπιτροπής Απαλλοτριώσεων γύρωθεν χώρου.

5. Εξαιρούνται ώσαύτως τής απαλλοτριώσεως τά επί κτηνοτροφικών έκτάσεων κείμενα άκίνητα, περί όν τά άρθρα 14, 15 και 16 του Άγροτικού Κώδικος.

*Άρθρον 30.

1. Επί πλειόνων απαλλοτριούμενων κτηνοτροφικών κτημάτων του αυτού ιδιοκτήτου ή κατά τό άρθρον 29 εξαιρέσις τής έκτάσεως των χιλίων στρεμμάτων ή τής απαιτουμένης προς κάλυψιν των κτηνοτροφικών άναγκών, γίνεται κατά τά έν άρθρω 19 όριζόμενα έξ ενός μόνου κτήματος. Εάν ή εξαιρέσις δέν καλύπτεται έξ ενός κτήματος, αύτη συμπληρούται έξ έτέρου.

2. Αί εις πλείονα απαλλοτριούμενα κτηνοτροφικά κτήματα του αυτού ιδιοκτήτου τυχόν ύπάρχουσαι κατοικίαι ή μόνιμοι και στερεάς κατασκευής έγκαταστάσεις δύνανται νά εξαιρούνται άπασαι, κατά τάς διατάξεις τής παρ. 4 του άρθρου 29.

3. Εάν αι κατοικίαι ή αι έγκαταστάσεις δέν έγέγοντο υπό του ιδιοκτήτου άλλ' υπό τρίτου, αύται έφ' όσον κείνται έντός ή έν συνεχεία τής ύπερ του ιδιοκτήτου εξαιρουμένης τής απαλλοτριώσεως έκτάσεως συνεξαιρούνται μετ' αύτής.

*Άρθρον 31.

Δουλείαι.

1. Εάν τό υπό απαλλοτριώσιν κτηνοτροφικόν κτήμα άπαρτίξη κατά την φύσιν του, ένιαίαν και άδιάσπαστον όργανικήν μονάδα κτηνοτροφικής έκμεταλλεύσεως, άνεπίδεκτον διαιρέσεως εις τμήματα άυτοτελώς έκμεταλλεύσιμα, συνιστώνται υπό τής Έπιτροπής Απαλλοτριώσεων αι άπαραίτητοι διά την άυτοτελή έκμετάλλευσιν τής τε απαλλοτριουμένης και τής εξαιρουμένης τής απαλλοτριώσεως έκτάσεως δουλείαι ύπερ και εις έάρος έκατέρας τούτων.

2. Παρισταμένης άπολύτου ανάγκης χωρεί καθ' όμοιον τρόπον σύστασις, ή κατάργησις ή διαρρύθμισις δουλειών και επί πάσης άλλης κατά την κρίσιν τής Έπιτροπής Απαλλοτριώσεων περιπτώσεως προκυπούσης εκ τής εφαρμογής των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου.

*Άρθρον 32.

Συγκρότησις Συνεταιρισμού.

Παράδοσις χρήσεως.

1. Οί άναγνωρισθέντες υπό τής Έπιτροπής Απαλλοτριώ-

σεων ώς δικαιούμενοι άποκαταστάσεως, έφ' όσον ύπερβαίνουσιν τούς 6 συγκροτούνται εις Άναγκαστικόν Συνεταιρισμόν άποκαταστάσεως άκτημόνων κτηνοτρόφων εις όν και παρατίθεται ή χρήσις του κτήματος κατά τάς διατάξεις του άρθρου 23 αναλόγως εφαρμοζόμενας.

2. Εάν έν τώ αύτῳ κτήματι οί άποκαθιστάμενοι κτηνοτρόφοι άποτελούν λόγω έταιρικού ή άλλου προς άλλήλους δεσμού πλείονας τής μιᾶς ομάδας, έκάστη των όποιων έκμεταλλεύεται από μακροῦ άυτοτελές τμήμα του κτήματος, δύναται ή Έπιτροπή Απαλλοτριώσεων νά επιδικάσῃ εις έκάστην ομάδα τό ύπ' αύτης έκμεταλλεούμενον τμήμα όποτε οί άποτελούντες αύτην συγκροτούνται εις Ίδιον Συνεταιρισμόν.

Εάν τό ούτως επιδικαζόμενον τμήμα έχῃ πλεονάζουσαν έκτασιν αύτη διατίθεται διά την άποκατάστασιν και άλλων δικαιουμένων τοιαύτης κτηνοτρόφων, έγγραφομένων εις τόν αυτόν Συνεταιρισμόν.

3. Πάσα μισθωτική σχέση εκ τής απαλλοτριωθείσης έκτάσεως λύεται κατά τά έν παραγράφω 2 του άρθρου 23 όριζόμενα.

4. Καθ' όμοιον τρόπον λύεται πάσα έτέρα μίσθωσις ή τοιαύτη προστατευόμενη υπό του ένοικιστασιου βοσκών επί τής εξαιρουμένης ύπερ του ιδιοκτήτου έκτάσεως μόνον ώς προς τούς άποκαθισταμένους κτηνοτρόφους. Ως προς τούς μή άποκαθισταμένους όμως, ή τυχόν ύφισταμένη εκ του ένοικιστασιου βοσκών προστασία διατηρείται.

5. Μέχρι τής παραδόσεως τής χρήσεως του κτήματος παραμένουν άμετάβλητοι αι κατά τόν χρόνον τής κηρύξεως τής απαλλοτριώσεως ύφισταμένοι μεταξύ του ιδιοκτήτου και των έν τώ κτήματι κτηνοτρόφων ή άλλων μισθωτών νομικαί σχέσεις.

*Άρθρον 33.

Άποζημίωσις χρήσεως.

1. Από τής κατά τό άρθρον 32 παραδόσεως τής χρήσεως εις τόν Συνεταιρισμόν και μέχρι τής καταβολής εις τόν ιδιοκτήτην τής όφειλομένης αύτῳ άποζημίωσεως όφείλεται υπό του Συνεταιρισμού άποζημίωσις χρήσεως κηρυζόμενη και καταβαλλόμενη κατά τάς διατάξεις του άρθρου 24 αναλόγως εφαρμοζόμενας.

2. Ως άποζημίωσις χρήσεως όρίζεται ποσόν ίσον προς τό καταβαλλόμενον διά την απαλλοτριωθείσαν έκτασιν βάσει του ένοικιστασιου βοσκών μίσθωμα, προσυξινόμενον κατά 50 ο)ο.

3. Προς έξασφάλισιν τής άποζημίωσεως χρήσεως ίσχύουν αι διατάξεις του άρθρου 25, ώς καρπών νοουμένων έν προκειμένω των φρεμμάτων και των προϊόντων αυτών.

*Άρθρον 34.

Οί άποκαθιστάμενοι κτηνοτρόφοι ύπαρχούσης έπαρκείας γαιών μετά την κατά τόν παρόντα Νόμον άποκατάστασιν των καλλιεργητών δύνανται νά τύχουν και κλάματος κλήρου εκ των έν τῳ αύτῳ ή παρακειμένῳ κτήματι απαλλοτριουμένων κατά τόν παρόντα Νόμον ή άλλως πως διατιθέμενων καλλιεργουμένων ή καλλιεργησίμων γαιών προς έξασφάλισιν τής διατροφής των οίκογενειών των, κατά τά έν άρθρω 30 του Άγροτικού Κώδικος όριζόμενα.

*Άρθρον 35.

1. Αί έκάστοτε ίσχύουσαι διατάξεις του Κώδικος περί άποκαταστάσεως κτηνοτρόφων εφαρμοζονται επί πάσης περιπτώσεως μή ρυθμιζόμενης διαφόρων διά του παρόντος. Κεφαλαίου.

2. Μικροκτηνοτρόφοι άπολέσαντες τό ποιμνίον των μετά τό 1940 δικαιούνται κτηνοτροφικής άποκαταστάσεως εάν ή άπώλεια του ποιμνίου των έπήλθε συνεχεία των από του άνωτέρω έτους και έντεῦθεν έπισυμβάντων πολεμικών γεγονότων ή συμμορικής δράσεως και δέν μετέβαλον οὔτοι κύριον έπάγγελμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Κτήματα Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας
Ἄρθρον 36.

Σύμβαισις ἐξαγορᾶς.

1. Διὰ συνέστασις συνολογῶν-θρησκουμένων μεταξὺ τοῦ Δημοσίου ἐκπροσωπομένου ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν καὶ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐνεργούσης διὰ τοῦ Ὁργανισμοῦ Διοικήσεως Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας (Ο.Δ.Ε.Π.) ἐκπροσωπομένου ἀμφοτέρων ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, κυρωθρομένης δὲ διὰ Βασ. Διατάγματος ἐκδοθρομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐπιτρέπεται ὅπως παραχωρηθῶσιν ἐπ' ἀνταλλάγματι πρὸς τὸ Δημόσιον (Ὑπουργεῖον Γεωργίας) καλλιεργουμένη ἢ καλλιεργήσιμα: ἐκτάσεις, δασώδεις καὶ κτηνοτροφικαὶ τοιαῦται ἀνήκουσαι εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐν γένει περιουσίαν, πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν καὶ ἀκτημόνων μικρῶν κτηνοτρόφων.

2. Ἡ ὡς ἄνω Σύμβαισις καταρτισθῆσεται ἐν τῷ πλασίῳ τῶν γενικῶν ὄρων τοῦ ἄρθρου 27, προαρθροθῆσονται δὲ εἰς αὐτὴν οἱ κατὰ τὰς παραγράφους 4, 5, 9 καὶ 12 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου πίνακες τῶν ἐκποιθησασμένων πρὸς τὸ Δημόσιον καὶ διατηρηθρομένων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κτημάτων, ὡς καὶ τῶν παραχωρηθρομένων πρὸς τὴν τελευταίαν ἀστικῶν ἀκινήτων τοῦ Δημοσίου.

3. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 κυρωτικοῦ τῆς Συμβάσεως Βασιλικῆ Διατάγματος ἢ Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰδικώτερον οἱ Θεοκρατικῶν Ὁργανισμῶν (Ἱεραὶ Μοναὶ ἢ Ο.Δ.Ε.Π.) εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν οἱ εἰς τοὺς πίνακας τῶν παραγράφων 4 καὶ 12 τοῦ ἄρθρου 37 διαλαμβανόμενοι ἀγροί, βοσκότοποι, λειβάδιαι καὶ κτηνοτροφικαὶ ἐν γένει ἐκτάσεις, ἀποξενούνται ὀριστικῶς παντὸς δικαιοῦματος αὐτῶν ἐπὶ τῶν εἰς τοὺς πίνακας τούτους κτημάτων, τὸ δὲ Δημόσιον ἀπὸ τῆς αὐτῆς γονολογίας καθίσταται αὐτοδικοῦ καὶ ἄνευ ἐτέρας τινὸς διατυπώσεως κύριον καὶ νομικὸς τῶν ἀκινήτων τούτων.

4. Ἐπίσης ἀπὸ τῆς αὐτῆς χρονολογίας τὸ Δημόσιον ἀποξενούται ὀριστικῶς παντὸς δικαιοῦματος αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διαλαμβανόμενων εἰς τοὺς συνημμένους τῇ Συμβάσει καὶ περὶ ὧν ἡ παράγραφος 9 τοῦ ἄρθρου 37 πίνακας ἀστικῶν ἀκινήτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἰδίας γονολογίας μεθίστανται αὐτοδικοῦ καὶ ἄνευ ἐτέρας τινὸς διατυπώσεως εἰς τὴν πλήρη κυριότητα τῆς Ἐκκλησίας (Ο.Δ.Ε.Π.).

5. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ὡσαύτως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κατὰ τὴν παρ. 1 κυρωτικοῦ τῆς κατὰ τὴν αὐτὴν παράγραφον Συμβάσεως Β. Διατάγματος ἐξαιρεῖται πᾶν δικαίωμα τοῦ Κράτους ἀπορρέον ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαιτησίαν ἢ ἀναγκαστικὴν μίσθωσιν κτημάτων ἀνήκοντων εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐπιφυλαττομένων πάντως τῶν δικαιομάτων (πρὸς ρύθμισιν δι' εἰδικῶν Νόμων ἰδιορρυθμῶν ἐμπραγμάτων σχέσεων —πλὴν ἐμρυστευτικῶν καὶ ἀγροληπτικῶν— ὀρισταμένων ἐπὶ κτημάτων τῆς Ἐκκλησίας), τῶν ἀπορρέοντων ἐκ τῶν διατάξεων τῆς τελευταίας παραγράφου (9ης) τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν ἀπορρέοντων ἐκ τῶν διατάξεων εἰδικῶν Νόμων ρυθμιζουσῶν τὰς ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ (9ῃ) σχέσεις, καὶ τῶν διατάξεων τῆς παρ. 15 τοῦ ἄρθρου 37 τοῦ παρόντος.

Αἱ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 327) 47 1947 γενόμεναι ἀναγκαστικαὶ μισθώσεις ἐλαιῶνων καὶ ἀμπελώνων ἀνήκοντων εἰς τὴν περιουσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ διεπόμεναι ὑπὸ τῆς ἐκάστοτε ἰσχύουσας σχετικῆς Νομοθεσίας. Ἐπὶ τῶν ἀναγκαστικῶν τούτων μισθώσεων τὸ μίσθωμα αὐξάνεται ἀπὸ τῆς ἐνάξεως τοῦ γεωργικοῦ ἔτους τοῦ ἀκολουθοῦντος τῶν δημοσιεύσειν εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κυρωτικοῦ τῆς Συμβάσεως Β. Διατάγματος κατὰ 50 ο/ο τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω Ν. Διατάγματος 327) 47, μὴ δυνάμενον ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ὑπερβαίῃ τὸ ἐλεύθερον μίσθωμα. Πάντες οἱ

κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἰδίου Ν. Διατάγματος 327) 47 κηρυχθέντες ἀναγκαστικῶς μισθωτέοι ἀγροὶ καὶ βοσκότοποι περιληφθήσονται εἰς τὴν πρὸς τὸ Δημόσιον παραχώρησιν.

6. Ἐὰν τὸ κατὰ τὴν παρ. 1 κυρωτικὸν τῆς Συμβάσεως Β. Διατάγμα δὲν ἐκδοθῇ ἐντὸς διμήνου προθεσμίας ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ἐν γένει περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (ρυστοποιητέας, διατηρητέας καὶ λοιπῆς ἐν γένει περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας), αἱ διατάξεις τῶν λοιπῶν κεφαλαίων τοῦ παρόντος Νόμου, ἀπαλλοτριουμένων ἀναγκαστικῶς, κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας, ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιουσίας τῶν 4) 5) διαιρετῶς τοῦ συνόλου τῶν καλλιεργουμένων ἢ καλλιεργησίμων ἀγρῶν, τῶν 4) 5) διαιρετῶς τοῦ συνόλου τῶν βοσκοτόπων, λειβαδίων καὶ κτηνοτροφικῶν ἐκτάσεων ἐν γένει καὶ ἀπατῶν τῶν δασωδῶν ἐκτάσεων τῶν δεκτικῶν καλλιεργείας δι' ἐκχερσώσεως καὶ τῶν κεκαλυμμένων δι' ἀγρίων δένδρων δεκτικῶν ἐκχερσώσεως δι' ἐκκεντρισμοῦ.

7. Αἱ ἐκτάσεις, περὶ ὧν αἱ παράγραφοι I, Β, Γ καὶ 6 τοῦ ἄρθρου 37 καὶ ἐν γένει αἱ ἐκτάσεις ὧν διὰ τῆς Συμβάσεως θὰ προβλεπεται τυχὸν μελλοντικὴ μεταβάσις αὐτῶν θὰ ἐκποιῶνται πρὸς τὸ Δημόσιον διὰ μερικώτερον ἐκάστοτε συμβάσεων κυρουμένων διὰ δημοσιευομένων εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, ἐφαρμόζομένων ἀναλόγως καὶ ὡς πρὸς τὰς συμβάσεις ταύτας τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

Διὰ τὴν κατ' ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 36 καὶ 37 μεταβάσιν εἴτε ἀπὸ τοῦδε εἴτε μελλοντικῶς πρὸς τὸ Δημόσιον περιουσιακῶν στοιχείων ἐκ τῆς ἀκινήτου ἀγροτικῆς περιουσίας τῆς Μοναστηριακῆς περιουσίας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος θεωρεῖται ὡς νομίμως ἐκπροσωπῶν τὴν περιουσίαν ταύτην ἀδιακρίτως τοῦ γαρζακτηρισμοῦ αὐτῆς ὡς διατηρητέας ἢ ἐκποιητέας καὶ τὰς Μονὰς εἰς ἃς ἀνήκει αὐτὴ ὡς καὶ τὸν Ο.Δ.Ε.Π., καὶ ὡς ἐγκύρως κατὰ πάσαν περίπτωσιν διαθέτων αὐτὴν πρὸς τὸ Δημόσιον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐν ἄρθρῳ 104 τοῦ Συντάγματος ἀναφερομένου σκοποῦ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτιμῶνων καλλιεργητῶν καὶ ἀκτιμῶνων μικρῶν κτηνοτρόφων.

Ἄρθρον 37.

Γενικοὶ ὄροι Συμβάσεως καὶ ἄλλαι σχετικαὶ διατάξεις.

1. Αἱ παραχωρηθροόμεναι διὰ πωλήσεως πρὸς τὸ Δημόσιον ἐκτάσεις ἐκ τῆς ὅλης ἀγροτικῆς Μοναστηριακῆς περιουσίας, τῆς ἀπηλλαγμένης ἐμπραγμάτων βαρῶν καὶ πάσης ἐπιδικίας, εἰσὶν αἱ κάτωθι:

Α) Τὰ 4) 5), οὐχὶ ἐξ ἀδιαίρετου ἀλλ' εἰς διακεκριμένα κτήματα τοῦ συνόλου τῶν καλλιεργουμένων ἢ καλλιεργησίμων ἀγρῶν τῆς ὡς ἄνω περιουσίας μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν συστάδων πάσης φύσεως δένδρων ὀπωροφόρων ἢ μὴ καὶ μεμονωμένων ἡμέρων ἐλαιοδένδρων, ἀποτιμηθρομένων τῶν τελευταίων ἰδιαίτερως.

Ἡ ἐκτασις αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι πάντως μικροτέρα τῶν 135.000 στρεμμάτων.

Β) Τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὴν παρ. 3 τοῦ ἄρθρου 45 τοῦ Νόμου 4173 ὡς συνεπληρωθῆ μεταγενεστέρως δασωδῶν ἐκτάσεων τῶν δεκτικῶν καλλιεργείας δι' ἐκχερσώσεως τῆς αὐτῆς περιουσίας.

Γ) Τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ ἀγριελαιῶν κεκαλυμμένων ἐκτάσεων τῆς αὐτῆς περιουσίας, ἐφ' ὅσον αἱ ἐκτάσεις αὐταὶ δὲν κείνται ἐντὸς συστηματικῶν ἐλαιῶνων ἢ ἐν ἀμέσῳ συνεχεῖα αὐτῶν.

Ὅσοι ἐκ τῶν ἐκτάσεων τῶν κεκαλυμμένων δι' ἀγριελαιῶν δὲν θ' ἀποτελέσουν ἀντικείμενον πωλήσεως πρὸς τὸ Δημόσιον, λόγῳ μὴ συνδρομῆς τῶν ἀνωτέρω ὄρων, θὰ ἐξημερωθῶσι μερίμνη τῆς Ἐκκλησίας ἐντὸς τριετίας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κυρωτικοῦ τῆς Συμβάσεως Β. Διατάγματος. Ἀπράκτου παρερχομένης τῆς προθεσμίας ταύτης καὶ αἱ ἐκτάσεις αὐταὶ ἐκποιῶνται πρὸς τὸ Δημόσιον.

Δ) Τὰ 2) 3), οὐχὶ ἐξ ἀδιαίρετου ἀλλ' εἰς διακεκριμένα κτήματα, τοῦ συνόλου τῶν βοσκοτόπων, λειβαδίων καὶ κτηνοτροφικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων τῆς ἰδίας ὡς ἄνω περιουσίας.

Ἡ ἔκτασις αὕτη δὲν θὰ εἶναι πάντως μικροτέρη τῶν 595.000 στρεμμάτων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῆς ἐκτάσεως γαιῶν, ἣν δέον ὄν ἀντιπροσωπεύειν τ' ἀνωτέρω ποσοστὰ 4)5 ἀγρῶν καὶ 2)3 βοσκότοπων, ὁ Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας δύναται νὰ προβαίνει διὰ τῆς Τοπογραφικῆς Ἱπηρεσίας τοῦ Γεωργίας εἰς καταμέτρησιν καὶ τῶν διατηρουμένων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κτημάτων τῶν ἐμφαινόμενων εἰς τοὺς πίνακας τῆς κατωτέρω παρ. 5.

2. Τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πωλούμενα κατὰ τ' ἀνωτέρω πρὸς τὸ Δημόσιον κτήματα ἔσονται ἐλεύθερα παντὸς ἐν γένει βάρους (ἐξαιρέσει τῶν δουλειῶν ὑδρεύσεως καὶ διόδου) καὶ τρίτου ἐκινήσεως, καὶ διὰ τὴν περαιτέρω κατὰ κλήρους παραχώρησιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας ἐφαρμόζονται αἱ περὶ παραχώρησεως Δημοσίων Κτημάτων ἐκάστοτε ἰσχύουσαι διατάξεις τῆς Ἀγροτικῆς Νομοθεσίας. Αἱ δὲ αὐτὰ ὑφιστάμενα τυχόν μισθώσεις, καὶ οἰαδήποτε ἄλλα σχέσεις λύονται ἀνευ εὐθύνης τοῦ Δημοσίου εἴτε τῆς Ἐκκλησίας, ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθροῦ 121 παρ. 5 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος.

3. Παριστομένης ἀνάγκης ἡ ἀρμοδίᾳ Ἐπιτροπῇ Ἀπαλλοτριώσεων δύναται νὰ συστήσῃ ὑπὲρ τῶν εἰς τὰ παραχωρηθῆσμενα κτήματα ἀπακαθισταμένων κληροῦχον δικαιώματα ἐξουσίας διὰ τὰς προσωπικὰς αὐτῶν ἀνάγκας τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Δασικοῦ Κώδικος, ὑδρευσεως καὶ διόδου ἐκ τῶν παρακειμένων Ἐκκλησιαστικῶν δασῶν καὶ τῶν τυχόν ἀπομεινωσῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ δασωδῶν ἐκτάσεων, οὐχὶ δὲ καὶ βοσκῆσεως.

4. Τὰ παραχωρηθῆσμενα διὰ πωλήσεως πρὸς τὸ Δημόσιον κτήματα 4)5 ἀγρῶν καὶ 2)3 βοσκότοπων, περὶ ὧν τὰ ἐδάφια Α' καὶ Δ' τῆς παραγράφου I, προσδιορίζονται κατ' ἔκτασιν, εἶδος, τοποθεσίαν ἢ περιφέρειαν εἰς πίνακας συνημμένους τῇ Συμβάσει. Τὰ ὅρια αὐτῶν δύνανται νὰ καθορισθῶσιν ὁποσδήποτε δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐξουσιοδοτουμένου ὀργάνου.

5. Εἰς ἰδιαιτέρους πίνακας ἐπισυναπτομένους τῇ Συμβάσει προσδιορίζονται ὡσαυτως, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ὀριζόμενα, οἱ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος παραμένοντες καλλιεργούμενοι ἢ καλλιεργήσιμοι ἀγροὶ καὶ βοσκότοποι.

6. Ἀγροὶ καὶ βοσκότοποι, λιθάδι καὶ κτηνοτροφικαὶ ἐκτάσεις ἐν γένει τῆς Ἐκκλησίας μὴ διαλαμβανόμενοι εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἐκποιουμένων πρὸς τὸ Δημόσιον καὶ διατηρουμένων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κτημάτων συνυπολογίζονται ὡς ἐπὶ εὐρεθῶν εἰς τὴν περιουσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεωροῦνται ὡς ἀείποτε ἀνήκοντες εἰς τὴν ρευστοποιητέαν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. περιουσίαν ἐκποιούται κατὰ τὸ ποσοστὸν τῆς παρ. 4 καὶ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἀρθροῦ πρὸς τὸ Δημόσιον.

7. Ἐν ἀρνήσει τῆς Ἐκκλησίας πρὸς μεταβίβασιν τῶν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἐν ἀρθρῷ 36 παρ. 1 Συμβάσεως μεταβιβαστέων ἀκινήτων πρὸς τὸ Δημόσιον, ἡ μεταβίβασις τούτων θὰ συντελέσῃ μονομερῶς δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας ἐπεχούσης θέσιν τῆς κατὰ τὸ ἀρθρον 235 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος αὐτοσυμβάσεως. Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς κατὰ τὰ ἄνω ἀποφάσεως, ἀποτελούσης τίτλον ἐκτελεστόν, ἡ κυριότης τῶν ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ ἀκινήτων μεθίσταται εἰς τὸ Δημόσιον αὐτοδικαίως καὶ ἀνευ ἄλλης τινὸς διατυπώσεως.

Κατὰ τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, ἐπιτρέπεται προσφυγὴ, ἐντός μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεώς της πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν δικάζοντος κατὰ τὰ κατωτέρω ἐν παρ. 11 ὀριζόμενα.

8. Ἐπὶ τῶν ἐξαιρουμένων τῆς παραχώρησεως καὶ τυχόν βαρυνόμενων ὑπὸ τοῦ ἐνοικιστασίου βοσκῶν βοσκότοπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καταβάλλεται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κτηνοτροφικῆς περιόδου τῆς ἀκολουθοῦσης τὴν εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως δημοσίευσιν τοῦ κυρωτικοῦ τῆς Συμβάσεως Βασιλικῆ Διατάγματος μίσθωσις ἰσοῦμενον πρὸς τὸ ἐκάστοτε ἰσχύον διὰ τὰς Δημοτικὰς καὶ Κοινοτικὰς βοσκὰς.

9. Διὰ τὰς παραχωρούμενας κατὰ τὰ ἄνω ἐκτασεις

135.000 στρεμμάτων ἀγρῶν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν σποραδικῶν ἐλασιδένδρων κλπ. καὶ 595.000 στρεμμάτων βοσκότοπων ὡς καὶ τὰ εἰς τοὺς πίνακας τῆς παρ. 12 ἀγροληπτικὰ καὶ ἐμφυτευτικὰ κτήματα τὸ Δημόσιον θὰ καταβάλῃ κατ' ἀποκοπὴν τίμημα, ἰσοῦμενον πρὸς τὸ 1)3 τῆς ἀξίας αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συμβάσεως, θὰ ἐξοφληθῇ δὲ κατὰ μέρος εἰς μετρητὰ καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον διὰ παραχωρήσεως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν (Ο.Δ.Ε.Π.) ἀστικῶν ἀκινήτων τοῦ Δημοσίου ἐπὶ τῇ τρεχούσῃ αὐτῶν ἀξίᾳ, καθ' ἃ εἰδικώτερον ὁρισθῆσται διὰ τῆς Συμβάσεως εἰς ἣν ἐπιυναφῶνται πίνακες τῶν ἀστικῶν τούτων ἀκινήτων. Εἰδικώτερον, τὸ τίμημα τῶν ἀγροληπτικῶν καὶ ἐμφυτευτικῶν κτημάτων καθορίζεται ὡς ἐν παρ. 12 ὀρίζεται.

10. Δι' ἀπάσας τὰς λοιπὰς ἐκτάσεις τὰς παραχωρηθῆσμενας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Δημόσιον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς κατὰ τὸ ἀρθρον 36 παρ. I Συμβάσεως ἄλλα μὴ διαλαμβανόμενας εἰς τοὺς συνημμένους ταύτῃ πίνακας, καταβληθήσεται τίμημα ἴσον πρὸς τὸ 1)3 τῆς κατὰ μέτρον ὄρον ἀξίας αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συμβάσεως ταύτης.

Διὰ τῆς ἰδίας Συμβάσεως δέον νὰ προσδιορισθῇ τὸ τίμημα τοῦτο εἰς μεταλλικὰς δραχμάς, κατὰ γενικὰς κατηγορίας (ἀγροὶ, βοσκότοποι, δασώδεις ἐκτάσεις καὶ ἐκτάσεις κεκλιμμέναι δι' ἀγριελαιῶν) καὶ κατὰ στρέμμα, ὀρισθῇ δὲ καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐξοφλήσεώς του.

11. Πᾶσα διαφορὰ ἢ διένεξις, μεταξὺ Δημοσίου καὶ Ἐκκλησίας, στρεφόμενη περὶ τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν ἐν γένει ἐφαρμογὴν τῆς Συμβάσεως, ὑπάγεται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν, δικάζοντος κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ Νόμου ΒΧΗ)1899, ὡς ἐτροποποιηθῆ. Ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἐφετείου εἶναι ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος, μὴ συγχωρούμενον κατ' αὐτῆς ἐνδίκου τινὸς μέσου, τακτικοῦ ἢ ἐκτάκτου.

12. Ἐπὶ πλέον τῶν ἐν παραγράφῳ 1 ἐκτάσεων θὰ παραχωρηθῶσιν, κατὰ παρέκκλισιν τῶν ἐν ἀρθρῷ 14 τοῦ Νόμου 1597)1950 «περὶ διαλύσεως τῶν εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους ὑφισταμένων ἀγροληπιῶν» ὀριζόμενων, εἰς τὸ Δημόσιον ἄπαντα τὰ Μοναστηριακὰ κτήματα πεφυτευμένα ἢ μὴ, ἐφ' ὧν ὑφίστανται διηγεκίαι ἢ πρόσκαιροι ἀγροληπταί, συσταθείσαι βάσει τοῦ Ἰονίου Ἀστικοῦ Κώδικος ἢ πρὸ αὐτοῦ, ἢ καὶ ἄπαντα τὰ ὁποσδήποτε κείμενα Μοναστηριακὰ κτήματα, ἐφ' ὧν ὑφίστανται ἐμπράγματα δικαιώματα ἐμφυτεύσεως, ἂντι τίμηματος ἰσοῦμενον πρὸς τὸ 1)3 τῆς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συμβάσεως ἀξίας αὐτῶν, εἰς ἣν δὲν ὑπαλογίζεται ἡ προσκτηθεῖσα μετῶν ἀξία ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἀγροληπτῶν ἢ ἐμφυτευτῶν γενομένων ἐμφυτεύσεων ἢ καλλιεργειῶν ἢ ἄλλων βελτιώσεων.

Τὸ τίμημα ἐξοφληθήσεται κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 9 καὶ 10 ὀριζόμενα.

Τὰ κατὰ τ' ἄνω παραχωρηθῆσμενα κτήματα προσδιορίζονται κατ' ἔκτασιν, εἶδος, τοποθεσίαν, ἢ περιφέρειαν, εἰς ἰδιαιτέρους πίνακας, συνημμένους τῇ Συμβάσει. τῶν ὀρίων καὶ τῶν κτημάτων τούτων δυνάμενον νὰ καθορισθῶσιν κατὰ τὰ ἐν παρ. 4 ὀριζόμενα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν περιελευσιν τῆς κυριότητος τῶν κτημάτων τούτων εἰς τὸ Δημόσιον, ἐφαρμόζονται ἀναλόγως αἱ διατάξεις τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἀρθροῦ 36.

Ἀγροληπτικὰ καὶ ἐμφυτευτικὰ κτήματα μὴ διαλαμβανόμενα τυχόν εἰς τοὺς ἀνωτέρω πίνακας, παραχωροῦνται ὡς ἐπὶ εὐρεθῶν εἰς τὸ Δημόσιον διὰ μερικώτερον Συμβάσεων, θεωρούμενα ὡς ἀείποτε ἀνήκοντα εἰς τὴν ρευστοποιητέαν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. περιουσίαν.

Εἰδικῶς ἐπὶ τῶν ἀγροληπτικῶν, ὡς ἄνω, κτημάτων ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῆς περιελευσεως των εἰς τὸ Δημόσιον, πᾶσι ἐφαρμόζομενος ἐπ' αὐτῶν ὁ Νόμος 1597)1950, πᾶσα δὲ κατὰ τὰ ἀρθρα 2, 4 καὶ 8 τοῦ Νόμου τούτου ἐκκρεμῆς δίκῃ θεωρεῖται αὐτοδικαίως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω χρονολογίας κληρονομημένη, εἰς οἰονδήποτε στάδιον καὶ ἂν εὐρίσκειται αὕτη.

Οἱ τυχόν ἐνυπόθηκοι ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω Μοναστηριακῶν ἀγροληπτικῶν ἢ ἐμφυτευτικῶν κτημάτων δανισταὶ ἀποκοπῶν ἐφεξῆς καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος προνομιακῶν δικαίωμα ἀπολήψεως τῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς ἐκ τοῦ καταβληθῆσομένου

κατά τὰς παραγράφους 9 και 10 εἰς τὸν Ο.Δ.Ε.Π. τιμῆματος.

Βασιλικὸν Διάταγμα ἐκδιδόμενον, μετὰ τὴν περιέλευσιν τῶν ὡς ἄνω ἀγροληπτικῶν καὶ ἐμφυτευτικῶν κτημάτων εἰς τὸ Δημόσιον, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, θὰ καθορίσῃ τὸν τρόπον καὶ τοὺς ἐν γένει ἄνους τῆς παραχωρήσεως κατὰ πλήρη κυριότητα τῶν κτημάτων τούτων εἰς τοὺς ἔχονταν ἐπ' αὐτῶν δικαιώματα ἀγροληψίας ἢ ἐμφυτεύσεως.

13. Ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 36 Σύμβασις ἀπαλλάσσεται τῶν τελῶν χαρτοσήμου ὡς καὶ παντὸς ἄλλου φόρου, τέλους, εἰσφοράς ἢ δικαιώματος ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ οἰουδήποτε τρίτου. Ἐπίσης ἀπαλλάσσεται παντὸς φόρου, τέλους κλπ. καὶ πᾶσα συναφθισμένη μερικώτερα σύμβασις τείνουσα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς παρ. 1 τοῦ ἄρθρου 36. Ἡ αὕτη ἀπαλλαγὴ περιλαμβάνει καὶ τὴν τυχὸν γενησομένην μεταγραφὴν τῶν ὡς ἄνω συμβάσεων. Αἱ ὡς ἄνω συμβάσεις δὲν ἀπαιτεῖται νὰ περιβάλλωνται τὸν τύπον τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου.

14. Αἱ συμβάσεις παραχωρήσεως ἀστικῶν ἀκινήτων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν παρ. 9 τοῦ ἄρθρου 37 ἀπαλλάσσονται τοῦ φόρου μεταβιβάσεως ἀκινήτων, τῶν τελῶν χαρτοσήμου καὶ τελῶν τυχὸν γινομένης μεταγραφῆς καὶ παντὸς ἄλλου φόρου, τέλους εἰσφοράς ἢ δικαιώματος ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ οἰουδήποτε τρίτου. Τὰ ἐκ τῶν ἀκινήτων τούτων εἰσοδήματα τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον Α' κατηγορίας τοῦ Κώδικος Φορολογίας Καθαρῶν Προσόδων, αἱ δὲ σχετικαὶ μισθωτικαὶ συμβάσεις καὶ τὰ μισθώματα ἐπιβάλλονται τῶν τελῶν χαρτοσήμου, ὅσον ἀφορᾷ καὶ μόνον τὴν Ἐκκλησίαν. Προκειμένου περὶ τῶν ἐκ τῶν ἀστικῶν τούτων ἀκινήτων χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, τὸ καταβλητέον ὑπὸ τούτου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μίσθωμα θὰ καθορίζεται ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς τρεχούσης ἐκάστοτε μισθωτικῆς αὐτῶν ἀξίας.

15. Τὸ παρὸν ἄρθρον ὡς καὶ τὸ ἄρθρον 36 ἀναφέρονται μόνον εἰς τὰς ἐν τῇ Χώρα Ἱερᾶς Μονᾶς καὶ τὰ Ὄρησκευτικὰ Ἰδρύματα (Ἱ. Ναοὶ κλπ.) τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰς Μονὰς καὶ Ὄρησκευτικὰ Ἰδρύματα τὰ μὴ εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκοντα κανονικῶς καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀγροτικὴ περιουσία ὑπάγεται εἰς τὰς διατάξεις τῶν λοιπῶν κεφαλαίων τοῦ παρόντος Νόμου, ἀπαλλοτριουμένης ἀναγκαστικῶς τῆς ἐν γένει ἀγροτικῆς τῶν περιουσίας (γαῖων καλλιεργουμένων, κλλιερηγμάτων, κτηνοτροφικῶν, ἐκτάσεων δασικῶν, τοιούτων δεκτικῶν ἐκχερῶσεως καὶ καλλιεργείας ἢ τῶν κεκαλυμμένων δι' ἀγρίων δένδρων δεκτικῶν ἐξήμερώσεως δι' ἐγκυτρισμοῦ). Ὡσαύτως ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω Μονῶν καὶ Ὄρησκευτικῶν Ἰδρυμάτων ἐφαρμόζονται καὶ αἱ διατάξεις τῆς τελευταίας παραγράφου τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος καὶ οἱ εἰς ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἐκδοθησόμενοι Νόμοι ὡς καὶ τὸ Ν. Δ. 327)1947 μὴ ἐφαρμοζομένης τῆς παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 2 τούτου.

16. Ἐντὸς ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας ἐξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος δύναται διὰ Β. Διαταγμάτων ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὄρησκευμάτων καὶ τῆς Γεωργίας, μετὰ πρότασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, νὰ γίνῃ νέος διαχωρισμὸς τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῶν Μονῶν. Κατὰ τὸν διαχωρισμὸν τούτου κτήματα ὑπαγόμενα ἤδη εἰς τὴν διατηρητέαν περιουσίαν δύναται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. ρευστοποιητέαν Μοναστηριακὴν τοιαύτην. Ἐπίσης κτήματα τῆς ρευστοποιητέας περιουσίας δύναται, μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 36 τοῦ παρόντος Νόμου κύρωσιν τῆς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Συμβάσεως, νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν διατηρητέαν.

Εἰδικώτερον, διὰ τὰ κτήματα τῆς διατηρητέας Μοναστηριακῆς περιουσίας, αἵτινα θὰ ἀπαιτηθῶν ὅπως παραχωρηθῶσιν εἰς τὸ Δημόσιον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κατὰ τὴν παράγραφον 1 ποσοστῶν 4)5 ἀγρῶν καὶ 2)3 βοσκοτόπων ὡς καὶ

διὰ τὰ ἐπίσης πρὸς τὸ Δημόσιον παραχωρητέα κατὰ τὴν παράγρ. 12 ἀγροληπτικὰ καὶ ἐμφυτευτικὰ κτήματα τῆς διατηρητέας περιουσίας, ἢ τυχὸν ὑπαγωγή τούτων εἰς τὴν ρευστοποιητέαν τοιαύτην ἐνεργηθῆσεται διὰ Διατάγματος ἐκδιδόμενου προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας μετὰ γνώμην τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἀπαραίτητος ἐντὸς τῆς προθεσμίας τῆς παραγρ. 6 τοῦ ἄρθρου 36. Ἐὰν ἡ γνωμοδότησις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δὲν περιέλθῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τοῦ πρὸς αὐτὴν σχετικοῦ ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, τὸ Διάταγμα ἐκδίδεται καὶ ἀνευ τῆς διατυπώσεως ταύτης.

17. Ἡ προηγουμένη παράγραφος δὲν ἀφορᾷ εἰς τὰς κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 45 τοῦ Νόμου 4173, ὡς συμπληρωθῆναι μεταγενέστερος, διατάξεις ἐκτάσεις καὶ τὰς ἐκτάσεις τὰς κεκαλυμμένας δι' ἀγριελαιδιῶν, κίτινας δυνάμει τοῦ παρόντος ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. ρευστοποιητέαν Μοναστηριακὴν περιουσίαν ἐν τῇ συνόλῳ τῶν.

18. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1804)1942 Ν. Διάταγμα «περὶ ἀναστολῆς τῶν διατάξεων τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2824)1941 Ἀναγκαστικοῦ Νόμου «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῆς ἰσχυούσης περὶ Ο.Δ.Ε.Π. Νομοθεσίας» καταργεῖται ἐκχωρησόμενον ἐν ἰσχύϊ τῶν διατάξεων τῶν ἀρθρῶν 10,11, καὶ 12 τοῦ Νόμου τούτου ὑπ' ἀριθμ. 2824)1941.

19. Ἡ παράγραφος 1 τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ ὡς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 2821)1941 Ἀναγκαστικοῦ Νόμου καταργεῖται. Ὁ διαχωρισμὸς τῆς περιουσίας τῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας γενηθῆσεται βᾶσει τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ κωδικοποιημένου Νόμου 4684.

*Ἄρθρον 38.

1. Ἐξαιρεῖται τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος ἀπαλλοτριώσεως καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς μισθώσεως :

Α) Ἡ ἀγροτικὴ περιουσία τῶν κάτωθι ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτωμένων Ἱερῶν Μονῶν :

α) Ἁγίου Ὄρους.

β) Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακοκυρίας - Χαλκιδικῆς.

γ) Βλατάδων - Θεσσαλονίκης.

δ) Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου καὶ ε) τῶν λοιπῶν ἐν Δωδεκανήσῳ Πατριαρχικῶν καὶ Σιταροπηγικῶν Μονῶν.

Αἱ τυχὸν ὅμως ἐπὶ τῶν κτημάτων τῶν ὡς ἄνω Ἱερῶν Μονῶν Δωδεκανήσου ὑφιστάμεναι ἀναγκαστικὰ ὑπὲρ ἀκτινῶν μισθώσεως διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ διεπιπέσει ὑπὸ τῆς ἐκστότε ἰσχυούσης ἐν Δωδεκανήσῳ εἰδικῆς Νομοθεσίας. Τὰ κτήματα ταῦτα δύναται καὶ ν' ἀπαλλοτριωθῶν ὀλιγωρῶς, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων τοῦ παρόντος Νόμου. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀπαλλοτριώσιν ὑπόκειται καὶ ἡ ἀγροτικὴ περιουσία τῶν μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἱερῶν Μονῶν Δωδεκανήσου, ἀπαλλοτριουμένων τῶν 4)5 διαμετῶν τοῦ συνόλου τῶν ἀγρῶν (καλλιερηγόμενων ἢ καλλιεργητῶν) καὶ κτηνοτροφικῶν ἐκτάσεων ὡς καὶ ἀπαιτῶν τῶν βοσκῶν ἐκτάσεων τῶν δεκτικῶν καλλιεργείας δι' ἐκχερῶσεως καὶ τῶν κεκαλυμμένων δι' ἀγρίων δένδρων δεκτικῶν ἐξήμερώσεως καὶ ἐγκυτρισμοῦ.

Β) Ἡ ἐν Ἑλλάδι κειμένη ἀγροτικὴ περιουσία τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὄρους Σινᾶ.

Παρέχεται πάντως εἰς τοὺς Ὑπουργοὺς Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν ἢ ἐξουσιοδότησις ὅπως ὡς ἐκπρῶσποι τοῦ Δημοσίου προσέλθωσιν εἰς σύναψιν συμβάσεων μετὰ τῶν ὡς ἄνω Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἐξαγορὰν ἐνδεχομένως ὀλιγῆν ἢ μερικὴν, τῆς ἀγροτικῆς τῶν περιουσίας ἐπὶ σκοπῷ ὑποκαταστάσεως ἀκτινῶν καλλιεργητῶν καὶ ἀκτινῶν μικρῶν κτηνοτροφῶν. Διὰ τὴν ἐξαγορὰν ταύτην δύναται νὰ δοθῶν ὡς ἀντάλλαγμα ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου καὶ ἀστικὰ ἀκινήτα ἀνήκοντα εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ.

Τυχὸν πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος συναρθῶντα μεταξὺ τῶν Ὑπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν ὡς ἐκπροσώπων τοῦ Δημοσίου καὶ τῶν ὡς ἄνω Ἐκκλησιῶν προσώπων περὶ ἐξαγορᾶς ἀγροτικῶν κτημάτων ἀτελῶς καὶ μὴ περιβαλλόμενα

τόν τύπον του συμβολαιογραφικού εγγράφου, θεωρούνται ως νομίμως καταρτισθέντα.

Αι ως άνω Συμβάσεις κυρούνται διά Βασιλικών Διαταγμάτων εκδιδόμενων επί τη προτάσει του Υπουργού της Γεωργίας, εφαρμόζονται δε δι' αυτές αναλόγως αι διατάξεις των παραγρ. 11, 13 και 14 του προηγούμενου άρθρου 37 και μεταγράφονται εις τὰ οικεία βιβλία Μεταγραφών. Η μεταγραφή των Συμβάσεων θεωρείται έγκυρος και άν έστι δέν γίνεται εν αύταις πλήρης περιγραφή των μεταβιβαζόμενων άγροτικών ακινήτων. Πάντως, εν περιπτώσει μη πλήρους περιγραφής, σημειούνται μεταγεστέρας εις τὸ περιθώριον του Βιβλίου Μεταγραφών πρωτόκολλα έμφαινόνται τὰ μεταβιβαζθέντα κτήματα κατά πλήρη και ακριβή περιγραφήν.

Διά τήν περαιτέρω πρὸς τούς ἀκτήμονας καλλιεργητάς κατά κλήρους παραχώρησιν των ούτως όριστικῶς έξαγοραζόμενων εκτάσεων, εφαρμόζονται αι περί παραχωρήσεως Δημόσιων κτημάτων, εκάστοτε ισχύουσαι διατάξεις της Άγροτικής Νομοθεσίας. Αί έπ' αυτών ύφιστάμεναι τυχόν μισθώσεις λύονται άνευ εϋθύνης του Δημοσίου είτε των ως άνω Έκκλησιών, εφαρμόζόμενων αναλόγως των διατάξεων του άρθρου 121 παρ. 5 του Άγροτικού Κώδικος. Επίσης, από της έγκαταστάσεως των άποκαθισταμένων ακτημόνων εις τὰς έξαγοραζόμενας εκτάσεις λύονται αυτοδικαίως, ως πρὸς αυτούς και μόνον, πάσαι αι τυχόν ύφιστάμεναι ύπέρ αυτών μισθώσεις επί των άπομεινουσών εις τὰς ανωτέρω Έκκλησίας εκτάσεων των έξαγοραζόμενων κτημάτων.

2. Όσον άφορᾷ τήν άγροτικήν περιουσίαν της Όρθοδόξου Έκκλησίας της Κρήτης, επιτρέπεται, όπως, διά Συμβάσεως συναφθησόμενης μεταξύ της Έκκλησίας ταύτης και του Δημοσίου εκπροσωπούμενου υπό των Υπουργών Γεωργίας και Οικονομικών, τὸ τελευταίον έξαγοράσῃ πρὸς άποκατάστασιν ακτημόνων καλλιεργητῶν τὰ 40 ο/ο των κατά τήν 1.1.1952 άκαλλιεργήτων εκτάσεων της ανωτέρω Έκκλησίας εκ του συνόλου των δεκτικῶν καλλιεργείας τοιούτων. Τὸν καθορισμὸν των κατά τὰ άνω έξαγοραστῶν εκτάσεων και τὸν καθορισμὸν του τιμήματος αυτών θά ένεργήσῃ Τριμελής Έπιτροπή όρισθησομένη διά της Συμβάσεως εις τήν άπαιτητικῶς θά προεδρεύῃ ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν της περιφερείας εν ἣ καίται ἡ έκτασις.

Η ανωτέρω Συμβάσις κυρωθήσεται διά Βασιλικὴν Διατάγματος εκδοθησομένου προτάσει του Υπουργικοῦ Συμβουλίου, εφαρμόζονται δε δι' αὐτήν αναλόγως αι διατάξεις των παραγρῶν 2, 13 και 14 του άρθρου 37.

3. Άπασα ἡ ύπόλοιπος Μοναστηριακὴ άγροτικὴ περιουσία της Όρθοδόξου Έκκλησίας της Κρήτης εξαιρείται της κατά τὸ άρθρον 104 του Συντάγματος αναγκαστικῆς άπαλλοτριώσεως ως και της αναγκαστικῆς μισθώσεως.

4. Έάν τὸ κατά τήν παράγρασον 2 κυρωτικὸν Διάταγμα της μετά της Έκκλησίας της Κρήτης Συμβάσεως δέν εκδοθῇ εντός διμήνου προθεσμίας από της ισχύος του παρόντος, αι κατά τήν αὐτὴν παράγρ. 2 εκτάσεις (40 ο/ο τουλάχιστον των άκαλλιεργήτων) ύπόκεινται, διαστῶς, εις αναγκαστικὴν άπαλλοτριώσιν δι' άποφάσεως του Υπουργού της Γεωργίας εκδιδομένης κατά τήν διαδικασίαν του άρθρου 2 του παρόντος Νόμου, εναντι τιμήματος ίσομένου πρὸς τὰ 50 ο/ο της τρεχούσης αυτών αξίας. Τὸ τίμημα τούτο καθορίζεται κατά τήν διαδικασίαν του άρθρου 39 του παρόντος Νόμου και καταβάλλεται εις μετρητά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Άποζημιώσεις ιδιοκτητῶν.

Άρθρον 39.

Έκτιμήσις κτήματος.

1. Η δια τήν κατά τὸ άρθρον 104 του Συντάγματος άπαλλοτριώσιν όφειλομένη άποζημίωσις ορίζεται εις τὸ εν τρίτον της τρεχούσης αξίας του άπαλλοτριουμένου κτήματος κατά τὸν χρόνον της κατά τὰ άρθρα 23 και 32 καταλήψεως αυτού και καθορίζεται εις μεταλλικὰς δραχμάς. Η τρέχουσα αξία έξεορίζεται επί τη βάσει παντός στοιχείου εκτιμήσεως (λ. χ. τιμὴ πωλήσεως ἡ νομικῶν κτήματος ἡ πλησιοχώρων άλλων ὁμοίων, παραγωγικότης του εδάφους, καθαρά πρόσοδος, εκτιμήσις περί της ποιότητος του εδάφους υπό έμπειροτεχνῶν,

συγκριτικὴ εκτιμήσις γειτονικῶν κτημάτων, νομίμως τηρούμενα λογιστικὰ βιβλία κλπ.).

2. Η άποζημίωσις καθορίζεται δι' άποφάσεως του κατά τὸπον άρμόδιου Πρωτοδικείου, εκδιδομένης κατά τήν επ' αναφορᾷ διαδικασίαν και ύποκειμένης μόνον εις τὰ τακτικά ένδικα μέσα.

Τὸ δικαστήριον πρὸς μόρφωσιν γνώμης δια τὸν καθορισμὸν της άποζημιώσεως δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' όψιν του και τήν κατά τὸ άρθρον 74 του Άγροτικού Κώδικος γνωμοδότησιν της Έπιτροπῆς Άπαλλοτριώσεων. Η άπόφασις του Πρωτοδικείου εκδίδεται τὸ βραδύτερον εντός τριμήνου από της συζητήσεως.

3. Η κίνησις της διαδικασίας ενεργείται είτε αὐτεπαγγέλτως υπό του Προέδρου των Πρωτοδικῶν, μετά τήν κοινοποίησιν αὐτῆς κατά τὸ άρθρον 74 άποφάσεως της Έπιτροπῆς Άπαλλοτριώσεων, ὅτε οὗτος προσδιορίζων τήν δικάσιμον κλητεύει νομίμως τὸ Δημόσιον και τούς ένδιαφερομένους, είτε υπό των ιδιοκτητῶν, είτε υπό του Δημοσίου.

Άρθρον 40.

Όμολογία άπαλλοτριώσεως.

1. Η όριστικῶς καθοριζόμενη άποζημίωσις βαρύνει τὸ Δημόσιον και καταβάλλεται εις τούς δικαιούχους δι' ὁμοιογίαν, εκδιδομένην πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ὁμολογιακοῦ δανείου υπό του Υπουργού των Οικονομικῶν.

Αί ὁμολογίαί θά είναι ανώνυμοι και θά άποφέρουσι τόκον 6 ο/ο ετησίως.

Η εξόφλησις, του κατά τὰ ανωτέρω ὁμολογιακοῦ δανείου, θά ενεργηθῇ εντός εικοσαετίας από της εκδόσεώς του.

2. Η πρὸς τούς ιδιοκτήτας ὀφειλῆ, τρέχει από του χρόνου της καταλήψεως του άπαλλοτριωθέντος κτήματος. Εις τούς ὀφειλομένους από της καταλήψεως μέχρι της καταβολῆς της άποζημιώσεως τόκους, συμπήφίζεται ἡ κατά τὰ άρθρα 24 και 33 άποζημιώσις χρήσεως. Έάν τὸ ποσὸν των τόκων είναι κατώτερον του ποσού της άποζημιώσεως χρήσεως, ἡ διαφορά έπιπίπτει εκ του ὀφειλομένου κεφαλαίου. Ξν δὲ ανώτερον, ἡ ἐπι πλεόν διαφορά καταβάλλεται εις μετρητά.

3. Βασιλικὸν Διάταγμα εκδιδόμενον προτάσει του Υπουργού των Οικονομικῶν θά καθορίσῃ τὸν τρόπον της εκδόσεως του δανείου, τὸν τύπον των ὁμολογιῶν, τήν εις μεταλλικὰς δραχμάς ονομαστικὴν αυτών αξίαν, τὸν τρόπον της εξοφλήσεως αυτού, τὰ της παραγραφῆς κεφαλαίου και τόκων ως και πᾶσαν άλλην συναφῆ λεπτομέρειαν.

Άρθρον 41.

Άπαιτήσεις ιδιοκτητῶν ἢ τρίτων.

Άπό της κηρύξεως της άπαλλοτριώσεως του κτήματος πᾶσα αξίωσις του τῶς ιδιοκτητῆ ἢ παντός άλλου προσώπου, στηριζομένη ἐφ' οἰουδήποτε δικαιώματος, προσωπικοῦ ἢ εϋπραγμάτου ἢ άπορροῦσα εκ της μη τηρήσεως της δια τήν άπαλλοτριώσιν διαδικασίας, ἐφ' ὅσον στρέφεται κατά του Δημοσίου άποσβέννυται, μόνον δε ως προσωπικὴ αξίωσις επί της καταπεθείσης εις τήν Άγροτικὴν Τράπεζαν της Έλλάδος άποζημιώσεως ἢ κατά του προσώπου εις ὃ καταβλήθη αὐτή, δύναται νὰ άσκηθῇ.

Άρθρον 42.

Άναγνώρισις Δικαιούχων. Άπόφασις Προέδρου.

1. Η κατά τὸ άρθρον 39 άπόφασις του Πρωτοδικείου εντός 30 ἡμερῶν από της δημοσιεύσεώς της, αποστέλλεται εν περιλήψει πρὸς δημοσιεύσιν εις τήν Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μερίμνη του Γραμματέως του Πρωτοδικείου.

Η περιλήψις δέον άπαιτητικῶς νὰ περιέχῃ τὸν αριθμὸν της άποφάσεως, τὰ ὄνόματα των τεκμαρτῶν ιδιοκτητῶν και τὸ ποσὸν της καθορισθείσης άποζημιώσεως.

2. Μετὰ πάροδον μηνὸς από της δημοσιεύσεως εις τήν Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, της περιλήψεως της άποφάσεως του Πρωτοδικείου, ὁ άρμόδιος Πρόεδρος Πρωτοδικῶν οἰκίδεν ἡ κατ' αἴτησιν παντός έχοντος έννομον ουμρέρον, προσδιορίζει δικάσιμον, διά τήν αναγνώρισιν των δικαιούχων της καθορισθείσης άποζημιώσεως, κλητέων ὑποχρεωτικῶς τούς εν τῇ άπόφασει του Πρωτοδικείου διαδίκους.

3. Πᾶς αξίωσις οἰονδήποτε δικαιώμα ἐπὶ του άπαλλοτριωθέντος κτήματος δικαιούται νὰ αἰτήσῃται ένώπιον του αυτού

Πρόεδρου Πρωτοδικῶν ἐντὸς τῆς μηνιαίας προθεσμίας τῆς προηγουμένης παραγράφου, τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ.

Ἡ κατὰ τ' ἄνω αἰτήσεις, ἐπὶ ποινῇ ἀπαράδεκτου, δεόν νὰ κοινοποιῆται νομίμως πρὸς τὸ Δημόσιον.

4. Ἡ ἀσκήσις ἐνδίκου μέσων κατὰ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 39 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου δὲν ἀναστέλλει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ ὀριζομένων.

5. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὀφείλουσιν ἀπαραιτήτως καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀπαράδεκτου τῆς αἰτήσεώς των νὰ προσκρίνουν καὶ πιστοποιητικὸν τοῦ οἰκείου ὑποψηφούλακος περὶ τῶν βαρῶν τοῦ ἀκινήτου.

6. Διὰ τὸν σχηματισμὸν πεποιθήσεως ὁ Πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν δικαιούται νὰ πειθῆ εἰς πᾶσαν ἐξέτασιν καὶ νὰ διατάξῃ πᾶσαν τοιαύτην, μὴ δεσμευόμενος ἐκ δικονομικῶν διατυπώσεων ἢ ἐκ τῶν προτάσεων τῶν διαδίκων, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἔχοντος πράγματι δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου.

7. Ἐὰν τὸ Δημόσιον ἀμφισβητῇ τὸ προβαλλόμενον δικαίωμα κυριότητος ἢ ὁ Πρόεδρος ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, ἡ ὑπόθεσις παραπέμπεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον πρὸς ἐκδίκασιν κατὰ τὴν διαδικασίαν τῶν ἄρθρων 5 καὶ 14 καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 1539 τῷ 1938 «περὶ προστασίας τῶν Δημοσίων Κτημάτων» ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη.

*Ἄρθρον 43.

Ἀσφάλεια δανείου.

1. Ἐὰν ὁ κληροῦχος καταστῇ κύριος τοῦ κατὰ τὸν παρόντα Νόμον παραχωρουμένου κλήρου πρὸ τῆς ὀλοσχεροῦς ἐξοφλήσεως τοῦ τιμήματος αὐτοῦ, τὸ Δημόσιον κέκτηται αὐτοδικαίως πρῶτον νόμιμον ὑποθήκην ἐπὶ τοῦ κλήρου ὑφισταμένην μέχρι τῆς ἀπὸ πληρωμῆς.

2. Αἱ ἐναντὶ τοῦ τιμήματος τοῦ κλήρου καταβαλλόμεναι δόσεις διυλεύουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δανείου ἀπαλλοτριώσεων, ἀπαγορευομένης πάσης δι' ἄλλοτριον σκοπὸν διαθέσεως αὐτῶν.

3. Τὸ ποσὸν τοῦ προεξοφλημένου τιμήματος χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον δι' ἑκτακτὸν ἀποδέσει, τοῦ δανείου ἀπαλλοτριώσεων.

Δι' ὅμοιον σκοπὸν χρησιμοποιεῖται καὶ πᾶν ἄλλο ποσὸν ἐκπιπτόμενον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου κατὰ τὸν Ἀγροτικὸν Κώδικα.

*Ἄρθρον 44.

Τίμημα κλήρου.

1. Ὡς τίμημα κλήρου καταβλητέον ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἀποκαθισταμένων καθορίζεται, διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, ποσὸν ἐκ τῆς ἐπιδικασθείσης εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἀποζημιώσεως, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἑκτακτὴν τοῦ κλήρου μετ' ἀναλόγου ποσοῦ ἐκ τοῦ τιμήματος τῶν κεινοχρήστων ἐκτάσεων προσυζητημένων κατὰ 19 ο) ὑπὲρ τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐποικισμοῦ δι' ἔξοδα κτηματογραφήσεως κλπ.

Τὸ τίμημα καθορίζεται εἰς μεταλλικὰς δραχμάς.

2. Τὸ παρ' ἐκάστου κληροῦχου καταβλητέον τίμημα καθορίζεται εὐθὺς μετὰ τὸν τελεσιδικίως γενόμενον καθορισμὸν τῆς εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὀφειλομένης ἀποζημιώσεως.

Ἐὰν δὲν ἐγένετο ἡ ὀριστικὴ κατ' ἀτομικοῦς κλήρους διανομὴ τῆς ἀπαλλοτριωθείσης ἐκτάσεως τὸ τίμημα καθορίζεται ὡς προσωρινὸν θάσει τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεων, ἀναπροσαρμοζόμενον εἰς ὀριστικὸν μετὰ τὴν κύρωσιν τῆς ὀριστικῆς διανομῆς.

3. Διὰ τὸ ὀριστικὸν τίμημα ὁ κληροῦχος ὑπογράφει χρεωστικὴν ὁμολογίαν.

4. Ἡ ὀφειλομένη ἀποζημιώσις δι' ἀγροτικὰ κτήματα ἀπαρτίζονται ἐνιασίαν κτηματικὴν περιοχὴν καὶ ἀπαλλοτριωμένα ἄλλα μὲν κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 104 καὶ ἄλλα κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος, ἀθροισμένη, ἀποτελεῖ τὴν ὀφειλὴν τῶν εἰς τὴν κτηματικὴν ταύτην περιοχὴν ἀποκατασταθέντων ἀκτημόνων ἐπιμεριζομένην μεταξὺ αὐτῶν ἀναλογικῶς τῆς ἐκτάσεως τοῦ κλήρου ἐκάστου καὶ ἀδιακρίτως τῆς προελεύσεως αὐτοῦ εἴτε ἐξ ἀπαλλοτριώσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 104 εἴτε ἐκ τοιαύτης κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος.

*Ἄρθρον 45.

Ἐξοφλήσις τιμήματος.

1. Τὸ τίμημα ἐξοφλεῖται εἰς 20 ἰσας ἐτησίας τοκοχρεωλυτικὰς δόσεις πρὸς 6 ο), τῆς πρώτης ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταβλήθη πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας ἢ ἀποζημιώσις.

2. Ἐπιτρέπεται ἡ πληρωμὴ καὶ περισσοτέρων δόσεων ὡς καὶ ἡ προεξοφλήσις ἑλοκλήρου τοῦ τιμήματος, ὅτε ἐκπίπτει ὁ ἀνάλογος τόκος καὶ παρέχεται ἡ εὐχέρεια ἀντὶ καταβολῆς μετρητῶν τῆς δι' ὁμολογιῶν δανείου ἀπαλλοτριώσεων προεξοφλήσεως.

Ἡ ὀφειλὴ εἰσπράττεται καὶ κατὰ τὰς διατάξεις περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων.

3. Ἐν καθυστερήσει τριῶν τοκοχρεωλυτικῶν δόσεων, ὁ κληροῦχος κηρύσσεται ἐκπτώτος τοῦ κλήρου δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας. Αἱ καταβληθεῖσαι ὡς καὶ αἱ ὀφειλόμεναι μέχρι τῆς ἐκπτώσεως τοῦ δόσεις λογίζονται ὡς μισθώματα καὶ ἐκπίπτουσι ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, διὰ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 42 σκοπούς.

4. Τὸ τίμημα ὡς καὶ πᾶσα κατὰ τὸν παρόντα Νόμον ὀφειλὴ εἰσπράττεται διὰ λογαριασμῶν τοῦ Δημοσίου ἐπιμελεία τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ εἰδικότερον διὰ συμβάσεως συναπτομένης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Δημοσίου ἐκπροσωπούμενου ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν, ὀρισθησόμενα. Διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἰσπραξίν των ὡς ἄνω ὀφειλῶν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τοῦ Νόμου περὶ εἰσπράξεως Δημοσίων ἐσόδων ὡς καὶ αἱ ὑπὲρ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἰσχύουσαι προνομίαι.

5. Προκειμένου περὶ ὀριστικῶς παραχωρουμένων δημοσίων γαιῶν τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ παρόντος Νόμου ὀφείλεται ὑπὸ τῶν ἀποκαθισταμένων τίμημα ἰσοῦμενον πρὸς τὸ 1)3 τῆς τρεχούσης κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραχωρήσεως ἀξίας αὐτῶν. Τὸ τίμημα καθορίζεται εἰς μεταλλικὰς δραχμάς ἀνεκκλήτως διὰ τῆς περὶ παραχωρήσεως ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων καὶ προσαυξάνεται κατὰ τὴν χρέωσιν αὐτοῦ κατὰ τὰ 10ο) ὑπὲρ τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐποικισμοῦ δι' ἔξοδα τοπογραφήσεως, διανομῆς κλπ.

Τὸ οὗτω συνολικῶς καθοριζόμενον τίμημα ἐξοφλεῖται διὰ 20 ἰσων ἐτησίων τοκοχρεωλυτικῶν δόσεων πρὸς 6 ο), ἐκάστης δόσεως καταβαλλομένης κατ' Ὀκτώβριον ἐκάστου ἔτους.

Οἱ ὑπόχρεοι πρὸς πληρωμὴν δύνανται νὰ καταθέσουν περισσοτέρας τῆς μίας τοκοχρεωλυτικῆς δόσεως ἢ καὶ ἅπασαν τὴν ἀξίαν τῆς ὀφειλῆς των, ὅτε ἐκπίπτει ὁ ἀνάλογος τόκος.

Ἡ θεθαίωσις τοῦ τιμήματος γίνεται ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας Ἐποικιστικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ δὲ εἰσπραξίς αὐτοῦ παρὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος συμφώνως πρὸς τὰς μετ' αὐτῆς σχετικὰς συμβάσεις. Τὸ εἰσπραττόμενον τίμημα, μειωμένον κατὰ τὴν ἀνωτέρω ὑπὲρ τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐποικισμοῦ προσαύξησιν, ἀποδίδεται εἰς τὸ Δημόσιον ὡς ἔσοδον τῆς Δευτεῦνσεως Δημοσίων Κτημάτων. Ἡ ὑπὲρ τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐποικισμοῦ προσαύξησις ἀποδίδεται εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦτο.

*Ἄρθρον 46.

Οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις ἀποκαθισταμένων.

Διὰ τὸν στοιχειώδη ἐξοπλισμὸν τῶν κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἀποκαθισταμένων πρὸς συγκρότησιν τῆς οἰκονομίας αὐτῶν, ἐπιτρέπεται ὅπως, διὰ συμβάσεως μεταξὺ Δημοσίου ἐκπροσωπούμενου ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἡ τελευταία ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους τὴν χορήγησιν εἰς τοὺς ἀνωτέρω δανείων ἐξοφλητέων εἰς δέκα τοῦλάχιστον ἐτησίας δόσεις.

*Ἄρθρον 47.

Διατάξεις Προσωπικοῦ.

1. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τῆς κατὰ τὸν παρόντα

Νόμον άποκαταστάσεως τών άντημόνων γεωργών και κτηνοτρόφων και τής αναδανομής τών άγροτικών κτημάτων, τό παρά τή Δ)νσει Έπ)σμου τού Υπουργείου Γεωργίας ύφιστάμενον άνεξάρτητον Γραφείον Ειδικού Τεχνικού Εισηγητῶν μετατρέπεται εἰς Τμήμα ονομαζόμενον «Τμήμα ΣΤ' Τεχνικόν» παρά τῷ ὁποίῳ συνιστάται μία θέσις Προϊσταμένου τού Τμήματος ἐπὶ βαθμῷ Δ)ντου β' ἢ α' τάξεως άνήκουσα εἰς τὸν Γεωπονικὸν Κλάδον, δύο Ειδικῶν Εισηγητῶν ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως άνήκουσαι ἐπίσης εἰς τὸν Γεωπονικὸν Κλάδον, μία εἰσέτι θέσις Γεωπόνου πτυχιούχου Ἀνωτάτης ἢ Μέσης Σχολῆς ἐπὶ βαθμῷ Ἀκολούθου ἢ Γραμματέως β' ἢ α' τάξεως ἢ Εισηγητοῦ και δύο θέσεις Γραφῶν ἢ Δακτυλογράφων.

Οἱ άνωτέρω Γεωπόνοι ἐξελλίσσονται βαθμολογικῶς κατὰ τὰς συναφεῖς διατάξεις τών ὑπαλλήλων τής Κεντρικῆς Υπηρεσίας τού Υπουργείου Γεωργίας.

Ο Προϊστάμενος τού Τμήματος τούτου δέον νά κέκτηται ὑπερκεκοσαστῆ ὑπηρεσίαν εἰς τήν Κεντρικὴν Περιφερειακὴν Υπηρεσίαν τού Υπουργείου Γεωργίας ὡς και Ἐποικιστικὴν περὶ αν.

2. Επίσης παρά τή αὐτῇ Διευθύνσει α) συνιστῶνται ὀκτώ θέσεις Ἐλεγκτῶν ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως παρά τή Κεντρικῇ Υπηρεσίᾳ και β) ὀκτώ (8) θέσεις Λογιστῶν Εισηγητῶν τής Ἐξωτερικῆς Υπηρεσίας μετατρέπονται εἰς θέσεις Ἀρχιλογιστῶν ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως.

3. Τὰ τής άρμοδιότητος και δικαιοδοσίας τών Ἐλεγκτῶν και Ἀρχιλογιστῶν, ἢ κατανομῆ τών συνιστωμένων θέσεων Ἀρχιλογιστῶν μεταξύ τών διαφόρων Υπηρεσιῶν και αἱ καταργουμεναί θέσεις Λογιστῶν Εισηγητῶν, καθορισθῆσονται διὰ Διαταγμάτων ἐκδιδομένων προτάσει τού ἐπὶ τής Γεωργίας Υπουργοῦ και μετά γνώμην τού Διοικητικοῦ Συμβουλίου τού Ειδικού Ταμείου Ἐποικισμοῦ.

4. Διὰ τήν πληρωσιν τών θέσεων Ἐλεγκτῶν τού Οἰκονομικοῦ Κλάδου και Ἀρχιλογιστῶν εφαρμόζονται κατ' ἀναλογίαν αἱ διατάξεις τών παραγράφων 1 και 2 τού άρθρ. 50.

5. Ο ἡδῆ κατέχων τήν θέσιν τού Προϊσταμένου τής Ἐπιθεωρήσεως Ἐποικισμοῦ Θεσσαλονίκης προάγεται εἰς μέν τὸν βαθμὸν τού Διευθυντοῦ β' τάξεως άφ' ἧς συνεπλήρωσε πενταετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὸν βαθμὸν τού Τμηματάρχου α' τάξεως, εἰς δὲ τὸν βαθμὸν τού Διευθυντοῦ α' τάξεως άφ' ἧς συνεπλήρωσε δεκαετῆ τοιαύτην ὑπηρεσίαν, μετατρεπομένης τής θέσεως ταύτης εἰς τοιαύτην ἐπὶ βαθμῷ Διευθυντοῦ β' ἢ α' τάξεως.

Οὕδεμια διαφορά ἀποδοχῶν καταβάλλεται δι' ἀναδρομικὴν προαγωγήν.

6. Αἱ παρά τή Κεντρικῇ Υπηρεσίᾳ τής Δ)νσεως Ἐποικισμοῦ θέσεις και τῶν δύο Ἐλεγκτῶν, τού Προϊσταμένου τού Γ' Τμήματος και τού Ειδικού Εισηγητοῦ τού ἰδίου Τμήματος, ὡς και αἱ παρά τή Ἐξωτερικῇ Υπηρεσίᾳ τής αὐτῆς Διευθύνσεως θέσεις Ἀρχιλογιστῶν άνήκουσιν εἰς τὸν οἰκονομικὸν κλάδον, τού κατέχοντος ἡδῆ τήν θέσιν τού Ειδικού Εισηγητοῦ τού Γ' Τμήματος τοποθετουμένου εἰς ὁμοίῶδα-θμον θέσιν τού Διοικητικοῦ Κλάδου.

Ἄπασαι αἱ λοιπαὶ παρά τή Κεντρικῇ και Ἐξωτερικῇ Υπηρεσίᾳ τής αὐτῆς Διευθύνσεως θέσεις ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως, πλην τής θέσεως τού Προϊσταμένου και τών Ειδικῶν Εισηγητῶν τού ΣΤ' Τεχνικοῦ Τμήματος αἰτινες καθορίζονται ὡς τοιαῦται τού Γεωπονικοῦ κλάδου, άνήκουσιν εἰς τὸν Διοικητικὸν κλάδον.

7. Ἐκ τών παρά τή Κεντρικῇ Υπηρεσίᾳ Ἐποικισμοῦ συνιστωμένων θέσεων Ἐλεγκτῶν τού Διοικητικοῦ κλάδου, ἢ μὲν μία καθορίζεται ὡς τοιαύτη τού Ἀγροτικοῦ Κτηματολογίου, αἱ δὲ λοιπαὶ ὡς τοιαῦται Ἐποικιστικῶν ὑποθέσεων.

8. Αἱ ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως θέσεις τών Προϊσταμένων τών παρά ταῖς Γενικαῖς Διοικήσεις Βορείου Ἑλλάδος, Κρήτης, Δωδεκανήσου, Ἠπείρου και Θράκης Διευθύνσεων Ἐποικισμοῦ μετατρέπονται εἰς θέσεις ἐπὶ βαθμῷ Διευθυντοῦ β' ἢ α' τάξεως.

9. Διὰ τοὺς ἐκάστοτε κατέχοντας ὀργανικὰς θέσεις τής

Ἐποικιστικῆς Υπηρεσίας ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως, ἢ τυχὸν ἑλλείψεις τυπικῶν προσόντων δὲν ἀποτελεῖ κώλυμα διὰ τήν περαιτέρω ἐξέλιξιν και προαγωγήν των.

10. Οἱ παρά τή Κεντρικῇ και Ἐξωτερικῇ Υπηρεσίᾳ Ἐποικισμοῦ κατέχοντες ὀργανικὴν θέσιν γραφέως δύνανται νά προάγωνται, μετ' ἀπόφασιν τού οἰκείου Ἐπηρεσιακοῦ Συμβουλίου, ἀνά τετραετίαν εἰς τὸν ἀμέσως άνωτερον βαθμὸν μέγρι και τού Εισηγητοῦ.

Ἐκ τών ἡδῆ ὑπηρετούντων τοιούτων Γραφῶν α' τάξεως ἐντάσσονται εἰς τὸν βαθμὸν τού Ἀκολούθου οἱ ἔχοντες τετραετῆ ὑπηρεσίαν, εἰς τὸν βαθμὸν τού Γραμματέως β' τάξεως οἱ ἔχοντες ὀκταετῆ ὑπηρεσίαν, εἰς τὸν βαθμὸν τού Γραμματέως α' τάξεως οἱ ἔχοντες δωδεκαετῆ ὑπηρεσίαν και εἰς τὸν βαθμὸν τού Εισηγητοῦ οἱ ἔχοντες δεκαεξαετῆ ὑπηρεσίαν.

*Άρθρον 48.

Διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἐν άρθρῳ 47 σκοποὺς συνιστῶνται παρά τή Ἐξωτερικῇ Υπηρεσίᾳ τής αὐτῆς Διευθύνσεως Ἐποικισμοῦ α) εἰκοσι (20) θέσεις Προϊσταμένων Τμημάτων Ἐποικισμοῦ ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως, β) δέκα (10) θέσεις Διοικητικῶν Ὑπαλλήλων ἐπὶ βαθμῷ Γραμματέως β' ἢ α' τάξεως ἢ Εισηγητοῦ και γ) δέκα (10) θέσεις γραφῶν ἢ δακτυλογράφων.

Ἡ κατανομῆ τών άνωτέρω συνιστωμένων θέσεων μεταξύ τών διαφόρων Υπηρεσιῶν, ἐνεργηθῆσεται διὰ Διαταγμάτων ἐκδιδομένων προτάσει τού ἐπὶ τής Γεωργίας Υπουργοῦ και μετά γνώμην τού Διοικητικοῦ Συμβουλίου τού Ειδικού Ταμείου Ἐποικισμοῦ.

*Άρθρον 49.

Τὰ τής άρμοδιότητος τού κατὰ τὸ άρθρον 47 ΣΤ' Τμήματος καθορισθῆσονται διὰ Διαταγμάτων προτάσει τού ἐπὶ τής Γεωργίας Υπουργοῦ και μετά γνώμην τού Διοικητικοῦ Συμβουλίου τού Ειδικού Ταμείου Ἐποικισμοῦ ἐκδιδομένου.

*Άρθρον 50.

1. Προσόντα τών διὰ τών άρθρων 47 και 48 τού παρόντος συνιστωμένων θέσεων οἰουδήποτε βαθμοῦ ὀρίζονται τὰ ὑπὸ τών ἐκάστοτε ἰσχυουσῶν διατάξεων προβλεπόμενα ἀντιστοίχως διὰ τὰς ἐπὶ τῷ αὐτῷ βαθμῷ θέσεις τού Διοικητικοῦ και Γεωπονικοῦ Κλάδου τού Υπουργείου Γεωργίας, βάσει τών ὁσίων και πληροῦνται αὐται, προτιμωμένον πάντως τών κερτημένων και προσόντα προσιδιάζοντα εἰς τὰς οἰκείας θέσεις.

2. Αἱ ἐκ τών άνωτέρω θέσεων ἐπὶ βαθμῷ Τμηματάρχου β' ἢ α' τάξεως τοιαῦται τού Διοικητικοῦ Κλάδου, κατὰ τήν πρώτην εφαρμογὴν τού παρόντος πληροῦνται διὰ προαγωγῆς και Εισηγητῶν ἔχοντων δεκαπενταετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν, ἐξ ἧς πενταετῆ τοῦλάχιστον εἰς τὸν βαθμὸν τού Εισηγητοῦ και εἰδικουσιν εἰς τὰ θέματα τής άρμοδιότητος τής οἰκείας θέσεως ὡς και εισηγητῶν τής ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας Ἐποικισμοῦ, ἔχοντων εἰκοσαετῆ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐξ ἧς πενταετίαν ὡς προϊστάμενοι Τμήματος Ἐποικισμοῦ ἐπὶ βαθμῷ Εισηγητοῦ τοῦλάχιστον ἐπὶ τριετίαν.

Ἐπίσης αἱ αὐταὶ θέσεις δύνανται νά πληρωθῶσι κατὰ τήν πρώτην εφαρμογὴν διὰ προαγωγῆς και Εισηγητῶν Λογιστῶν Ἐποικιστικῆς Υπηρεσίας, πτυχιούχων Ἀνωτάτης Σχολῆς Ἐμπορικῶν και Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

*Άρθρον 51.

1. Διὰ τήν κατὰ τὰ άρθρα 47 και 48 ἐνίσχυσιν εἰς προσωπικόν, τήν πληρωσιν τών κενῶν ὀργανικῶν θέσεων τής Ἐποικιστικῆς Υπηρεσίας ὡς και πρὸς ἀντιμετώπισιν πάσης δαπάνης διὰ τήν ἐκτέλεσιν τών εργασιῶν τής εφαρμογῆς τού παρόντος Νόμου, ἐγγράφεται ἡ ἀνάλογος πίστωσις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τού Ειδικού Ταμείου Ἐποικισμοῦ.

2. Ἡ διὰ διορισμοῦ ὑπαλλήλων ἐπὶ βαθμῷ γραφέως (δακτυλογράφου) ἢ ἀκολούθου ἢ γραμματέως β' τάξεως πλήρωσις τών ἡδῆ κενῶν θέσεων τής Ἐποικιστικῆς και Τοπογραφικῆς Υπηρεσίας τού Υπουργείου Γεωργίας, ὡς και τών διὰ τού παρόντος Νόμου συνιστωμένων, ἐπὶ τοῖς άνωτέρω βαθμοῖς, νέων θέσεων ἐνεργεῖται κατὰ παρέκκλισιν τών κειμένων διατάξεων, ἐφ' ὅσον οἱ ἐιορισθησόμενοι κέκτηνται τὰ διὰ τήν οἰκείαν θέσιν προβλεπόμενα τυπικὰ προσόντα.

*Άρθρον 52.

1. Τὰ ἐκ τής εφαρμογῆς τής Ἐποικιστικῆς Νομοθεσίας

προκύπτοντα ζητήματα, αρμοδιότητος τῆς Ἐξωτερικῆς Ἰπηρεσίας Ἐποικισμοῦ, διὰ τὴν μελέτην καὶ ἐπίλυσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται γεωπονικαὶ γνώσεις, ἀνατίθενται εἰς τὸ παρ' ἐκαστῆ Διευθύνσει Γεωργίας λειτουργοῦν Γεωργικὸν Τμήμα Α'.

2. Διὰ τὴν ταχυτέραν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀνητημένων γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων εἰς ἡ δὺ Γεωπόνου ἐκ τῶν παρ' ἐκαστῆ Διευθύνσει Γεωργίας ὑπηρετούντων, διατίθενται ὑποχρεωτικῶς δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἰπουργοῦ τῆς Γεωργίας ἐπὶ τριετίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος κατ' εἰδικὴν καὶ ἀποκλειστικὴν ἀπόσπασιν καὶ ἀπασχόλησιν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος καὶ τοῦ Ἐποικιστικοῦ ἐν γένει ἔργου.

*Ἄρθρον 53.

Διὰ Διαταγμάτων προτάσει τοῦ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἰπουργοῦ καὶ μετὰ γνώμην τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐποικισμοῦ ἐνδιδομένων, ἐπιτρέπεται ἡ κατάργησις, συγχώνεσις καὶ ἡ διαρρύθμισις τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐποικιστικῶν Ἰπηρεσιῶν ὄντι ἀυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ἐκαστῶ βαθμῶ ὀργανικῶν θέσεων προσωπικοῦ.

*Ἄρθρον 54.

1. Αἱ Τοπογραφικαὶ ἔργασίαι ἀρμοδιότητος ἀπασῶν τῶν Ἰπηρεσιῶν τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας καὶ προεγγύως τῆς Διεύσεως Ἐποικισμοῦ ἐκτελοῦνται διὰ τῆς Διεύσεως Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ αὐτοῦ Ἰπουργείου, αἱ δὲ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμεναι δαπάναι διατίθενται ἐκ τῶν ὑγεινῶν πιστώσεων τῶν Ἰπηρεσιῶν ὑπὲρ ὧν ἐκτελοῦνται: αἱ τοπογραφικαὶ ἔργασίαι.

2. Διὰ τὴν ταχυσίαν περαιώσιν τῶν ἔργασίων τούτων ἐπιτρέπεται ἡ δι' ἀποφάσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἰπουργοῦ ἀπόσπασις παρὰ τῆ ἀνωτέρω Διευθύνσει τεχνικῶν ὑπαλλήλων ἐξ ἐτέρων Ἰπηρεσιῶν τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας ὡς καὶ ἡ διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἰπουργοῦ Γεωργίας καὶ τοῦ αἰκίου Ἰπουργοῦ ἀπόσπασις παρὰ τῆ ἰδίᾳ Διευθύνσει: Τεχνικῶν ὑπαλλήλων ἐξ Ἰπηρεσιῶν ἐτέρων Ἰπουργείων.

*Ἄρθρον 55.

1. Ἡ περιφερειακὴ Ἰπηρεσία τῆς Διευθύνσεως Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας Ἰπουργείου Γεωργίας ἀπαρτίζεται α) ἐκ τοῦ Γραφείου Ἐπιθεωρήσεως ἐδρεύοντος ἐν Ἀθήναις, β) τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τοῦ Νόμου 197(1946) διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν συνεργειῶν καὶ ὁμάδων τοιούτων προοριζομένου προσωπικοῦ καὶ γ) ἐκ τῶν περιφερειακῶν Γραφείων.

2. Ὁ ἀριθμὸς τῶν περιφερειακῶν Γραφείων ὀρίζεται εἰς δέκα κατ' ἀνώτατον ὄριον.

3. Τὰ περιφερειακὰ γραφεῖα συνιστῶνται ἢ καταργοῦνται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἰπηρεσίας διὰ Βασιλικῶν Διαταγμάτων ἐνδιδομένων προτάσει τῶν Ἰπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν δι' ὧν καθορίζονται ἡ ἔδρα καὶ ἡ περιφέρεια ἐφ' ἧς ἔχουν ἀρμοδιότητα ταῦτα.

4. Εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 55)1946 «περὶ κινήσεως τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ἀπὸ 8.5.1946 Νομοθετικοῦ Διατάγματος «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας διατάξεων» προβλεπομένων ἐξαιρέσιν τῆς συγχωνεύσεως εἰς τὰς Διευθύνσεις Γεωργίας Νομῶν πλὴν τοῦ Γραφείου Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας Θεσσαλονίκης περιλαμβάνονται καὶ τὰ τοιαῦτα Κομοτηνῆς, Ἰωαννίνων, Κρήτης, Κοζάνης, Δράμας καὶ Λαρίσης, ἅτινα θὰ ἐξακολουθῶσι λειτουργοῦν ἐπὶ τῆ βάσει τῶν πρὸ τοῦ ἀνωτέρω Νομοθ. Διατάγματος 55)1946 ἰσχυουσῶν διατάξεων.

5. Διὰ Βασιλικῶν Διαταγμάτων ἐνδιδομένων προτάσει τοῦ Ἰπουργοῦ τῆς Γεωργίας καθορίζονται αἱ ὀργανικαὶ θέσεις τῶν ὑπὸ τοῦ παρόντος ἄρθρου προβλεπομένων περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν, ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Νόμου 197(1946) προβλεπομένου ἀριθμοῦ ὀργανικῶν θέσεων, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη λεπτομέρεια διὰ τὴν κανονικὴν καὶ εὐρυθμὸν λειτουργίαν τούτων.

6. Ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Νόμου 197(1946) ἐπερὶ ὀργανώσεως τῆς Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τοὺς τοποθετούμενους εἰς τὰ βᾶσει τοῦ παρόντος συνιστούμενα Γραφεῖα Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας.

7. Τὸ ἄρθρον 6 τοῦ Νόμου 197(1946) «περὶ ὀργανώσεως

τῆς Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας», καταργεῖται.

*Ἄρθρον 56.

1. Διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ δλοκλήρωσιν ἐν γραφεῖῳ τῶν Τοπογραφικῶν ἔργασίων, ἐπιτρέπεται ὅπως ἐκ τῶν πιστώσεων τῶν προοριζομένων δι' ἐξόδα λειτουργίας τῶν Τοπογραφικῶν Συνεργειῶν, καταβάλλονται ποσὰ διὰ πληρωμῆν ἡμερομισθίων βοηθῶν καὶ παρατηρητῶν Τοπογραφικῶν Συνεργειῶν καὶ Σχεδιαστῶν, οἵτινες διέπονται ὑπὸ τῆς ἐκαστοῦ ἰσχυούσης ἐργατικῆς Νομοθεσίας.

Ἐπίσης ἐκ τῶν ἰδίων ὡς ἀνω πιστώσεων ἐπιτρέπεται ὅπως καταβάλλονται τὰ ἀναγκαζοῦνται ποσὰ διὰ τὴν κατ' ὑπερωρίαν ἐργασίαν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Διευθύνσεως Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας. Αἱ ἐν γένει προυποθέσεις τῆς ὑπερωριακῆς ταύτης ἐργασίας καὶ ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐργαζομένων καθορίζονται δι' ἀποφάσεως τῶν Ἰπουργῶν Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν.

2. Εἰς τὸ ἄρθρον 24 τοῦ Α. Ν. 1832)1951 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῆς Ἀγροτικῆς Νομοθεσίας» προστίθεται δευτέρα παράγραφος, ἔχουσα οὕτω:

«Ἡ πρὸς ἐκδόσιν τῶν ἀναγκαζοῦντων πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν ἐξωτερικῶν Ἰπηρεσιῶν Ἐποικισμοῦ καὶ Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας ἀντ' ἄγρας, κτηματολογικῶν πινάκων καὶ σχεδιαγραμμάτων τῆς αὐτῆς ὡς ἀνω κατηγορίας γαιῶν δαπάνη ἀντιγραφῆς δι' ἰδιωτῶν καταβάλλεται ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐποικισμοῦ».

*Ἄρθρον 57.

1. Εἰς τὸ τέλος τῆς παραγράφου 5 τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ Νόμου 197(1946) «περὶ ὀργανώσεως τῆς Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας» προστίθενται τὰ κατωῦν:

«Πρὸς πληρωσιν κενῶν θέσεων δοκίμων γεωμετρῶν δύνανται νὰ προκηρυχθῆ συγχρόνως διαγωνισμὸς πρὸς πρόκλησιν δοκίμων γεωμετρῶν καὶ ἐκτάκτων βοηθῶν γεωμετρῶν ἐπὶ βαθμῶ γραφῶς α' τάξεως, ἐξ ὧν οἱ τελευταῖοι: δύνανται νὰ προσληθῶσι πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων δοκίμων γεωμετρῶν, ἐφ' ὅσον δὲν προσέλθουν νὰ διαγωνισθῶν ἢ προσερχόμενοι δὲν ἐπιτύχουν οἱ ἔγοντες τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ παρόντος Νόμου (197)1946) προσόντα.

Οἱ προὔπηρετήσαντες ὡς ἡμερομισθιοὶ βοηθοὶ Τοπογραφικῶν Συνεργειῶν ἢ ἡμερομισθιοὶ βοηθοὶ, δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι καὶ σχεδιαστικὰς ἐργασίας δύνανται νὰ λάβωσι μέρος εἰς διαγωνισμὸν πρὸς πληρωσιν κενῶν θέσεων τεχνικῶν ὑπαλλήλων ἢ δοκίμων σχεδιαστῶν, ἐφ' ὅσον ἔχουσιν ἡλικίαν μικρότεραν τῶν 35 ἐτῶν καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν παρούσαν παράγραφον (5) προσόντα».

2. Αἱ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 3 § 1 περίπτωσις Α' ἐδάφ. ε' καὶ στ' τοῦ αὐτοῦ Νόμου προβλεπόμεναι θέσεις Τοπογράφων β' καὶ α' τάξεως ἐπὶ βαθμῶ Εἰσηγητοῦ καὶ Τμηματάρχου β' τάξεως, ἰσοβάθμων πρὸς Μηχανικοῦς β' καὶ α' τάξεως Δημ. Ἔργων, καθορίζονται ἐνιαίαι εἰς 16 θέσεις Τοπογράφων β' ἢ α' τάξεως, ἰσοβάθμων πρὸς Μηχανικοῦς β' ἢ α' τάξεως Δημοσίων Ἔργων.

3. Παρὰ τῆ Διευθύνσει Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας Ἰπουργοῦ Γεωργίας συνιστῶνται 8 θέσεις Προϊσταμένων Τοπογραφικῶν Συνεργειῶν, ἰσοβάθμων πρὸς τοὺς ἐπὶ βαθμῶ Τμηματάρχου α' τάξεως Τεχνικοῦς ὑπαλλήλους τῆς παραγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Ν. 197(1946) καταργουμένου ἀντιστοίχως 14 ὀργανικῶν θέσεων Γεωμετρῶν α' ἢ β' τάξεως.

Εἰς τὰς θέσεις τῶν Προϊσταμένων Τοπογραφικῶν Συνεργειῶν προάγονται κατ' ἐκλογὴν οἱ Ἰπομηχανικοὶ α' τάξεως μετὰ πενταετὴ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἰπομηχανικοῦ α' τάξεως καὶ ἐφ' ὅσον ἐπὶ δεκαπενταετίαν τοῦλάχιστον ἐξετέλεσαν εὐδοκίμως καθήκοντα Προϊσταμένων Τοπογραφικοῦ Συνεργείου ἐν ὑπαίθρῳ καὶ γραφεῖῳ ἢ Προϊσταμένων Γραφείων Κεντρικῆς Ἰπηρεσίας.

4. Αἱ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 3 παρ. 1 περίπτ. Α' ἐδάφ. γ' τοῦ Ν. 197(1946) «περὶ ὀργανώσεως τῆς Τοπογραφικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας» προβλεπόμεναι θέσεις Ἑλεγκτῶν Διευθυντῶν β' τάξεως, ἰσοβάθμων ἀντιστοίχως πρὸς Νομομηχανικοῦς α' τάξεως Δημοσίων Ἔργων, καθορίζονται εἰς 10, αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 3 παράγρ. 1 περίπτ. Α' ἐδάφ. β' τοῦ

αυτού Νόμου προβλεπόμεναι θέσεις Αρχιτοπογράφων επί βαθμῶν Τμηματάρχου α' τάξεως, ισοβάθμων ἀντιστοιχῶς πρὸς Νομομηχανικούς β' τάξεως, καθορίζονται εἰς 10.

5. Διὰ τὴν τήρησιν τοῦ Ἀρχείου τῶν ἰδιωτικῶν δακτύλων τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, συνιστᾶται μία θέσις Ἀρχαιοφύλακος ἐπὶ βαθμῶν Εἰσηγητοῦ ἢ Τμηματάρχου Β' ἢ Α' τάξεως εἰς ἣν τοποθετεῖται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας Γραφεὺς Α' τάξεως ἔχων ὑπερδεκαπενταετὴ συνολικὴν εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐξ ἧς ὑπερδεκαετὴ τοιαύτην εἰς ὑπηρεσίαν Ἀρχείου. Κατὰ τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος τοποθετεῖται ὁ ἤδη ὑπηρετῶν παρὰ τῆς Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ ἔχων τὰ ἀνωτέρω προσόντα.

6. Αἱ ὑφιστάμεναι παρὰ τὴν Κεντρικὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ὀργανικαὶ θέσεις Γεωπόνων, Διπλωματούχων Ἀνοτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς, Εἰσηγητῶν, Τεχνικῶν Εἰσηγητῶν καὶ Εἰδικῶν Εἰσηγητῶν μετατρέπονται εἰς θέσεις Γεωπόνων Τεχνικῶν καὶ Βοηθῶν Προϊσταμένων Τμημάτων ἐπὶ βαθμῶ ἀπὸ ἔκτου (εἰσηγητοῦ) μέχρι καὶ τετάρτου (Τμηματάρχου Α' τάξεως).

7. Ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νομ. Διατάγματος 1543) 1942 προβλεπόμενος χρόνος πρὸς προαγωγὴν τῶν Ἐπιθεωρητῶν Γεωργίας ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ Ὑπουργικοῦ Διευθυντοῦ β' τάξεως εἰς Ὑπουργικὸν Διευθυντὴν α' τάξεως συντέμνεται εἰς 4 ἐτῶν, τῆς προαγωγῆς τῶν ἔχοντων τὸν βαθμὸν τοῦ Διευθυντοῦ β' τάξεως λογιζομένης ἐκ τῆς οὐτοῦ συνεπλήρωσαν τὸν πρὸς προαγωγὴν ὡς ἀνω ὀριζόμενον χρόνον. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Γεωργίας τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 1543) 1942, ὡς καὶ διὰ τοὺς ὁπωσδήποτε διανύσαντας τὸν ὡς ἀνω ὀριζόμενον χρόνον εἰς τὸν βαθμὸν καὶ τὴν θέσιν ταύτην.

8. Διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν οἰκείων Ὑπουργῶν μετὰ γνώμην τῶν οἰκείων ὑπηρεσιακῶν Συμβουλίων, ἐπιτρέπεται ἡ μετὰταξις τεχνικῶν ὑπαλλήλων ἐκ τεχνικῆς ὑπηρεσίας ἐπὶ τοῦ Ὑπουργείου εἰς τὴν Τροπογραφικὴν Ὑπηρεσίαν Ὑπουργείου Γεωργίας.

Οἱ οὕτω μετατασσόμενοι ἐντάσσονται εἰς κενὰς θέσεις τεχνικῶν ὑπαλλήλων τῆς Ὑπηρεσίας, εἰς ἃς ἐντάσσονται τοῦ βαθμοῦ κατατάξεως καὶ τῆς σειράς ἀρχαιότητος καθοριζομένων δι' ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου Ὑπουργοῦ μετὰ γνώμην τοῦ Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου τοῦ οἰκείου Ὑπουργείου Γεωργίας ἐπὶ τῆς βάσει τῆς προϋπηρεσίας τῶν, τῶν τυπικῶν τῶν προσόντων, τῆς ἰκανότητος αὐτῶν ὡς καὶ τῆς ἐν γένει ἀπασχολήσεώς τῶν εἰς τὰς τεχνικὰς ἐργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Εἰδικαὶ καὶ τελικαὶ διατάξεις.

*Ἄρθρον 58.

Διανομαὶ ἐξώδικοι ἀγροτικῶν κτημάτων γενόμεναι πρὸ τῆς 24.5.1946 ἄνευ τήρησεως τῶν διατυπώσεων τῶν Νόμων 3250)24 καὶ 1366)38 θεωροῦνται ὡς μὴ ἀντικείμεναι εἰς τὰς διατάξεις τῶν Νόμων τούτων.

*Ἄρθρον 59.

Ἀπαλλοτριώσεις ἐν Δωδεκανήσῳ.

Ὁ παρὼν Νόμος ἐφαρμόζεται καὶ ἐν Δωδεκανήσῳ. Αἱ τυχόν κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ Α. Ν. 1779)1951 ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Δωδεκανήσου ἀποφάσεις περὶ κηρύξεως κτημάτων ὡς ἀπαλλοτριώσιμων ἀνακαλοῦνται ἢ τροποποιεῖν ἀναλόγως, τοῦ ὡς ἀνω Ἀναγκαστικοῦ Νόμου ἐφαρμοζόμενον μόνον ὡς πρὸς τὰς κατὰ τὸν παρόντα Νόμον ἐξαίρουμένας τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐκτάσεις καὶ ὡς ἐν αὐτῷ βρίσκεται.

*Ἄρθρον 60.

1. Ἀπαλλοτριώσεις ἀγροτικῶν κτημάτων εἰς τὴν Νῆσον Νάξον κηρυχθεῖσαι βάσει τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 260)1947, τοῦ ἄρθρου 37 τοῦ Α. Νόμου 823)1947 κωρυθέντος διὰ τοῦ Νομ. Διατ. 1118)1949 καὶ τοῦ ἄρθρου 17 τοῦ Συντάγματος ἀνακαλοῦνται δυνάμει τοῦ παρόντος καὶ τὰ αὐτὰ κτήματα κηρύσσονται δυνάμει τοῦ παρόντος καὶ ἀπὸ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἀπαλλοτριώσιμα κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τὸν παρόντα Νόμον κατὰ τὰς ἐκτάσεις αὐτῶν τὰς ὑποκειμένας εἰς τὴν τοιαύτην ἀπαλλοτριώσιν.

Ἐκτάσεις τῶν αὐτῶν κτημάτων μὴ ἐπιπίπτουσαι εἰς τὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος ἀπαλλοτριώσιν μισθώνται ἀναγκαστικῶς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 327)1947 δυνάμει καὶ ὡς ἀπαλλοτριώσιμα διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας ἐκδιδομένης κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ παρόντος Νόμου. Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ τοῦ τιμηματῆ τοῦ κλήρου τῶν ἀποκαθιπταμένων ἐφαρμόζεται ἡ παρ. 7 τοῦ ἄρθρου 8.

2. Τὸ ἄρθρον 37 τοῦ Α. Νόμου 823)1948 κωρυθέντος διὰ τοῦ Ν. Διατ. 1118)1949 καὶ τὰ ἄρθρα 1, 2, 3 καὶ 8 τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 260)1947 καταργοῦνται.

3. Ἐκτάσεις ἀνήκουσαι εἰς Κοινότητες, Δήμους ἢ Συνδήμους Κοινοτήτων, κηρυχθεῖσαι ἀπαλλοτριώσιμα συμφώνη πρὸς τὸ ἄρθρον 125 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος, ἐφ' ὅσον μὲν τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος δὲν συνετελέσθη ἡ τοιαύτη ἀπαλλοτριώσις διὰ τῆς καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως, ἀπαλλοτριούνται κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος καὶ τὸν παρόντα Νόμον, ἀνακαλοῦμεναι ἢ τροποποιούμεναι ἀναλόγως τῶν βάσει τοῦ ἄρθρου 125 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος ἐκδοθεῖσων ἀποφάσεων.

*Ἄρθρον 61.

Ἐπιτρέπεται, λόγῳ δημοσίας ὠφελείας, ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις κτημάτων ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου καὶ ἐκπαινοῦ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου Γεωργίας, Κτηνοτροφίας καὶ Δασῶν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἐν γένει Ὑπηρεσιῶν Μηχανικῆς, Καλλιέργειας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ν. 1333)1944 προβλεπομένων σκοπῶν τῶν, πραγματοποιουμένων κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Α. Ν. 1731)1939, ὡς ἐτροποποιήθη καὶ συμπληρώθη μεταγενεστέρως.

*Ἄρθρον 62.

Κατάργησις Διατάξεων.

Καταργοῦνται :

1. Ἐκ τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος, τὰ ἄρθρα 2, 3, 4, 5, 6, 8 πλὴν παρ. 2, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 παρ. 5, 25 παρ. 1 περ. η', 36, 37, 40, 43, 44, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 60, 77, 78, 81, 83, 103, 104, 105, 106, 107, παρ. 3 καὶ 4, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 126, 127, 128, 129, 137, 155, 156, 158, 159, 160, 161 καὶ 270 παρ. 1.

2. Ἐκ τοῦ Κώδικος περὶ ἀποκαταστάσεως κτηνοτρόφων τὰ ἄρθρα 7, 8, 9 καὶ 10.

3. Ἐπὶ κτημάτων τῆς τῶς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, ἐφ' ὅν δὲν ἐγένετο μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος ὀριστικὴ κατάταξις τῶν ἐν αὐτοῖς προσωρινῶς ἐγκατεστημένων κληροῦχων, ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 155, 156 παρ. 1, 158 καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος.

*Ἄρθρον 63.

Ἡ παράγραφος 4 τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ Α. Ν. 1521)1950 «περὶ φόρου μεταδιβάσεως ἀκινήτων», κωρυθέντος διὰ τοῦ Νόμου 1587)1950 δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν προκειμένου περὶ μεταγραφῆς ὀριστικῶν τίτλων κυριότητος (Παραχωρητηρίων) ἐκδιδομένων κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος, τοῦ Κωδ. Α. Ν. 2556)41 «περὶ ἀποστραγγιζομένων γαιῶν», τοῦ ἀπὸ 26.10.41 Διατάγματος «περὶ κωδικοποιήσεως τῆς Νομοθεσίας περὶ ἀποκαταστάσεως κτηνοτρόφων», τῆς Νομοθεσίας περὶ Θεσσαλικῶν Γεωργικῶν Ταμείων καὶ τῆς Ἐποικιστικῆς ἐν γένει Νομοθεσίας.

*Ἄρθρον 64.

Προκειμένου περὶ ἀπαλλοτριώσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος ἐκτάσεων, παραχωρηθέντων ἐκ μέρους τῆς τῶς Ε.Α.Π. ἢ τοῦ Δημοσίου ὡς διαδόχου αὐτῆς ἢ κατὰ τὴν ἀγροτικὴν ἐν γένει Νομοθεσίαν καὶ δι' ἃς μέχρι τῆς κατὰ τὴν ἀνω ἀπαλλοτριώσεως, δὲν ἔχει χωρηθεῖ ὀριστικὴ διανομὴ καὶ ἐκδοσις παραχωρητηρίων, ἡ καθοριζομένη ἀποζημιώσις, ἀνήκει εἰς τοὺς κληροῦχους εἰς ὅς αἱ ἐκτάσεις ἔχουσι παραχωρητῆριον.

Ἡ τακτοποίησις τῶν διγομένων κληροῦχων ἐνεργεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Α. Ν. 792)37 ἀναλόγως ἐφαρμοζομένου.

*Άρθρον 65.

Είς τήν παρ. 10 του άρθρου 123 του 'Αγροτικού Κώδικος προστίθεται ἐν συνεχεία τὰ κάτωθι :

Επίσης ἐπιτρέπεται εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Γεωργίας ὅπως δι' ἀποφάσεώς του, ἐκδιδομένης μετὰ γνώμην τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Ἐποικισμοῦ, ἐγκρίνη πράξιν τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Καστανιάς Βερροίας περὶ παραγωγῆς δωρεὰν εἰς τὸ Σωματεῖον «Παναγία Σουμελιᾶ» ἐκτάσεως μέχρι πεντακοσίων στρεμμάτων ἐκ τῆς περιελθούσης αὐτῆ κατὰ τὸ ἄρθρον 164 τοῦ Α. Κ. κοινοχρήστου ἐκτάσεως ἐπὶ σκοπῶν ἐπανιδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς «Παναγίας Σουμελιᾶ».

*Άρθρον 66.

1. Εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Ν. Α. 1972)1949 προστίθεται παράγραφος 7η ἔχουσα οὕτω :

«7. Κατ' ἐξαιρέσιν εἰς συμμοριοπλήκτους ἀγρότας λαβόντας ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου ζῶα καὶ πάσης οὔτως γεωργικὰ ἐφόδια ἐπιτρέπεται, καθ' ὃν χρόνον ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸν Δῆμοσιον κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 ὀριζόμενα, ἢ ἐκποιήσῃς ἢ ἀνταλλαγῇ τούτων, ἐφ' ὅσον ἐκ τοῦ τιμήματος τῆς ἐκποιήσεως ἢ τῆς ἀνταλλαγῆς θὰ κτηθῶσι ἔτιζα ἀνεξαρτήτως εἴδους ἴσης τοῦλάχιστον πρὸς τὸ ἐκποιούμενον ἀξίας καὶ ἐξυπηρετοῦντα καλλίτερον τὰς γεωργικὰς τῶν ἀνάγκας.

Ἡ τοιαύτη ἐκποίηση ἢ ἀνταλλαγῇ ἐπιτρέπεται πάντοτε κατόπιν προηγουμένης ἀδείας τῆς ἀρμοδίας Διευθύνσεως Γεωργίας, ἐκδιδομένης μετὰ ἡτιολογημένην ἀπόφασιν τῆς οἰκείας Νομαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς ἐνισχυσεως πολεμοσφῶν ἀγροτῶν, ἀποφαινομένης περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἔδαφίῳ προϋποθέσεων.

Δι' ἐκποιήσεως ἢ ἀνταλλαγῆς χορηγηθέντων ζῶων γενομένης μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Νόμου δὲν ἐπέρχονται αἱ συνέπειαι τῶν παραγράφων 5 καὶ 6 ἐφ' ὅσον, κατὰ βεβαίωσιν τῆς ἀρμοδίας Διευθύνσεως Γεωργίας, συνέτρεγον αἱ προϋποθέσεις τοῦ πρώτου ἔδαφίου τῆς παρούσης παραγράφου. Ὑπαρξούσης τοιαύτης βεβαίωσης τῆς Διευθύνσεως Γεωργίας, αἱ τυχόν ἐκδοθεῖσαι κατ' ἐφαρμογὴν τῆς παρ. 5 ποινικαὶ ἀποφάσεις ἢ ἐκκρεμεῖς ποινικαὶ ἀγωγαὶ κατὰ συμμοριοπλήκτων ἀγροτῶν λογίζονται αὐτοδικαίως παραγεγραμμένα, αἰρούμενων συγχρόνως πασῶν τῶν ἐκ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως συνεπειῶν καὶ ἐπιστρεφόμενων εἰς τὸν καταδικασθέντα τὸν τυχόν καταβληθέντων ποσῶν διὰ δικαστικὰ ἔξοδα εἴτε δι' ἐξαγορὰν τῆς ποιηῆς. Ἐπίσης ἐπιστρέφονται εἰς τὸν καταδικασθέντα καὶ τὰ τυχόν κατ' ἐφαρμογὴν τῆς παρ. 6 καταλογισθέντα εἰς βάρους του ποσὰ, θεωρούμενα ὡς ἀχρεωστήτως εἰσπραχθέντα».

2) Ἀγρόται εἰς οὗς διετέθηται πρὸς τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἀπὸ τοῦ 1945 μέχρι τοῦ 1948 ἵπποι, φορτᾶδες καὶ ἡμίονοι προελεύσεως ἐξωτερικοῦ (οὐνοὶ) ἀπαλλάσσονται τῆς καταβολῆς τῆς ἀξίας αὐτῶν, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν τὰ παραχωρηθέντα ζῶα ἔδωκαν ἐντός διετίας ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν δικηγόρων παραβολῆς των, συνπεῖχ προϋπαρχούσης ἀσθενείας ἢ λόγῳ μὴ ἐγκλιματισμοῦ των καὶ οὐχὶ ὑπατιότητι τῶν κατόχων αὐτῶν. Τυχόν καταβληθεῖσα ἀξία ἢ μέρος αὐτῆς δὲν ἐπιστρέφεται ἐὰν ὁ θάνατος ἐκ τῶν ἀνωτέρω αἰτίων ἐπῆλθε μετὰ δωδεκάμηνον χρονικὴν διάστημα ἀπὸ τῆς παραβολῆς των.

Ὅμοιως ἀπαλλάσσονται τῆς καταβολῆς τῆς ἀξίας παραγομένων πρὸς αὐτοὺς ζῶων τῆς ἀνωτέρω προελεύσεως, ἀγρόται ἐὰν τὰ ζῶα ἀπωλέθησαν συνπεῖχ τῶν κάτωθι αἰτίων :

α') Συνπεῖχ διαρπαγῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν.
β') Συνπεῖχ ἐπιτάξεως ἐκ μέρους Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν ἄνευ καταβολῆς τῆς ἀξίας αὐτῶν.
γ') Συνπεῖχ φόνου αὐτῶν κατὰ συμπλοκὰς μεταξὺ συμμοριτῶν καὶ Ἐθνικῶν Δυνάμεων.

δ') Συνπεῖχ φόνου αὐτῶν ἐκ ναρκόλη.
Καταβληθεῖσα τυχόν ἀξία ἢ μέρος αὐτῆς δὲν ἐπιστρέφεται ἐὰν ἡ ἀπώλεια ἐπῆλθε μετὰ 12 μηνῶν ἀπὸ τῆς παραβολῆς των, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς ἐπιτάξεως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἄνευ καταβολῆς ἀποζημιώσεως.

Δι' ἀποφάσεων τῶν Ὑπουργῶν Γεωργίας καὶ Ἐμπορίου θέλονται καθορισθεῖ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πα-

ούσης παραγράφου καὶ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ὑπόβλην δι-βιολογητικά.

*Άρθρον 67.

Κλήροι τοῦ γεωργικοῦ Θεσσαλικοῦ ταμείου, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχικοὶ κληροῦχοι ἔχουν κηρυχθῆ ἔκπτωτοι καταληφθέντες καὶ καλλιεργούμενοι ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ὑπὸ τὸς ἢ τινῶν τῶν κληρονόμων τούτων, παραχωροῦνται δυνάμει τοῦ παρόντος κατὰ πλήρη κυριότητα εἰς τοὺς κατέχοντας τοὺς κλήρους τούτους καλλιεργητάς, ἐφ' ὅσον ἢ κατάληψις ἔχει συντελεσθῆ πρὸ 15ετίας καὶ ἐπέκεινα. Ἀπαιτήσεις τυχόν τοῦ Δημοσίου μέχρι τοῦδε πρὸς εἰσπραξίν γεωμόρου, μισθώματος, ἢ ἀποζημιώσεως δὲ τὸς οὕτω καταληφθέντας κλήρους ἀποσβέννυνται δυνάμει τοῦ παρόντος καὶ τυχόν ἐκδοθέντα ἐντάλματα κατὰ τῶν κατόχων των ἐκ τῆς ὡς ἄνω αἰτίας παραγράφουται.

*Άρθρον 68.

Εἰς τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ἀγροτικοῦ κώδικος προστίθεται παράγραφος 2 ἔχουσα οὕτω :

«Ἡ ἀληθῆς ἔννοια τῆς Ὁθωμανικῆς νομοθεσίας περὶ γαιῶν, ἥτις ἴσχυε εἰς τὰς νέας χώρας πρὸ τοῦ 1912, καὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Λαρίσῃ ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεως, τῆς ἀπαλλοτριώσεως τὸ κτήμα Δαμάσι, εἶναι ὅτι αἱ ἐν τῇ περιφέρειᾳ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος τούτου κτήματος Δαμασίου τῆς Ἐλασσόνης κείμενα: ἀμπέλοι ἀνήκουν κατὰ κυριότητα εἰς τοὺς κατέχοντας καὶ πρὸ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ κτήματος καὶ ἤδη ταύτας κληροῦχοι καὶ κατοίκους τοῦ Δαμασίου. Πᾶσα δὲ τυχόν ἀπαιτήσις ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης τοῦ Δημοσίου κατὰ τῶν κατόχων τῶν ἀμπέλων κληροῦχων καὶ κατοίκων Δαμασίου μέχρι τοῦδε, ἀποσβέννυνται καὶ τυχόν ἐκδοθέντα ἐντάλματα κατ' αὐτῶν ἀκυροῦνται, δυνάμει τοῦ παρόντος».

*Άρθρον 69.

1. Δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Ἐποικισμοῦ, ἐπιτρέπεται ἢ ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἀκέρως τῆς γενομένης καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 118879)22.7.1945 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας κυρωθεῖσης ρυμοτομίας καὶ ὀριστικῆς δ' ἀνομῆς, τῶν οἰκοπέδων τοῦ Συνοικισμοῦ Ἀχινοῦς—Σερρών.

Διὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας καθορίζεται νέος οἰκοπεδικὸς χώρος διὰ τῶν οἰκισμῶν τῶν ἐγκατοίκων Ἀχινοῦ, ὅσον καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως Σερρῶν καὶ τοῦ Συνοικισμοῦ Δευκῶνος μετακνητέων εἰς ἀποστραγγισθείσας γαῖας καλλιεργητῶν.

Ἡ παρῶσα παράγραφος ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης παρεμφερούς περιπτώσεως.

2. Ἐπὶ θεμάτων περὶ ὧν τὰ ἄρθρα 174 παρ. 1. 213. 218 καὶ 285 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος δύναται νὰ ληφθῆ ἀπόφασις ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας καὶ ἄνευ τῆς ὑπὸ τῶν ἄρθρων τούτων προβλεπομένης γνώμης τοῦ Συμβουλίου Ἐποικισμοῦ.

3. Τὸ αὐτὸ ἴσχυεῖ καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων περὶ ὧν τὸ ἄρθρον 80 παρ. 1 περιπτώσις β' τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος, μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ διωρθώσεως ἢ συμπληρώσεως ἀποφάσεων Ἐπιτροπῶν Ἀπαλλοτριώσεων ὡς πρὸς τὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν κληροῦχων ἢ τῶν καθορισμῶν τῶν συναποκατασταθέντων τέκνων χηρῶν καλλιεργητῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἐνημέρωσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ Νόμος 478)43 Ἀγροτικοῦ Κτηματολογίου.

*Άρθρον 70.

Δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας ἐκδιδομένης μετὰ σύμφωνον γνώμης τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Ἐποικισμοῦ ἐπιτρέπεται παραπομπή πρὸς τὴν Ε. Α. Σερρών πρὸς μερικὴν ἐπανεκδικασίν τῆς ὀριστικῆς διανομῆς τῶν γαιῶν Ἁγίου Χριστοφόρου Σερρών, ἐπὶ σκεπῶ ἀνακατανομῆς τῶν βωσκησίων ἐκτάσεων μεταξὺ τῆς Κοινότητος ταύτης καὶ τῆς Κοινότητος Ἁγίας Ἀναστασίας καὶ ἐπαυξήσεως τοῦ γεωργικοῦ κλήρου τῶν κληροῦχων Ἁγίου Χριστοφόρου.

*Άρθρον 71.

Εἰς τὸ ἄρθρον 191 τοῦ ἀπὸ 19.3.1941 Β.σ. Διατάγματος περὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἐνιαῖον κείμενον τῶν διατάξεων

της Νομοθεσίας περί αποστραγγιζομένων γαιών προτίθεται παράγραφος ἕχουσα οὕτω :

Γαίη ἑπίσης κείμενη ἐντὸς τῆς ἀνωτάτης ἢ καὶ τῆς κατωτάτης ἐτάξεως τῶν ἐλῶν Λυσιμαχίας καὶ Τριγωνίδος δύναται νὰ ἀναγνωρισθῶν ὡς ἀνήκειται κατὰ κυριότητα εἰς ἰδιώτας κατέχοντας τούτας, κατὰ παρέκκλισιν τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ ἀπ. 19.3.1941 Βασ. Διατάγματος «περὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἐνιαεῖν κείμενον τῶν διατάξεων τῆς Νομοθεσίας περί αποστραγγιζομένων γαιών», διὰ ἀποσάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 192 τοῦ αὐτοῦ Διατάγματος, αἰτῆσαι τούτων καὶ διὰ τὰ ἐξ αὐτῶν μόνον τμήματα τὰ ὅποια κατέχουν δύναμι ἐριστικῶν παραχωρητηρίων ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἢ ἄλλων νομίμων τίτλων. Ἀποφάσεις τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 192 τοῦ ἀνωτέρω Διατάγματος ἀπορρίπται αἰτήσεις ἰδιωτῶν δι' ἃς συντρέχουν αἱ κατὰ τὸ ἀνωτέρω προϋποθέσεις ὑπόκεινται καὶ αὐταὶ εἰς ἀναθεώρησιν παρὰ τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς αἰτῆσαι τῶν διεκδικούντων τὰς ἐκτάσεις τούτας ἰδιωτῶν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὡς πρὸς τὴν ἀσκήσιν ἐνδίκων μέσων κατὰ τῶν ἀνωτέρω ἀποφάσεων ἰσχύουν αἱ κείμεναι διατάξεις τοῦ ὡς ἄνω Βασ. Διατάγματος.

Ἄρθρον 72.

Εἰς τὸ ἄρθρον 81 τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1941 Βασιλικῆς Διατάγματος «περὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἐνιαεῖν κείμενον τῶν διατάξεων τῆς Νομοθεσίας περί αποστραγγιζομένων γαιών» προστίθενται αἱ κάτωθι παράγραφοι :

«3. Ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς προηγουμένης παραγράφου εἶναι ὅτι αὕτη δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἐγένετο ὀριστικὴ διανομὴ τῶν ἀποστραγγισθεῖσων γαιῶν καὶ κατὰ τούτην ἐχρηγήθησαν εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν Ἀπαλλοτριώσεων ἐγγραφέντας κληρῶνους τὰ συμπληρώματα κλήρου.

4. Εἰς ὅσας περιπτώσεις δὲν ἐγένετο ὀριστικὴ διανομὴ τῶν γαιῶν ἢ παράγραφος 2 τοῦ παρόντος δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ὅσκις τὸ χορηγηθῆν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπαλλοτριώσεων συμπλήρωμα κλήρου εἶναι ἐκτάσεως ἐνὸς δεκαδικοῦ στρέμματος καὶ ἄνω».

Ἄρθρον 73.

1. Ἐν συνεχείᾳ τῆς παρ. 1 τοῦ ἄρθρου μόνου τοῦ Νόμου 2148)52 περί τροποποιήσεως τοῦ Νόμου 3250)1924 (περὶ ἀπαγορεύσεως δικαιοπραξιῶν ἐπὶ ἀκινήτων) προστίθεται ἐδάφιον ἔχον οὕτω :

«Δικαιοπραξίαι ἐπὶ ἀγροτικῶν ἐκτάσεων μέχρι 250 στρεμμάτων κατ' ἰδιοκτητήν φυσικῶν πρόσωπων ἢ Νομικῶν Πρόσωπων Ἰδιωτικῶν Δικαίῳ ἐνεργοῦνται ἐλευθέρως ἐπὶ τῇ προσταγῇ ἐνώπιον τοῦ Συμβολαιογράφου βεβαίωσως τοῦ Μεταγραφοφύλακος τῆς περιφέρειᾶς τοῦ ἀκινήτου, ὅτι ὁ μεταδιέβας δὲν κέκτηται ἀγροτικὴν ἔκτασιν ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ ὑπερβαίνουσαν τὰ 250 στρέμματα καὶ τῇ ὑπογραφῇ ὑπευθύνου δηλώσεως τοῦ μεταδιέβαντος ὅτι δὲν κέκτηται ἑτέραν ἀγροτικὴν γαιοκτησίαν εἰς ἄλλην περιοχὴν τῆς Ἐπικρατίας».

Ἡ δὲ βεβαίωσις καὶ δήλωσις μνημονεύονται καὶ προσταρτώνται εἰς τὸ οἰκίῳ ἐγγραφῶν τῆς δικαιοπραξίας, τὸ ὅποιον μερίμνη τοῦ συμβολαιογράφου ὑποβάλλεται ἀμελλητί ἐν ἀντιγράφῳ ἐφ' ἅπλου εἰς τὴν Δ)νοσιν Ἐπικρατικῆς τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας.

Συμβολαιογράφοι συντάσσοντες δικαιοπραξίας κατὰ παράβασιν τῶν ἀνωτέρω ὑποκίονται εἰς τὰς ποινὰς τοῦ ἄρθρου 215 τοῦ Ἀγροτικοῦ Κώδικος. Ἐπίσης τὸ ἀναληθὲς περιεχόμενον τῆς ὡς ἄνω ὑπευθύνου δηλώσεως συνεπάγεται τὴν ἐπιβολὴν τῶν περὶ ψευδοῦς ἢ ἀνεπαρκούς δηλώσεως ποινικῶν κυρωσεων».

2. Εἰς τὸν πρῶτον στίχον τῆς παρ. 2 τοῦ ἄρθρου μόνου τοῦ ἰδίου Νόμου 2148)1952 ἡ φράσις «καὶ ἐπὶ κτημάτων οἰσθη-ποτε ἐκτάσεως» ἀντικαθίσταται διὰ τῆς φράσεως «καὶ ἐπὶ ἀγροτικῶν κτημάτων οἰσθηποτε ἐκτάσεως».

«3. Ἄδειαι περί μεταδιέβσεως ἢ διανομῆς ἢ συστάσεως ἑτέρου ἐμπραγμαῦτος δικαιώματος ἐπὶ ἀκινήτων ἐκδοθεῖσαι ἔσσει τῆς παραγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ νόμου 3250)1924 θεωροῦνται ἀνακληθεῖσαι ἀπὸ τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1952. ἡμερομηνίας ἀρ' ἧς ἰσχύσεν ἡ ὑπ' ἀριθ. 3947 τῆς 7.1.1952 ἀπόφασις τοῦ Ἰπουργοῦ Γεωργίας.»

Ἄρθρον 74.

1. Τὸ ἐδάφιον δεύτερον καὶ ἡ πρώτη περίοδος τοῦ τρίτου ἐδαφίου τῆς παραγράφου 9 τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Α. Ν. 1801)51 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Α. Ν. 862)37 περί ἀναδιοργανώσεως Ταμείων Ἐσόδων Πολιμιστῶν Κρήτης» ἀντικαθίστανται ὡς κάτωθι :

«Ἡ ἀξία τῶν ἀνευ δημοπρασίας παραχωρουμένων κτημάτων καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου μετὰ πρῶτασιν Ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ ἢ ἐξ ἐνὸς ὑπαλλήλου τοῦ οἰκίῳ Ταμείῳ Ἐσόδων Πολιμιστῶν, ἐνὸς μέλους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ, τοῦ οἰκίῳ κρατικοῦ γεωπόνου, καὶ τοῦ Προέδρου τῆς πλησιεστέρης πρὸς τὸ κτήμα Κοινότητος.

Ἐπὶ σκοπῷ ταχυτέρας διαθέσεως τῶν ἀνευ δημοπρασίας διατιθεμένων κτημάτων, παρέχεται εἰς τοὺς οἰκίῳ Νομάρχης ἢ εὐχέρεια ὅπως δι' ἀποσάσεως αὐτῶν, συνιστοῦν πλειονὰς τῆς μίᾶς τῶν ὑπὸ τοῦ προηγουμένου ἐδαφίου προβλεπομένων Ἐπιτροπῶν.

Εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν προηγουμένων ἐδαφίων τῆς παρούσης παραγράφου 9 ὡς μέλος τῶν Ἐπιτροπῶν μετέχει ἀπαραιτήτως ὁ ἐπὶ τῆς διαθέσεως τῶν κτημάτων Σύμβουλος τῆς παραγρ. 12 τοῦ παρόντος ἄρθρου, πλην τῶν καθ' ὑπερβάσιν τῆς μίᾶς, συνιστωμένων Ἐπιτροπῶν, εἰς ἃς ἡ συμμετοχὴ τούτου δὲν εἶναι ἀπαραίτητος.

2. Εἰς τὸν Α. Ν. 1801)1951 (περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Α. Ν. 862)1937 (περὶ ἀναδιοργανώσεως Ταμείων Ἐσόδων Πολιμιστῶν Κρήτης) προστίθεται ἄρθρον ἔχον οὕτω :

«1) Ἐπιτρέπεται ἡ παραχώρησις ἀνευ δημοπρασίας ἑστιασμένων ἐκτάσεων εἰς κτηνοτρόφους προστατευομένους ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ἐνοικιστατικοῦ βουθῶν καὶ μέχρις ἀξίας δραχμῶν τριάκοντα ἑκατομμυρίων ἢ τριῶν χιλιάδων ὀκτάων ἐλαίου δι' ἐκάστην περίπτωσιν. Τὸ τίμημα καταβάλλεται εἰς ἐξ ἑτησίας τοκοχρεωλυτικὰς δόσεις ἐπὶ τόκῳ 6 ο)ο καὶ ἐν ὑπερμερίᾳ τῷ νομίμῳ τόκῳ.

2) Ὁμοίως ἐπιτρέπεται ἡ παραχώρησις ἀνευ δημοπρασίας κτημάτων μέχρις ἀξίας πενήκοντα ἑκατομμυρίων ἢ πέντε χιλιάδων ὀκτάων ἐλαίου εἰς γεωργοὺς καλλιέργητάς κεντημένους τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀκτήμονος, καὶ ἐφ' ὅτῳ ἡ παραχωρουμένη ἔκτασις δὲν ὑπερβαίνει τὰ δέκα (10) στρέμματα, τοῦ Ἀγροτικοῦ Νόμου, ἐφ' ὅσον οὗτοι κατὰ τὴν ἰσχύ' τοῦ παρόντος Νόμου εἶναι ἐνοικιασταὶ ἀγροτικῶν κτημάτων τῶν Ταμείων συνεχῶς ἐπὶ 20ετίαν τουλάχιστον καὶ ἐνήργησαν ἐπὶ τῶν μισθίων βελτιώσεις, αὐτοκαλλιέργειαι καὶ μονίμους ἐμμευσεῖσις ἢ ἀνήγειρον ἐπ' αὐτῶν κτίσματα. Εἰς τοὺς ἰδίους ἐνοικιστάς ἐφ' ὅσον στεροῦνται ἰξίας κατοικίας παραχωροῦνται καὶ ἐκ τῶν τυχόν ὑπαρχόντων οἰκημάτων τ' ἀναγκαιούτα διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν οἰκογενεῶν τῶν.

Τὸ τίμημα τῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἀνευ δημοπρασίας παραχωρουμένων κτημάτων καὶ οἰκημάτων καταβάλλεται εἰς δέκα ἑτησίας τοκοχρεωλυτικὰς δόσεις ἐπὶ τόκῳ 6 ο)ο.

3) Ἐφ' ὅσον ἐκκρεμῆ ἢ κρίσις τοιούτων περιπτώσεων αἱ ὑφιστάμεναι μισθώσεις τῶν κτημάτων παρατείνονται ἐπὶ εὐλόγῳ μισθῷ καὶ καθορίζομένου δι' ἀποσάσεως τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων καὶ διὰ χρονικὸν διάστημα μέχρι τῆς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου διαθέσεως τοῦ κτημάτων».

3. Τὸ πρῶτον ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ Α. Νόμου 862)1937 (περὶ ἀναδιοργανώσεως Ταμείων Ἐσόδων Πολιμιστῶν Κρήτης), συμπληροῦται ὡς κάτωθι :

«Προκαίμενον περί όρειλών εις ειδος προς τὰ Ταμεία Έφείρων Πολιμιστών διά τὸ Δημόσιον Ταμείον ἀποτελεῖ προσωρὸν τίτλου βεβαίωσης καὶ εἰσπράξεως ἢ περί ἀναγκαστικῆς εἰσπράξεως ἀπόφασις τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Ταμείου, διά τῆς ὁποίας ἀποτιμάται τὸ όρειλόμενον εἶδος εἰς βραχυὰς ἐπὶ τῆ βάζει τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδόσεως τῆς τιμῆς χονδρικῆς κατ' ὅκαν πωλήσεως τοῦ εἴδους πιστοποιουμένης διά βεβαίωσης τοῦ Έμπορικου Έπιμελητηρίου τῆς ἑδρας τοῦ Ταμείου Έφείρων ἢ ἑλλείψει τούτου διά βεβαίωσης τῆς Άγορανομικῆς Άρχῆς.

Ἡ όριστικὴ ἀποτίμησις καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Οἰκείου Ταμείου Έφείρων κατὰ τὴν ἡμέραν καταβλήτης καὶ ἐξοφλήσεως τοῦ όρειλόμενου εἴδους ἐπὶ τῆ βάζει τῆς κατὰ ταύτην τιμῆς χονδρικῆς πωλήσεως τοῦ εἴδους, πιστοποιουμένης διά τῶν ἰδίων βεβαίωσεων.»

4. Εἰς τὸ τέλος τῆς παραγράφου 1 τοῦ άρθρου 6 τοῦ Α Νόμου (1801)51 ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ άρθρου 2 τοῦ Νόμου (1868)51, προστίθεται τὸ κάτωθι: ἑδάφιον:

«Εἰς ἀπάτας τὰς περιπτώσεις ἄνευ δημοπρασίας παραχωρήσεως ἢ πρώτη δόσις καταβάλλεται κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ συμβολαίου καὶ πρὸ τῆς μεταγραφῆς τοῦ κτημάτος.»

5. Ἐν άρθρῳ 6 τοῦ Α. Νόμου (1801)1951 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Α. Ν. 862)1937 κ.λπ.», κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ Νόμου (1868)51 προστίθεται παράγραφος ὑπ' ἀριθ. 14, ὡς κάτωθι:

«14. Εἰς ἀπάτας τὰς περιπτώσεις τοῦ παρόντος νόμου παραχωρήσεως κτημάτων ἄνευ δημοπρασίας εἰς κεκτημένους τὴν ιδιότητα τοῦ ἀκτήμονος τοῦ ἀγορανομικοῦ νόμου ἀντίγραφον κεχωρωμένον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ Οἰκείου Ταμείου Έφείρων ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν ἀρμόδιον φύλακα Μεταγραφῶν ὅστις ἐνεργεῖ αὐτεπαγγέλτως ἀτελῶς καὶ δωρεὰν τὴν μεταγραφὴν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐιδικὸν μεταγραφῶν.»

6. Εἰς τὸ άρθρον δεύτερον περίπτωσις γ' τοῦ Ν. (1868)51 τοῦ κυρωθέντος τὸν Νόμον (1801)51 περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Α. Ν. 862)37 περί ἀναδιοργανώσεως Ταμείων Έφείρων Πολιμιστών Κρήτης, προστίθεται ἐν συνεχείᾳ τοῦ τελευταίου αὐτῆς ἑδαφίου τὰ κάτωθι:

Αἱ περί παραχωρήσεως διοικητικῆς πράξεις καὶ τὰ μεταβιβάσιμα συμβόλαια, ἐφ' ὅσον ἡ παραχωρησις ἐνεργεῖται πρὸς ἀκτήμονα καλλιεργητὰς ἀπαλλοτριώνονται παντὸς τέλους καὶ κατὰ τὴν ἐκδοσὴν καὶ τὴν μεταγραφὴν τῶν, ἐξαίρεσις τῶν συμβολαιογραφικῶν δικαιοματίων.»

Ἄρθρον 75.

Ἐκ τοῦ δευτέρου ἑδαφίου τῆς παραγράφου 1 τοῦ άρθρου 3 τοῦ Ν. 2017)1952 «περὶ κυρώσεως τῶν ὑπ' ἀριθ. 608) 1949 κ.λπ. πράξεων τοῦ Ἑπουρχικοῦ Συμβουλίου» ἀπαλείφονται αἱ λέξεις «καὶ σύμφωνα γνώμη τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς».

Ἄρθρον 76.

Ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Ἑπουρχοὺς Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν ὁπως προέρχονται ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς συναψὴν Συμβάσεων μετὰ ἰδιοκτητῶν ἀγορανομικῶν πάσης φύσεως κτημάτων μὴ ὑποκειμένων εἰς ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν κατὰ τὸ άρθρον 104 τοῦ Συντάγματος πρὸς ἐξαγορὰν τῶν κτημάτων τούτων δι' ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν καὶ ἀκτημόνων μικρῶν κτηνοτρόφων, ἐφαρμοζομένων ἐπὶ τῶν συμβάσεων τούτων ἀναλόγως τῶν περὶ φορολογικῶν κτλ. ἀλλαγῶν διατάξεων τῆς παραγράφου 13 τοῦ άρθρου 37. Τῶν ὡς ἄνω Συμβάσεων δύναται νὰ μετέχη καὶ ἡ Ἀγορανομικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τὴν ἄνωτέρω ἐξαγορὰν τὸ τίμημα δύναται νὰ συμφωνηθῆ εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου εἰς μετρητὰ εἴτε ἐν μέρει εἰς μετρητὰ καὶ ἐν μέρει εἰς ἀστικά ἀκίνητα τοῦ Δημοσίου, παραχωρούμενα εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ἐξαγοραζομένων ἀγορανομικῶν κτημάτων.

Ἄρθρον 77.

1. Τὸ άρθρον 196 τοῦ Ἀγορανομικοῦ Κώδικος ἀντικαθίσταται οὕτως:

«Ἡ κυριότης κληρῶν κειμένων εἰς τὰς κατὰ τὸν Α. Ν. (1366)38 «περὶ ἀπαγορεύσεως δικαιοπραξιῶν εἰς παραμεθουρίας καὶ παρακτίους περιοχὰς» καθορισθείσας ἢ ἐφεξῆς καθοριζομένης παραμεθορίου περιφέρειας μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληροῦχος διὰ τῆς μεταγραφῆς τοῦ κατὰ τὸ άρθρον 193 όριστικοῦ τίτλου κυριότητος, ἐνεργουμένης ἐπὶ τῆ προσταγῆ ἐνώπιον τοῦ Μεταγραφοφύλακος βεβαίωσης τῆς ἀρμοδίας κατὰ τόπον Δ)σεως Χωρ)κῆς ὑπὸ τοῦ κληροῦχος, ἐξ ἧς νὰ προκύπτῃ ὅτι οὗτος δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους.

2. Ὁ καθορισμὸς τῶν μετὰ χήρας καλλιεργητοῦ συναπτατασθέντων τέκνων κατὰ τὸ άρθρον 24 παράγρ. 2 τοῦ Ἀγορανομικοῦ Κώδικος δύναται νὰ γίνῃ καὶ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἑπουρχοῦ τῆς Γεωργίας.

3. Κυροῦνται πᾶσαι αἱ τυχὸν γενομένης μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Νόμου παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς ἰσότητος τῶν κληρῶν.

Ἄρθρον 78.

Χέρσοι ἀγορανομικαὶ ἐκτάσεις, ἐκποιηθεῖσαι μέχρι τοῦ ἔτους 1928, τοῦ Δημοσίου ἢ τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης, εἰς Γεωργικὸς Συνεταιρισμοὺς ἄνευ δημοπρασίας ἀλλὰ διὰ παραχωρητηρίου ἐγγράφου, θεωροῦνται ὡς ἐγγυρῶς ἐκποιηθεῖσαι ἐφ' ὅσον κατεβλήθη εἰς ὑγιᾶς νόμισμα τὸ καθορισθέν τίμημα καὶ δὲν ὑπερβαίνουσι εἰς ἑκτασὴν τὴν ὑπὸ τοῦ παρόντος ἐξαίρουμένη τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοιαύτην, διὰ φυσικὰ ἢ Νομικὰ Πρῶσωπα Ἑδιωτικοῦ Δικαίου, αὐτοκαλλιερῶνται δὲ ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως τῶν καὶ ἐντεῦθεν.

Ἄρθρον 79.

1. Αἱ ἀπιτούμεναι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος λεπτομέρειαι ρυθμισθῆσονται διὰ Βασιλικῶν Διαταγμάτων ἐκδομένων προτάσει τοῦ ἐπὶ τῆς Γεωργίας Ἑπουρχοῦ.

2. Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Ν. Δ. ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ εἰς τὴν Ἑφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 15 Αὐγούστου 1952.

**ΠΑΥΛΟΣ
Β.**

Τὸ Ἑπουρχικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος
Ν. ΠΑΣΣΗΤΡΑΣ

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Σ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τὰ Μέλη

ΓΕΩΡΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ, Γ. ΚΑΡΤΑΛΗΣ, Γ. ΜΑΤΡΟΣ, ΔΗΜ. ΠΑΠΑΣΠΗΤΡΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΡΕΝΤΗΣ, ΧΡΤΣ. ΕΤΕΛΙΠΙΑΝΗΣ, ΣΑΒ. ΠΑΠΑΠΟΛΙΤΗΣ, ΙΩΑΝ. ΖΙΓΑΝΗΣ, Π. ΝΤΕΝΤΙΑΚΗΣ, ΣΤΑΤ. ΑΛΑΜΑΝΗΣ, ΦΩΚ. ΖΑΓΜΗΣ, ΝΙΚ. ΚΡΑΣΣΑΔΑΚΗΣ, ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ, Γ. ΒΑΡΒΟΤΗΣ, ΓΕΩΡΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΠΟΛ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΝΗΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 15 Αὐγούστου 1952.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ἑπουρχός
ΔΗΜ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΚΩΠΑΪΔΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

- 1833: Οι Τύρς και Έιχταλ προτείνουν την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδος.
 1834: Προσπάθειες και μελέτες των Βαυαρών Karl Gustave Fielder και M. Ferhammer για την αποξήρανση της Κωπαΐδος.
 1835: Μελέτη του Π. Παπα-Ναούμ για την Κωπαΐδα.
 1837: Σύγκρουση του Π. Παπα-Ναούμ με το Βαυαρό μηχανικό Λουκρτ για το κόστος εκτέλεσης των έργων αποξήρανσης της Κωπαΐδος και παραγκωνισμός του από τον Όθωνα.
 1838: Εκτέλεση των πρώτων αποξηραντικών έργων.
 1845-1846: Προτάσεις του τραπεζίτη Γουσταύου Έιχταλ για την αποξήρανση της Κωπαΐδος και αποστολή στη Βιολτία του Γάλλου Μηχανικού Sauvage. Επαφές του Έιχταλ με Έλληνες ομογενείς για τη χρηματοδότηση του έργου χωρίς όμως αποτέλεσμα.
 1856-1859: Μικρά εγχειροβελτιωτικά έργα στην Κωπαΐδα.
 1858: Προτάσεις του Άγγλου Γουέμπστερ προς την Κυβέρνηση για την αποξήρανση της Κωπαΐδος.
 1863-1867: Ζωηρότατη συζήτηση στον τύπο της εποχής για τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει πραγματικότητα η αποξήρανση της Κωπαΐδος και για το ρόλο του ομογενειακού στοιχείου.
 1865: Εκδήλωση ενδιαφέροντος και ανταγωνισμός μεταξύ Άγγλων και Γάλλων κεφαλαιούχων για την ανάληψη των έργων της Κωπαΐδος.
 (22-7 έως 3-8-1865): Σύμβαση μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Σ. Μομφερριέρου περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδικής λίμνης.
 (16-12-1865): Σχηματίζεται η «Ελληνική Εταιρεία δια την Κωπαΐδαν» από Έλληνες και Ομογενείς που θεωρούν τους όρους της σύμβασης ως σκανδαλώδεις. Επιτυγχάνουν αναβολή της συζήτησης στη Βουλή για την κύρωση της σύμβασης Μομφερριέρου.
 1867: (24-1-1867): Νόμος ΡΟΓ «Περί αποξηράνσεως Κωπαΐδος λίμνης».
 1869-1873: Ο Σαρραζίν Μομφερριέρ αδυνατεί να εκτελέσει τα έργα αποξήρανσης της Κωπαΐδος και προς τούτο συμπράττει με το Γάλλο τραπεζίτη Bonnair. Τελικά κηρύσσονται έκπτωτοι το 1873.
 1876-1878: Ένας όμιλος από τράπεζες (Εθνική Τράπεζα, Γενική Πιστωτική, Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως, Ιονική Τράπεζα και ο Σκαρλάτος Σούτσος), ενδιαφέρονται για την ανάληψη των έργων της Κωπαΐδος. Ιδρύεται συνδικάτο που καλεί το μηχανικό Revol να κάνει αξιολόγηση του έργου και να συντάξει προϋπολογισμό. Ο μηχανικός Revol κρίνει το έργο ασύμφορο και ο όμιλος των τραπεζών αποσύρεται από την ανάληψη του έργου.
 1880: (30-5-1880): Σύμβαση μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και του Ι. Δ. Βούρου για την παραχώρηση των έργων της Κωπαΐδος.
 (11-6-1880): Βασιλικό Διάταγμα περί αποξηράνσεως και καλλιέργειας της λίμνης Κωπαΐδος.
 1882: (3-8-1882): Υπογράφεται η υπ' αρ. 4885 σύμβαση μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Γαλλικής Εταιρείας της λίμνης Κωπαΐδος με την οποία παραχωρούνται στο Κράτος 15.000 στρέμματα για την αποκατάσταση των τυχόν αδικουμένων καλλιεργητών και συγχρόνως επιτρέπεται στην εταιρεία να διοχετεύει τα νερά της λίμνης μέσω των λιμνών Υλίας και Παραλίμνης στη θάλασσα.
 1886: (9-4-1886): Πεθαίνει στο Παρίσι ο Γουσταύος Έιχταλ.
 (31-5-1886): Εγκαινιάζονται τα έργα αποξήρανσης της Κωπαΐδος.
 1887: (2-4-1887): Πρόσκληση των μετόχων της Γαλλικής Εταιρείας σε Γενική Συνέλευση με θέματα: α) την εκχώρηση σε τρίτο των δικαιωμάτων της εταιρείας ώστε να ιδρυθεί Αγγλική Εταιρεία προς αποξήρανση της Κωπαΐδος και β) το διορισμό εκκαθαριστού της Γαλλικής Εταιρείας.
 (2-6-1887): Υπογράφεται η υπ' αρ. 237 σύμβαση «Περί μεταβιβάσεως των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων της Γαλλικής Εταιρείας προς την Lake Copais Co. Ltd.».
 (18-7-1887): Βασιλικό Διάταγμα «Περί εγκρίσεως μεταβιβάσεως των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων της Γαλλικής Εταιρείας προς την Αγγλική Εταιρεία της λίμνης Κωπαΐδος».
 1891: Το Υπουργικό Συμβούλιο αποφασίζει να επιβάλλει πρόστιμο 1.550.000 δραχμές στη Lake Copais Co. Ltd., εξαιτίας της καθυστέρησης αποπεράτωσης των έργων. Έντονη διαμαρτυρία της εταιρείας.
 1892: Η Lake Copais Co. Ltd. παραδίδει τα έργα που κόστισαν συνολικά 20.000.000 φράγκα. Η Κυβέρνηση Τρικούπη ακυρώνει την απόφαση της Κυβερνήσεως Δεληγιάννη για επιβολή προστίμου 1.550.000 δραχμών στην εταιρεία.
 1894-1918: Συνεχείς δικαστικοί αγώνες μεταξύ παραλίμνιων καλλιεργητών και εταιρείας. Οι αποφάσεις πέφτουν στο κενό.
 1900-1918: Η Lake Copais Co. Ltd. αρχίζει να αυτοκαλλιεργεί τμήματα του κτήματος ιδρύοντας πρότυπη καλλιεργητική μονάδα με εισαγωγή τεχνολογίας, σύγχρονων μεθόδων καλλιέργειας και μισθωτής εργασίας.
 1930-1931: Οι καλλιεργητές απεργούν και απέχουν από κάθε καλλιέργεια στη γη της εταιρείας. Σημειώνονται σοβαρά επεισόδια μεταξύ επίμορτων καλλιεργητών, αστυνομίας και αγροφυλάκων της εταιρείας.
 1931: Μια επίδοτηση του γεωμόρου κατά 2% από το Κράτος για δύο χρόνια και μια ταυτόχρονη μείωση του κατά 2% από την εταιρεία, λύνουν την απεργία.
 1931-1940: Η εταιρεία Lake Copais Co. Ltd. προχωρεί σε νέα έργα μετά τα κίνητρα που της παρέχει απλόχερα το κράτος.
 1941-1944: Το κτήμα τελεί υπό Ιταλική κατοχή αλλά διαθέτει Γερμανό στρατιωτικό διοικητή. Η παραγωγή του κτήματος, κατά μεγάλο μέρος, δεσμεύεται για τις ανάγκες των κατοχικών στρατευμάτων.
 1945-1952: Η Lake Copais Co. Ltd. επανέρχεται στη διοίκηση του κτήματος και προχωρεί σε νέες επενδύσεις.
 1952-1954: Η Lake Copais Co. Ltd. αρχίζει να συζητά το ενδεχόμενο πώλησης του κτήματος στο Ελληνικό Δημόσιο. Εξαγορά του κτήματος και ίδρυση του Οργανισμού Κωπαΐδος. Διανομή του κτήματος στους αγροτικούς πληθυσμούς του βιοτικού πεδίου.
 1954-1998: Ο Οργανισμός Κωπαΐδος διαχειρίζεται και συντηρεί τα έργα οδοποιίας και άρδευσης του κωπαΐδικού πεδίου προς όφελος των αγροτικών πληθυσμών της περιοχής.

Περίληψη

Ο Χαρίλαος Τρικούπης (1832-1896), γόνος επιφανούς οικογένειας πολιτικών, κυριάρχησε στη δημόσια ζωή της νεοσύστατης Ελλάδας περισσότερο από μια κρίσιμη εικοσαετία (1875-1895) κι επηρέασε με το πολυσχιδές έργο του την πολιτική, κοινωνική και οικονομική ιστορία της αντίστοιχης περιόδου.

Δεδομένου του άπλετου υλικού, η εργασία εστιάζει στη ζωή και το έργο του πολιτικού με έμφαση στα δημόσια έργα και κυρίως στην αποξήρανση της Κωπαΐδας. Ο Χ. Τρικούπης εμφανίστηκε στα κοινά το 1863, όταν εξελέγη πληρεξούσιος της Ελληνικής κοινότητας του Λονδίνου στην Β' Εθνοσυνέλευση. Έκτοτε, και μέχρι τον θάνατό του έμεινε διαρκώς στο πολιτικό προσκήνιο.

Η νεότερη ιστορία τον χαρακτήρισε *πατέρα του κοινοβουλευτισμού* αφού μεταξύ άλλων εισηγήθηκε την αρχή της δεδηλωμένης, επέδειξε σεβασμό προς το Σύνταγμα, τασσόταν υπέρ της δημιουργίας κομμάτων αρχών και πίστευε στην ανάγκη απεξάρτησης των βουλευτών από την πελατειακή σχέση με τους εκλογείς. Ο ίδιος, ως πολιτικός δεν δέχτηκε ποτέ να αντιμετωπίσει τους αντιπάλους του με ανορθόδοξα μέσα και ήταν αντίθετος προς την δημαγωγία.

Ως προς την εξωτερική του πολιτική προσανατολιζόταν προς την Αγγλία, επεδίωκε την συνεργασία των βαλκανικών λαών και την ειρήνη με την Τουρκία. Στα εσωτερικά θέματα, είχε ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο ανόρθωσης της οικονομίας, αναδιοργάνωσης του κρατικού μηχανισμού, και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου του λαού μέσω της εκτέλεσης πλήθους δημοσίων έργων. Αξίζει να αναφερθεί η δημιουργία σιδηροδρομικού δικτύου σε όλη την Ελλάδα, το οποίο διευκόλυνε την επικοινωνία, τόνωσε το εμπόριο και ελαχιστοποίησε τη ληστεία στην ύπαιθρο. Οι δράσεις αυτές όμως δεν έγιναν δίχως κόπωση και φορολόγηση για τον ελληνικό λαό.

Η αποξήρανση της Κωπαΐδας ήταν ένα σημαντικό έργο του οποίου η σύμβαση κι εκτέλεση δρομολογήθηκε επί Τρικούπη, ο οποίος ανέλαβε εξάλλου επτά φορές την πρωθυπουργία. Οι πρώτες βέβαια προτάσεις για την αποξήρανση της ελώδους περιοχής έγιναν από το 1833, επί Όθωνα και τα πρώτα έργα αποξήρανσης ξεκίνησαν από το 1838. Κατά καιρούς, ομογενείς και ξένοι κεφαλαιούχοι έδειξαν ενδιαφέρον για την ανάληψη του έργου μέχρι και το 1865 –επί πρωθυπουργίας Αλ. Κουμουνδούρου- οπότε και υπογράφηκε σύμβαση για τη εκμετάλλευση της λίμνης

μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και του S. Montferriere. Η σύμβαση αυτή, πολύ ευνοϊκή για τον Γάλλο επενδυτή, δεν εκτελέστηκε. Το 1880, επί Τρικούπη, υπογράφηκε νέα σύμβαση για την παραχώρηση των έργων, με τον Ιω. Βούρο και όμιλο τραπεζιτών που ίδρυσαν στο Παρίσι την εταιρεία Compagnie Francaise pour le Dessechement et l' Exploitation du Lac Copais.

Τα πράγματα δεν υπήρξαν τόσο απλά, αφού χρειάστηκαν μαραθώνιες διαπραγματεύσεις των ιδιωτών αυτών με το Ελληνικό Δημόσιο, μεσολάβησε η παύση των έργων της γαλλικής εταιρείας και η μεταβίβασή τους στην αγγλική εταιρεία Lake Copais Co., διαρκείς διαμάχες μέσα στην Ελληνική Βουλή σε όλα τα στάδια του έργου, υποψίες της αντιπολίτευσης για αδιαφάνεια των ενεργειών του Τρικούπη, κατηγορίες, αντιδράσεις των κατοίκων της Κωπαΐδας, απεργίες των τοπικών καλλιεργητών και επεισόδια (1930-1931) και επίταξη της παραγωγής της περιοχής από τις γερμανικές κατοχικές δυνάμεις (1941-1944), μέχρι και το 1953 οπότε ιδρύθηκε ο Οργανισμός Κωπαΐδας.

Σήμερα, ο Οργανισμός Κωπαΐδας διαχειρίζεται και συντηρεί έργα οδοποιίας και άρδευσης στο Κωπαϊδικό πεδίο προς όφελος των εκεί κατοίκων, ενώ το Ιστορικό Αρχείο Κωπαΐδος (1998) διαχειρίζεται και συντηρεί υλικά και αρχειακά τεκμήρια που βρίσκονται στη διάθεση των ερευνητών.